

М.Лавренко

Дивній діла
Твої,
Господи.

Новий Йорк
1975

"Коли люде сприймуть розуміннє Навчача, тоді то буде підготовлена нова ступінь життя. Дуже, дуже багато втрачає людність од цього неприняття! Усі нові шляхи – закриті перед людством й шукання тих шляхів повинне починатися з цього приняття.

"Вченнє Сходу про Йогу розумові Західньому незрозуміле й серце не чує краси. Тому-то явище нерозуміння й затуляє наближення до майбутнього. Конче потрібно утвірдити новий підхід шляхом приняття розуміння Навчача Повинні ж люде, насамкрай, зрозуміти власне добро!"

("Безмежність" том II, 92 бік).

ДИВНІ ДІЛА ТВОІ, ГОСПОДИ!

"В релігії, на щастє, є *ТАЄМНИЦІ*. Наколи б їх не було, то це викликало б мені недовірре. І, я міг би запідозрити, що вона — лише штучна побудова людського розуму. Таємниця заспокоює мої сумніви. Вона — *ПЕЧАТКА БОЖА*"

Кароль Ніколб.

Об'єднання Українців в Америці
"САМОПОІДІЧ"
Буділ в Нью-Йорку
98 SECOND AVE., NEW YORK, N.Y.

В Е Л И К А Т А Є М НИ Ц Я

E P I G R A F

ТИМ і страшний невидний нам *ГЛЯД*,
Що його не можливо спіймати.

Чуєм ми та не можем здіймати
Очі тих, *XTO* за нами слідять.

Є лихий і хороший нам *ГЛЯД*.
Але – краще б ніхто не слідив.
По планеті ми можем – безпечно гулять,
Не завваживши в власнім естві силу див...

Mix. LABREHKO

"Усі науковці (*світу*) знають, що існують нерозв'язні *ТАЄМНИЦІ*. Тільки *BIRA* в *ВИЩУ ІСТОТУ*, віра що вимагає од нас підкореності, дає нам міцність заради вивчення таємниць життя."

MAPKOHI.

НАВЧАЧ М.
Член Великого Білого Братства

MICH. LAWRENKO

**Wondrous are your deeds,
o Lord!**

**collection of stories from the
occoult sciences.**

NEW YORK
 1975

МИХ. ЛАВРЕНКО

**дивній діла твої,
господи!**

ЗБІРКА ОПОВІДАННІВ
З ТАЄМНОЗНАВСТВА

**НОВИЙ ЙОРК
1975**

Передрук окремих оповідань у часописах
дозволений лише з зазначенням назви
цієї книги й автора.

Cover and ILLUSTRATIONS

by

Michael LAWRENKO

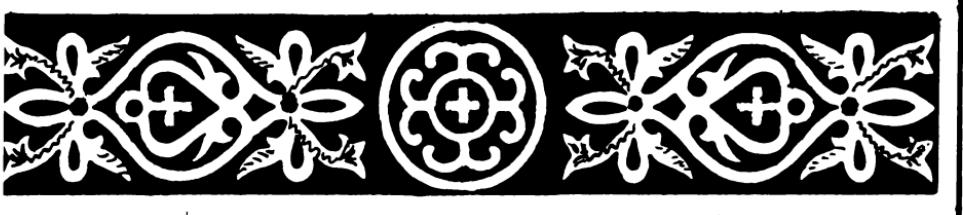
Обкладинка й оздоба книги належить авторові

PRINTING
SAPHROGRAPH CORP

---

194 ELIZABETH STREET
NEW YORK, N.Y. 10012

ЗАМІСЦЬ ПЕРЕДМОВИ.

ОРОГИЙ ЧИТАЧУ! Досі, видаючи свої твори, я намагався супроводити їх відповідною, в таких випадках передмовою, як це заведено в звичаї серед літературного світу. І досі, на всі мої твори що були супровождені відповідною передмовою, ніхто в жоднім вислові ні не хвалив, ані не лаяв мене за ту чи іншу передмову, не мною писану.

Однакче, нещодавно, коли я випустив у світ свою книгу "Два Колоски" в 1973 р., був знайшовся один "панисько," який закинув мені те, що ніби я сам собі пишу передмову до книги й сам себе розхвалую, хоч ту передмову, до тих "Двох Колосків" підписав проф. Мик. Нещименко.

Щоб і на цей раз не лаяло мене, що я сам собі пишу передмови (хоча такі всякий автор має право писати), я волію, не вдаватися з проханнями до фахівців у справі передмови до цієї книги, а просто написати лише "Замісьць передмови". І тут я не розхвалюватиму себе. І навіть –не робитиму керівного натяку про зміста кожного з поданих тут оповіданнів.

Сами оповідання не надто довгі й читач, за 5–6 не більше, хвилин, зможе кожне з їх "проковтнути" не одриваючись. За те я вважаю за свій святий обовязок, у "замісьць передмові" подати описа подій, що була виникла мені в 1968 році, в Філаделфії, коли я був вимушений потрапити до лікарні й бути тричі розтинаний та позбувся частини шлунка й доповнений американською кровлю.

Подати це вважаю за потрібне тому, щоби в опису – тієї події, читач міг переконатися в тім, що є в людині – "якась" здібність стати ясночутливою й, що ця здібність – не вигадка хворої голови, байдикуватої людини, а стовідстоцька правда. Я запевняю ВШ Читача, що тільки тому, що я не маю ні юридичного, ані морального права, то й не можу вказати на поважних людей, наших таки українців та й інших національностів, які могли б підтвердити ці мої повідоми про ясночуттє.

"Слухачів" же, таких що мене "чуєть", тобто приймають мої думки на віддалі, від 10 метрів і до 10,000 км, я маю понад 75 осіб. І це виключно тих лише, які, воліючи чи не воліючи, виразно показали мені себе, явними доказами того, що вони мене "чуєть", без вимови слів. Щоб, хоч коротко підтвердити це, можу подати один приклад із поштарем.

Року 1966, я видавав журнал "*ЧИТАЙМО ВСІ*". Але, користаючи зі старих адресів, журнал мені часто поверталися. Одного разу, коли службовець пошти шукав мій пакет, нагорі шафи, я бачучи його внизу, подумки передаю йому: "*A baxo! A baxo!*" (іспанське слово, бо англійського я тоді ще не знати). Але молодий мурин не міг приймати моїх сигналів і далі шукав нагорі шафи.

Коли я сигналізував "Абахо", перед мною, біля невеликого віконця стояв білий службовець пошти (якого я ще передніше знати, що він приймає мої думки бо він був не раз довів). Він чуючи мое "Абахо", яке я повторив неменше 5–6 разів, повертає голову до молодого мурина й голосно каже: "Давні!..". І лише після цього, поглянувши в віконце, посміхнув до мене.

До цеї миті на мене він не глядів, але прийнявши в іспанській мові мое слово "Абахо", як своє англійське – "Давні", лише передав своєму співпрацівнику. І таких, а то ще й кращих, прикладів я міг би подати не менше де-

стяка. Але, гадаю, що й цього буде достатньо, щоби переконатися в тім, що людина (далеко не всяка) має вже увірвану здібність ясночуття, а, отже, й сприймання чужих думок, що деякі злочинні особи, використовують на зло самому, чиї думки вони сприймають.

Яким це способом люди здобувають це "вміннє", не вважаю за догідне на цім місці пояснювати. А тому переходжу до викладу тої події, що мені була випала.

ДУХОВІ ПОДІЇ В ЛІКАРНІ

BИСЛАДОК виняткових нападів темних сил на мене (що триває вже понад 20 років), я за 4-5 лише днів був вимушений ДЕВЯТЬ разів блювати мало не вивертаючи шлунок, кровю, а ДЕСЯТИЙ раз, у присутності панотця Василя ЛОСТИНА (тепер вже єпископа), блював, мало кишкі не вивернув, але... без краплі крові.

Це призвело до того, що панотець Лостин, відсилає мене зі швидкою допомогою до одної лікарні, де лікарка з еспаньолів, не знаходить у мене... нічого й відсилає мене додому, аж панотець мусив шукати свого, українського лікаря в іншій лікарні й мене вдруге везуть туди вже.

26 жовтня 1968 року я був покладений у лікарні Св. Йосифа, а 29-го мене вже оперували, видаливши частинку пошкодженого шлунка та переставлено кишку в інше місце. Яку опісля ще раз треба було переставляти в інше місце.

Спершу мене були поклали в палату на чотири особи, з яких було два мурини (один із їх, чомусь називав себе голдом) та два (зі мною) білих. В палаті постійно, від 7 ранку й до 12 год. ночі, безперестану діяв телевізор; а до майже здорових муринів, приходили інші мурини, з сусідніх палат: палили тютюн, голосно розмовляли, реготали, шуміли. Словом, палата була вельми неспокійна. Але я стрічнис-

все це витримував, не протестуючи й не просячи сусідів – хоча б поменшити шум.

Телевізор, зрозуміло, передавав місцеві станції й ув англійській мові, якої я не розумів і слухати, ані глядіти не бажав. Другого чи третього дня, по моєму вступі до лікарні, телевізора хтось поставив так, що й я міг бачити картини. І проглядів щось 10 хвилин часу.

Мурин, що був поруч мене, завваживши, що й я гляджу, зразу повернув телеві так, щоб мені невидно було. І тепер кожного дня почав ставляти лише "для себе" той телеві. Не люблячи телеві, я не протестував.

Але од крику його телеві, одчепитись я не міг..

Дня 29 чи 30 жовтня, чую: телеві "розмовляє"... моєю рідною мовою! Цілком уся передача стала вже повністю й мені зрозуміла. І все це було б не погано, наколиб передачі та були якісь мистецькі. На мій жаль і на превелике здивування: в усій передачі українською мовою, прорвалися слова – суто російські й інколи еспанські, які я цілком розумів.

Я був не лише безмежно здивований, але й обурений, що передачу провадять, ще й ув українській мові, але та кі халамидницькі, нецензурні слова вимовляють, що просто огідно було слухати, та ще й заради філаделфійських слухачів – американів!

Спершу я так таки й подумав, що передають справді, чомусь і колись, накручені сцени українського життя!.. Ale немало мене здивувало, що в смішних (швидче в безглуздих сценах) висловах, присутні в палаті люди, які зовсім не знають і – не можуть знати! української мови, – заливаються сміхом, мов би чуючи свою мову!

Раптом, один із розмовців на телеві: я-ак сказоне! – четверо слів, цілком московською мовою й – хуліганських з яких я можу подати лише двоє "Какой" і "курку", а двоє інших опускаю, як нецензурні... Усі присутні, а їх було чи

не з десяток,— просто по конячому заржали зо сміху!.. од такого "культурного" вислову. Я не міг зрозуміти: невже ж ув англійській мові можна було передати такі слова, що слухачі мусили от так реготати? I це ж на загальний канал передавано!

Крім троїх московських слів, прозвучало єдине слово "курку", що в московській мусило би бути "куріцу". Отже— те слово належало таки українській мові.

Не розуміючи англійської мови, я не частинив у розмові з сусідами, за винятком чогось надто потрібного. Одначе, уникаючи слухати їхні розмови, з їхніми провідувачами, мені всетаки випало почуті, як вони розмовляють українською мовою (?).

Це мене не лише вражало, але занадто насторожувало. Випало бо почуті таке: "В Україні також є такі, як ми. I ми колись таки доберемося туди!" Шкода лише, що ті сусіди не сказали: чи вони мали на увазі себе, тобто — чорних, яких ув Україні нема; принаймні до війни не було, чи вони мали на увазі своїх братів чаклунів?

Коли ж до моїх сусідів приходили іхні рідні й знайомі та розмовляли всі моєю рідною мовою, мені ставало не по собі: я мусив думати: "Невже ж ув Америці є такій от установи, що спеціально навчають муринів української, моєї рідної мови? I яка мета цього всього?"

Всього цього я не міг зясувати. Тим більше, що я не мав ніякої гарячки. Я себе почував цілком нормально, за винятком того, як і всім буває: мав тупий біль у порі заному животі. Але, що особливо цікаво, я завважив, а потім і підтверджилось, це те, що я *приймав* висловлені англійські слова, але в українській МОВІ! Але тільки слова, а не думку! Тоді, коли сусіди мурини, приймали мої навіть думки всі, як я переконався.

Це мені не була новина, бо ще в Аргентині я мав, і то кількох "приятелів", що приймали мої думки, а відпові

дали мені словами. Але цим я лише підкреслю те, що я не міг "чути" їхніх думок, чуючи їхні слова, хоч вони розмовляли англійською.

1-го листопаду 1968 р., тобто на 3-4 день по операції, між мною та молоденькою сестрою (польського походження) виник обмін "братьською членістю": вона обслуговуючи мене (обмивала в постелі, що роблено щоранку), як це робили мені й інші сестри, питає мене: "Ви українець?" Я кажу їй "Так. А ви?" – питаю її в свою чергу. А вона й каже: "Ай ем поліш". "Вері Гуд, сістер славік!" відповідаю.

І тому, що її догляд був за мною дуже дбайливий і добросердечний, я мимоволі подумав: "Яка добра душа!" Природньо, виникли більш інтимні думки, хоч я був і порізан. Але ж дівчині було може 20-21 рік, я ж – їй батько!...

Чи думала дівчина-сестра "щось" чи ні, я не знати не міг, бо її думок не приймав. Але сусід-мурин, читаючи її думки всі й, зрозуміло, мої також, 2-го листопаду напав на єї: "Чого ти чіпляєшся до його, – показує на мене, – він же старший за тебе набагато!" Лаяв її ні защо, бо ж докладніших виявів "любові" не було між нами..

Але всю його "молитву" вичитану сестрі, я приймав в українській мові, хоч вони розмовляли, зрозуміло, *лише англійською мовою*, якої я не розумів. Але характерно те що коли мурин вичитував дівчині-сестрі своє "повчанне", то закінчив словами; "Ти балакай з ним так, як треба послужбі!" Мене це здивувало, що він висловив "балакай", а не "говори", як звичайно, багато з наших людей більше й частіше вживають у розмові, хоч зовсім не слушно.

Ця дуже цікава мені розмова між мурином і сестрою американською польською, була десь опівдні. Позаяк я виразно чув їхню розмову, пізніше, пригадуючи її (сестрину) дуже сердечну й доброзичливу поведінку в догляді мене, я, лежачи одиноко, сам собі подумав: "Можливо душа впізнала душу?". А другий сусід "Голд", який лежав на третім

ліжкові від мене й собі на ввесь голос:"Душа душу впізнала!" А я йому подумки:"Щоб ти знов, що буває й таке". Але він на мою мовчазну заввагу, нічого більше так і не сказав, лише голосно зареготав. А сісуд-мурин зі злобою вигукнув:"Жеребца ей нужно!" – мовив московською мовою. На його вислів я нічого не відповів.

Після цеї розмови я заснув і проснувся, коли вже почало темніти. Не чув я і не знов, що мої сусіди розмовляли між собою. Але коли я проснувся, то почув, як сусід мурин був сказав:"*Цей хід і хам*" і ногою показав на мене. І це цілком не заслужено з моого боку, бо я йому нічого лихого ні не сказав, ні не подумав. Не розуміючи ж за що я одержав такого "епітета", я не вважав за потрібне реагувати на його дурний вислів.

Але муринові того видно було мало й він продовжу вав:"Їм дали Петлюра й Гітлер, але мало". Але я, навіть, на йменнє "Петлюра", як невинного в погромах, не міг за реагувати за не знання англомови, а також не маючи можливости сприймати їхні думки. А проте, виразно завважив, що вони розмовляють і подумки, без слів, хоча це ніяк не було мені новинкою.

Що далі вони розмовляли між собою подумки, я вже не міг їх чути. Але голд словами сказав;"Я не вдається в спосіб никати по під чужими вікнами. Я одного почастував безкровно... Аж у легенях у його знайшов кров". Почекавши це, я не втерпів і подумки кажу йому:"В такому ж разі ви застосували чорну магію! А тому ви – темні брати". На це голд не зареагував.

Але, як лише я сказав "темні брати", сусід-мурин – зразу ж:"Ага!... Де моя пентаграма? Я тобі покажу твоїх темних братів!" І не пройшло двох-трьох секунд часу: я-ак понесе мене!... я-ак понесе! якийось вихор і до того ж не один; один вихор несе мене од ліва – праворуч, а якийсь – з правого, як штовхне мене, аж я ніби перекидаюсь.

Тому, що я був обплутаний ще аж трьома гумовими рурками; одна вливала мені кров чужу (а чи може вже глю козу, не пригадую); друга випомповувала "бруд" зі шлунка, а третя правила за вивод сечі, то я лежав увесь час – на спині з заплющеними очима. І коли мурин почав мене ото "гойдати", я зпочатку лише посміхав. Але всетаки це було досить неприємно. Дивно було лише те, що коли я розплющував очі, зразу ж переставало мене "гойдати" й я бачу себе в ліжкові, як ніби нічого зі мною не виникало. А досить мені заплющити очі, як знову починає кудись мене нести якась невідома сила.

Як довго тривало таке гойдання, я незнаю: мій годинник лежав зіпсований. Коли ж мені вже набридло таке "гойдання" я й кажу моїм сусідам: "Що ви хочете, те й робіть, але мій Навчач усе чує й бачить та знає, що ви собі хочете. І наколи ви застосуєте ще щось гірше, то собі таки зробите гірше" (кажу це їм подумки, українською мовою бож англійської не знаю). На ці мої слова гольд і каже "Треба буде узнати, хто він такий?" Я не відповів на його слова нічого й знов заплюшив очі. В туж мить мене знову почали "гойдати".

Насамкрай таке "літанне" почало мені набридати. Я пригадав слова нашого Навчача М... і кажу: "Ти, дорогий і мілий наш Отче, бачиш, за що вони знущаються й що витворяють!" І раптом прийшло мені на думку: Адже ж Навчач радив: у небезпечних випадках – кликати Його на допомогу. Я зразу ж почав подумки: "*Мантрам!... Мантрам!.. Мантрам!...*" Це повторив не менше десяти разів.

Перед тим, як почав я кликати Навчача, до палати, гостювати до муринів, ввійшли дві сестри обі білі. І коли я вимовляв "позивні" сигнали, сусід-мурин, до однії з сестер і каже: "Ти чуеш, що ото він каже? (показуючи на мене). Це має велике значення; з одного боку, це – круг, але й ще щось значить!.." "Ага! – кажу я йому подумки, –

то ти не знаєш?! Отож, гляди, щоб ти не скоштував, часом щита *Т е р о с а!* якщо будеш більше знущатись наді мною!" І мій сусід-мурин зразу ж припинив "гойдати" мене.

За якихось, можливо, 20 хвилин, мій сусід-мурин, що ввесь час седів біля столу й глядів на телеві, раптом, за непокоєним голосом: " *Т у т хмосъ є!*" , а за хвилину й знову: " *Т У Т Х Т О С Ъ є!*" ... Але й ще через хвилину: " *Т У Т хмосъ є!*" ... Останні слова вимовляв він із якимось почуттєм і страху й схвильованості.. Почувши в його голосі переполоханість, я й кажу йому: "Не май, чоловіче, страху. Мій Навчач зла тобі не зробить, якщо ти сам того не зробиш, мордуючи мене й далі".

Чергові сестри передніше були вийшли з нашої палати. Сусід же, почувши мою пересторогу, зразу ж вилучивши "свого" телеві, ліг у свою постіль. Позаяк мое ліжко, було одгороджене завісою, але лише на половину довжини ліжка, закриваючи саме голову, то я не завважив: чи був голд у своїм ліжку чи ні? З його сторони не було чути ні звука, сливе, ввесь вечір.

Котра була година, скільки часу пройшло, коли мене "гойдали" на килимі-самолеті, не знаю; тільки знаю, що я не спав, у палаті горіло напівпогашене світло і навіть мій сусід-мурин також видно спав або лежав тихо. І ось,— раптом— я-ак баахне! щось під самою стіною нашої палати... ззовні (вона була на другому поверсі). Баахнуло так нібито ушав камінь килограмів 100! і в миті падіння, навіть іскри посипалися. Але бачив я ті іскри не очима, хоч вони й були мені розплющені, а не повністю діючим астральним, мало кому знаним, зором, позаяк я в тому часі вже — мав початки ясночуття. Ті іскри були тусклого сяяння, до того ж— блиснули лише в голові.

Я був дуже здивований тим явищем. Час був уже — доволі пізній. Та й що могло так сильно баахнути, щоб ще й іскри посипати в такий пізній час? Але не минуло й 10

хвилин, аж – чую: Голд проснувся; легенько закректав та, зразу ж, до сусіда-мурина: "Я затримався дуже довго. Був у "дірявого". Дірявий сказав: "Будьте, хлопці, обережні". А був то, напевне, Вождь Просвещення". А я йому подумки – "Вождь не тільки Просвещення, але й Культури! а до того і Керівник усієї нашої планети!"

На мої "виправки", він нічого не сказав.

Мене дуже здивувало, що між сuto українськими словами, він вимовив двоє слів, на сuto російський манір. І вони обидва зразу замовкли, ніби то спали. Але я завважив, що Голд таки не спав. Власне, його тіло "спало", але він сам, ув астралі, був знову "зник" із палати. Бо ж той удар у стіну палати (з іскрами) це було його повернене, з так званого, відьомського "лету" в астральному тілі. Це практикують усі ті, хто може виділятися цілком свідомо – з власного фізичного тіла. І саме тому, як тільки вінувійшов у своє фізичне тіло, ото зразу проснув своє тіло й почав розмовляти з мурином, який очевидно таки не спав. Але мурин не вимовив жодного слова: значить розмовляли подумки; а, може й розповідали один-одному про "події"

Довкола була повна тиша: всі спали; було вже запівніч. Але я не хотів спати, виспавшися вдень. Нічне світло було кволе, очі мені не турбувало, тому я лежав розплющивши їх і глядів у стелю. І ось, раптом, перед мною, виразне – зорове явище! Але, щоб дати описа, мушу завважити, що мое ліжко стояло в куті кімнати, біля улаштованої в стіні одягової шафи. А зразу ж за шафою було – вікно, що виходило напівніч. Вікно високе, врівень зі стелею; але було завжди затулене пластиковою завісою.

Я лежав спокійно; в вікно не глядів. Нараз, аж під самою стелею, в вікні, з'явилися: одна цілком чорна фігура, на вигляд – бюсту, розміром майже людини, а друга – поруч, яка майже щільно прилягала до першої, але була – наполовину меншого розміру й сірої барви. Поява їх була

бліскавична й одразу обі фігури зразу ж рушили ще вище і линучи, безшумно, в той таки час чимраз меншали в розмірі до того ступня, що стали не більше 7 цалів. Досігши такого розміру, вони раптом перетворились у синю пляму, розміром у дві долоні й на цій плямі – білі риски вигляді сосонки.

Найцікавіше було те, що появившися проти вікна, ті фігури швидко пересуваючися, мов пливучи по воді, до шафи, досягалої стелі, спокійно ввійшли собі в шафу під самою стелею. Спостерегав це явище я сам: показати не було кому, в тому часі всі спали. Але мое чуттє зразу підказало мені, що це "голд" зі своїм старшим, якого він називав "дірявим". Мушу додати, що фізична оболонка – тіло гольдове, лежала цілком непорушно й без найменшого звука що й доводило про його "самого" відсутність.

Вирішивши, що це вони (в таємнознавчій літературі – багато доказів подібних явищ), я не реагував на це все і не виявляв найменшого страху чи здивування. Цей же "показ" їхньої "сили" вони улаштували, щоб переконати й мене в їхній силі й зможі.

Як довго я так пролежав, не знаю. І ось, раптом: ні з цього, ані з того, рівно над моєю головою; під самою – стелею; з західнього боку, до якого я лежав головою, появляється якась саморухома стрічка, завширшки в 1,5 метри. Стрічка мала темносіру барву, дотого ж, за тусклого освітлення, було виразно видно, що та стрічка була складена з якихось маленьких чи-то літачків, а чи-то маленьких пташок. Але ці "пташки" летіли таким суцільним гуртом, і до того, так щільно одне до другого, а воднораз і так суворо стрункими шерегами, що подобали на суцільний малюнок з якогось килиму. До того ж і лет їхній був без найменшого пору ху крилець; рух надзвичайно тихий, плавний і, який ось, ніби урочистий.

Коли початок стрічки досіг середини стелі, мені ви-

никло в голові; "Наші це чи темні?" Але я нічого не міг з їхнього вигляду й дії визначити, чиї це були сили, що вважали за потрібне робити та ще такі вправи й у лікарні. А проте, це й саме свідкувало, що то були ніяк не світлі сили. Світлим силам викидати такі "коники" не було жодної потреби, а дотого, світлі небесні сили, не потребують подібними "показами" доводити свої можливості й силу.

І саме тому, як лише ввійшла перша стрічка в південну стіну, а з західної появилася вже друга така ж симісінка, я вже твердо знов: "Ні! Це таки не наші світлі!" і зразу ж – величезним хрестом перехристив цю вже другу стрічку, яка на цей раз, не лише швидко пропливала, але й од мого хреста – захвилювалась!

Але й ще не все. Не встигла друга "стрічка" скова тися в протилежній стіні, як тої ж миті – появилася третя така "стрічка" з західної стіни. Тепера я вже твердо та, безвідклично, знов, що це не світлі сили. І тому; опустивши ЛІВУ руку вздовж свого тіла, праву ж підняв угору й майже в повний голос, з сильним натиском вимовив: "*В Е-ЛІКІЙ О УМ! РОЗЖЕНИ ЇХ!*"...І в ту ж мить, вкінці "стрічки", яка досягала вже середини стелі, раптом, відокремилася "пташка" (безсумнівно "голд"!) і, буцім би підстrelена, безпомічно заковиляла, втративши рівновагу, й наступної миті – все зникло, як і не було.

Я зостав лежати далі в спокійній позі, але здивований таким видовищем: ні трохи не переляканий. Здивоване мое полягало в тому: що саме змусило "голда" його "братів" показувати свое "вміннє" перед мною? Швидче ж можна було зрозуміти, що вони хотіли показати себе не перед мною, а перед Тою святою Особою – моїм Великим, і Дорогим Навчачем М. який їм не під силу, й, якому вони одверто показатися не можуть і не сміють!

Так я пролежав ще деякий час і, перед самим ранком міцно заснув. Тому вже не міг чути, коли саме голд

був повернувся в своє фізичне тіло. Тай на цей раз він міг повернутись цілковито тихо, без "громовиці".

3-го листопаду, вранці, коли голд устав і проходив, недалеко біля мене, я й питаю його: "Ти вміеш, я бачу ба лакати моєю рідною мовою? Чому ж ти зі мною не розмовляєш?" Але "голд" удав із себе "незнайка". Я й питаю: "Чого ж ти не хочеш розуміти мене тепера, наколи вчора я з тобою ж розмовляв на моїй рідній мові й мене не лише добре розумів, але й відповідав?".

Він на це тільки й мовив: "A-al"... і я зразу ж утратив здібність приймати не лише думки, чого не було, а й виразну вимову в англійській мові, але на своїй рідній мені мові! Пробув я в лікарні *DVA* місяці; 29 днів не давали мені ні їсти, ні пити; напомповували мене глюкозою, А проте, мое астральне чуття було зникло так, як ніби ні коли я його не мав передніше! І більше не поновлялось.

Мої ласкаві Читачі! Я не маю права, щоб не порушити закону Божого, клястися Святым Богом, що це – правда. Але я даю вам свое щире й чистосердечне слово українського інтелігента – інженера-агронома, що все, що тут я подав, це – щира й істинна *P R A V D A!*...

В тут поданих моїх оповіданнях ви знайдете немало-подібних, а то й кращих доказів існування не лише ясночуття, але й більше утаснених проявів *C I L*, що має людський організм, лише сил заглушених нашою черезмірною, брутальною зматеріялізованістю.

A B T O P.

*"Факти – небезпечний і не легко перемаганий нам
В О Р О Г..."*

Алфред Рассел-Уоллес.

вала стиглі сунички й клала їх собі в кошика.

Василь, як закопаний стовп, став із такого не бувалого дива: в густому лісі, сама собі, як видно, че виявляючи найменшого страху, оттак виспівуючи українських, ще завзятих пісень, попасалася самотньо дівчина, мов би це в своєму власному городі чи саду.

Вийшовши з гущавини аж на самкрай галевини, Василь завагався: чи порушувати дівчині таке привабливе та розкішне, з веселими й сумними піснями, дозвілле, а чито просто зникти, щоб не налякати її своєю появою. Але Василева цікавість так була охопила його: "Щож воно за одна! Та ще й така смілива?" – що мимоволі тягнала його, мов би – невидним магнетом – до дівчини.

І щойно дівчина випроставши ся, з зірваною черговою сунічкою, закінчилася виводити пісню, як Василь, ступивши на саму галевину й, опинившися близько біля дівчини, раптом запитав її:

– А чи ж ти, голубко, навчилася дододжати чоловічкові, що муху так ганьбиш?

– Ой, лишенко!... Як ви мене злякали! – схнулася ніби вогнем опечена, дівчина й, замісць пополотніти з переляку, почервоніла нараз, як вранішня троянда.

– Вибач! – попросив Василь. – Я таки й справді трохи нечесно зробив, що передніше не кашлянув, щоб тебе попередити... Ше раз широко прошу вибачити!

– Охоче вибачаю, бо ще не наварили вам чаю... Але так у друге прошу не робити. Таж так можна й перелякати навіки.

– А тепера ще й шептух од переляку й удень із вогнем не знайти, – мовив Василь посміхаючи.

– Отож-то! Хіба ж так порядні люди роблять: ходять по густому лісу, щоб лякати чужих дівчат! – докинула дів-

чинай обое весело зареготали. –Але що то ви були сказали передніше, що я, крикнувши з несподіванки, й не дочула ваших слів? – питала дівчина хитро поглядаючи на Василя.

–А-а!... Та ж ти співала про мудру муху, яка обравши собі комара за чоловіка, але не вміла йому догоджати? – запитом одповів Василь дівчині.

–Авже ж! – потвердила дівчина Василів запит.

–Отож-то! Ось я поспітав дещо невдало: а чи ж ти, голубко, вмієш догоджати чоловікові, що так ото скаргува ла на свою долю, яка "інших парує, а тебе лиш гайнує"?

–А ви й це чули? – ще дужче зашаріло спітала дівчина й, мимоволі, зніяковіла, як упіймана на гарячому вчинкові крадійка.

–А чому ж ні? Ліс хоч і густий, але голос, дівчино, маєш дуже дзвінкий і, він таки змусив мене вслухатися, в те твоє, мов би зозульчине кукуканнє.

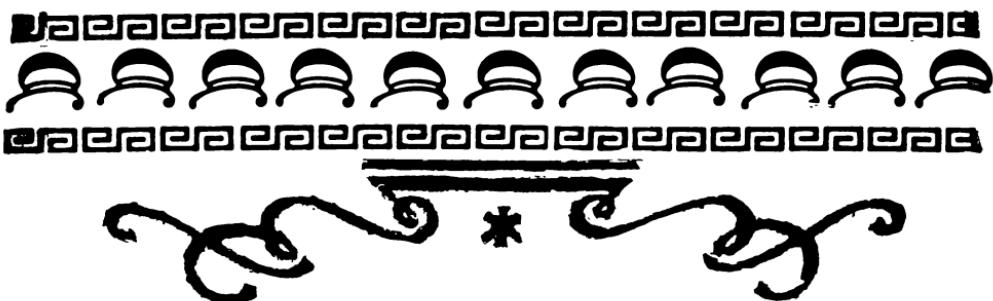
–Ха-ха-ха-ха-ха!... То виходить, що я по вашому зозулька чи що? – весело поспітала дівчина Василя.

–Ні, голубко. Я дещо невдало зробив порівнянне. Ви бачай!... Я був заслухався в твій чарівний спів, як у соловейків. І оце аж мало штани собі не подер у гущавині, так послішав побачити: що воно за зозулька така, що так чарівно виспівує? – бентежила мене думка поспішаючи.

–Ха-ха-ха-ха-ха! Ну ж ви й не послідовний! Чи ж зозулька може співати соловейком? Щось ви занадто плутаете... Щось із вами непевне твориться.

–Ха-ха-ха-ха-ха! – зареготав насамкрай уже й Василь на ввесь голос. –Чи ти ба!.. Я й справді таки спантеличів!.. Усе переплутав. А все це через тебе, горличко!

–Ну це вже ви чи не москалите часом? – вдавано-яхи дно й посміхнено запитала дівчина Василя, пильно глядячи йому в очі, коли він наблизів до єї, майже-що, в притул пі-

Доля людська

1

(Таємнознавче оповідання)

ЗНАЙОМСТВО СЕРЕД ЛІСУ

ЕДЬ-НО ступив Василь у гущавину лісу, як
десь, зовсім недалеко, задзвенів дивним дэво-
ником жіночий голос:

"Ой, доле людська,
Чому ж ти такая:
До всіх ти прихильна,
Лиш до мене – злая?
До всіх ти при-хи-иль-на-а-а-а,
До мне ти и злаааай-йаа-я!?"

Наколи б це не був густий ліс, можна б було подумати, що то котрась із селянських дівчат, вийшовши собі на прохідку чи працювати в полі, виливає свої жалі, звинувачуючи свою гірку й несолодку долю. Але ж у лісі ще у віддалі трьох кілометрів од села, а до того ще й у пятнич-

ний , робочий день, так ото загонисто-жалісливо виспіувати пісні, хоч би й кого то могло б таки здивувати.

—Звідки воно взялося таке голосне? —здивовано за питав сам себе Василь, сливе на повний голос, бо ж — на довкола нікого не було.

Але не встиг Василь ще й подумати щось, як нараз ще сильніше задзвеніла та сама пісня:

“Ой, доле людськая,
Чому ж ти такая:
Ти усіх паруєш,
Мене ж лиш гайнуєш?
Ти усіх пааа-руууєеш,
Лиш менеєе гай-нуйєеш!”

Тепер співачка була вже десь ближче, як то спершу було видалось. А до того ж Василь виразно почув, що й іде він якраз у тому напрямку звідки лунає ось так жалісливо-сумовита пісня-молитва, насичена жалем до долі.

І Василеві, нараз, нестримно закортіло побачити: що ж то воно за особа, що аж так ото боляче виливає в пісні жалі до долі, що, напевне, дуже кривдна якщо так.

Василь ушвидчив кроки, бажаючи чимдуж швидчіше вийти з гущавини. І не встиг він ступити якихось зо ста кроків, як нараз, сливешо перед їм самим, посеред розлогої галявини, на яку він хотів щойно ступити, раптом побачив середнього росту, струнку, гарно скроєну дівчину, що тепера, кинувши обвинувачувати чи благати свою безжалісну кривдницю долю, вже виспіувала танцюристої:

“Ой, щож то за шум та вчинився,
То комар та на мусі оженився.
Тай узяв собі жінку невеличку.
Що не вмі-i-i-є-єє догодити чоло-вічкуууу!
Співачка, ви водячи пісню, раз-у-раз нагиналася, зри

дійшовши до дівчини.

І потекла їхня невимушена чарівна розмова, мовби вони не щойно здібалися оце, але знані одне-одному вже багацько-багацько років.

Василь якось незавважно й самому собі також почав зривати сунички, а що кошика не мав і складати таким чином не було в що, то він, назбиравши повну жменю ягідок, підходив знову до дівчини й не питаючи її дозволу чи згоди, клав ягідки до її кошика.

Довгенько вони от так собі нишпорили поміж зовсім не розкішними лісовими травами, зриваючи сунички. Алеж насамкрай дівчина, коли вже мало не повний кошик був, ви просталася після чергової щойно зірваної ягідки й мовила:

—Але я вже, сливе, втомилася,— мовила вона й ніби зненацька — зирк! — на сонце, вигукнула: —Ой-йой-йой! Вже сонце пішло з південного пруга, а ми все нишпоримо тай нишпоримо ці ягідки.

—А чому б і ні! Мені так оце приемно з тобою гуторити, що десь би й увесь день збирав би ягідки, аби лиш із тобою разом бути,—мовив Василь.

—А ви, парубче, й знову москалите! І яка то приемота збирати ягоди та ще й із незнаною людиною?— мовила запитом дівчина, мило з під лоба поглянувши на Василя.

—А й справді, зозулько!... Шо за кумедія! Як же це так нам випало?! Чи не доля часом нас оце звела? Мені чомусь подобає немов би ми з тобою десь чи не цілий вік, якщо не більше, знайомі, — мовив Василь зачудований ось такою й справді дивною пригодою й почуттями.

—От достеменно так чомусь і мені! Ніби я вас, і то багато-багацько часу вже знаю,— докинула й дівчина.

—А чого ж це ти, зозулько, до мене "ви-каєш" чи то "vas-kaesh", якщо аж так багато-багацько часу мене буцім

знаєш? – запитав Василь чомусь тільки-но аж тепер заваживши, що вона до його "ви-кає", а не "ти-кає". Хіба я тобі, а чи ти мені – не рівня?

– Так так у нашім селі між вашими людьми заведено, що з незнайомою людиною розмовляючи, кажуть одне-одному лише "ви", а не "ти", – мовила дівчина.

– Ну, то дозволь, голубко...

– Ха-ха-ха-ха-ха! Ну ви ж і непослідовний! І зозулькою, й соловейко, а це вже й голубкою мене зробили, і то за якісь годину-дві часу.

– Ну, гаразд!... Не гнівуй, горличко...

– Ха-ха-ха-ха!... А чи швидко охрестите мене качечкою? – рігочучи питала дівчина Василя.

– Так от, кажу, не гнівуй і не – лай мене, що я втрутися в твою роботу, не представивши передніше. Це таки справді випало якось невдало, якось сuto по-селянському. А проте, нам селянам – і дива нема, – мовив Василь.

– Дехто – селяни, а дехто, мо, й ні, – посміхнувшись мовила дівчина, мовляв, якщо ти – таки селюк, то я – ні.

– Як-то?.. Хіба ти – не селянка? – украй здивований Василь запитав дівчину, аж пристав не місці.

– А ви гадали, що я селянка? – відповіла запитом.

– Так... Але – покинь золотко мені "ви-кати"! Я те бе прошу! – благально вимовив Василь.

– Ну, гаразд уже! – мовила поважно дівчина. – Нехай буде вже по твоєму... Тепер приємно тобі... не знаю навіть, твого імення.

– Василь... Василь Прокопенко! – завзято підказав їй парубок, мов би аж підскочивши на якихось пружинах.

– Приємно тобі... Васильку? – лагідно мовила почервоніла дівчина.

– Ще й як! Мов би тобі маслом по душі!... А, як же те-

бе зовутъ? – поспитав Василь, кладучи чергову жменю сунничок їй до кошика.

– А й правда! Дуже смішно нам випало! Мало не півдня збираємо собі ягоди, гуторимо мов би давні знайомі, й не знаємо одне-одного йменнів. Моє йменнє – Софія Кушнірик. Але звати можеш, звичайно, Сонею, як мене й у селі всі кличуть.

– О!... З одного боку – свята Премудрість Божа, а... – мовив Василь протягло, але дівчина йому перервала.

– А з другого боку, що саме?

– А з другого боку ... Мг!... – мгикнув Василь маючи страху, щоб не скривдити дівчину своїм висновком.

– Кажи, кажи, Васильку! Не май страху! – підохочувала його дівчина, завваживши Василеве ваганнє.

– А з другого боку, – повторив Василь, – немов бисплюха... Вічна Соня!

– Ха-ха-ха-ха! – зареготали вони обое разом з Василевого дотепу-жарту.

– Але не погано: премудрість Божа! Це дужеprehороше звучить... Однак, годі про це. Ти, зірочко, либо нь казала, що вже затомилася. Сядьмо ось під оцим велетенським дубовим шатром, – порадив Василь умощуючися сам перший.

Вони посідали в затінку посеред запашних трав і лісових квітів. І знову їм потекла дружня розмова на різній невимушенні теми.

Василь розповідаючи про себе, що він студент київської сільсько-господарської академії, сказав, що оце відпочиває од цілозимового гризіння каменя науки, він раз-по раз підкидав до розмови різні смішні дотепи зі студенського життя й обое загонисто реготали. А рे�гочучи неспостережно й не запрошуючи одне-одного, почали їсти назбирані суннички.

Але дівчина нараз таки схаменулась.

—Тю-у-у, на нас!... Ти глянь-но, Васильку! Яка ж я нечеслюха! З одного боку я й не догадалася запросити тебе до частунку ягодами, а з другого...

—Вже й запрошувати нема до чого,— докинув Василь і обое голосно зареготали та, так таки голосно, що аж-но воронне із каркотом зірвалось із вершка дідугана-дуба, що досі седіло між гіллем.

—Оце то я назбирала ягідок матері! — мовила посміхнена й розчервоніла дівчина, що її робило ще чарівнішою.

—Ну, нічого! Вистане мамуні й цих ягідок на пиріжки.

—Доречі, горличко!... Я про себе мало-мало не все розповів, і тебе посмішив. А ось ти, то чомусь мовби чи не хочеш чи не маєш що розповісти мені про себе.

—Бо таки нема що мені розповісти та й ... Правду, й то ширу, правду кажучи, маю я страх, Васильку, розповідати тобі про себе,— мовила якось посмутніло Соня.

—А це ж чому, моя чарівна горличко? Що за причина твого страху?— спалахнуто запитав Василь і вхопивши Соню за плечі, повернув її обличчем до себе.

І вони аж тепера поглянули собі навзаєм ув очі ще й так пильно-пильно, що їм обоїм по тілу пролетіли незрозумілі дріжаки й, мало-мало не кинули їх одне- одному в гарячі обійми та палк поцілунки, але Василь лише з членості стримався, а Софію аж у гаряч кинуло.

—Боюсь, Васильку, що коли скажу тобі про себе, то чи не зроблю я собі багато лиха... Я така щаслива седячи з тобою... — швидкомовно гуторила Соня, не даючи Василеві перебити її мову.—А це щастє я можу втратити, якщо та розкажу тобі про себе. Адже ти тобі мене конче розлюбиш, якщо ще не зненавидиш... Чи, може, ти мене й не любиш. Скажи правду, Васильку?

—Люблю, золотко мое дороге! — завзято гукнув голо сно Василь. — Люблю так, немов я любив тебе вже сто, якщо не більше років!... Але, чому ти маєш страху, що я тебе міг би розлюбити, наколи б знат про тебе... чи то твоє походження? Якась незрозуміла заковика.

—Бо я... — завагалась Соня вимовити слово, яке так нагло могло їх на віки роз'єднати. Але її ваганнє тривало одну лише мить. Соня наважилася ризикнути й — перевірити свою долю: чи справді вона таки аж тепера послала їй ще й так несподівано, її другу половину душі. Тож хоча й поту плено якось, із труднощами, але вимовила: Бо я, Васильку, жидівка, — ледь прошелестіли її слова зізнання. — А ваші люди не можуть дружитися з жидами, та й наші цього таки не дозволять...

—Дурне, моя горличко! Тричі дурне! Ні — до безміри дурне! — завзято вигукував Василь. — Не в національності, якщо хочеш знати, справа, а в гарячій, справжній, людяній, палкій і шляхетній любові! — і Василь ухопивши Соню, як спона в обійми, міцно-міцно поцілував не питаючи її згоди на цей гарячковий і палкий доказ його любові.

—Ой, ой, ой!... Пусти, а то задавиш іще; мій ведмедику лісовий! — заволала дівчина з радості, вириваючися та-ки з дуже міцних Василевих обіймів.

—Хух!... мало-мало не задихнулась, — мовила дівчина.

—А з якого ти села чи, звідки ти, горличко? — пита Василь угамувавшись. — Бо в нашім селі ще в 1919 році деревникінське військо геть було погромило всіх наших сільських жидів; пограбувало все майно й попалило їхні хати.

—Чула я про це нещастє. Я тоді ще була мала. А ро-дом я з Крупичполю, що ось тут за лісом недалеко, — мови-ла Соня й показала рукою в південний бік лісу.

Тепер прийшла черга на Сонину розповідь. І вона

була довга й сумна, як невеселе було й життя самої Соні. Бо вона була рано зостала сиротою, коли помер її батько, а вони з матір'ю мусили бути бідувати, здобуваючи важкою працею хліб насущний. З величими труднощами вона ле две-не-ледве закінчила десятирічку. Теперя також вчиться в медичному інституті.

—Отже, бач, Васильку, ми стільки жили в одному тому самому місті, а познайомитися нам випало аж тута, в лісі,— мовила Соня, закінчивши оповідати про себе.

—Справді, пригода таки небуддена! — підзагальнив і Василь. — Таки напевне нас доля звела... — не докінчив Василь ще думку, як Соня вигукнула:

—Ой, мамцю моя!... Ти глянь-но, Васильку! Сонце ба чиш уже над заходом, а ми з тобою седимо, як привезені.

—А й правда, час злетів, як і не було його! — весело додав Василь устаючи з землі й подаючи Соні руку.

—А там же мама чекає на мої ягоди. Думала пирожків на завтра напекти. А я сіла та й прикипіла, як та квочка на знесках.

—Ха-ха-ха-ха! —залунав на ввесь ліс їхній голосно луналий веселій регіт із Сониного порівняння.

—Все то добре, зіронько, — мовив Василь, — але як же ти сама тепера по лісу йтимеш? — питав Василь, підводячи за руку Соню з землі. — Не маєш страху, Сонечко?

—Ні, Васильку, я не з полохливих. Та й нема ж бо ко го, либонь, боятись. Колгоспники тепера ще на праці, — відповіла Соня. — Та й кому я потрібна?

—Ні, голубко, як собі хочеш, але я пустити тебе саму по лісу не пущу. Не дай Бог вихопиться якась біда! Ну й що ти сама вдіш? — питав її Василь.

—Та яка ж тута може бути біда? Я йдучи до лісу, то майже нікого й нічого не здибала, — відповіла Соня.

—А отже, як піде налихо, то якщо не двонога, то чотиринога біда, а таки вискипається... Ходімо, я таки тебе муши провести, бо я не матиму спокою, як цього не зроблю, — рішуче мовив Василь.

—Ну, гаразд, Васильку! Я здауся на твою волю. Хай уже ти будеш мені, як старший брат, якого я, на мій жаль, не маю... Тільки, цур! — не далеко проводитимеш. Краще лише до крайлісу. Бо ще люди побачать і почнуть клепати, що по лісу з якимось ведмедиком ходила. Розуміш?

Вони знову весело обое зареготали й рушили йти на південнь, хоч Василеві треба було йти таки напівніч.

Уже аж далеко за лісом, коли село Крупичпіль наблизжало, Соня таки змусила Василя вертати собі назад.

—Не можна, Васильку, щоб люди нас бачили, — умовляла Соня Василя. — По всьому селу задзвонять. А чи ж мені це потрібно?

—Ну, гаразд, зірочко! Нехай уже буде по твоєму, наколи вже так хочеш. Але, коли ж ми знову побачимося з тобою й, де саме? — поспітав Василь.

—Я й сама, Васильку, не знаю, — стурбовано і заклопотано мовила Соня. — Хіба що ти б прийшов якось до нашого ж села? — невпевнено додала вона.

—Ні, горличко! Йти мені до вашого села — не з руки. І не маю там нікого ні знайомого, ані, тим більше, рідного, — відповів невесело Василь, поринувши в задум.

—А йти до моєї хати також буде незручно, — докинула й Соня.

—Ха-ха-ха-ха-ха! — заіржав нараз Василь, мов би вистояний жеребець.

—Чого ти, Васильку? — напівзлякано поспітала Соня не розуміючи нагального Василевого реготу, аж приблідла.

—Та й дурні ж ми з тобою, зірунько... ейже-Богу! —

мовив Василь, цілуючи в очі свою випадкову знайому, яку, немов стотисяч років уже знав.

—Чому, Васильку? — ще більше сполохано але й зацікавлено, запитала Соня, аж дужче буцім приблідла.

—А тому, що — пиріжки ж твоя мама пече, либо ньне в останнє? Га?... — запитав Соню Василь наводним запитом, щоб сама могла відповісти на свого запита.

—Ну-ну? То що? — знову не вгадавши Василевої думки питала Соня.

—От тобі й — ну-ну!... А з чим вона їх пектиме, якщо не назираємо їй я-а-агідок? — одтулив Василь перед Сонею завісу тає мници.

—Ха-ха-ха-ха-ха! — аж тепера зареготали вони обое.

—Слушно, слушно, Васильку, мій дорогий! Який же ти в мене мудрий! Ти справжній вінахідник! — радісно гуторила Соня припавши на широкі груди Василеві, як до своеї — рідної мами.

—Згода, га? — питав Василь, заглядаючи Соні в очі, в яких сяяла й радість і вдоволення.

—Згода, мій любий Васильку, згода!... Це щось сливе неможливе! Я так до тебе нараз улипла, аж самій ніяково, — немов тебе тисячу років знала, — гуторила Соня.

—Тільки — цур! — сама до лісу не ходи. Наступної.... — тута Василь на мить зупинився, не знаючи, який же назвати день зустрічі, але Соня блискавично вгадала його думку й додала:

—П'ятниці!... П'ятниці! нехай буде.

—Оточ, наступної п'ятниці, рівно опівдні, я вийду з лісу, щоб тебе зустріти, коли ти йтимеш луками. Але наколиб мене не зди бала... Все ж може бути! — то сама в ліс таки не ходи! — майже наказово мовив Василь.

—Гаразд, любий Васильку! — позгодувала Соня.

Вони тепер, довірливо й міцно поціувалися, зовсім так, як ото цілються на весіллі, коли нараз, весільні гості заволають "Гірко!" та й розійшлися, як сонце вже сідало надобрій.

ДІДУСЬ ІЗ ЯСНОБАЧЕННЮМ.

НАСТУПНИЙ тиждень Василь не жив, але цілковито горів якимось унутрішнім вогнем. Робота в "рідному" колгоспі, де він мусив, як майбутній агроном, набувати практику, якої йому й так ніскілечки не бракувало, з рук йому впрост падала: то в одному недолад но щось зробить, аж самому соромно стає потім, коли розгляне зроблене, коли нараз ізбегне свою помилку; то, гляди – в другому, щось стругне, що аж колгоспники, мимово-лі завважать.

–Що це з тобою, Василю? – здивовано питав один.

–Ти, щось ніби й сам несвій? – докидає другий.

–Справді! Щось, чи ти часом не закохався де, несподівано? – докидає запита вже третій.

–Так чого ж мовчиш, Василю? Хоча тепера й не весільна пова, а проте – зізнавай! То ми так одгопаємо твоє весіллечко, що аж гай шумітиме! – викінчив четвертий. –Не ма чого гаяти золотий час!

–Правдиво, Василю! Чого ж гаяти час? Відбувши військову службу, усяк мусить заводити собі родину, якщо ще не завів перед тим. Чого ж чекати! – докидає вже п'ятий.

–Час не стоїть. А в колгоспі руки робочі он як потрібні, – докидають ще дехто.

–Авже ж! Робота чекає на молодих колгоспників! – натякає хтось про те, що треба ж уже тобі й діток мати.

Але Василь, що останній тиждень, мовби хто зану –

рив його в холодну воду, лише раз-по-раз огризається.

— Та не морочте ви мені голову! Присікалися! Годі б вам із тими колгоспниками. Краше вже сами справляйтесь.

І якщо літні дні такі аж ніби занадто довгі, то Васильеві вони видалися за подвійно довгі й нудні: бракувало ж йому небагато — одної Соні. Бракувало йому того дзвінкового, подобало, соловейкового голосу, тих зірочок-очей так мило сяючих, в які глядів би безодривно, сливе, день і ніч! Та коли кінчався довгий день, а надходила коротка ніч, то й вона не приносила йому втіхи. Лігши спати, Василь таки не спав, а лише марив про зустріч із Сонею мало не всеньку ніч. І тільки добре вибившися зо сну і сил, перед світанком засинав на якусь годину міцним, непробудним, але оздоровлюючим сном, до того ж повним різних снів, конче повязаних із його Сонею. І його такий стан не міг не бути не заважений рідною матір'ю.

— Що з тобою, синочку? Чи ти, часом, не хворий? — з осірахом питала матір дещо зблідлого сина.

— Та нічого, мамуню! Все гаразд. Ніякої хвороби не маю, дякувати Богові! — відповідає син матері й тоді матері шибала інша думка: "Чи не закохався часом синочок? Час би вже й одружити!"

Так минув тиждень і в п'ятницю Василь знову не пішов на колгоспну працю, тим більше що й працювати його ні хто не неволив. Він гарно виголився, вичепурився й, щоб не спізнати, навмисне, передніше визначеного часу, сливе таки побіг до лісу, палаючи вогнем сподіванки зустріти й обнайти свою Соню. Василь тепера так отой називав — моя Соня! — хоч він і знову її лише-но один та й то не повний день.

Вийшовши вже аж за ліс, аж на Крупичпільські луки, Василь пильно-пильно вглядався в постаті людей, що де-не-де вешталися по луках, але Соні ніде не видно було. Стовби

чити на крайлісу було йому незручно. Хотів був іти до same таки Крупичполя й зустріти Соню в селі, а то й у господі, але нараз він ізгадав, що Соня йому була заборонила здібатися людям на очах, щоб заздалегідь не викликати здогадів і побрехеньок. Тоді Василь сів під деревиною, що на крайлісу стояла самітня й, хоч як марив про зустріч із Соною, самому собі несподівано – заснув міцним сном. І, може, проспав би так і ввесь день, але – де взялася сорока-білобока; нараз, як заскрекоче: "Скре-ке-ке-ке!... Скре-ке-ке-ке!... Скре-ке-ке-ке!"...

Ледь глипнув Василь на світ Божий, аж – Гульк! – а перед їм – стоїть Соня підпершися руками попід боки.

–Ха-ха-ха-ха! – зареготала вона що-сили. – Оце – е так козак! Оце ж так – соня!... Тепера й ти будеш у мене соною. Ха-ха-ха!

Василь, як пружиною підкинутий, підскочив із землі, й, сливе, з розгону влип Соні в уста, щоб затамувати їй по тока насміхів.

–Вибач моя Сонечко! – просив Василь. – Я тебе так довго чекав, що, як бач, виморився й – задрімав. Увесь бо тиждень дуже мало спав.

–Нічого, любий мій Васильку, буває. Я цей минулий, дуже важкий тиждень, так same ходила, мов би тобі сонна: все що не робила, то все так, як несвоїми руками. Аж мені мама завважила.

–Ха-ха-ха! – зареготав Василь нараз. – Так і тобі значить перепадало! А я думав, що лише мене напосідали та злували наші колгоспники.

–Як? І ти, Васильку, сноходив? – запитала Соня.

–Увесь тиждень мені з рук просто все падало. І ходячи, як несвій, тобою лише й марив. Аж колгоспники почали і насміхати й одружувати, мовляв, чи ти десь, часом, не влю-

бився,— мовив посміхаючи Василь.

—Ха-ха-ха-ха- ха! І щож ти їм? — зацікавлено поспітала його Соня.

—Сказав, що залюбився в лісову мавку!

—Ха-ха-ха-ха-ха! — зареготали тепер обое й обхопившися, міцно поцілувалися навзаєм.

—Ти, Сонечко, мое ясне, й справді, так вломилася в мое житте, що я ось утратив сон і спокій,— мовив поважно Василь. —Навіть матір моя завважила та й питає: чи не за хворів часом.

—Те саме, мій любий Васильку, й зі мною... Вже сма не знаю, що це зі мною виникло. Мені вже двацятьп'ять років. Я нікого в житті ще не любила й, навіть, не тягло, а ні кортіло будького любити. А ось, тебе, як лише побачила, ну тобі таки впрост, як рідний став.

—Сонечко мое, я втретє кажу тобі, що нас видно сама доля таки звела,— мовив Василь.

—Дай Боже, щоб доля нас і не розводила все наше житте, якщо вже вона нас звела!

—А що ж твоя мама скаже, мое Сонечко? Не лаятиме тебе, не проклинатиме, коли дізнає, що ти собі обрала гоя? — запитав Василь пильно глядячи Соні в очі.

—Ну, Васильку, який ти нечесній!... Та ж такий вислів — цілком не домісця. Я чекала, що ти цього уникнеш, а ти таки вхопився,— зауважила Соня з відчутною гіркістю в її наболілій душі.

—Вибач, моя зірочко!.. Єй—же Богу, це просто якась глупота виникла,— просив Василь, дещо скривджену Соню.

—Я, Васильку, хочу тебе просити лише одне: якщо ти мене й справді так нагло покохав, як і я оце тебе; якщо й справді наша доля так цього хотіла,— благаю тебе мій безмірно любий і дорогий,— ніколи-ніколи не згадуй про цей не

чесний і цілком зайвий вислів і, взагалі не роби з мене жідівки, а з себе – гоя, як ти досить невдало сказав. За ма му ж мою – не май жодного страху. Вона настільки добра й дотого ж, так любить мене з самих пелюшок, що давним бо давно дозволила мені вибирати собі такого подруга, щоби ї душі й серцеві був милий. Вона зовсім не проти того, якщо я виберу собі українця. Вона дуже любить ваш, а тепер, я дозволю думати й мій народ, серед якого я народжена та серед якого я й виросла, її лай їм його хліб і, головне, чи ї пісні співаю так, як свої рідні...

– Нехай святий Господь буде тобі й мені свідком і за хистом! Свято тобі от тут, на лоні святої природи, прирікаю, як перед лицем святого Бога, що в моїй особі ти матимеш правдивого брата й щирого подруга, який не дастъ тебе ні кому скривдити, або ж і сам загину з тобою разом, якщо прийде біда! – палко мовив. Василь, міцно притисши Соню до себе. – А за виникле, щиро прошу вибачити й забути!

– Дякую тобі, Васильку, мій дорогий! Я рада з усієї моєї душі, що не зробила помилку, коли моя душа й серце, з неясної мені причини, потяглися до тебе, як тягнеся залізяка до магнету. І я тобі щиро кажу, мій любий, що наколиби ти того хотів, я од цьогодня можу перейти на вашу православну релігію. Адже ж Бог у нас один, лише люде, народи – народи наші так безглаздо розєднані! – урочисто мовила Соня глядячи в очі Василеві.

– Дякую й тобі, мое дорогое Сонечко! Ти мені цим іще більше дорогою стала. Але щодо релігії, то про це ми поговоримо іншим разом. Сама ж ти гаразд знаєш, що нас неволодяє Бога забути... Але, зірочки!... чи ми з тобою не тю!?. Постали та й гуторимо, а сунички та полунички, понадівали, мабуть, спіднички та й по лісу гуляють і на нас чекають

– Ха-ха-ха-ха-ха! – зареготала Соня, притисшися до

Василя. — Ти, мій любий чи не грішиш, часом, у поезії, що так доприкладу вмієш гуторити?

— А чому б і ні? — весело відповів напівзапитом Василь. — Колись прочитаю тобі свої віршові спроби. А тепер ходімо ближче до суничок.

Душі їхні були переповнені нестримною радістю, серця їм грали, співали; їм кортіло ввесь світ обняти й цілувати, а тут і суничок, що не крок, то ягода й ягода, мов би — навмисне їх хтось підсипав. Звінними рухами вони швидко наповнили Сониного кошика добірними, ясночевроними, сочковитими плодами лісної природи. В праці, радісний і піднеслий настрій їм не спадав, а ще більшав, силбнішав і саме тому так споро працювалось, так залюблено почувалось їм на їхніх серцях.

Але, як лихий настрій, що навідає людину зневідівська, насамкрай мусить таки одступити й дати місце запосістися іншому, так саме й радість і піднеслість, по спалахові, конче спадають до нормального попереднього стану. Отож і — Василько з Сонечкою, піdnісшися до найвищої точки радості в своїх освідченнях, мусили скоритися природі й, цілком нормально, спуститися з високостів на звичайну щоде нно бачену нашу матір землю. А спускання на землю, мимо волі нагадало, що час би вже й спочити по такій ширі та невтомній праці.

— Досить, Васильку! — нараз мовила Соня. — Так уже повний кошик! Це вже на двічі вистане пектя пиріжки мамі.

— А ми з тобою що, хворі, може скажеш? Може нездлаємо половину спорожнити й до пирогів не допустити? — посміхнув Василь. — А проте, якщо досить, то нехай уже буде й досить! Сідаймо, зіронько, та спочинмо. Поседимо й погуторимо. Бо це ж і знову з тиждень часу не бачитимемо одне-одного.

Ледь сіли вони, щільненько притисшися одне до одного, як, нараз, мов би з неба впав, став перед їми сивий-сивий, аж-но білий на волосі, дідусь.

—Добриден, дітки мої! — мовив він стиха, але ж так виразно й уводнораз — дзвінко, що наші молодята не могли б не вчути й тому, нашвидь одсанхнувшись одне од одного та, зніяковівши, як піймані на гарячому вчинкові, не спромоглися зразу відповісти й дідусь продовжував:

—Вибачайте, діточки: невчасний гість, кажуть, гірше за татарина,— додав дідусь приказку народню в своє виправданнє

—А що ви, дідусю хотіли? — поспітав почервонілий та засоромлений Василь.

—Такого чогось особливого — нічого. Оце никаючи в лісі, здібав вас, мої любі, та й радий, що ось маю з ким і поговорити й розважитися.

—То сідайте, дідусю, біля нас та спочиньте,— запростила дідуся Соня перша.

—Широ дякую тобі, донечко. Бачу твою щиру й добру душу,— мовив дідусь.

—А ось, дідусю, ще й ягідки, прошу почастуватися,— додала Соня, запрошуючи діда до ягід у кошикові.

—Ще раз сердечно дякую тобі, донечко!— мовив членно дідусь умошуючися біля їх. — Бачу з твоїх, донечко, ясних очей — маєш дуже добре серце... Доброго ти собі й подруга знайшла, нехай Бог щастить вам. Але ж не судила доля вам зазнати розкошів щастя... Гай-гай! Яке людське єжитте кривохідне,— мовив дідусь загадково, взявши лиш одну ягідку.

—Може, дідусю, вміете ворожити, то поворожіть, будь ласка!— просила Соня, дещо почервонівша перед Василем — з того, що як і всяка українка й вона вірить у ворожбу.

—Колись ворожив, поки народ веселіше жив, але тепер страшно ворожити, щоб лиха не нажити,— мовив балахучий дідусь, посміхнувши.

—Не майте страху, дідусю!—це Соня, а Василь і собі додав:

—Ви на таких дідусю натрапили, що ані не продадуть, ані не видадуть.

—Бачу я вас, бачу, дітки. Тому-то й зупинився саме біля вас, щоб за вашу добрість і вам дещо сказати.

—Ми дуже просимо вас, дідусю,— мовили разом і Соня й Василь.

—А мене, дітки, й просити не треба... Добрі ваші душі притягли мене до себе й саме тому я сам би просив вас, щоб вам дещо зясувати, наколи б ви й не попросили мене,— мовив дідусь, викликаючи цікавість молодятам.

В одну мить, дідусь, замокши, щоб зосередитись, нараз, ніби то спалахнув якимось неземним сяєвом. Його обличче стало таке чарівно притягаюче, таке болісно-миле, що наші молодята очі свої не могли одірвати.

—Глядіть, мої любі, мені просто в очі!— наказав тихо, але твердо дідусь. —Але ж глядіть не моргаючи, пільно-пільно! — додав він і, перехристивши їх широким хрестом,— мовив: —Ти донечко вже — християнка... Ти хотіла цього й, як бачиш, Божа воля тебе допустила до цього, сподобила і тебе цієї ласки Христової.

—Дякую, дорогий дідусю од широго серця!— мовила, з глибоким зворушенням, Соня й заллялася слізами радості; вхопила дідусеву руку й міцно поцілувала її.—З усієї глибини душі й серця дякую вам дорогий дідусю!

—Знаю, знаю, донечко... Бачу тебе як крізь шкло та чую твоє добряче серце. Твоя карма трохи скривдила тебе. Ти в попередньому житті була християнка й саме тому

так тягla тебе твоя душа й знову стати християнкою,—по важно закінчив дідусь.

—Як, дідусю? Як я могла бути християнкою, коли ж мої дорогі батьки — жиди, були й є ізраїльської віри?—пи тала здивована Соня, не вірячи своїм ушам.

—То нічого, донечко. Душа мусить народитися тоді і там, де її карма пошле її. Тебе ось послала в твою жидівську родину; тебе охристили в ізраїльській релігії, але те пера ти знову, з цієї миті, справжня християнка стала:— Во імня Отця й Сина, і Святого Духа! Амінь! — мовив дідусь, перехристивши ще раз її, а потім Василя й, ізнявши з своєї шиї малесенького хрестика, на срібнім ланцюжку, на дів'ого на Сонину шию. —Носи, донечко, на здорове! Хай він охороняє тебе од усякого нещастя, яке тебе чекає...

—Щиро дякуємо, дорогий дідусю!—мовили разом Соня й Василь, певне недочувши дідусевого, в кінці розмови, про рокування.

—Може ви, дідусю, священик? — запитав Василь, здивований такою дідусевою поведінкою.

—Колись був і таким. Але то вже дуже давно-давно,— відповів дідусь знову загадково.

—А може ви, дідусю, скажете нам про нашу долю?—за питала Соня сливе молитовно, благально глядячи йому в його такі ласкаві очі.

—Скажу, скажу, мої дорогенькі... Саме того й прийшов я до вас, щоб вас попередити. А доля ваша й справді-радісна й... сумна. Під щасливою зорею ви народжені й те знаю, що ви обое одного й того самого дня були народжені й, що саме ваші таки долі вас і звели до купи. Ви жили багато часу в одному й тому самому місті, але ж, хоч і тяглися ваші душі одна до другої та не випадало належної нагоди зіднатися вам. А ж тута, нещодавно, в цьому лісі, таки

звели вас ваші душі до купи, щоб повести вас, ощасливлених аж... до ями.

— Як?... Чому? — вихопився запит разом і Соні й Василеві, сливе підкинувши їх пружинясто.

— Ви щасливі будете, мої діти, але... не надовго. Незабаром спалахне страшна війна. Тебе, мій сину, покличуть до війська. Війна тобі нічого лихого не заподіє. Живі й та кож здорові будете обос. Але ще не буде кінця війни, як на вас чекатиме... Ні, мої любі! Мені боляче й важко сказати, щоб вас цим не вбити чи засмутити... Недобре я зроблю, якщо скажу, що вам буде ... — сумно мовив дідусь і чомусь аж важко зітхнув.

— Благаемо вас, дідусю! — заволали разом молодята.

— Ні, дорогі мої. Я й так дуже багато вам сказав. А вбивати вас тим, що буде, — а може дасть Бог і не буде, — було б непрошенний гріх. Живіть собі щасливо та моліть Бога Всешинього, щоб вас захистив од лиха, яке вас може несподівано здибати серед білого дня... Во імня Отця, і Сина, і Святого Духа... Амін! — і дідусь уже втретє перехристив і Василя й Соню нараз принишклив. — А тепера бувайте здорові! Любіть одне-одного, шануйте й поважайте старших і моліте Бога за спокій у всьому світі... Ваші душі вже вдоволе ній щасливі, але світ... — Ой, світ на краю неспокою... — ледве чутно гомонів дідусь і нараз ізник у гущавині.

Приголомшенні такою незвичайною з'явою, седіли тепер Василь і Соня й не знали що ж це таке: привид чи дійсність? Наколи б не висів Соні на грудині невеличкий срібний хрестик, можна було б подумати, що це був таки привид, а чи то сон на яву. Але ж хрестик, як матеріальний свідок виразно свідкував, що не привид розмовляв щойно з їми, а таки справді жива людина, людина, яка багато знала про їхні долі, їхнє життя й їхнє майбутнє. Лише чомусь, чи ж мала

страх, чи, мо, сумліннє не дозволило сказати їм те, чого і хотіли вони знати й просили сказати.

—Тю!... Який же я дурний!— вигукнув Василь, мало-мало не викриком. —Було наше завтра просто нам у руках і ми... Ні! я сам оттак ганебно прогавив. Чому було не затримати, пообіцяти, щозавгодно, а ні — то й настражати дідуся але таки допитати, що ж то нас із тобою чекає?

—О, Васильку, Васильку!... Який ти необачний і, вибачай, нечесний! Кажеш — настражати! Кого?! Та ж чи ти не бачив, що ця дорога з'ява, цей мілий дідусь, який нечуши нічого про нас і зовсім не знаючи нас ніколи передніш, а ось — бач! — як він усе нам розказав із нашого щойно ми-нулого! Невже ж така от людина матиме якийсь там страх? А, головне, чи ж можна було б застосовувати нам до дідуся цієї святої людини такий негідний спосіб спонуки — залякування, а тим більше, застосовувати до людини, яка нас так мило називала — дорогими дітками? А ти б юму платив у такий чорний спосіб? Соромся, дорогий Васильку! І ніколи цього навіть у голову не допускай. Та ж так, навіть тільки думати, то й то — негідно з нашого боку, Васильку!

—Маєш слушність, мое Сонечко! Я й справді, знову і то велику глупоту впоров згаряча, аж таки й справді сором но мені. Дідусь же, напевне, знає, що оце ми про його розмовляємо,— мовив Василь із якоюсь гіркотою в душі.

—Отож, будьмо розважніші й не посуджуймо нашого дорогоого дідуся. Напевне таки не міг він сказати нам то-го, що ми хотіли... може й із причини лише бажання добра.

—Але ж дивно як! Ти-но зрозумій, моя Сонечко! Лише вперше здибались, але виклав дідусь, як тобі з долоні-вичитав усе те, що вже з нами було.

—Але ти поглянь-но, Васильку! Який чарівний хрес-

тик , як він сяє... Теперай я християнка! Приємно тобі, Васильку? Га? Кажи одверто.

— Так, мое золотко. Я радий за тебе безмірно. Але ж сховай його, зірочко. Поки-що, не треба його виставляти на показ, щоб чужі, недобрі очі не назирили. Це з одного боку, а з другого... Не знаю, як би ти виправдувалась перед своєю матусею, коли б вона побачила твого хрестика?

— Слушно, Васильку. До якогось часу я його таки приховаю під сорочку,— мовила Соня ховаючи хрестика. — А щодо моєї матусі, то тобі вже казала про її. А стосівно хрестика, то так би й виклала, як воно було.

— Але ж, зіронько моя! Ти но поглянь! Сонце вже знобу нам над заходом,— мовив Василь показуючи на повислес над лісом сонечко, що вже лагодилося прощатися з землею.

— Ой, мамо!... Як же ми й знову заседілися!— майже-шо перелякано вигукнула Соня в свою чергу.

— На цей раз, моя люба Сонюсю, хоч би ти й невдоволе на була, але я тебе мушу провести до самого села. Теперати моя наречена й пустити тебе саму я не маю права,— рішуче заявив Василь свої права на Соню.

— Згода, мій любий Васильку... Нехай буде по твоєму. Тепера ти мені не лише старший брат, а й майбутній подруг, якому я свято прирікаю — ніколи не противитися!

ДІДУСЕВЕ ПРОРОКУВАННЄ ЗБУВАЄСЯ.

ПОЗ ПРОЩАВШИСЯ аж під самим Крупичполем і, побажавши одне-одному доброї ночі, Василь по-плентався швидкою ходою до Махнівки. Він ішов, як заведений пружиною прилад. Нещодавня з'ява в лісі, в образі сивого дідуся, неодступно стояла йому в уяві й Ва-

силь навіть не намагався її проганяти, лише напружену думав. Його сильно непокоїли, аж тепер виплилі, слова: з одного боку — "яма", що стосувалася їх обоїх, а з другого, "нешастє, яке тебе чекає", що був сказав дідусь лише Соні.

— Невже ж, — думав собі Василь, — і справді таки чекає нас якась яма?... Та й яка? Шо за дивна пригода? І що за дивне пророцтво? — мовив він у голос. — Знову ж таки, — думав далі Василь, — стосівно якоїсь війни. Яка ж може бути війна? Адже Stalin із Гітлером накладають, як два брабоси, обкрадаючи Україну. Чис ото добро: і хліб, і вугіль, і крицю везе московсько-грузинський джміль своєму німецькому побратимові? — і Василь, навіть умощуючися спати вже й, ніяк не можучи знайти розвязки трьом загадкам дідусем висловленим, важко зітхнув і в думці поцілувавши — Соню, мовив:

— Якось воно та буде! Бог не допустить, то свиня не ззість, хоч як зубами клацатиме! — і міцно, як немов після маку, заснув сном праведника.

Наступний день — субота, хоч і кажуть у приказці, — не робота, бо святвечір уже не далеко, але Василь, своєї особистої роботи не маючи, щоб не нудьгувати самому собі, пішов на колгоспну працю. День видається аж надто гарячий, сонце пекло як у Сахарі, піт у роботі рясно поливав, а працювати ж треба було. Треба було заробляти трудодні на зиму щоб було що матері їсти.

Наполегливо працюючи ввесь день, Василь усетаки, неодривно думав про Соню, а воднораз і, раз-у-раз, про сивого дідуся: ніяк він йому з голови не випарувся. Василя, якось невимовно, непокоїли слова "яма" й "війна". І наколи б не вечірня новина, що була впала людям, як холодна й несподівана крижина на розгарячені працею голови, то може б Василь усе це згодом і забув, що його так вельми не

покоїло. Так треба було події виникти саме суботнього та ки дня й саме так, як і не сподівали люде, щоб аж так приголомшили їх, учаділих од праці й нестерпної спеки.

Під кінець робочого дня, коли принесли з листарні і листи, й часописи, Василь одержав далекописку лише з троїма нагальними словами: "*Негайно прибути Київ*", але ж із непевним і страхуючим підписом "*Военкомат*". Тай це ще не зробило б аж такого переполоху, але листар, що приніс листи з району, разом із їми приніс він оповістки усім молодим чоловікам, щоб зявилися на покликаннє з запасом і одягу й харчами на три дні. Не приголомшило б і це ще: бували ж територіальні збори, коли кликали молодих на один-два місяці до воєнної служби. Але листар приніс із листами й страшне слово – "*Війна!*" "*Німець бомбить наші межові міста й ДОТИ*"...

Ця страшна вістка так сколихнула село, що плач і голосіннє покотилося по селу, як за страшного потопу. Багато родин оплакувало своїх то синів, то чоловіків, то братів або й батьків, яким треба було кидати все печене й варене і негайно, завтра таки, вирушати в район на виклик по оповістці, під загрозою кари за неявку.

Василь завжди витриманий і спокійний упав нараз у розpac: "Що тут робити? Чи їхати до Києва, навіть не попрощавшися з Соною, а чи, може, збігати хоча вночі до її господи тай сказати їй? Але ж він навіть не знає, де саме Соня житлить! А питати людей поночі, значить – викликати людську зацікавленість, а, може й, підозру? Та ще й за умов, коли Соня просила не давати людям приводу до балачок, чи може й наклепів.

Як не метикував Василь, як не поривався таки бігти впрост потемну аж у друге село, але не бажаючи зробити і Соні й собі в той спосіб неприємність, таки вирішив укла-

даючи вже назавтра свої найпотрібніші речі до речника:

— Мушу перше поїхати. Мушу зясувати саму справу!. Не може ж бути, щоб мене, студента, знову покликали ще до війська, хоч я й старшина!

Але не так іноді справа складається, як нам того — жадається. Бо не встиг Василь, увійшовши в понеділок до Київського Военкомату, розпитати в чому справа, як один зі знайомих урядовців гукнув йому назустріч.

— Ага! Прокопенко прибув! Це дуже добре. Ми бо вже хотіли другу "бліскавку" тобі посилати... Ходи швидче яко мога до комисара.

— В чому річ? Ти мені хоч трохи розтлумач. Я бачу, але таки цілком не розумію, чому всюди натовпи людей... У чому тут справа?

— Загальна мобілізація, чоловіче!... Війна! Що ти й до сі не чув про німецькі налети на наші міста й навіть на столицю? Не чув, що німці вже перейшли обдотовану державну межу й пруть далі на нас?

— Таки дідусь пророкував немарно! Збуває! — важко зітхнув Василь, нічого не відповівши співрозмовцеві.

— Ходи швидче. Прокопенко, до комисара. Там на тебе чекає вже твоя сотня, яку треба негайно обмундирувати, видати зброю й — у дорогу!

— Та ж я — студент сільськогосподарської академії!.. Мені ж навчатися потрібно,— почав був виправдуватися наш Василь.

— Батьківщину, товаришу Прокопенко, перше потрібно рятувати од фашистів! — грізно гукнув підійшовший в цю саме мить комисар.— А тоді, коли Гітлера побємо на його ж таки землі, доводитимеш, хто ти й що повинен робити.

Y

СЮ НІЧ із п'ятниці на суботу Соня не проспала, а

сливе, промучилася. Оце що задрімає, а їй, нараз, — сон із якимись страхітливими видивами приуздриться й вона, обіллята холодним потом, конче просинає. Лише на світанку була заснула міцним сном, але й знову розбудив її сон ще із якоюсь горитвою всього села.

Суботній день по-жидівському мав би бути Соні святом, днем одпочинку, але за комуністичної влади — не — до святкування; вона мусила щось робити в колгоспі, щоби не показати себе, що вона визнає релігійний дурман. Але і в колгоспній роботі її ніяк не фортунило: забуваючи, що вона робить, ставала, як тобі вкопана й марила Василем.

Молоді колгоспниці, завваживши таке становище їхньої подруги Соні Кушнірік, не втрималися, щоб не поспитасти її про причини її поведінки.

—Що з тобою, Соню, може ти хвора? —поспітала одна

—То скажи бригадирові та й іди до господи, — поради ла їй друга з добросердності.

—Робота не вовк, у ліс не втече, — мовила третя.

Але Соня лише більше схиливши голову, починала й знову працювати помаленьку. Душа їй щиміла якимось невимовним болем. Вона мала передчуття, але не могла сказати Соні, що її чекає ѹ це становище ще дужче Соню гнітило, забираючи останній спокій душі.

Насамкрай, коли надвечір і Крупичпіль заголосив роздираючим душу плачем та стогоном, мов би всеньке село хоронило когось найдорожчого, ось тоді прорвало й Соню. Вона аж тепера заллялася гарячими слізьми, неймовірно-здивувавши всіх дівчат.

—Чого ти, Соню, плачеш? — співчутливо питали її.

—Адже ж ти не маєш ані чоловіка, ані брата? — доки дали інші.

—Не знаю й сама, мої любі подруги. Але душа болить

так нестерпно, що сами сльози ллються, – відповідала Соня витираючи справді бійні, як горох съози. Вона не могла сказати того, що думка гострим ножем здогаду невимовно порола їй серце.

Вечором Соня ледве допленталася до своєї хати. Матір, завваживши, що дочка в сльозах, з переляку спитала, чи не скривдив її хтось, а чи, може, захворіла, але ж Соня, лише плакала невтішно й не могла сказати матері про причину її плачу. Їй душу поривало негайно бігти до її Василя, негайно зясувати, що з ним, чи все гаразд.

–Невже ж і його, студента, потягнуть на ту прокляту війну?... Ось і збуваються дідусеї слова й пророкування, – пригадала Соня слова старенького й його остороги. – Але ж що робити, що діяти? Божечку мій! Бігти в його село? Таж я не знаю, де саме він живить... Питати когось та ще й –вечором? Це ж – ганьба дівці, а ще більше – жидівці.

Потерпаючи од болю душі з невідомости, Соня вже й зовсім не спала проти неділі, проворочалася, сливе, всю ніч із боку-на-бік, плачучи й холонучи душою й серцем тільки од одної думки:

–А що, як оце є та "яма" про яку сивий дідусь їм ізгадував? А що, як Василька заберуть на війну, десь його убуть, щож тоді мені нещасній зостане робити, якщо не накласти свої власні руки й на себе? – марила Соня, плачучи, а сон уперто не хотів сідати їй на її повіки, немов запікся ніколи вже більше на їх не сідати.

Перемучена за ніч, Соня встала з позапухалими очима рано-раненько, хотіла неспостережно матері, вийти тихо з господи й чим-дуж бігти шукати Василя. Але ж щойно Соня почала вмиватися, як вийшла й її матір зі своєї кімнати, несподівано.

–Що це, донечко, так рано цьогодня ти встала? Таж у

неділю, либо нь, не працють? – запитала матір доньку.

– Хотіла, мамцю, до Махнівки йти, але...

– Чого ж це рано, дашо? Що тебе так нагло гонить?..
Ти щось ще дужче змарніла за ніч. Що тобі сталося? – питала стара Хая Кушнірік свою донечку, приглядаючися до її обличчя.

– Ой, мамцю! Не питай! І не шматуй моє й так наболіле серце, зойкнула нараз Соня й заллялася слізами.

Тонучи в гірких сльозах, схлипуючи раз-у-раз, Соня мовдитина мала, мусила розповісти матері про все те, що було виникло в лісі.

– А чи він тебе не скривдив, доцю, признайся по правді? – питала з острахом стара Хая Кушнірік, маючи страха за доччину честь. – Хто він, із наших чи, мо, українець? – допитувала матір потерпаючи й уважно глядячи на дочку.

– Ні, мамцю. Він дуже добрий. Але він... українець, християнин... Прости мені, моя матусю, що я не поспітивши тебе так учинила. Я не мала навіть часу поговорити з тобою про це, порадитись, так усе непередбачено виникло.

– Нічого, моє дорогое дитя. Я прощаю тобі все. Це не велика провіна, що ти стала християнкою. Душа душу дуже довго шукає й надходить час, коли вони таки знаходять одна-одну. Дай Бог, щоб він лише був добрий до тебе. Адже тобі випаде з їм жити, а не мені.

– Ой, матусю! Коли б ти його побачила, коли б ти порозмовляла з їм, ти ніколи б не пошкодувала, що я, донька твоя, знайшла собі гоя, а не правовірного хусида.

– Цим, доню, не гризи себе. Бог у всіх нас один. Але тепер я того хочу ізнищити нам у душах.

– О, мій Василько в Бога вірує! – врадувано мовила на це Соня. – А дотого ж він – ще й студент академії, вчиться, як він сказав, на агронома... Але ж, горе моє тяжке, що я

маю діяти, коли його заберуть на війну... А кулі ж не розбирають, кого вбивати, а кого треба заставити живим.

—Не гризи себе, доню, Бог бо не без милости, ай ко-
зак не без щастя, як то кажуть селяни в приказці. Може на
твоє сирітське щастє його й не заберуть на війну,— мови-
ла стара Хая, не будучи сама впевнена, лише б ій доню зас-
покоїти й уберегти од унутрішньої гризи.

Тепера вони обидві билися, як риба об лід, над нелег-
ким питаннем: як розвідати про Василя? Але, як не билися
як не мучилися цим питаннем, однак виходу так і не знахо-
дили й тому, вирішили чекати до слішного часу.

— Може сам Василько сповістить про себе щось? — ви-
кінчила Соня своїм вирішунком нараду.

А війна палахкотіла, гриміла громами, брязкала ча-
вуном і крицею й, поливала червоною юшкою український ба-
гатострадний чорнозем, який спокон віку те й робив, що пи в
українську й ворожу кров та поглинав свої й ворожі кості.

ЗБЛИЖАЄ КІНЕЦЬ ПРОРОЦТВА

YХЕ ТРИ місяці стугонить бабою Ягою запекла,
громозливна війна; три місяці ллються людські й
червона кров і гіркі солоні сльози; палахкотять ха-
ти й церкви, виробництва й скирти хліба на полях. Ковтала
спрагла земля замісць дощу — гіркі сльози й лунали зойки
бою; диміли дими горитви й падали руїни.

І коли девяностого вересня 1941 року вийшов був
із золотоверхого Києва останній червоний вояк і за їм був
зірваний останній міст на Дніпрі, під Конотопом у той час,
було зіднано кільце сірої німецької хвилі, замкнувши оста-
точно вихід червоній хвилі на Схід.

За цей час Василева частина, тріпана німецькими пов-
зами й літаками, зазнавала кількаразового розбиття, але ж

її знову поновлювано, вона знову змагалася, хотічи всторгти на своїх ногах. Але за кого ж вони мали битись? За кого червоні вояки мали лляти свою кров, қласти в бою го лови свої? Хіба за вусатого батька, що загнав у трицятих роках у єгипетсько-колгоспне рабство?

Як війна не трощила людські кістки, як не съорбала земля паруючу людську кров, як не лютували бої, але ж доля Василева берегла його: побіля його падали його підлеглі вояки, щоб уже ніколи-ніколи не встати, але ж Василь й досі жодня куля навіть не зачепила, хоча повз вуха-ніби ті люті джмелі, роздратовані кимсь небаченим, літали.

І коли 656.000 червоних вояків було замкнено в Київському мішку німецькими вояками, Василь зі своєю сотнею, тричі вже поновлюваною, потрапив у німецький полон. Тепер він із обірваними відзнаками старшини, седів разом зі своїми вояками в Дарницькому таборі полонених. А війна, розюшено-червоною хвилею, котила все далі й далі на широкі простори Сходу червоної імперії.

Важко було Василеві зазнавати приниження, коли, за місць борщу чи хоч би звичайної картопляної юшки, приносили їм ледь обварені годівельні буряки, перемішані з картопляним лушпиннем та житніми висівками, наливаючи й ту поживу в... звичайні свинячі корита.

Але Василь був радий і цьому. Ще більше радувало й те, що "яма" ще таки не впіймала його, хоч він зазнавав, аж стільки боєвих поразок, але не був навіть ранений, хоч і не ховався ніколи серед бою десь поза хахульками; радів, що його мов би завороженого, навіть кулі не зачіпали. І це давало притоку щодня, сливе, щогодини згадувати про сивого дідуся й мріяти про свою наречену Сою.

Та згадуючи про Сою, ѹому душа щиміла нестерпну-щим болем. Він би, коли б це можна було, летів би навіть і

без крилець до своєї нареченої. Але, де вона тепер?

— Чи не потрапила, часом, Соня до справжньої ями? — не раз питав сам себе Василь подумки, коли аж надто допікали йому думки. Але відповіді не знаходив.

І саме тоді, коли Василь от так нудьгував по своїй Соні, вона, горепашна, ще більше страдала душою по Василю, тинячись по звільненому од червоної чуми Києву.

Соня, коли спалахнула війна й Василь, як у воду був бовтнув у невідомість, не знайшовши способу дізнати в селі про Василеву долю, ризикнула поїхати до Києву. І тута їй виразно сказано, що Прокопенко мобілізований і повів у бій свою сотню, як це й намежить командирові.

Обливалось серце гарячою кровю, слози нестремно, як струмком текли Соні день і ніч. Вона так була змарніла за цей час, що, мабуть, і Василь би її не впізнав, наколи б нараз був зустрів посеред вулиці. Але болючи душою і серцем, Соня ніяк не допускала й у думці, щоб вона та не знайшла його живого.

— Бути не може: або він буде мій навіки, або... або мусимо, якщо й загинути, то тільки обє разом! — рішуче вирішувала вона. Вона бо твердо пам'ятала дідусяві слова: "Ви будете щасливі, але не надовго..." — Нехай, — думала Соня, хоч і померти випаде аби лише разом, якщо вже таки чомсь так мусить бути.

Коли Соня, покинувши в селі матір, приїхала до Києва, в медінституті старші річники були мобілізовані всі на війну, а молодчі: одних погнали по міських лікарнях допомагати лікарям, а ще інших — копати довкола Києва окопи, що би захищати столицю України од німців. На Сонину долю випало гірше, вона тендитної будови тіла, тепера мусила вправлятися фізично й обкопувати ровами Київ.

Але страдаючи подвійно: фізично з надсильної праці і

душевно з невідомости, що ж там із Василем, Соня уперто далі вірила, що вона Василя таки знайде. Важко їй було ці надсильні брили біди витримувати, але вона молила Бога в душі, щоб її Василько лише був живий і здоровий, щоб його не зачепила якась сліпа куля.

Коли червоний маршал Будьоний і генерал Кирпоносенко повтікали з Києва, покинувши свої війська на призволяще, з-тоді відпала була потреба копати окопи довкола Києва. І тому окопяни, розбігаючися в розтіч, ішли ходи хотів. Соня зразу не поїхала до матери. Вона намагалася й ще шукати Василя. Але де вже було його тепера найти. Коли ж німці перетяли були всі щляхи червоним од самого Києва до Конотопу, то й іхати Соні до матери вже не було чи м.

Тепера житлячи в своїм попереднім житлі, в старенької бабусі, Соня сливе щодня, хоч і голодна напропале, ходила по вулицях Києва, ні! – слушніше сновигала, як сонна і в кожному полоненому, а їх німці водили великі загони, хотіла вбачити Василя, кинутися йому на шию й нехай тоді німець стрелить їх обох, щоб разом погибити, як так жити.

Якось Соні випало почути, що в Дарниці є величезний табор полонених. І Соня, кинувши шукати Василя по вулиці, де чи й можна його здібати, якстій метнула й собі в Дарницю, в надії що там вона таки знайде свого Василя. Добре ж розмовляючи німецькою мовою, вона й справді могла б швидко добитися добрих наслідків, але на перешкоді став зразу звичайний собі "старший браток", може з калужської братії, який устиг і тута затесатись. Він лише почув українське на звісико Василеве, зразу ж рішуче заявив Соні:

– Такаво здеся нет! Можете і не іскать.

З невимовною гіркістю в душі й важким каменем на серці, вертала Соня до свого осироченого житла. Й боля-

че було за те, що вона на власні очі бачила, в яких жахливих умовах існували ті, хто ще вчора був повновартісною, подобало, людиною, а теперайого, як полоненого, перетворено, сливе, на тварину.

Коли лягала Соня спати, вона, чого ніколи передніше не робила, стала навколоїнці, як вона бачила робили інші, її подруги, й прочитавши "Отче наш" – вона ж тепер вже християнка! – широко просила Бога й сивого дідуся, щоб хоч увісні приснити їй Василя, якщо він ще живий. І диво-дивне: ледь прийшов перший глибокий сон, як, нараз, перед Соною зявився сивий дідусь.

Він був у золотій ризі. Обличче йому сяяло таким і, палким, і неземним сяйвом, що Соня спершу навіть глядіти на дідуся не могла. І дідусь, благісно глядячи на Соною, спитав її доброзичливо:

–Шо, донечко, шукаєш свого подруга?... Знайдеш, луба, знайдеш, лише не сумуй і не завдавай сердю болю... То тобі лихі люди були стали на твоїй дорозі до Василька. Та ти їх не слухай!... Іди й вимагай. Він там і по тобі вельми нудьгує. А щоб ти переконалася, що це й справді так, то ось поглянь! – мовив дідусь і, нараз, показав праворуч.

Одна мікроскопійно невеличка мить і перед Соною зором розгорнулася страшна картина: Величезний плац, а по тому плацу порозставлювано свинячі корита. До тих корит підносять два обслуговці казан відер на двацятро. І з того от казана вивертають вони в корита таку бурду, що лише свиням би належало їсти. Але ті корита обступили бліді й виснажені полонені й, не маючи ложок, їдять власними долонями, а межи їми й – Василь...

Аж Соня жахнулася з такого видива.

–От така то біда, донечко! Рятуй його... І то якомога швидче! – мовив дідусь і нараз ізник, як і не було його.

Як опарена гарячим окропом підскочила зо сну Со ня й заллялася гіркими слізьми.

—Боже! за що ж йому така кара? — вигукнула вонави тираючи сльози.

До самого ранку Соня вже не спала. Вона радніша була таки зразу бігти б рятувати Василя, але ж була ще глупа ніч. Її ж не то що не допустять і близько піліти, а ще й запідохрести можуть у якомусь лиходійстві. І тоді вона, замісць урятувати Василя, й сама ще потрапить у пастку нізащо, не допомігши Василеві нічим.

Ледь засірів світанком край неба на сході, як Соня вже рішуче ступила за порога. Вона виходячи вирішила:- або Василя звільнити од муки, або ж просити, щоб і її замкнули разом з їм: гинути, то — разом!

—Що за життє,- думала собі Соня, він там зазнає, і то не лише приниження, але й муки голоду, я тута не знаю до жу собі місця, не кажучи вже за голодне існуваннє? Уже, якщо страдати, то страдати разом. Я йому там і сорочечку виперу, а так і воші його зайдять, якщо кулі не вбили.

На Сонине щастє, коли вона прийшла до комендатури "старшого брата" перекладача, там не було. Комендант, зрозумівши її, що вона походить із фольксдойчів, не довго і шукаючи, сказав, що Прокопенко — в таборі й зразу ж таки покликав його з поміж великої сили сірих і брудних людей.

—Сонюсю!... — хріпло мовив Василь, підходячи й ледве пізнаючи Соню.— Це ти, моя дорогенька? ... Боже! якже ти змарніла!...

—Васильку!... Мій дорогий Васильку... Який же ти ви худлий і... брудний! — крізь пекучі сльози мовила Соня обнимаючи Василя й цілуючи його при комендантovі.

—Обережно, Сонюсю! Ще й сама забруднишся об мене,— мовив Василь.—Мусимо спати на голій землі, як свині

— Нічого, мій любий, вже все позаду! Я домовилась, і пан комендант випускає тебе на мої поруки, як фольксдой чера... Подякуй йому, доброму.

— Данке шен, герр командант! — виструнчився Василь і козирнув випущеному комендантovі, подібному на вгодованого кабана, придатнього на заріз

— Біте шен, — мовив комендант і, посміхнувшись, одійшов, щоб не заважати молодятам.

Важко описати ту Сонину радість, яка впрост розпирала їй грудину. Не менше радів і вистраданий Василь, що не лише бачив як його кохає Соня, але й із того, що — слава Богові! — є в його кому подбати за його долю: не було б її, йому — не вирватись із цього страшного пекла. А з такою, як він має, дружиною, що ось вирятувала його з такої біди варто й у пекло разом із єю йти й страху жодного не буде.

Вирятувавши одне-одного з біди, ставши тепер вільними й незалежними, Василеві й Соні можна б було жити і Бога хвалити. Уся біда колгоспна вже позаду, зникла вона, як корова язиком злизала. Можна б було й їхати та господарити в селі, але ж війна ще палахкотіла; ще не можливо було сподіватися в селі на добробут, не мавши там жодних запасів. Але жити й у місті не легко було.

Але оставши покищо житлити в місті, вони вирішили, якийсь час, перебути в бабусі. Василь щодня бігав мов гончий пес і шукав якоїсь праці, а Соня, де лише могла, вишкувала сяк-такі харчі, щоб лише не попухти з голоду, бо німці, сами тягнучи все з України, мало цікавилися, як живе населення, яке промишляло, як знато.

Та Василь і Соня не падали духом: вони мали тверду надію, що незабаром розпочнуть працювати навчальні заклади, а там, може б, постачання якесь буде і, тоді було б усе либо — гаразд. Але вискипалась нова біда: ненароком Со

ня здібала якось одну сусідку-Московку, яка щось узяла.. там, де недбало було покладено, а чи то повтікалими було, може, залишene.

І треба було Соні завважити, щоб нажити собі біду.

—Сусідко! Таж так недобре робити. Воно ж комусь — належить, а ви — берете, як своє. Може ж бути й неприємність немала,— мовила Соня, вмовляючи сусідку, не бажаючи сусідці ніякого зла.

—А твоє яке, жидівське діло?! Ти що, зостала сторохити комуністичні бебехи? Чого тута стовбичиш?... Ідь до свого червоного кагалу, поки ще не пізно!.. люто гукнула й погрозила Соні сусідка.

—Та Богіз вами, сусідко, яка ж я жидівка. Та ж погляньте, я маю навіть хреста на шиї,— й показала Соня срібного дідусявого хрестика з під сорочки.

—О, бач! Як позалицьовувалися вчора什ні комисарші!! Коли вчора ще були тута червоні, то вона була ще жидівка, а тепер — вже вона християнка! Маєш страху, щоб Гітлер не розстрелив?... Ще побачимо, як він вас похрестить!.. лютувала сусідка на всеніку вулицю, допікаючи Соні, що вона не лише жидівка, але й комисарша.

—Тъфу! Нехай ти будеш неладна!.. З тобою по-чесько му, а ти — по-пеському! — плонула Соня та й пішла собі, сусідка ж понесла велике трюмо до свого житла.

Гірко було Соні з тої незначної перепалки. Вона щиро вже шкодувала, що зачепила була сусідку. І прийшовши, до господи, зразу ж розповіла Василеві.

—Не зачіпай нікого, нехай їх грець візьме. Беруть, то хай беруть, не наше,— мовив Василь. — А то — маєш!...

—І це так, певне, буде мені все житте: всюди й завжди допікатимуть мені моїм минулим, мовляв, ти — жидівка, сумно мовила, важко зітхнувшi, Соня, аж сльоза їй мимово

лі викотилася з очей. Їй і справді боляче було.

—Не сумуй, зірочко! Ось трохи втрясеться житте, ми знайдемо собі житло там, де нас найменше або й зовсім — ніхто не знає. А тоді ніхто й не кине тобі образи,— заспокоював Соною Василь.

Погуторили, побідкали та, сливе, й забули про цю дуже таки неприємну пригоду.

Але не минуло й двох тижнів часу, як одного дня пролунала впрост неймовірна новина: на всіх вулицях і завулках міста було порозліплювано оголоси в трьох мовах: німецькій, московській і жидівській, щоб усі жиди збиралися до одної навчальні на Львівській вулиці. В оголосі дуже виразно було сказано, що мусять зявитися геть усі жиди, з немовляти починаючи й старими, немічними кінчаючи, а хто не зявиться, той буде розстреляний прилюдно. Дозволяло з собою брати лише верхній теплий одяг та найцінніші речі.

Київ, захоплений червоними москвинами ще в часі революції, як місто колишньої ще царської "черти аседlosti" заради жидів, був зажитлений величезною кількістю жидівської людности та мав навіть особливий торговельний майдан, що ще за царя назвали його "Жидівським базаром", але за радянських жидівських комисарів називалося "Галицький базар", щоб не різalo шляхетного вуха жидам-комисарам, хоч слово "жид" ув Україні ніколи не було образливе й сами жиди явно й славно називали себе — жидами.

І хоч сила-силенна жидів, особливо молоді, служила в комуністичних установах міста і, навіть, носила в кишенях і партійні й косомольські квитки, а тому з надходом німецького війська, заздалегідь повтікала в глиб Росії, але ще біші жидів, хоч і з побоюванням, зостало в Києві, маючи на дію, що німці — культурний народ — тож не такі вже й страшні, як їх ще перед війною малювали комуністи. Але ж випа

ло так, як ніхто й не сподівався: німці тишком-нишком вирішили жидів знищити... на українській землі, щоб ще й на цей раз вся вина падала на українців, Богу духа винних. То і оголосили свого суворого наказа, не вживши навіть... украйнської мови! За те вжили жидівської мови, щоб ніхто не міг виправдуватися, що про це не знов.

І потяглися нещасні гуртками зі своїми найціннішими речами позоставлявши всі бебехи напризволяще, бо не мали права взяти більше того, в що людина могла зодягти ся за теплої осінньої погоди. Ішли гуртками, ішли родинами, ішли поодиноко й чуманіли: Що з цього всього буде? І, куди мають нас переселяти? Як далеко випаде їхати? і чи довго випаде чекати ще на збірних пунктах, а, головне, що ж та й де будемо ми їсти?

Ця страшна, й несамовита новина, як бомба розірвана нараз, сколихнула всю столичну людність навіть не жиді всього роду. Не могла вона не вдарити по нервах і наших молодят – Соню та Василя Прокопенків, які вже заспокійнівши од одної біди, ладналися житлити по-людському, аж тута підкотилася – нова, ще гірша біда.

–Що діяти, мій дорогий Васильку? – зо страхом і з благанням у голосі питала Соня Василя, маючи надію, що він, такий зарадний – знайде вихід. –Не піти, нас можуть, нізащо постреляти, а піти – куди нас вивезуть? І що там і, як там буде?... Як я тебе можу покинути? – крізь гіркі сліз мовила Соня уткнувши своє обличчє Василеві в груди. – Я маю, Васильку, страх!... Чи це не кінець дідусовому про рокуванню? – питала здогадом Соня Василя.

– Нікуди ти не підеш! – твердо мовив Василь. – Не забувай, ти – християнка! Забудь про все минуле, викресли з памніти його... Ніякою ж дівкою ти – ніколи не була...

–Як же не була, коли ж усі сусіди про це знають, що

я таки – жидівка. Вже й цьогодня я знову бачила, як та сама московка знову тягла чужі бебехи. Вона глянувши в мій бік, вигукнула: "Чому не йдеш на Львівську?" але я навмисне цим разом пройшла мовчки. І ось така й зуміє піділляти гасу в вогонь.

Усю ніч Василь і Соня вже не спали, а мутилися: Що робити? Василь твердив, що треба тишком-нишком вийти з Києва й іти в рідне село, хоч це й далеко – дваста ж кілометрів віддалі! Але Соня уперто стояла на тому, що їх десь і там упіймають по дорозі, а тоді вже – конче постреляють.

– Вже краще було б переховатися тута десь, – мовила Соня непевно.

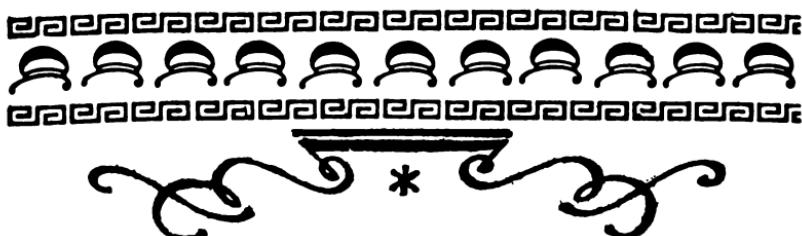
Та на велике їхнє нещастя не було й у кого переховатись; не мали вони таких друзів, що могли б стати в біді на допомгу. Але не їхня це вина була: такий був страшний час.

Коли ранком Василь і Соня кінчали сякий-такий сніданок, нараз, загриміли голосні стуки в двері: під дверима стояли два озброєні німецькі вояки в супроводі сусідки, що вкрала чуже трюмо. Було цілком ясно, що зла сусідка навмисне вказала на нещасливу молоду пару.

Василь і Соня не вимовили жодного звука, коли німці, штовхаючи їх попід боки прикладами рушниць, виводили їх із їхнього житла.

Вони молоді й повні сил та віри в Божу справедливість, побравши за руки, пішли на зустріч своїй долі, яка й чекала на їх у... Бабиному ЯРУ.

Дивні діла Твої, Господи!..

2

(З глибин ТАЄМНОЗНАВСТВА)

БУВ ПОЧАТОК золотої осени. Враніше сонце, вигулькнувши зза позолоченого березового гаю, невидним квачиком кла-ло свої яскраво золотаві фароди на село, на вітряки, на білу церкву посеред села й невимовно яскраво осявало й без того нещодавно позолочені хрести на церкві.

З високої дзвіниці, що стриміла мов би свічка посеред, вже підзолоченої осінню зелени села, протяглими, але якимись до глибини душі зворушуючими хвилями, пливли однomanітні звуки дзвону: Ба-а-ам-м-мммм!... Ба-а-ам м-мммм!... Ба-а-ам-мммм!...

День був святковий не лише в календарному розумінні, але й погода була ясна, суха й... буцім доброзичлива до тих, кому вона найбільше даєся взнаки.

Нагальна праця сільська була вже впорана. Але люде-

звикши, ще за літнього часу, вставати до схід сонця й пора-ти господарство, вже давно вешталися: по дворах, по садибах, по вулицях, чи то проганяючи товар на пасовиська чи йдучи до Божого храму.

Микита Кабанець, випровадивши свою худобу з пастухом на поле, узяв на руку нововиплетену корзину, покликав свистом "Сірка" й мовивши дружині, яка зодягалася ба-жаючи йти до церкви: "Я, Христино, пішов по гриби", вий-шов собі з двору на город, щоб пройшовши сад і леваду, пір-нути в недалекий березовий, розкішний гай.

Але ж – не судила доля Микиті, назбирати цього свя-ткового дня грибів та ласуватися їми. Не встиг бо він вий-ти навіть зі своєї левади, як виникла йому цілком неспо-дівана подія, а слушніше – пригода, що ледве-ледве не по-садовила його до кутузки, що холодною називають.

Перейшовши сад, уже доходячи майже кінця своєї левади, Микита, раптом, побачив, як на насипі рову, його Сірко, зненацька, настовбурчиваючи свою сіру шерсть, спершу – загарчав чомусь, а потім – задки-задки! – посунувся з наси-пу геть далі од рову й, злюче гарчачи, побіг довкола.

Кабанець не зінав, що за причина такої поведінки йо-го Сірка. Він ладен був припустити, що в рові певно се-дить чи лежить, якийсь інший собака й, тому Сірко, не почу-ваючи себе в силі, щоби прогнати непрошеного гостя, вирі-шив, огризнувшись, одійти собі геть, щоб не заводити з тим бою, який йому був не під силу.

Подумавши так, Кабанець не хотів гаяти часу, прога-няти чужака й цим допомогти Сіркові, як він гадав. Тому, в іншому місці перескочивши рова, пішов собі далі, гадаючи, що й Сірко побіжить йому навздогінці. Сірко ж, тим часом, оббігши "небезпечне" місце довкола, знову наблизів до йо-го але з іншого боку, поглядаючи з якимсь побоюванням, як

поглядаючи назад, завважив тепера Микита.

Але на цей раз Сірко, ще за кілька кроків до рову й того страшного йому місця, раптом, як – завиє, піднісши в небесні простори свою морду; завив протягло-протягло й – чомусь сумно-сумно. Завивши, він знову одбіг од рову де-шо геть. Але якась неперможна сила його й знову таки потягла до рову. Він, накокоїживши всю шерсть ізнову підійшов до рову. І знову завив несамовитим голосом, у якому-чутнів: і стогін, і плач, і страх, і біль, і, ніби, благання.

Хоча Кабанець, тим часом, був одійшов майже щона повні гони віддалі од рову своєї левади, але цей несамовитий Сірків голос, раптом пронизав йому серце, в якому ні би щось нараз обрівалось, з такого незвичайного виття його власного собаки. І Микита на мить став, уважніше поглянув назад, де собака й далі, піднісши морду вгору, продовжував вити, кокоїжачи шерсть, підібгавши хвоста підсебе.

–Що за притичина? – мовив сам собі запитом Кабанець.–Що це виникло з моїм Сірком? Ще такого не бувало, чого це він заходився вити так настирливо?

Кабанець свиснув Сіркові, щоб той біг до господара. Але ж Сірко, почувши свиста, спершу був метнувся до Микити, однак, напівдорозі, раптом, обвернувшись й знову побіг до левадного рову. Надбігаючи ж до рову, настовбурчивши шерсть і, ніби, маючи страху глянути в рова, він ізнов, піднісши морду вгору, завив сумовою й протягло, аж Микиті мурашки пішли по спині поза шкурюю.

–От це ж бо кумедія!– мовив Кабанець. –Сірко! ну ж-но – гайди сюди!– гукнув Микита, мов би до людини та й знову свиснув тричі, особливим свистом, яким завше кликав Сірка в непевний час: або коли самому Микиті загрожувала небезпека, або ж на зайця.

Сірко на цей раз дуже слухняно примчав до Микити

Але не бучучи, щоб господар указував кудись рукою, як це бувало в таких випадках, він скочивши передніми лапами – просто на груди Кабанцеві й, лизнувши йому бороду своїм і шорстким, і гарячим язиком, знову завив, аж Микиті в тілі дріжаки пішли мимовільні.

–Що це з тобою, мій друже? –мовив Микита Сіркові.

І не встиг Микита й погладити собаку, як той, із голосним гавкотом, метнув знову до левадного рову.

Тепера Микита, не розуміючи поведінки свого чотириногого друга, завагався на мить. Думка про те, що там мусив би бути якийсь інший собака, вже сама собою одпала. Це щось мусило бути особливе, коли аж так Сірко банує й виразно тягне його, Микиту, туди.

–Це й справді, якась комедія! .. А може трагедія? – у голос вимовив Микита й рушив іти назад, до рову левади.

Побачивши Кабанця, що тепера йшов назад, Сірко те пер вже не вив і не гарчав, але з накокоїженю шерстю – бігав довкола місця й усе нюхав щось. Нюхне оце й – побіг довкола; забіжить із другого боку, знову нюхне й, знов побіжить довкола.

Яке ж було спершу здивування, а потім і неймовірний переляк, коли Микита, підійшовши до рову, побачив на дні рову людину. Людина лежала долічев, тож і обличчя її не видно було. Сам рів хоча був і не глибокий, але на коли б до його потрапила пяна людина, то вилізти з рову напевне вже не змогла б.

Припускаючи, що це хтось учора, напередодні свята, перехиливши дещо більше, як належало б та, йдучи побіля левади, потрапив до рову й тута заночував, Микита веселенько гукнув:

–Агов!... Друже! Що це ти так заспав на земляній перині! До служби Божої давно вже передзвонили, а ти й

досі собі спиш, як великий пан у пуховиках.

Але на Микитин голос, пронизаний соковитим насміхом і глумом над "сплюхою", той собі -- ані воруш! Лежав, підібгавши голову під себе, з одною рукою підсподом, тоді, як друга рука, лежала загнута на спині. Нараз Микитів зір упав на якусь чорну пляму на одягові цього "сплюхи": то була запечена кров. І Кабанець, мимоволі, аж здригнув, хоча й не був боязкий.

— Овваааа!... — буркнув він. — Тута й справді таки пахне непереливками! — додав Микита зіскакуючи вже на дно рову, щоб побачити все докладніше.

Одяг на невідомому був ще новий, але так сильно — пошматований, видно в змаганні з дужчим, що Микита, хоч і знов у кого в селі який одяг, однак, не міг упізнати із причини забрудненості й пірваности. Микита діткнув рукою до тіла невідомого, але воно вже було цілковито задубіле й тверде, як камінь.

Ледь Микита повернув мертвяка, піднісши його дгорі та глянув ув обличче, як із жаху, аж випустив мерляка з рук, з переляку.

— Ох, мамо моя рідна! — застогнав Кабанець. — Тадже це сусіда мій! Господи прости й опомилуй! Та що ж це воно таке?! Тадже ж лише вчора ми з їм мало-мало не побились за межу... Боже ж ти наш, Боже! Хто ж це його аж так от, безжаліно, по звірячому, почастував?

Дрижачи, мов у пропасниці, Микита вискочив із рову й, забувши й про гриби й, про корзину, що тут таки стояла, метнув бігти в напрямку сусідової хати. Задиханий, чіби позаду його орда татарів бігла, Кабанець перескочив сусідову лісу на перелазі й, забувши, що лише вчора з сусідою мали колотнечу, застукотів у передстільне вікно:

— Степанидо! ... А, Степанидо, чи дома ваш Петро? —

гукав зблідлий Микита сливе несвоїм голосом.

—А яке тобі діло кнуряко?! —гукнула Петриха, побачивши під своїм вікном Кабанця.—Може й знову прийшов —галай-балай робити серед свята?!!— злючо додала образу в очевидь Кабанцеві нізащо.

—Та... слухайте бо, Степанидо'... Я не жартувати сюди прийшов, ані не лаятись... — мовив блідий Микита.

Степанида завваживши, що сусідай справді стоїть і зблідлий на обличчі, як та крейда й, чомусь ніби дріжить,—змінивши свою задерикуватість на зацікавленість, запитала й собі:

—А що виникло? Чого ви такий блідий?— і не чекаючи відповіди додала:—Петро десь ще вчора пішов до Вєрхівки та, мабуть, напившися й заночував там.

—Нешасте, сусідко!... — ледь зимовив у прочинене суспідкою вікно.

—Яке нещасте? — оторопіло спитала Степанида й сама раптом ізблідла, мов би вся їй кров нараз ізникла назавжди з обличчя,

—Петро... Петро вбитий... у рові он там... у моїм лежить...— бовкнув Микита, аж сам свого голосу злякався.

—Мамонько, моя рідна! — зойкнула враз Степанида.— Це ти, проклятий кнуряко, його вкокошив!— додала Степанида вже крізь плач, вибігаючи з хати. —Де... де він, кажи ж, проклятий ти?!... Де ти його вмолосував? — репетувала й репетувала вона з ревними слізами.

—Заспокійнійтє, сусідко, Господь із вами!... Я ж не, аж такий уже звірюка, щоб ото людину вбивати... Хай мене Бог милує од такого гріха.

Над Микитиною левадою лунав голосний крик розпа-чу й нещастя.

І не минуло й чвертки години, як біля Кабанцевого в

кінці левади, рову вже стояло майже що півсела людей. І всі перелякано гляділи на витягненого з рову Петра Голу бёнка, в грудях якому ще стирчав величезний кабанницький колодій. Багато-хто з жінок потихці плакали, похитуючи в бік Микити Кабанця головами й показуючи очима на його.

Чоловіки ж стояли насуплено й нікому не було охоти в будьякий спосіб пояснювати що страшну подію. Слівє.. що всі безвідклично були вирішили – це робота Кабанцева!. Над, ще вчора живим, ворогом стояв і Микита Кабанець, що з хрестивши руки на грудях, мов би молитуючи, подумки,ні би з кимось, гуторив:

"Якби ж то я знов, що його спіткає лихо, от таке от нещастє, то чи ж я сваркував би з їм за ту прокляту межу! Та нехай би й ще стільки привласнив він. . Усього – не забрав би. А тепера – ось тобі: була людина й – нема!"

Голосний, душуроздираючий Степанидин плач над її чоловіком, лунав довкола по всій Микитиній леваді й сумним подзвіннем одбивався од березового гаю. Степаница ж плачууч над Петром, била своєю розпатланою головою об си ру землю, то знов хапала його голову в руки й, покриваючи посиніле обличче поцілунками, волала до мовчазного, подобало, суворого неба:

–Боже милий, покарай його за його межу так, як – він того заслужив, убиваючи моого чоловіка!...

Усі здригали при ціх словах і мимоволі поглядали на Микиту Кабанця. А він, не чуючи ніби, того страшного лементу, мов би закаменілий, подумки шепотів молитву:

–Господи милосердний! Прости моєму сусідові за ту захланність до моєї землі, яку він мав і призводив і мене до гріха сваркувати з їм. Я ж прощаю йому його провину!..

Нараз селяни розступилися й до середини натовпу, як і належить, з медалею на грудях, увійшов староста села,

а за їм, плече-в-плече, панотець Гервасій та Становий, з волости, пристав Бобров. Довкола все затихло. Навіть і Степанида, прибита невимовним горем, враз урвала страхітливий свій лемент.

Становий оглянув трупа. Хотів був вийняти Петрові ножа з грудини, але хлюпнула чорна кров і він зоставив його на місці. Давши вказівки старості послати по лікаря, Становий почав декого питати, хто й що знає про цю трагедію. Але всі або мовчали, або ж коротко відповідаючи: "Ми не знаємо нічого" – відходили далі.

Степанида ж, голосячи знову на всю леваду, раз-по раз повторювала: "Це ти, проклятий кнуряко, вкоротив йо му віку!... Це твоя рука покарала його за отой гнітежі щоб ти ним подавився!"

На запита Станового, кого вона має на увазі, Степанида вказала впрост на Кабанця. І Становий зразу почав допитувати Микиту, коли він убив Голубенка Петра й защо.

–Я не вбивав, пане Становий – мовив Микита.

–Таджє ж ось люде кажуть, що ти ще вчора нахвали вся вбити Голубенка за якусь межу, – вів Становий.

–Ні, пане Становий приставе, то неправда. Лайку ми мали справді таки гостру, але вбивати, я нікого й не думав не лише не вбивав,

–Бреше, бреше, катюга! – горлала крізь плач Степанида. – Це його Каїнова робота за ту прокляту його межу, якої мій чоловік і не захоплював ні гнота.

Становий уважно оглянув одяга на Микиті.

–В якому одязі ти був учора?

–В цьому самому, – відповів Микита.

–Крові на тобі нема. Але ти міг і переодягтися вже. Признайся по чистій правді, бо в Сибіряці зогнiesh! – крикнув Становий на Кабанця, щоб залякати голосом.

–Христом Богом заприсягаюсь, що я не вбивав сусіду!... Хай мені руки от тут відбере, як кажу неправду.

—Брешшеш .. мурр-рло! — гаркнув Становий Пристав і замахнув з усієї сили, хотів ударити Кабанця. Але в цю ж —бліскавично коротку мить, між Становим і Кабанцем, як блискавка, що нараз упала впрост із неба, стала якась панна вродлива з обличчя. Вона, сливе, штовхнула Микиту своєю спиною з усієї сили, одіхнула його й сама одступила. І твердо затиснений кулак Станового пролетів на віддалі лише товщини пальця од носа панні. А Становий з розгону, не втримався й мало-мало сам не заорав носом у землю.

—Обережніше, пане Становий! — мовила панна. Ви так можете і впасти ще й прилюдно... — додала спокійно.

—Хто ви така, нахабо! Мене ще хочете повчати? — грізно гrimнув Становий, підскочивши до невідомої панни. Та в цю ж мить між невідомою панною й Становим стала вже цілком відома всьому селу й самому Становому — навчачка сільської вчальні Галина Коренець.

—Це — моя гостя, пане Становий, — Олена Петрівна — її прізвище — Блаватська... Думаю, що вам би не завадило бути трохи стриманішим. Ви бо ледь-ледь не вдарили середи мою подругу. І то цілком нізащо.

—Вас тута багацько буде повчати мене?! — крикнув, що-сили Становий. —Що це за нова мода втрутатися в справи влади? — додав злісно зиркнувши на навчачку, яка здивовано витріщила очі на Станового.

—Пробачте, пане Становий! — мовила до Пристава незнайома панна, ставши попліч Галини Коренець. — Втрутати ся до справ які належать вам, ми й справді не маємо жодного права... Але яке ж ви маєте право, ось так ні з якої, а ні найменшої причини, бити цього нещасного, сусідовим горем прибитого, поблідлого чоловіка?... Ви певні, що це саме він забив от цю жертву? Якщо певні, то й то на це є в

нас суд і вища за вас влада. Ваш обовязок все це довести до належного ладу; дати відповідний хід справі та скерувати куди належить, а не самому розправлятись.

Становий, як обіллятий взимку та ще й холодною водою, стояв і мовчав. Лише безмежне здивуваннє, що його, грізну владу всієї волости, навчає якась молода, цілковито незнайома жінка, примушувало чимраз ширше й ширше – вибалувати й так банькаті очі.

– Я ж певна, що ви не знаєте, що саме винен у цьому ганебному вбивстві, – продовжувала панна, названа навчачкою – Оленою Петрівною Блаватською. – Більше, за це, пане Становий! Я напевне знаю, що ось цей чоловік, – показала вона на Кабанця, – не лише не винен, але й із болями в серці благає Бога, щоб Він Всемилосердний простив, щоб ви думали? – провину убитого за заорану межу.

Зо Станового, раптом, як рукою знято його здивуваннє й оторопілість.

– Ага! ... А чи ви, панно, часом не причетна до цеї, я б сказав, дуже слизької справи, що так не лише захищаете, напевне вбивцю, але ще й те знаєте, що саме той от убивця конче-е bla-ga-a-e... Бога?! – яхидно запитав Становий.

– Ні, пане Становий, на ваш превеликий таки жаль, ви нічим не зможете довести і то ніколи, що цей от селянин – убивця. Ну а що до мене, то тут є достатньо свідків, що я цього селянина ніколи, певне, й не здібала в своїм житті, не то щоб ще мати з їм якусь убивацьку спілку. – сміливо й одверто доводила Блаватська Становому.

А натовп довкола події тимчасом зростав і зростав. Уже сливе все село надійшло сюди, тягнене цікавістю, нечуваної досі в селі такої страшної події – вбивством люди ни людиною. Дружина Кабанцева також давним-давно стояла вже тута, біля Микити, мовби з хреста знята й дрижала

вся зо страху. Бо й вона, горепашна, також, припускала, з огляду на вчорашию лайку, що це її таки подруг убив Петра, але їй не сказав.

Серед величезного натовпу, лише этиха лунав одиночко плач, вже достатньо охриплої Степаниди.

—Гаразд, панно, ви привселюдно щойно заявили, що саме ви, і то напевне, знаєте,— аж підкresлив голосом, щоб дати зрозуміти це й людям, останні двоє слів, упрост вика рбовував Становий,— що вбивця — не ось цей,— і він указав на Кабанця, — а хтось інший. Чи не так, панно?

—Так, коли хочете,— потвердила Блаватська.

—Тоді дозвольте запитати вас, яким це ви способом могли знати таку річ, яку, як ви сказали, навіть я, представник влади, не знаю?— хитрувато випитував панну Блаватську грізний Становий, бажаючи запутати її.

—Про спосіб, пане Становий, я вам не зобовязана ні слова сказати. Це ж бо справа, якої ви, на ваш таки жаль, і не зрозумієте. Та й не тута про подібні речі можна розповідати, наколи б уже до того дійшло...

—То, може, ви будете так ласкаві, — сливе глумливо, мовив Становий,— і допоможете намізнайти справжнього, лише дійсного, вбивцю?

—Чому, ні! Мое завдання адепта таємознавства — охороняти всюди справедливість і сіяти правду...

—Он як!— насмішкувато вигукнув Становий.— В такому разі — прошу! Я ж, як явник влади, відходжу вбік, щоби спостерегати, як то ви охоронятимете справедливість і сіянимете... гм! — правду! Прошу, починайте... сіяти правду та охороняйте справедливість... Але памнятайте, що наколи ви явитесь *в а ш а* неправда, я вас у присутності всього села обвинувачу в ... причастності до вбивства й, зрозуміло, — заарештую разом із цим,— глумливо закінчив Становий, по

казав знову на Кабанця. І маючи тверду, в своїй непомильності, переконаність, відійшов убік.

—Гаразд, пане Становий, даю повну згоду на ваш за дум... упіймати мене. Але не святкуйте зарані свою перемогу й не майте надії зарахувати мене в число вбивць,— мовила Блаватська. —Але лише допоможіть мені зробити коло посеред людей. Оце й усе до вас.

Становий, посміхаючи собі під чорного вуса, набундюченого й намашеного, слухняно виконав проханнє панни Блаватської. Натовп селян одсунуто назад настільки, що довкола трупа можна вже було проїхати двома возами.

Тепера Блаватська, попросивши в старости палицю, на креслила довкола трупа велике коло, а потім, із кожної з сторін світу, поробила по одному маленькому колу, долучаючи їх до великого кола.

Скінчивши креслити кола, Олена Петрівна, піднісши руку догори, попросила щоб усі замовкли:

—Люде добрі! Чи є хто з поміж вас, хто може з певністю сказати, що от цього-от вашого селянина,— вона вказала на трупа,— убив саме от цей от селянин?— і вона вказала палицею на Кабанця. —Якщо є хтось, то прошу — підійміть вашу руку!

Але жодний із присутніх людей руки не підніс.

—Отже, ніхто з вас не може обвинуватити Микиту з прізвищем Кабанець? —продовжувала Блаватська.—Гаразд Тепера я попрошу вас допомогти мені знайти справжнього винуватця цього великого нещастя. Справа ця— великої й не лише ваги, а й справедливости. Бо ми мусимо стати всі на захист правди й справедливости. Тож прошу чотири особи вийти до мене!

Але з натовпу такого великого й густого, не вийшла жодна людина. Очевидно маючи побоюваннє, щоб не вплута

но й його до цеї страшної події й, не випало відповідати. -

- То що ж, так ніхто й не хоче стати в захист невинного Микити Кабанця? - запитала Блаватська. - Майте на увазі, що ви стаєте на бік справедливості й на захист вашого ні в чому невинного селянина, який незаслужено може підпасти під караочу руку сліпого закону. А до того ж нікому з вас, нічого лихого не буде, - додала ще Блаватська заради більшої ясності. Але народ лише сопів, однак виступати так ніхто й не наспілювався.

- Ну, що ж, - мовила Олена Петрівна, - якщо посеред вас панує такий неймовірний страх, а, може, нехіть оберегти вашого селянина Кабанця од можливої незаслуженої карі, повторюю - кари не заслуженої, тоді я вживаю іншого, коли так, способу. Пане старосто, будьте ласкаві, станьте, якщо не маєте страху, ось у це коло, - й вона показала на північну сторону великого кола. - Панно Галино Коренець, ви станьте, прошу, в південному малому колі. Отче Гервасій і ви не відмовте, будъласка, допомгти мені!

- Прошу панно, прошу!... З великим задоволенням! - мовив піп стаючи в показане йому коло.

- В західнім колі отче вам найкраще буде. От так! Зостає ще одно коло. Але я вас, пане Становий, не хочу запрошувати. Ви зразу ж виявили свій спротив - охотою стати збоку - й ваша життєва сила, тобто флюїд, не сприятиме нашій справі... Пане Кабанець, - мовила Блаватська до Микити. - Я на віддалі чула вашу молитву до Господа Бога, з проханням, щоб Він Усемогутній простив убитому всі провини перед вами. І тому, знаючи, що ви - невинен в його смерті, - прошу вас стати он у той кружечок.

Коли Кабанець став у маленькому колі, Блаватська піднісши руку знову дотори, гукнула:

- Дорогі селяни!.. прошу зберегти цілковиту тишу й

спокій. Прошу всіх вас долучитися в своїх щиріх і добро-
зичливих думках і в серці до моєї молитви й благати нашо-
го Господа Бога, розкрити нам цю страшну таємницю: хто
саме вбив вашого селянина Голубенка Петра й де той уби-
вця тепер є! Друге: Ви всі учасники моєї священної дії, —
мовила Олена Петрівна до тих, що стояли в малих колах, —
простягніть ваші руки вперед на рівні плечів, у напрямку —
и рупа, долонями вниз. От так.— і вона показала яksamе.

Усі чотири частинники, зразу ж піднесли свої руки в
рівень плечів, а Блаватська, ставши посеред кола, біля са-
мого трупа, піднесла очі й обідві руці до синього неба, по-
чала читати молитву—мантру, ледь воруваючи устами.

Становий, що стояв якраз проти Блаватської, уважно
стежив за кожним її рухом тіла, за шепочучими устами, за
тою напругою, яка охопила Блаватську. Спершу він бачив у
її звичайне напружене, дещо сухе й, ніби загиблене в ве-
лику думку, обличче. Але, щодалі вона молитувала, то яс-
ніше й натхненніше ставало її чоло. Очі її сяяли якоюсь,—
неземною радістю, а навколо її голови виник туманносяйний
кружечок, немов у святої великомучениці Варвари, то була
звичайна матеріалізація думки—молитви.

Молитовний шепіт Олени Петрівни, од якого спершу ли-
ше ворухалися уста її, щодалі ставав голосніший: її помічни-
ки почали неспокійніти: їм по руках і всьому тілу, ніби ле-
генько поколючи кінцем голки, проходив якийсь, їм незна-
ний струм, ніби там лазили мурашки.

Коли ж із вуст Блаватській зринали вже голосні сло-
ва молитви, на нікому ще незнаній і невідомій мові, з рук, а
слушніше, з пальців її помічників, у напрямку забитого, по-
чали зриватися ледь помітні, серед білого денного світла,
золоті іскорки. Вони наблизалися до трупа, мить кружля-
ли над їм, а потім зникали злітаючи вгору.

Натовп селян, бачачи це все, стояв, як мертвий камінь, зачарований таким небувалим видивом. Становий пристав, на початку дії Блаватської, глумливо був посміхав. Але побачивши те, чого йому в житті не випадало ще ніколи бачити, насамкрай споважнів і вже перестав посміхати щоб часом не стати самому посмішищем. Тепера він і сам волівши стати в коло, щоби відчути й собі ту священну дію, що явно й славно відбувалася йому перед очима. Але ж тепер було вже пізно.

Нараз, напівголосна молитва Блаватської, залунала вже всім зрозумілою мовою:

—О, Свіtlі Небесні СИЛИ!... О, Всемогутній, Незабагнений СВЯТИЙ ДУХ!... Допоможи нам!... ОУМ!

Олена Петрівна враз стала навколоїці. Натовп, бачучи таку глибоку й натхненну молитву й собі каменем, слиз ве, впав на коліна, мов би підкошена трава. Зостали стояти лише помічники Блаватської, хоч їм і кортіло також упасти в гарячій молитві на коліна, та ще один... Становий: він був тепера ні в сих, ні в тих.

Іскри, після вимовленого святого слова "ОУМ", нараз перестали сипатися помічникам із їхніх рук, зате золотава якась нитка, що хвилювала як од подиху легкого вітрику, височіла над Блаватською, зникаючи десь у небесній блакиті. Бачучи це, став навколоїці й панотець Гервасій, а за їм і всі останні помічники Блаватської: вона вже їм не боронила. Лише Становий і далі зоставав стояти стовпом, посеред молитвуючого народу.

Мовчазна молитовна заглибленість тривала не більше пяти хвилин. Золотава стрічка над головою Олени Петрівни, нараз, погасла й вона, встаючи з колін, знову піднесла правицю до гори й голосно мовила:

—Дякуймо Господові Богові, люде добрі!... Злочинця

знайдено! Пане Становий! Убивця от цього нещасного селянина живе в сусідньому селі Ругодеві. Він тепер саме седить за столом і спокійно собі обідає, як нічому не винен. Зовуть його купцем Агафоновим. Можете зараз таки поїхати та й знайти його в його ж житлі.

—Слава Господеві Богові й Святому Духові!— молит вував панотець Гервасій, устаючи з колін, а за їм повторили подяку всі люде, хрестячись і встаючи з колін.

—Ідьте, пане Становий, будъласка, та привезіть того убивцю сюди,— мовив благально староста села.— Ми чекаємо вас нетерпляче!

Коли Становий одіхав із двома селянами на засідла них конях, панотець Гервасій, підійшов до Олени Петрівни, низько вклонившися, сердечно мовив:

—Сердечно дякуємо вам панно, Олено Петрівно!... Я дяка Богові нашему, служу Йому понад сорок уже років але ж широ вам скажу, що я вперше за свій вік відчув у своїх грудях таку ширу, таку глибоку й таку натхненну молитву, оце щойно з вашою допомогою.

—Не треба, отче, дякувати мені за молитву. Я тут лише та особа, що звязала нашу спільну молитву зо Святым Духом. Цякуйте всім присутнім, що вони, скерувавши всі свої благі думки й серця до Господа Бога, допомогли нам у цій страшній справі. Дух Святий потрібує не форми, але лише суті й глибини молитви, молитви глибокої й широї до самозабуття й безмежної відданості Богові. І ми справді молитували щойно так, як молитували наші первісні християни, ховаючися по катакомбах од ворогів Християнства та Самого Владики Христа... І тільки от така молитва, молитва висловлена всім розумом і серцем, досягає висот Все-могутнього, Всеблагого й Усепрощаючого Бога.

—Це так,— мовив панотець Гервасій.— Маєте, панно,

слушність. Наколи б так ми молитували – щиро й глибоко – і в храмі Божому та й, не лише одне село, але й усягеться вся держава, ввесь люд божий, то, певно, й лиха б ніколи й ніякого не знали б.

–Ні, отче. Лихо Бог посилає на те, щоб люде не забували про Його та вдосконалювалися. Бог – наш люблячий і всепрощаючий Батько. Але Він хоче, щоб діти Його, ввогні зла й терпінні, терпеливо йшли вгору не нарікаючи, лише – навпаки – дякуючи, за послане лихо, Богові. Благочи Його, щоб не позбавив нас од лиха, але щоб лише силу і витривалість послав нам витримати всяке лихо й іспит.

–Слушно, слушно, кажете, Олена Петрівно!... Але, чи не будете ви так ласкаві дозволити мені запитати вас. Ось ви були вимовили якесь дивне слово "ОУМ". Що воно означає? Чи можна буде знати?

–А чому ж ні... ОУМ, це – вища сила небесна, походить із санскритської мови. В стародавнім одтинку часу існувалай стародавня езотерична, тобто – внутрішня, наука, чи, як її наші отці церкви називали – *оумною релігією*. Але в теперішньому одтинку часу, всі мидалеко одійшли од тієї релігії – релігії розуму й серця, коли хочете.

–Правда, слушна правда! Дякую вам панно! Я старий уже, а от і не знав цієї дивної речі... Сердечно дякую вам за розяснення.

Довго гуторив натовп, очікуючи Станового. Чекали ж усі не пообідавши. І тому, що Станового так довго немає та й нема з поворотом, половина людей таки не витримала, порозходили, щоб хоч нашвидь дещо ззісти і новини ж таки не втратити.

Після довготривалої години очікування, що декому подобала мало не на цілий день насамкрай таки завидніло аж

повісти щось таке, що ніхто б інший не зміг би перевищити чи, принаймні, оповідане було б цікаве усім нам разом.

І хоча ще не подобало на те, що вже геть усе було вишкрябане з глибин наших памнятів, усетаки утома, пізньій час і випитий напій робили своє й давали себе знати. Мова нам незавважно сповільніла; памняті нам ніби щось затамовувало й вони, зненацька, почали потахати. І надійшла, несподівано, мить, що наколи б не одноманітний годинниковий стукіт: тік-так, тік-так, тік-так, ніби розплака на дитина схлипует, то вся кімната подобала б на затонулу в глибоку воду.

Поглянути б комусь із боку, то виглядало б, що ми всі, нараз, поринули в чарівний сон в седячому стані. Але ми зовсім не спали. Кожен, мовчечки, лише переживали й переживали якось глибоко, щойно розповіджене іншим. Але нам мозки напружені працювали. І це поклало печать хоча й недовготривалої, але глибокої мовчанки. Та, насамкрай, один із нас таки не витерпів.

—Як собі хочете, друзі, але ж я — ніяк не можу зрозуміти...

—Що саме?— поспітив інший.

—Якасила може примусити людину: спершу — померти й, навіть, побути, як то кажуть, у потойбічці, а потім.... А потім, знову вернутися на землю й розповісти все те, що ось щойно розповів нам наш друг Макаренко про там-того Джемса Вілея з...

—З Калифорнії, — підказав я.

—Так. Нехай із Калифорнії... Щоб ото, десь там, куди й ми всі свого часу відійдемо, можливо й завтра, та можна б було здібати... А, головне, здібати живу людину, в образі хоч би молоденької дівчини, але й розмовляти з єю, а потім... А потім, ще й вернутися з відті; поїхати до

Нового Йорку й доповідати батькові померлої, що донька, мовляв, просить його про вибачення... Ні! Це просто пере ходе всі межі уяви. Це щось цілком неймовірне, ніяк мені не вкладається в моїй голові,— , зворушене, сливе, вигуми серед загальної тиші, закінчив Хоменко.

—За що купив, за те й продав! — мовив я приповідкою. —Гадаю, що докторові медицини Артурові Гаррисові, і не було найменшої потреби щось подібне вигадувати, як і, тим більше, приховувати цю подію од людей. Сам бо доктор писав у звідомленні, що він, яко лікар, не міг сприйняти Вілеєве запевнення, що той справді був помер, а потім — знову вернувся. Але ж ув історії медицини, це, либо ні, не нове?

—Так. Згода. Я також читав подібні звідомлення,—озвався наш славетний лікар Устименко. —Але в усіх тих випадках — випадках повороту з там-того світу, — ніхто й ніколи не затримував у памняті всього того, що їм випадало зазнавати по їхній смерті, тобто, коли вони опинились "там", — додав він.

—Річ можлива, що це й так,— мовив поважно, попихуючи цигарою, непоквапний Климчук. —Але, якщо Макаренко правильно передає те, що доктор Гаррис описав, то якже не повірити... навіть не вірячи? Адже Джана Гиггінса той таки Вілей переконав у своїй розмові з його донькою? Та ж донька померла три місяці тому. Деж Вілей міг її побачити, як не потойбіч? Та ще й живучи на такій віддалі — де Калифорнія, а — де Новий Йорк! Та й доти,—мовив у мій бік Климчук,— ні Вілей Гиггінса, ані останній Вілея, перед нішо, либо ні, не чули, ані не бачили?

—Зрозуміло! — мовив я в відповідь.

—Тим більше, не знав і не бачив Вілей і Гиггінсоної доньки. І, дото ж, лише но дівчинина світлина, виразно

четверо вершників удалені. За кілька хвилин вони наблизі
ли. Коні їхні були білі з піни; боки їм ходором ходили од
гарячого бігу й поспішання. Між приїхалими був і сам ку-
пець Агафонов, заарештований Становим.

Агафонов спершу заперечував усе, високо тримаючи
свою нахабну голову. Але трохи-по-трохи голова йому по-
чала опадати все нижче та й нижче. Насамкрай, бачучи, що
виходу йому вже більше нема, він широко зізнав усю свою й
страшну й несамовиту вину: упав на коліна й широко просячи
громаду про прощення, розповів за що й чому саме він за-
бив Голубенка.

Хоча купець мало не плачучи просив громаду, його
тут таки закували в залізне кінське путо, звязали йому по
за спину руки й пішки вже погнали в волость, під охорон-
ним загоном з десятка кінних селян, озброєних: хто вилами,
а як хто з мисливською рушницею.

Незабаром надіхав і лікар, склали протокола та й по-
чали розіздити, хто куди.

—Дивніділа Твої, Господи! — мовив Становий Пристав,
прощаючися з панотцем, з навчачкою Гальною Коренець та
з, тепера вже знайомою "чудодійкою" — Оленою Петрівною
Блаватською.

—Правдиво кажете, — мовив на це панотець Гервасій
Не ісходимі Його святі Путі і незнані нам грішним Його й
святі таємниці, яких нам, грішним, не дано знати.

—Я ніколи не думав, Олена Петрівна, щоб усе це так
щасливо випало.. Таки дивно, надзвичайно дивно й... незро-
зуміло багато дечого... — мовив Становий. — Але факт, яко-
го заперечити вже ніхто не спроможеться! — мовив він.

—А ви вже, напевне, готовали путо на мене? — посміхну-
ла Олена Петрівна. — Але ж Бог Всемогутній і Справедли-
вий. Він, дяка Йому, і зробив те, що належало.

* Біля порцелянної комини

АДВОРІ лютував шмалкий вітер. Нестримно й оскаженіло вила шалючи хуртовина. Час-до-часу хижо завивав буревій, скиглячи в димарі мов би сто відьом нараз. А в порцеляновім комині весело палахкотіли сухі соснові дрова й непомітні, але такі присені й теплі хвилі линули по всій великій кімнаті.

Стародавній годинник, стоячи на тім таки порцеляновім комині, давно вже продзвонив десяту годину вечора. Кілька пузатих пляшок із під напою, стоячи на столі вже спорожнені, лише виразно свідкували, що наше товариство не марнувало свого часу. Ми, попиваючи раз-по-раз та закусуючи, досить хмільний напій, розповідали собі навзаєм, хто що вважав за цікаве та потрібне. Ми ж бо були всі давні друзі, хоча й різного фаху й було що розповісти з пережитого й баченого. До того ж ми так давнодавно ніби бачилися, так давно гуторили по дружньому. І тому тепера, сливе один поперед другого, поспішали роз-

впевнила його, Вілея, що це таки та дівчина, яку він здивував у потойбічці. Отже, який міг тут бути обдури чи взагалі якась вигадка?

—А тим більше,— додав я,— що в самім Вілесеві,—комісія з кількох лікарів оглядалих його,— не могла виявити будьякого розумового звищення чи взагалі якоїсь найменшої ненормальності.

Знову запанувала напруженна мовчанка. Дрова в коміні, щойно підкладені, голосно потріскували. А десь у затишному куточку весело цвіркотав чи не справді український цвіркунчик. А ми, кожний собі, сопли й мовчали, уперто й тривало метикували, зважуючи "за" й "проти".

Але я, хоча й був тут яко гість, таки не витримав тривалої мовчанки.

—Гаразд, друзі! Якщо ви вагаєтесь визнати ймовірність події з Вілесем, то як ви глядітимете на, — хоч би й такий випадок. Доктор Г.Б.Кирконел, сам військовий лікар складає, і то перед комісією міжнародного Інституту Психичних Дослідів у Лондоні, про свою власну смерть, виниклу в квітні 1935 року... Чи хочете слухати?— запитав я.

—А чому б і ні! — мовили друзі, пожвавішивши нараз. Розповідай, ми слухаємо.

—Так от. По розпусливій операції,— як сам лікар писав,— коли я вже лежав у своїм ліжку, нараз я побачив, що навколо мене стояла громадка лікарів, моїх побратимів та друзів. І вони були вирішили, що наступної ночі я вже не витримаю. А в годині першій по півночі, вони справді офіційно були ствердили, що я таки помер.

І не було б нічого дивного,— як пише той таки Кирконел,— наколи б не виникло те, чого я ніяк не сподівав. Боже, коли я був помер, то я виразно був побачив себе в лікарняному ліжку. І правду сказати, глядячи на мої, я б ска-

зав – досить таки незугарні залишки колишнього мене, мені виникла, – каже він, – дуже непохвальна думка про свій, моого тіла стан. Але не встигла ще думка мені увиразнитися, як я, а зі мною й усі інші, що були довкола мене, на раз опинилися десь, неначе в якомусь довжелезному тунелі. У кінці ж того тунелю, в далекій віддалі, видніла якась світляна крапка, завбільшки з макове зерно.

Подобало, що всі ми, наполегливо натискали на наші ноги, поспішаючи йти десь, чи не в напрямі тієї світлової крапки. Але наше посування було, сливе, непомітне. До того ж було надзвичайно холодно й я, з усієї сили натягав на себе якийсь сірий одяг. І лише но після тривалої, а до того ще й розпучливої напруги, таки завважив, що я таки ніби то йду вперед і вже зовсім не почуваю жодного холоду, з якого досі дрижав, як у пропасниці. А в додаток, із кожною миттю, я почував себе щораз краще й краще. Світло ж манячіле вкінці тунелю, не зростаючи, але яскравіло й ніби то зближалося до нас.

І, яке ж було мое жахливе почуття, – каже лікар Кир конел, – коли, нараз, – щось чи то хтось, ставши перед меню, зовсім затулив був мені світло. Сил мені в цю мить – забракло, й я, як не намагався рушити з місця, зробити ж цього – ніяк не міг. Довкола мене все почорніло і, за невеличку мить, я виразно почув, що я – не лише живий, але й лежу на тім таки ліжку, що й перед цим лежав.

Ось такими словами оповів сам лікар про себе. Наколи б це розповідав не лікар, або, принаймні, не було хоч там присутніх його друзів, колег-лікарів, ще можна б було припустити, що то була, може й, звичайна собі вигадка. Хоча й це ледве чи можна припустити. Але ж усе те було як найкраще, щоб стати таки ясною правдою. Тай Інститут Психичних Дослідів ніколи не подає жодних вісток не пере-

віривши якнайдокладніше. А це й є виразна запорука правдивости звідомлення й події.

—Слухно! Твоя думка, друже Макаренко, дуже правдива. Я також не повірив би за інших умов,— мовив побратим Степан.

—Згоден і я з Макаренковою думкою,— сказав і Грицько Степовий.—Але ж тут є й одна невелика заковика.

—Яка саме? — озвалися, сливе, всі гуртом.

—А це та, що от той Кирконел, чомусь приплутав, чи не помилково, що й він, а з їм разом, ішли й усі лікарі, що були присутні в часі його смерти. Це таки, хоч у ніби не великий мірі, але виглядає на вигадку, щоб не сказати дещо різчіше — на його адресу.

—Нічого тут неслучного, а тим більше — вигаданого таки нема,— мовив Трохименко, досі мовчечки седілий наш хочі дуже скромний, але неабияк обізнаний з теософичними питаннями й таємнознавством.

—Як то — нічого неслучного? — запитав хтось.

—А так,— мовив Трохименко. —Кирконел, будучи розутілений, будучи в астральнім уже стані, він міг цілковито вільно бачити й астральні тіла своїх друзів-лікарів. А що вони не лише нікуди не йшли й не мали будькуди поспішати, а лише но видніли йому, й видалося їхні астральні тіла, що й вони разом із їм неначе йшли, але майже не рухались. Лише він, Кирконел, переходячи з фізичного тіла в астральне, й відчув і холод, і рух, і оте звабливе в далені світло та, навіть, і тепло.

Але, очевидно, що й доктор Кирконел ще не був цілком визрілий, як і Вілей. І саме тому то й мусив одійти в своє тіло знову, щоб закінчувати зживати свою карму таки в нашім світі, покутувати за свої гріхи минулого часу. І от те далеке близкуче світло йому ніхто не міг затулити, крім таки його власного, але вищого Я, що зі своєї,—

нам недосяжної висоти, керує нашими всіма вчинками лише в доброму напрямку.

—Коли вже зайшла мова про потойбічне, то дозвольте й мені дещо докинути,— мовив досі маломовний, як завжди, Харитоненко, і на мовчазну згоду, розпочав.— Нещодавно я читав був книгу авторства німецького дослідника К. Г'отшалка. Книга мала назву "Смерть твоя — аж ніяк ще — не кінець". Її було видано в Німеччині року 1952. А проте сам автор чомусь подає, хоча й дуже вібі цікавий цей, випадок, але такий, що мав місце в Америці, докладніше — в місті Атланті, Джорджія.

В цій от події частинила якась паня Голтон, багата вдова, яка як їй очевидно й належало, — була померла. А в таких випадках, зрозуміло, конче кличуть якогось лікаря, щоб він потвердив життєвий кінець людини, то покликано доктора Гіллера. І він, з усіх наявних ознак, ствердив був що смерть уже опанувала вдовине тіло, хоча ще не повністю, бо ще бракувало на тілі синьо-червонявих плям, як те буває в подібних випадках. Тож заслуговувало на увагу.

І тому-то лікарів прийшло на думку спробувати оживити трупа, тобто — застосувати електрику, щоб спонукати серце поновно помпувати кров. Адже смерть офіційно вже стверджена ї, на випадок невдачі, ніхто його не звинувачуватиме. І вправно запровадивши чотири тонкі голки в серцеві мнязи, він увімкнув кволій електричний струм. А при клавши стетоскопа до грудини померлої, почав чекати — на наслідки.

І ось, за півхвилини часу, він виразно почув перші, хоча ще дуже кволі, серцеві поштовхи. Зрозуміло, лікарів неспокій зростав із хвилини на хвилину, з години на годину, коли ці серцеві поштовхи довго не давали бажаного на слідку, — цілковитої оживленості померлої. І лише по вось-

ми годинах і дванацяті хвилинах, нараз, затремтіли жінці її повіки, а ще за хвилину, можна було почути з її вуст-тихий стогін.

І не пройшло навіть півгодини часу, як, насамкрай,-
залунав виразно докірливий запит померлої, що тепер вже
ожила:"І, навіщо я мусила знову сюди вертати?" – Вертати? – здивовано питав її лікар.–Звідки ви вертали?.. І, де ви були? "Я була в світі чарів і краси, описати яку, я не маю спромоги. Бо на те, що я там бачила, бракує в людській мові слів"– відповіла ожила.

І вже, коли ожила достатньо зміцніла й могла вільно розмовляти, в докладнішій розмові вона була сказала, що коли в останній миті, перед самою смертю, побоюванне смерти їй було зникло, вона почула себе – як ніколи-спокійною й щасливою. А що в кімнаті, де хвора лежала і, певно, було досить холодно, то її почало морозити; довкола її все було потемніло, як буцім налягла непроглядна й понура ніч.

Але такий стан, – як казала хвора, – тривав лише но кілька секунд. Бо хвору, раптом, обілляло сяєво неземної ясності, краси й барви, якої в земнім світі вона ніколи не бачила. І вона пливла в цім сяєві, немовби в широкому морі. Дотого ж, сяйво це було переплетене з музичними звуками в одну, якусь, невимовно чарівну мелодію.

Ожила паня Голта, як оповідала, не бачила, але – виразно почувала, що довкола єї, в тім чарівнім, співучім сяєві, плавають також інші постаті й вони всі разом, плавуть десь у напрямку якоїсь незнаної мети. І що ближче вони підплivali, то більше яснішало світло. І тому вона поволі почала впізнавати, серед тих постатів, декого зі знайомих її жінок. Одна була та, що померла була якихось пару місяців часу тому.

Жінка, що добре знала мене,— казала хвора,— почала розмовляти зі мною, але без жодних слів, одною лише думкою. І я її — виразно розуміла. Вона щиро заспокоювала ожілу. Казала не мати страху. Бо, мовляв, тепера вже нічого лихого не буде. Але, що найцікавіше, так це те, що та її знайома, попередила, що паня Голта ще мусить вертати в світ, бо, мовляв, вона ще недостатньо визріла.

—О-о-о-о! — одною пискою, але протягло й, піdnіsshi пальця догори, мовив наш теософ і, замовк, мов би хотів лише підкреслити щойно сказане про визрівання карми.

—Ну й, що далі? — запитав котрийсь.

—Як казала ожіла, то вона нічого не могла більше ні розуміти, ані бачити. Йй, нараз, усе погасло й вона опинилася, буцім прогнана з раю, в темряві. У серці почула, якийсь пекучий біль. І поволі-волі, з чорної темряви почали виринати обриси кімнати, де вона була.

Спершу обриси кімнати подобали на замрячені, але поступово ставали чимраз виразніші. І, насамкрай, — вона впізнала свого лікаря й запитала його: "І навіщо ви, докторе, витягли мене з тої чудової країни? Чому ви не зоставили мене там?"

Закінчивши переповідати, Харитоненко замовк і очікував, що скажуть друзі. Але ми всі седіли безрухово та напружено думали. Насамкрай озвався наш теософ.

—Я вам, друзі, вже дещо був сказав про це, що коли людина: чи то в наслідок якогось випадку, а чи то тому, що фізичне тіло стає вже так зношене, що не витримує й незначної хвороби, й воно помирає, навіть за тих умовин, що йому ще не час помирати, бо карма ще не зжита. От тоді така душа, як ув от цих виразних прикладах, мусить вертати знову в своє тіло та доживати придлений їй час, щоб стати цілком визрілою перейти в астральний світ.

—Ну, а як же ж із тілом, коли воно, скажімо, аж — так зношене, що не втримало душі своєї в собі? Як же ж воно має в такім випадку ту душу нести, чищо б то, далі? — питав Устименко.

—Справа ця — така глибока, така утасмнена, що ледве ви, друзі, повірите. Тай багато розповідати. Коротче ка жучи, наша, кожного з нас, доля в руках великих і нам не знаних, Владик Карми. І це вони, не лише бачать — кому й що та скільки бракує, але й посилають свою допомогу, щоб тіло було вспромозі далі тримати душу та служити їй, аж-до визначеного часу.

—Дивні діла Твої, Господи! — мовив потягаючись наш лікар Устименко. — Я вже, слава Тобі Господи, кілька років патраю різних хворих; ріжу вздовж і впоперек, але ще — ні разу не здібав тої утасмненої особи, що зовуть її — душа!!! Тьфу, та й годі!

Наша невелика кумпанія, нараз, так дружно й голосно зареготала, на такий лікарів дотеп, що аж світло буцім пригасло, а струни на кобзі, висілої на стіні, аж задзвеніли. А за вікном і далі шаруділа хуртовина, стогнав вітер, як зранений, у димарі; а на годинникові: упевнено, по господарському, як кованими вояцькими чобіттями, одстукувала дванацятая година.

—Друзі мої! — несподівано мовив Петро Терпило, що досі, майже, цілковито мовчав, лише уважно слухаючи наші оповіді. —Друзі мої! — ще раз повторив, щоб звернути нашу увагу на його особу. —Мені й прикро, й, навіть, дещо смішно. Устименко наш такий фахівець у патрannі тіла людського, а душі, — каже він, — не знайшов. А дехто з нас — чомусь, не вірять, що людина може померши й ще вернути в своє тіло. А я, не будучи фахівцем у цих справах, хотів би лише запитати: А, як же могло би бути, щоб душі не було?.

Щож тоді мало б вертати до того грішного, напівзношено-го чи й цілком таки зношеного нашого тіла й, знов волочити його по світові?

Усі чомусь мовчали, не зронивши жодного слова на Петрового запита. Мовчав і наш теософ, очевидно очікуючи, що то скаже лікар Устименко. Але той голосно позіхнувши, лише смачно сплюнув.

—Якщо ви мовчите — мовчите всі! — аж підкresливши мовив Петро, то дозвольте вас запитати. Чи всі знаєте ви що в Америці, а то й по всьому світу, є так званий "кров яний банок"?

—А чому ж би ні!... Хто про це не знає? — відповіли ми мало не всі хором.

—А в світі є ще й "очні банки", де зберегають тамечки ті очі, якщо вони здорові, людини, яка прирекла передати їх іншій людині, хто в тому матиме потребу, — продовжував Петро.

—Знаємо й це!... Ніякої тут другої Америки ти, Пете, нам не виявив, — мовив Устименко.

—Дуже радий твоїй заввazі, докторе, — мовив на це Петро. — Цим ти, як лікар, лише потвердив те, що інші, може й не знають чи не знали б.

Ну, а тепер я хочу розповісти вам, друзі, пригоду з очима, які... які доведуть, що людина таки має душу, чи віриш ти, Устименко, чи не віриш в її існування.

—Просимо, просимо! — гукнули ми всі разом, раді з того, що й нашого Петра, хоч він і вперто ввесь час мовчав, але таки й його прорвало.

—Так от, друзі! В селі Санарі-сюр Мер, недалеко з Тулону, в Франції, жили собі, а, може, ще й тепера там житлить, сільська дівчина, Жанета. У році 1951 вона мала вже шіснацять років. Сама дівчина була впрост надзвичай

ної вроди: мила, ввічлива, чемна; вона була улюблениця – геть усього села. Але на нещасті – вона горепашна була сліпа з народин. Тож цілком зрозуміло, що вона не знала того нашого світу, який ми, видющі, бачимо щодня й щого дини. Думаю, що можете легко уявити й зрозуміти, яке ж то страшне становище й життє за таких обставин, як: коли люди так люблять, так пестять дівчину, так жаліють її, а вона, хоч як хотіла б побачити – хто ж ті, що так ото її люблять; як вони виглядають? А цього зробити–не може.

Петро на мить замовк. Чи то він щось обмірковуючи мовчав чи просто – мовчав, щоб перевірити присутніх: що, мовляв, скажуть. І ми таки не втерпіли, хтось із нас гукнув:

– Ну й, що ж далі?... Чого ж замовк? Продовжуй!

– А далі те,— мовив Петро,— якщо хочете знати, що в тім таки селі жили старенький лікар, доктор Кунстліх, який із доброго свого серця, належав до тих лікарів, які незважаючи на заробки, завжди допомагають хворим у їхніх потребах. І ось, цей от лікар і вирішив був допомогти й Жанеті. Він написав до Парижу й незабаром одержав ті потрібні йому очі на прищепленне невидюшій дівчині.

Зрозуміло, що одержавши прошене, лікар мусив відповідно підготувати дівчину до операції, щоб вона випала і вдало й із добрими наслідками. А що лікар був обережний і ніколи не любив бавитися в повну надію, тому й дівчині лише похвалював таке її становище, що, мовляв, чудово має бути, коли вона зможе бачити і денне світло, знане з оповідів, і своїх рідних та любих, яких зовсім не знає їх з вигляду. Дівчина лише посміхала з бажаного щастя, але вона розуміла, що не матиме й великої втрати, наколи випаде операція невдало; вона й далі житиме своєю уявою і про світ і про людей.

—То й справді таки страшне становище: бути любленим і не знати, які ж ті, що тебе люблять? — мовив хтось.

— Авжеж! — мовив Петро. — Так от, операція на щастє, випала вдало й, по кількох тижнях, коли з очей усунули й ті останні бинди, що ще заставали, нараз, виникла нова й цілком непердбачена труднощ.

— Шо за труднощ?... В чому справа? — майже що разом гукнули ми з цікавости.

— А от, — угадайте! — загадково мовив Петро.

— Та — хто ж його може вгадати! — відповів за всіх нас лікар Устименко.

— А труднощ була та, що Жанета, хоч і бачила цілком добре, але... Але ж треба було ще навчити її "бачити" те, що вона тепера бачила. Тепера мусили її навчити розуміти те, що їй потрапляло на очі.

— Слушно, слушно! — мовив Устименко. — Треба було ввести дівчину в світ, якого вона не знала; психологично, так би мовити, підготовити.

— Авже ж! — мовив Петро. — Бо мозок і очі її, було поєднано вдалою операцією — фізичною, але все мусило мати підвальну — духову! Адже в світі є не лише краса, але ж є й гидота. І всього цього дівчина не могла схопити й — зрозуміти; її треба було навчити.

— Притильном слухно! — додав знову Устименко.

— Егеж! І от минув рік часу й Жанета почала жити, як і всі нормальні люди. Але незабаром завважено, що із дівчиною не все так, як те мусило би бути...

— Щож виникло? — з особливим зацікавленням уже питав лікар Устименко, яко фахівець.

— А виникло те, що щодалі, то більше й більше втрачала Жанета свою, знану всім, привітливість, членність та, навіть, настрій; вона шодалі ставала чимраз сварливіша та

злючіша й, навіть чимраз жорсточішала, не знати чому.

— То цікаве явище,— знову мовив наш лікар Устименко, якого це все не могло не цікавити.

— А в чому ж полягала її жорстокість? — спитав я.

— У тім, що нераз спостерегали, як дівчина ловила, будьякі малі тварини: котів, цуциків тощо й безжально кидала їх зі скель: або об камінне, або просто в море. Щей із реготом.

— Ого-го!... Ото-то так! — гукнули ми всі разом.

— Коли ж її, спійману на такому вчинкові, запитали, нащо це вона так робить, то вона задерикувато рубала: "А це на те... що я хотіла їх знищити!"

— Ха-ха-ха-ха! — зареготали дехто з нас.

— Ото ж звірюка! — мовив Устименко.— Чи змінилася психика дівчині?

— Але й це ще не все! — додав Петро.— Дійшло до того, що Жанета, дівчина з ангельською вдачею, якою захоплювалося сливе все село, одного разу так розшалілася, з невідомо чого, що побила свою рідну маму!

— Ха-ха-ха-ха-ха! — заржали ми всі тепера разом.

— От так нажила собі помішничку! — мовив Климчук.

— Горепашна матір! Чи ж цього вона чекала од донечки? — висловив я співчутте.

— Регочете, друзі? — загадково запитав Петро. — Гадаєте, що це й усе?

— А що й ще? — гукнув хтось із нас.

— Тут уже — цілковито ніхто не зможе угадати й за рік часу! — мовив Петро.

— Овва!... Щож таке скоїлось із Жанеткою? — з посміхом запитав лікар Устименко.— Чи не закохалася вона в молодця якогось, часом?

— То не була б жодна біда,— відповів Петро. — Все ж

нешастє, не лише її, але й її батьків, полягало в тім, що, одного разу, невідомо з яких причин, дівчина, ні слова ніко^{му} не сказавши... повісилася на бантині.

—Ого-го-го! — вражені ми всі, гогокнули разом.

—От тобі й на! — мовив Устименко.

—Ще добре, що сам лікар доктор Кунстліх та житував недалеко. А крім цього багато важило ще й те, що коли він притильном прибігши на заклика, рятуючи дівчину, виявив, що кістка в каркові не була обламана. Тож він дівчину опритомнив, дав ліку на заспокоєннє, а батьки мусили всю ніч седіти біля дівчини, щоб вона часом не повторила знову те саме.

—Сумна історія! — мовив хтось із нас.

—Щеб пак!... Коли прийшов ранок і лікар, надійшовши раненько, бачачи дівчину в цілком нормальному стані, він радісно привітав Жанету. Але на його немале здивуваннє, вона поздоровила його словами: "Гадаю, що тепер буде вже все гаразд!" "Я радий! — мовив лікар. Але, навіщож ти так була зробила? Чого ти ввесь час так жорстоко та невдачно поводилася?" "А це тому, що ви, докторе, дали були мені вбивцеві очі"...

—Ха-ха! Ото-то штука! — мовив на це наш лікар Устименко. — Звідки ж їй та, як стало відомо про це?

—От тут то й уся заковика! — відповів Петро. — Жодна жива душа, поза лікарем і службовцем очного банку в Парижі, ніхто й нічогісінько не знав і не відав — чиї були ті очі, якими лікар вернув дівчині змогу бачити світ.

—Ото так історія з географією! — мовив котрийсь.

—Так. Лікар доводив дівчині, що не очі виробляють людині характер, лише характер надає той чи інший вираз очам людини. Але дівчина ж відповіла йому, що те у се тепера вже нідочого й додала: "Він був минулої ночі біля

мене та сказав, щоб я попросила лікара, щоб ви прочитали мені його, останнього передсмертного листа". І, що найди-вніше так це те, що дівчина, до найдокладніших дрібниць, розповіла про вигляд самого того власника тепер її очей.

—Ці-і-ікаво!— мовив лікар Устименко.

—Ще й не абияк цікаво!... Звідки вона й як могла дізнати про те все?— питали інші.

—Чекайте! Дійде й до цього. І тут уже ніхто не за-перечить, що людина душу таки має,— мовив Петро.

—Ну, то продовжуй уже!— мовив лікар Устименко, ніби благально.—Почуємо й побачимо, що й до чого.

—Зрозуміло, що горепашний лікар, за своєї добrosti й завждишнього бажання допомагати нещасним, почувши, і то досить таки неприємну новину, яка ніби й на його кида-дала деяку тінь винуватості, був дуже збентежений. І то-му поспішив до Парижу, щоб роздобути копію того злоща-сного листа. Побачивши ж те все лікар не хотів будькому про це розповідати. Але дівчина таки домоглась, щоби лі-кар хоч їй прочитав.

—Ну й, щож там було написане?—спитав хтось із нас.

—А написане там було таке,— відповів Петро: "Про-тягом свого злиденного життя, я ніколи не мав нічого, що міг би дати будькому, як мій подарунок. Тепера, коли ось незабаром маю померти, я так саме нічого не маю при du ші, крім, хіба, моїх власних очей. Я маю певність, що во-ни зможуть краще послужити новому власникові, як служи-ли досі мені, якщо я їх комусь подарую. Нехай же та лю-дина буде радісна й щаслива. Мені ж безмірно легше буде помирати, знаючи, що й я комусь таки допоміг". А листа ж підписав, справді страчений за вбивство, Маркел Бертолльд,— закінчив Петро й замовк.

—Подія й справді таки незвичайна,— мовив задума

но Климчук, похитуючи головою з якимсь сумом.

—Гаразд! —озвався повільно не менше задумано лікар Устименко. —Хоча й не лише свого запита, але й ще раз повторю я. Звідки вона, та дівчина, й, як саме змогла дізнати, щоб найдокладніше розповісти про попереднього, і то невідомого їй, власника тепера вже її очей?

Петро лише здивгнув плечима, буркнувши одне єдине слово:

—Не знаю. Може хто інший пояснить.

—Тут уже справа значно складніша,— мовив наш теософ Трохименко,— хоча — цілковито можлива. Про спиритичні сеанси ви всі, зрозуміло, чули, якщо не частинили в їх сами.

—Чули, чули! — гуртом майже відповіли ми.

—Там духи невидимі розмовляють із частинниками сеансу. Але є змога цей матеріалізації тих духів. І великий англійський науковець Вільям Крукс, мав особисту, а також і всі частинники, розмову з матеріалізованою особою, що називала себе — Кеті Кінг. Ось та от особа, матеріалізована, вільно собі ходила поміж частинниками, потискала людям руки кожному й, навіть, давала одрізати з її волосся кучерика, як доказ, що вона — жива так саме, а не якийсь обдур. Але це вже — перехід духа померлої людини, зворотно в фізичний стан. І в такому фізичному ж стані, безліч померлих показувалися й показуються за різних подібних дослідах, хоч це й цілком не бажана річ.

—Щось я не чув, — недовірливо мовив Устеменко.

—Невже ж таки? — запитав Трохименко. — А треба ж вам, друзі, знати що матеріалізація неврядигоди буває навіть не на спиритичних сеансах.

—Хіба?... За яких умов? — питали ми.

—Які на те умови потрібно, це глибока справа. Але

щоб не вважали ви мене за брехуна чи вигадника, нагадати мушу вам про подію в Гватемалі, що була виникла року 1951, десь у березні. Про це по часописах багато писано. Хіба, може, ви не читали.

—Щось не пригадуємо,— відповіли більшість із нас.

—Так от, одного разу якийсь автовозій, проїжджаючи повз якесь кладовище, взяв був подорожню, що стояла, в воротях. Повозив її по кількох церквах, а коли вона відмолитувала, то звеліла завезти її знову до кладовища. Та там вона не мала чим заплатити возієві за послугу. Тому то дала йому золоту брошку та материну адресу, щоб та й заплатила йому.

—Цікаво!— мовив хтось із нас.

—Слухайте далі,— мовив Трохименко. — Коли ж автовозій удався до метери тої особи й на доказ правдивості, показав брошку, то його обвинувачено в пограбуванні гробівця, де була похована дівчина недавно померла.

—Ха-ха-ха! От то влип козак!— мовив Степан.

—Більше ніж улип!—мовив Трохименко.— Коли поліція перевірила гробівця, то оказалось, що сам гробівець і все останнє було непорушене. Але злощасної брошки таки бракувало на покійній. Горепашний возій, почувши, що в страсну пятницю він возив по церквах *дұxa*,— якстій—збожеволів.

—Оце то випадок! — гукнули ми разом майже.

—Ви мусили б бути про це читати. Але в випадкові з убивцею й власником Жанетиних, опісля, очей, то він цілком міг появитися їй , у своїй власній передсмертній особі, а значить і в усьому тому одягові, в якому перед страхою він був.

—А якже могла бачити його Жанета?—питає хтось.

—Жанета так саме сприймала його будучи в своїм,

також астральнім тілі, а не фізичними очима. Бож бачила вона його в сні, як дівчина сама сказала лікареві. Тай ба чити очима, не будучи підготовленою, вона не могла б.

—Дивні діла Твої, Господи! — голосно повторив Усти менко, розвівши руками, немов би когось зустрічаючи. Стільки я людей все патраю й патраю... Чи ж я, другі, не потрапив стати вже вбивцею? Може вже не одну душу зарізав, не знаючи?

Усі ми заржали таким голосним реготом, зі скарги нашого шановного лікаря, що він аж повеселів нараз, тай собі на всі заставки зареготав.

І саме в цю мить, стародавній годинник, мов би зумисне, голосно вибив першу годину ночі. Всі ми вдосталь нагуторившись, повставали з місць, щоби потисти один одному руку й піти по своїх господах.

Надворі ще й досі шаліла хуртовина. В димарах далі вили якісь відьми, чи плакали померлі діти. І я певен, що тої ночі довго ще не спали кожен із нас та роздумували над питаннями, порушеними того вечора біла порцелянового комина.

—Боже, Вседержцю наш!... Підсиль мене всією Твоєю благістю й ласкою, і дай мені змогу служити всьому людству в імня Твоє велике!

І коли юнак Расул ледь повернув на бічну доріжку саду, зза міртового, обсипаного квітами куща, вийшов Його Навчач.

—Отче дорогий! — тихомовно прорік юнак Расул, низько вклонившися посхідному. — І Ви не спіте, чи хочби — не спочиваєте?

—Так, сину. Не лише що не сплю, але й не спочиваю. Скорботно на душі мені... Світ тоне в грісі й тягне за собою важку карму. Це важким тягаром лягає на все наше Біле Брацтво. І, щоб світ не зазнав страшної жахливої долі Лемурії та Атлантиди, нам треба докладати багацько—багацько зусиль, щоб очистити довкілле планети й вести її до досконалості. А це може бути лише за рівноваги добра й зла. Коли ж, не дай Боже, переможе зло — загин неминучий...

—Вірю, Отче Навчачу! Йду оце в передсвітанковому згустку темряви, я виразно бачив зоропроменем, як ото незаслужено багаті розкошують, побудувавши свій добробут на злі й, як багато в світі нещастя з того всього витіклого зла.

—Так, сину. Маєш слухність: людність нашої планети не розуміє, що на злі побудований добробут і знову ж приведе до зла, до лиха.

На мить сивоволосий, патріяршого вигляду Навчач, замовк. Він уважно глядів на захід і ледь помітно рухав своїми вустами, немов би читав собі потихці молитву. А потім, нараз:

—Зверни, сину, свою пильну увагу! .. У Золотоверхім граді Києві, у наших духових братів — скорбота велика. І

їм треба конче допомогти, щоб не дати в їхніх душах загніздітись зневірі в нашу святу справу.

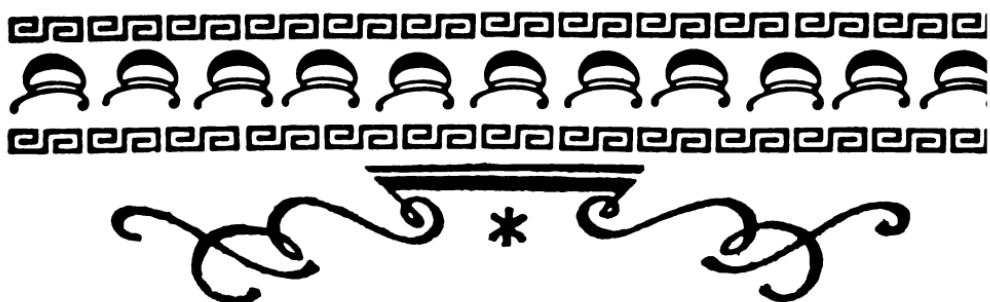
— Так. Бачу, дорогий Навчачу. Їхня бідність видна, як на долоні, дійшла, сливе, докраю... Благословіте, Отче!.. Нехай я спробую допомогти їм... — благав юнак Расул навколоїнці ставши перед своїм сивоволосим Навчачем.

— Йди, сину! Благословлю тебе на добре діло — на звityагу й допомогу! — мовив Навчач, поклавши обі руці на голову юнакові Расулові — Нехай тебе благословить і наш великий Уседержець Святий!

* * *

У холоднуватій, хоча й сухій келії ігумена ТЕОДОСІЯ, ледь-ледь блимав постійний вогник перед іконою Пресвятої Богородиці. Густа темрява келійна, як чорна овеча вовна, настирливо затоплювала всі інші три куточки невеликої келії й, огортаючи світло світниці, висілої перед іконою, мовби хотіла його втопити, щоб не блищало так немічно. Правдиво бо було сказано: "Темрява бачила Світло, та не зрозуміла його". То, чи ж зрозуміти келійній темряві, і ще й такий благенський блиск світниці?

Ігумен Теодосій, ощаджуючи палити свічку, щоб читати Євангелію, стоячи навколоїнці на твердій, нерівній долівці, молитував Богородиці. Зі старечої вже памняті — він читав потрібні місця з Євангелії та тропарі й кондаки з прокіменами на різні гласи, славословлячи Богоматір та Ії Божественного Сина, що був розпятий за люд грішний. А в котромусь із куточків, невидний цвіркунчик, якось аж млюсносолодкаво цвіркотів собі, немов би хотячи допомога ти ігуменові в молитві, пригравав йому свою супровідну й слухолоскотну мелодію.

Слів наш наслухувати

4

Посвята Владиці М.

ЩЕ ЛЕДВЕ, щойно вершок найвищої гималайської гори Евересту заярів у першому сонячному промінню, але юнак Расул уже проходжувався в за зеленілім, ізумрудовою зеленню, саду. Прозорсійні промиски світанку непрошено лягали йому на ніжнобліде та сухорляве обличчє, осяюючи ж шляхетний, благісний, а в той таки час і сувородобрий зір очей його, надавали йому вигляду і скорботності та ласки, й заклопотаности.

Минала коротка ніч. Як у величавім храмі, вона тихо і нестримно линула кудись, не склепивши йому очей ніна однісінку хвилину. Та й чи ж можна спати тоді, коли Навчач, хоч і добрісно, лагідно, але й суворо-наказово проказав: "Стеж, Сину, за всім добрим і лихим. Це буде Твій обовязок подати допомогу всім потрібуючим, але ж... Але ж особливо стеж і за лихом, і за злом... І лише відповідно потребі – вживай належних заходів.

І юнак Расул, Ідучи тепера по доріжці підгірського саду, з особливою увагою спостерегав усе світове довкілле та стежив за подіями в широкому світі. Кидаючи промінь яснобачучого зору, Він як світлометом вів його – геть повсюдно довкола земної кулі, не пропускаючи ніже високошляхетських хоромів, ні бідацької хижки, де нужда обсліда житців їх як ото ряска покрила воду в озерці посеред саду.

Спостерегаючи розкоші багацькі, юнак Расул недовго топив зір Свій у балях і розкошах заможніх. Це Його не притягало; вони щоправда, не були Йому огидні, але й не тягли до себе. Знав бо Він, що ті от роскоші, це – підвалина лінощів і майбутнього убозства, хоч вони й побудовані на сльозах і мозолях людських. Але Йому боляче було глядіти на безпросвітну біdnість хижок, на їхню довкільну темряву та виголоднілих і змарнілих житців тих хижок.

І тоді, коли зоропромінь Йому досягав такого кутка, Йому серце стискав біль. Але біль не розпачу й не пробі-крику, а тим більше – не страху, а лише глибокого і спічуття й уболівання. Знав бо юнак Расул Карму, а вона – найсправедливіший Закон всесвіту й життя, того вимагає й те робить, щоб було всюди й у всьому справедливість. Бож недобре було б карати того, хто тої кари не заслужив, як і винагороджувати не заслуженого. Але сьогодня кара веде до винагороди в завтрауму.

Ідучи поміж роскішно розбуялими кущами троянд та міртів, і вдихаючи пахоші квітів змішаних із передсвітанковою вохкістю; ширяючи променезором по світові, юнак Расул, піdnісши ясні очі до побліднілих небесних свіtil ще в темряві тонучого заходу, глибоко вдихнувши в грудину по вітр€, молитував:

—О, Господи наш, Господи Боже! Благослови ввесь рід людський і прости йому всі гріхи, творені свідомо, а чи безсвідомо! — мовив Теодосій, кінчивши молитувати й устаючи з долівки, покректуючи з старости й немочі.

Пройшовши кілька разів по тісній келії, ігумен почав лаштувати гребеня, днище й веретено, щоб сідати прасти вовну, з якої потім плели волосниці, щоб було чим і тіло покрити та й тверде ліжко застелити. І щойно вмостився ігумен на днище та привязав вовну до гребеня й уже хотів починати прясти, як нараз тихенько постукано в келійну дверину. Але що ніхто по стукові не входив довго до келії, ігумен думав, що йому причулось, таки почав прясти. Але не встиг і нитку вивести, як стукіт знову залиував, дещо голосніше.

—Благословлю, добру душу, вступити! — мовив ігумен.

В тихо прочинені двері келії, появився чернець званий Іларіоном.

—Ви, отче ігумене, веліли продовжувати переписувати ту велику богослужбову книгу. Тож оце я й прийшов, — мовив чернець вклонившися старшому братові.

—Сідай, брате Іларіоне, сідай і переписуй, нехай тобі Бог допоможе. А я, щоб не марнувати часу, примостишився оце вовну прясти. — гуторив спроквола ігумен.

—А, чи можна буде засвітити свічку, щоб дещо видніше було? — запитав чернець.

—Світи, брате... Світи й пиши. Ти й сам гаразд знаєш: без світла — буде темрява, а в темряві — не буде віри. А нам треба не лише в нашій Київській державі, але й — усім темним племенам нашої півночі та й усьому світові засвітити світло глибокої віри в нашого Творця й Уседер жця. Цьому допоможе — лише книга, книга, — де викладено віру в Бога й Господа нашого Владику Христу. Тільки-но

свята книга та широка освіта нашого народу може привести всіх до релігійності, побожності.

— Так, отче ігумене! — мовив чернець Іларіон. — Достатеменно так. Але ж, бачите! ... Яка може бути релігійність чи побожність у звичайноголюду, наколи сами ж таки зверхи, люде провідні, либонь релігійні й, мусили би бути за приклад народові, а між собою — не мирияться. Чи ж гідно так ото робити, щоб то один-одного зганяти... вседно що й спихати, з державного столу?

— Маєш, брате Іларіоне, слухність, — мовив Теодосій важко зітхнувши. — Я вже неодноразово і повчання вичитував Святославовій ганив його за згін Ізяслава, але ж — що той горох об стіну: — порось об стіну і — попадає десь на долівку, без жодних наслідків. Так, видно, й мої слова Нічого не допомагають. І, що ти йому скажеш! Одне — дуже свавільний, а до того ще й — безкарний. Хто його може покарати земною карою за його непослух?

— Авеж. А за небесну кару йому й не кажи, — мовив чернець Іларіон, умощуючися писати.

— Прийде оце, просить благословення, — вів далі Теодосій, — уважно либонь слухає повчань і видно всмоктуює в душу, як губка воду, а ледь-но я знову почну нагадувати, а то й вичитувати, за його вчинок той лихий, зразу ж — супити брови й опускає зір у діл. І так із невдоволеннем і відходить. Дяка ще, що хоч землицю подарував під храма Пресвятої Богородиці, та й першу лопату землі копнув. Та ось, як я не прагну вплинути, щоб таки віддав братові Ізяславові київський державний стіл, то ніяк не сприймає.

— Правдиво упертий і свавільний, як ви, отче, кажете а з таким важко домовитись, — мовив чернець.

— І, мабуть, випаде, заради спокою, більше й не турбувати його. Пліттю бо, обуха не перебити ... Однаке в бо-

гослужбі я ніколи не назву його законним князем і зверх
ни ком нашої держави.

Випорснуле з руки й упале на долівку веретено, на
мить урвало мову ігumenові. А коли він, покректуючи під
няв своє веретено й знову таки сів на днище, лежале тут
таки на ігumenовому твердому ліжку, чернецеве Іларіоно-
ве перо голосно вже шкрябало по пергаменовім аркуші. А
веселун цвіркунчик і далі цвіркотав, видно свою надто улю-
блену пісню.

Шоб не заважати ченцеві переписувати, Теодосій за-
мовк. Ітиша, порушувана лише скрипітом гусячого пера, а
також цвіркуновою руладою й ще, ледве чутним, хурчаннем
веретеновим, висіла густою повстю в низькій келії. А за
єдиним підсліпуватим, невеличким віконцем, зависла й
обважніло висіла також саме чорна повстять ночі. Як висіла
й у келії – глибокий вечір.

По довкільніх келіях, перед сном, братія, одни доп-
рядали вовну, інші вже молитували перед сном, складаю-
чи вдячну молитву за прожитий день та благаючи Госпо-
да сподобити райського життя посмерті. Один лише брат
Методій, господар усієї дуже зліденної братської господа-
рки, никаючи по невеликій і вбогій трапезній, ніяк бо – не
знаходив собі спокою.

–Боже наш милосердний! Шо ж далі робити? – глибоко
зітхав немічний старий чернець. – Тож і продати вже
нема що: все бо що були виготовили – продали, й засобів,
на утримання братської трапезні – ні тобі ломаного шеля-
га! Господи милосердний! Змилуйся над нами грішними й
пошли нам Твою всеблагу допомогу! Завтра ж бо нема вже
чим наживити братію й так пісникуючи щоденно, – молит
вував брат Методій, ховаючи трапезне приладдє до схову,
щоб пацюки не гризли деревяні миски та ложки.

Становище було й справді не з веселих. День-день ський важко працюючи на різних роботах, ченці, живилися лише двічі денно. Але й ті харчі були такі злідени: і без товщів, і без мняса, а часто то й без риби, що ледве можна було існувати на цім світі..

Але останній час ця скрута дійшла вже до того, що вже й хліба не було за що купити. А братія, на радість і самому ігуменівій усій братії, кількісно чимраз більшала та й більшала. До монастира вступали навіть сини заможніх родин: ішли покутувати вільні чи невільні гріхи своєї молодості. Усіх їх треба було, хоча б почернечому але ж наживити. А, деж ти його набереш, як у запасі нема? То ж і не диво, що брат Методій сливе розплачував, ходячи й никаючи старечою хodoю по рапезній та благаючи в Бога порятунку.

Та як не метикував, як не розплачав господар чернечкої братії, як уже не молитував і не благав Господа Бога, щоб Він вивів із насунулої скрути, але виходу з єї – чернець перед собою таки не бачив. І хоча він не любив, щоб турбувати різними жигтевими дрібницями ігумена, те пера, не бачучи жодного порятунку, таки наважився зайти до Теодосієвої келії, в надії, що, може, хоч ігумен якось і зарадить, а чи дасть указівки, як вийти зі скрути. Отож постукавши в дверину й, почувши єдине слово "благословлю", брат Методій ступив до келії й перехристився до обраzu Богородиці, скорбно мовив:

–Отече ігумене! Вибачайте, що насмілюю й вас потурбувати, – важко зітхнув старий чернець.

–В чому справа, брате Методіє?

–Справа дуже сумна, отче. Ми бо зайшли в таку важенну скруту, що я вже й не знаю, як ми й вийдемо з єї.. Ви й сами, отче, знаєте, що наша братія не зажиріє з тих

харчів, які ми день-денно споживаємо... Та йде там зажиріти!... – швидкомовно додав брат Методій. – Хочби хоча з ніг не впасті – такі зліденні наші харчі.

–Брате, Методіє! – мовив Теодосій. – Ми ж із вами не на бенкет сюди прийшли, щоб ласувати якимись крашиими харчами. Монастир, як монастир, і життє чернече – ли бо нь усім відоме. Не за тіло бо швидкоминуче, ми прийшли дбати тут, а лише за душу вічну. Тож, чи варто нарікати на наші харчі, потрібні лише тілові, а не нашій душі? По маємо, що нам милосердний Бог післав, дякуймо Йому та тим і живімось, аби зніг не попадали, брате!

–Отче, ігумене! Дуже слухно ви кажете. Але ж бо: Боже наш!... Навіть тих харчів, що ми досі мали, що далі все меншає. Я досі жодного разу не насмілював турбувати вас справою харчів. Якщо й була якась невелика скрута, я намагався розвязати її сам. Але ж скрута дійшла до того стану, що далі вже годі...

–Тай щож таке вам виникло? – занепокійнів ігумен чуючи вже таке побивання брата Методія.

–А те, отче ігумене, що завтра я, не лише-що городини, але й хліба вже нематиму за що купити, щоб нагодуввати нашу братію в обідню пору, як те належить. Усе, що лише було в нас вироблене, ми спродали. Запасів у нас – жодних, як ви й сами знаєте. І що я завтра можу дати – на споживу братії – цілком гублюся.

–Не розпачайте, брате Методіє! Бог не без милости, а козак, – кажуть, – не без щастя. Тепера, як бачите, брате Методіє, маємо вже глибокий вечір. Ну, а завтрашній день, ще досить далеченько... Ідіть, брате, помолитвуйте нашему доброму Господеві Богові Й Він, напевне, не лише змилосердиться над братією нашою, але пішле порятунок у такий спосіб, як Сам Господь це може й знає. Я ж,

лягаючи на спочинок, також благатиму Всешинього вкупі з вами, брате Методіє. Ачей молитва наша щира, таки не пропаде.

Ніч нестримно насувала й вечір, зближаючися до півночі, настильво заколисував усю людність до сну, як матір малу дитину. Чернець Іларіон, переписавши кілька боківок книги, вже вийшов із ігуменової келії, щоби й собі йти спочти од трудів праведних. Теодосій, заставши на одинці, уклякнувши на старечі коліна й, у напрузі своєї думкової снаги, почав благати:

—Боже, Вседержцю й Творче наш! Нехай святиться в віках і просторах імня Твоє святе; нехай прийде царствіє й сила й воля Твоя та захистить нас од зла диявольського. Ми Твої, Всеблагий Отче наш, діти, що з глибини душі хочемо йти Твоїм Святым шляхом, але ми ще твердо привязані до швидкоминучого матеріяльного життя земного й потрапили в невелику матеріяльну скруту, яку Ти й Сам, Отче, знаєш. Не заради себе благаю, Боже наш, лише заради тих, що довірливо йдуть зі мною, щоб не спокусив їх демон зла й не повів по лівому шляху. Пішли Господи, Боже наш, нам порятунок так, як Сам знаєш і можеш!...

Помолитувавши й уставши з колін, Теодосій метився: Чи ж то лягати спочити, бо вже ж ніби й час, а чи то й ще якусь нитку вивести, хоч уже й була північ. Але не встиг ігумен ще й вирішити щось, як нараз ізнову постуcano в дверину келії й на порозі її, знову став гospорадрник брат Методій.

—Отче, ігумене! Я щойно, як тільки вмів, найширіше благав нашого Господа Христапро допомогу. І ось, після молитви відчув на душі якусь, досі мені незнану, полегкість. Думаю, грішним своїм розумом і головою, що молитву Бог таки почув. Але все таки, щож мусимо зробити, як

що не прийде допомога ні звідки?

—Брате Методіє! Повторю: Бог не без милости. І тому-то — не розпачаймо, а маймо надію й тверду віру в Його всеблагість і допомогу. Молімо й просімо, як і Сам Господь був сказав: "просіть у Мое Ймення й Бог дасть". Тож просімо й благаймо. А настане завтра, підіть, брате до міста й візьміть що буде потрібно, в борг. Якщо Господь сказав був: "Не журбуйте про завтра, бо завтрашній день і сам про себе подбає," то Господь наш нас не поки не на поталу.

І щойно господар вийшов із келії Й Теодосій уже хотів знову сідати прясти вовну, як, нараз, несподівано, про чинено нещільно притиснені двери келії й на порозі вмить став, нараз, надзвичайно гарний, аж сяючий, якимось не земним світлом, юнак. Він мовчки, посхідньому поклонившися Теодосієві й поклавши на столика золоту гривню, йще раз поклонившися ігumenovі, вийшов у темряву ночій десь нараз ізник.

Теодосій, глибоко здивований такою впрост дивною зявою, але не вірячи й сам собі, взяв у руку золоту монету й, щоб переконатись таки, ударив її об стола, аж-но гріш задзвенів. І коли гріш ліг боком — Теодосій, заливаючися слізьми радости і вдячности, знову став навколоїці й широ дякував Богові за такий чудовий порятунок.

—Хліб наш насущний забезпечений Тобою, наш Всеблагий Боже. Нехай же святиться Ймення Твое Святе, во всіх віках і просторах, серед усіх народів і яzikів на шої землиці широкої...

* * *

*

Надійшов ранок; він не був похмурий, але не був і вельми сонячний. Однак Теодосієві, ігumenovі печерсько-

му, в старечих грудях лунали неземні співомелодії. Помолитувавши й ще раз подякувавши милосердному Богові за допомогу, Теодосій покликав брата Методія до себе.

—Брате, маловіре! — якось піднесеним голосом промовив ігумен, коли зайшов господар до келії. — Тепера ви не скажете, що в вас — нема за що купити хліба братій... Візьміте ось цю золоту гривну й ідіте купуйте, що лише — потрібно в вашім господарстві...

—Боженьку наш!... — вигукнув здивований брат Методій. — Та й деж ви, отче, взяли його, аж такого нового?.

Теодосій коротко оповів Йому про таку чудесну з'яву чарівного юнака й принесену їм і покладену на стола золоту гривну. Почувши це, брат Методій, якстій, упав на коліна свої старечі перед ігumenом і почав благати прощення в Теодосія за свою малодушність.

—Простіть, дорогий отче ігумене, мені маловірному. Це божественне чудо справді врятувало нас од тривалого посту, якщо не цілковитого голоду...

—Брате, Методіє, ніколи не втрачаймо надії віри в нашого Господа! Всю нашу земну журбу здаймо на Бога й твердо вірмо Йому, що Він конче допоможе. Бож Він, і тільки Він, дбає за нас нікчемних, як лише потрібно. То ж, якщо ми колись і знову зубожіємо, молитуймо Йому й широ вірмо. І Він, наш Отець Небесний, знову допоможе й порятует нас. А тепера, йдіте, брате Методіє, й наготовьте з молитвою, вдячний Богові обід нашій братії...

* * *

Невідомо звідки й у який спосіб виниклий у келії юнак, поклавши гривну на стола й, зумисне мовчки й ще раз поклонившися ігumenові та тихо вийшовши з Теодосієвої келії, щоб ні з ким більше не здібатися, зразу зне-

Знаючи його, вже досить довгий час, як веселого балакуна й оповідача, я часто йому не вірив у його всезнайство й, просто, висміював, що його, хоча й не злувало, а проте, спонукувало, на доказ правдивості оповідженого, що би підтвердити, розповідати й ще якісь дотичні події, а їх він знов стільки, що й перелічити не було зможи.

І ось, саме цього разу він розповідав щось про пригоди з духами, доводячи, що вони, мовляв, можуть показуватися живій людині, впрост, у живому, звичайному вигляді й, навіть, розмовляти з живою людиною її ж мовою.

Зрозуміло, не вірячи нітрохи в це все, я його сливе кожного разу висміював, що він вірить у такі нісенітнички, що варто лише малім дітям розповідати й, сам собі – забиває дурницями розумну голову.

І кожного разу він бувало питав: "Як то дурницями?" Коли, мовляв, це – щира правда. Достоту так виникло й цього разу: я йому заперечував, а він – уперто стояв таки на своєму, що духи з потойбіччя, таки не якась вигадка, а доведена живими людьми право.

В розпалі розмови, я таки не втерпів і мусив запитати: – Ким це доведено? Хто це сказав? Якщо це правда?

– Та ж, коли не вірите, капитане, в оповіджене, то – ось вам, нещодавно "Нью Йорк Телеграм" писав, що його же таки світливець навіть засвітили в був духа. Невже ж ви цього не читали?

– Мабуть, чи не переочив... Щось не пригадую такого повідомлення, відповів я йому.

– Шкода, – каже, а чи повірили ви, капитане, чи то ні але там був досить ґрунтовний доказ, мовив упевнено мій помічник, як завше.

– Вечір наш спокійний, погода сприяє, пливемо, мов качка, хлюпошучись, тож – розповідайте містер Патерсон,

що ви там були вичитали чи, слушнуші, що там писав ваш улюблений "Нью Йорк Телеграм".

—Поки ви ведете нашу качку, можу й розповісти, якщо не читали. А було це так,— мовив мій помічник.—Головний редактор був доручив МекГрегорові Бондові, крашому своєму співробітникові, перевірити якісь дивні події в місцевості біля міста Патерсону, в Новому Джерзі.

—Щож там, питаю, за події такі були?

—Щось із появою тих таки духів, у яких ви не вірите, в покинутім житлярами будинкові, якого людність, на віть, посеред білого дня, маючи непереможного страху, обходить далекими вулицями. І, що найцікавіше, казав мені помічник, так, мовляв, це те, що місцева поліція, навільює частенько той будинок, ніколи й нічого там не знаходила. І саме тому й висміювали людей, за їхні подратовані надміру, нерви. Але поява світлел, казав помічник,—якісь стукоти в будинкові, не лише не зникали, але більше росли.

Мене це нітрохи не переконувало, як доказ до попереднього оповідання, але я всетаки поспітив:—Ну й, що ж далі було,—заохочував я містера Патерсона.

—А було, зрозуміло, те, що "Нью Йорк Телеграм", яко уставлений тим, що ніколи не шкодував ні праці, ані будь яких засобів, щоб таки зясувати які завгодно дивні явища, ото й післав був своїх працівників — дописувача та світляра — зясувати ті поголоски, з якими редакції вже було набридло вожокатись, бо людність не лише писала скарги, але мало що не щотижня приїздили дехто особисто, а то й щодня дзвонили далекомовом.

Я, зрозуміло, скептично глядів на це все, але все ж таки, питаю помічника:—Ну й, що вони, мовляв, нашли там ті "телеграмці"? Як там ловилися їм ті духи?

—Та отже,— каже містер Патерсон,— МекГрегор, при-

матеріялізувався: на фізичне земне око – мовби розтанувши, як дим у синьому прозоросяйному небі.

Астрал швидко й непомітно піднісся понад міськії оселі. Він легким рухом, як найсправжній плавець на воді, пролинув, роблячи широке коло, навколо Печерської Святої гори, про яку знов юнак, що на цій горі будуть побудовані величаві святині – Храми Божі.

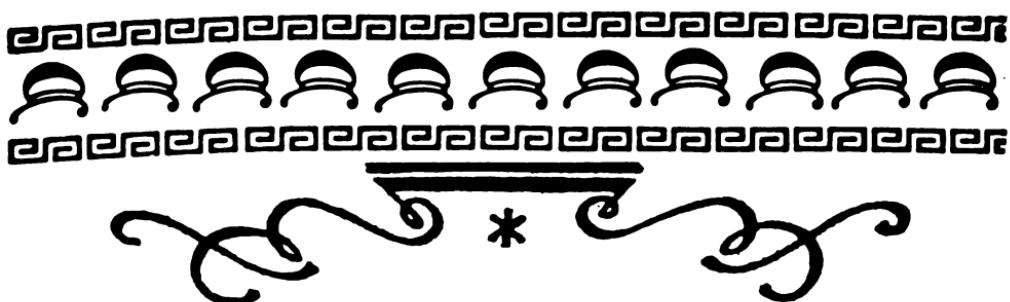
–Святі Слова, одного із наших Старших Братів – Апостола Андрія Первозванного, – будуть здійснені! – блиснула думка юнакові. Він, поширивши коло лету, пропливше над старим Києвом і, скерувавши лету на Схід, післав поперед себе думку Навчачеві:

–Дякую, дорогий Отче Навчачу! Завданне Ваше виконане. Вертаю до нашого Священного Гималайського Ашраму!....

"Нема нічого більш чудового, як підійти
близько до Божественного й потім випромі-
нювати промені ЙОГО на людство..."

Б е т х о в е н .

„Житий Гісбрь“

5

(Із земних і морських пригод)

і СВОЇМ помічником, містером Патерсоном, ми були в такій дружбі, що деб ми не були: чи то на суходолі, а чи й на широкобезмежні водяного простору, ми завжди знаходили час і змогу погуторити і про свої фахові справи, і неврядгоди поринали в спогади наших дитячих чи молодечих років; обмірковували собі й світові новини. А бувало їераз, удавалися й у такі події які й розвязати було годі.

Пливучи, одного разу, до Багамських островів, везучи з Нового Йорку вантаж до Драй Тартугазу, мій караблик "Гаррі Бугаз" плив собі, як качка по озеру. Була ще не пізня, але вже вечірня година. Я, стоячи в рубці й паллячи гавайську цигару, спокійно поглядав собі на безмежну пустелю, побліскувалу в місячному сяйві, а помічник – навіть не виконуючи вахти, любив споглядати море, стоячи собі збоку, розповідав усе, що знат із найновіших та найсвіжіших подій.

їхавши зі світлярем, німцем Гансом до того будинку, побачили, що двери будинку позамикані на ключ; а ключів не ма. Тоді вони вибрали одне вікно в першім поверсі й увійшли до будинку. Будинок був частково обмебльований старими, потрухлявілыми й напівполаманими меблями, а підлога була застелена діравими килимами. З усього було впізнати, що там дуже давно вже не житяльть ніхто.

Не знайшовши внизу нічого гідного уваги, "телеграмці" вийшли старими, скрипливими сходами на другий, ще більш порожніший поверх, на подобу спалень, де в одній із кімнат знайшли лише одного стола й троє крісел старих. У цій кімнаті, вони сівши, вирішили заграти в карти, щоб не нудьгувати. А що небавом почало темніти, то Ганс сходивши вниз, приніс свічку й їм повиднішало.

Зачинивши щільно кімнатні двери, вони сіли при столикові й почали грati. Так їм неспостережно минула година на часу в цілковитій тиші. І саме тоді, коли вони аж ні в найменшій мірі не сподівали чогось особливого, нараз, як залопотить якийсь лопіт по всьому будинкові. А двери, де вони седіли, раптом, з розмаху – талап!... об сусідню стінку, невідомо ким і, як розчинені.

Двери ж вони були сами зачинили й були певні, що без чиєїсь побічної сили й допомоги, дверям – ніяк не розчиниться було, а тим більше – з такою силою, що аж мусили grimnuty об стінку.

І ось. ледь но двери хряпнули об стінку, як унизу за чутніло, що хтось чи, щось, важкими й повільними кроками поволеньки йде собі нагору рипучими сходами.. Зрозуміло, "телеграмці" принишкли, хоч були й не з полохливого десятка. Вони вирішили, що це вже видно початок появи тих духів чи духа, що непокоїв людей досі. А що двери вони були знову зачинили, то й наважилися седіти тихо й

чекати, що то буде далі, як себе вестиме дух.

Недовго й чекали: кроки наблизіли до їхнього поверху й повернули до кімнати, де седіли наші сміливці. І не встигли вони й подумати будьщо, як — нараз — *rip!* — і две ри прочинено. В цю мить повіяв якийсь сильний і холодний вітер і погасив їм єдине джерело світла — свічку. Настала непроглядна темрява й могильна тиша.

Спершу хлопці седіли гихо, очікуючи, щож то далі буде. А що нічого далі не виникало, то вони знову засвітили світло. В кімнаті не було жодного сліду з присутності чогось с горянського чи якоїсь істоти, крім їх двох. Вони знову зачинили двері своєї кімнати й замкнули ключем із тою думкою, що наколи повторно виникне їм така сама подія — конче засвітинити, наставивши фотоапарат на двері.

Тепера вони вже зумисне погасили світло й, седячи, мов німі, мовчки, очікували нової появи нічного гостя. За якусь годину часу, двери внизу, що були замкнені на ключа нараз із неймовірним ляскотом гримнули й, по сходах залу нали ті самі важкі, повільні кроки. Далі: двери їхньої кімнати повільно прочинено й, у цю ж мить — блиснув сліпучий блиск магнезії. Світлину було зроблено.

Хлопці, покинувши той злощасний будинок, за якийсь час, були вже опівночі в Новому Йорку, в редакції. Щоби не гаяти часу, світляр зразу пішов до робітні виявляти засвітлене на платівці, а МекГрегор, сівши при столі, зготувався писати статтю про ту подію, щоб довести людям, що все те — було якась несуспітня дурниця, не більше.

Мене, насамкрай, таки зацікавила помічникова оповідь і я питав його: — Ну й, що ж? Чим закінчилось те все? Зловили духа на платівку?

— Кінчилось — трагедією! — коротко відповів помічник.
— Як то, трагедією? Якою й чому? — перепитая я

Коли,- казав помічник,-МекГрегор чекав на Ганса та його світлину, нараз він почув такий жахливий крик із Гансової робітні, якого в своїм житті МекГрегор ще ніколи не чув. І ледь він хотів устati та йти поглянути що там було виникло, як у цю ж таки мить, на дверях з'явився, з позеленілим обличчем сам Ганс. Хилитаючись на ногах і, – не можучи йти, він лебедів: "Майн Гот!... Майн Гот!..Майн Гот"

Заки МекГрегор вискочив із за столу, щоб підтримати Ганса, той – упав і – платівка розлетіла на дрібнісінькі кусники. Сам Ганс утратив розум і його негайно завезли до лікарні де він за півтора місяця й Богу духа дав.

Невже ж,—питаю помічника,— так ніхто і не дізнав, щож там було на тій платівці? Зрозуміло,казав він, ті кусники платівки, як зумисне, розлетіли на тисячу бризок, які годі було впорядкувати, щоби побачити, що там було. Але, там мусило щось бути! Знічевя Ганс не кричав би несвоїм голосом і не збожеволів би нараз і, аж померти мусив.

Ну що на такі помічникові докази можна розумне й поважне, сказати? Чи ви, читачу, не сказали б, разом таки зі мною – Дурне!... І дуже дурне, мій помічнику, містере і друге Патерсоне!... Не вірте й не читайте того всього то й не снитимете... Ну, а що надходила пора зміни вахти, то ставайте, лишень, на мое місце й не схиблюючи з накресленого курсу ведіть нашого коча до мети.

Еге. Шкодую, каже мій помічник, що ви, капитане, не хочете ні в що вірити. Але я все ж таки певен, що ще випаде якась нагода, що таки змусить повірити. Тоді то й мене згадаєте, що я – не брехав. І, знаєте, як напрочив мій помічник. А було це так.

Здавши помічникові вахту, я пройшов по карабельному помості довкола й побачивши що все в повному порядкові, я побажав свому помічникові "Доброї ночі", зійшов

собі вниз. Усюди було тихо; за бортами так саме потиху похлюпувала, бючи об карабельні стіни, морська вода. На караблі всі вже спали.

І ось, коли я, десь за десять хвилин до одинацятій, вже хотів був прилягти на диван, нараз, почув, такий виразний і такий ясний голос, якого я десь і колись ніби то чув: "Негайно йди нагору й кинь китву!" – наказово пролунало біля мене. Я не звик, будучи капітаном, одержувати накази. Та й хто взагалі міг би виконати подібний наказ, не бачучи й не знаючи, хто його дає! Тож я й питаю: "Хто ти такий?" Але – жодної відповіди. Здивований takoю подією, хоч і не вірячи ні в що, всетаки йду на поміст; знову й ще раз обходжу ввесь карабель. Усюди все в порядку й ніде не бачу чогось, що мусило б мене спонукати до задуму. Питаю містера Патерсона: чи не бачив він часом, чи не проходив тут хтось; не спускався до мосії каюти? Але ні він, ані молодчий стерновий, нікого не бачили й нічого не чули. Вони були безмежно здивовані, коли я сказав їм про пригоду зі мною.

"От, бачите, капитане, – заволав помічник, містер Патерсон, – Несподіване, вже починає збуватись. І саме те, в що ви не вірите й називаєте – дурним!"

Еге. Гадаючи, що то був якийсь обдур слуху й, зрозуміло, не вірячи в це все, я знову пішов уніз, щоб таки лягти трохи спочити. І знову було за десять хвилин, але вже тепер дванацятій години ночі, коли я, ледь-но хотів прилягти. Та в цю ж мить, прочинено двери моєї каюти увійшла до мене, не постукавши, не поспітивши дозволу, – якась людина в довгому сірому надодягові та ширококрисому брилі. Глянувши мені просто в обличче, виразно, як не треба краще, проказала: "Негайно йди нагору й кинь китву!"...

Я, що не мав у своїм житті жодного страху, до будь чого, тепер отетерів. І, поки зібрався з силою, хоч поспитати, хто ж цей от улізливець і, чого він оце вчепився ме не, як воша кожуха, той влізака цілком спокійно вийшов з моєї каюти ні слова більше не сказавши. Я виразно вичув його кроки, коли він проходив по карабельному ходівцеві й десь ізник.

Можете собі уявити, яке було мое дурнувате становище: Патерсонові був сказав, що то все – дурне, що яких ось там духів світлинить. А тут ось – на тобі! Якийсь тип непрошено влезить тобі до твоєї каюти, ще й наказує тобі ж! щось робити з його волі. Та хоч би тобі зайве слово сказав, а то буркне, як папуга, ніби завчені кілька тих слів і, зникає, як у воду десь бовтне!

Зрозуміло, що не кажи: гордість – гордістю, але все таки, хто його знає, що воно таке значить. І я, сховавши свою гордість досвідченого капитана далеких плавань, знову, вже біжу на поміст. Оглядаю наново, як уперше, але ж там і далі все в найкращому вигляді. Упевнившись, що ми йдемо слушним курсом, я аж ніяк не мав наміру сприйняти наказа того влізливця за пересторогу од кого б вона не походила.

Тож я, знову вертаю до своєї каюти, з метою – таки лягти спати, бож уже й час порядній людині на сідало. Та тепер я вже лягаю зумисне не роздягаючися, щоби за потреби, бути готовим на непередбачену якусь пригоду.

І ось, знову, рівно за десять хвилин, але вже першої години ночі, як і передніше, несподівано, – рипнули мої каютні двері. Я крізь сон глипнув: на порозі стоїть таж сама людина, отой нахабний влізливець і, вже значно наказовіше, більш голосніше гукає: "Негайно йди нагору й-кинь китву!" І не встиг я й спитати будьщо, як той нахад-

ба раптом ізник, як ніби його й не було тут. Якби я хоч руму перед тим був лизнув, то можна б було подумати, що з п'яна мені верзеться. Так же – ні! І саме тому, за останнім разом я виразно вичув голос моого лавнього друга, капітана Джона Бартона, з яким я плавав ще бувши хлопчиком. Він мене, царство йому небесне, дуже полюбляв і завжди був до мене прихильний.

Аж тепер я – стрімголов метнув на помоста моого карабля, якому напевне, загрожувала якась небезпека, що аж мій давній друг, тепер вже покійний, мусив прийти з потойбіччя, щоб спонукати мене берегтися. Я зразу ж нака зав кинути китву та поздіймати всі вітрила. І саме – вчасно! Стали ми достоту на стометровій глибині. Наколи би пропливли дещо далі, конче загинули б на гострих рифах – Багамських скель!

Коли я розповів своєму помічникові, містеру Патерсонові, хто саме – аж тричі мусив витягати, впрост таки витягати, якщо не вигонити з каюти, щоб урятувати нас і наш карабель, він, весело посміхнувши:

– Ну, що, капитане, тепера вірите, що поява духів, то таки – че дурне?...

– Дивній діла Твої, ГОСПОДИ! – тільки й міг я мовити йому в відповідь. А потім додав "Людина ніколи не перехриститься, доки грім не вдарить". Але, безмір на дяка нічному гостеві! Врятував зі своєї ласки!

ні кому спокою, але втомилася, насамкрай, і війна: вона – нараз ізгасла, як світниця без оліви.

І, саме тоді, коли нашій новонародженній маленькій і, ще сливе безмовній істоті, названій – Ангелиною, – стало рівно два роки, раптом залунала довгоочікуване й таке бо всім бажане та міле, гасло – *Кінець війни!*.. І, ось у такий радісний час, як із неба впав, зявився до, ледь не вщенко зруйнованої господи, й доктор Веддинген.

Радості – не було меж!

–Слава Богові! – весело вигукнув доктор, підносячи понад голову свою спадкоємцю.–Я безмежно радий, що на цей раз маю доньку, а не сина. Я аж надто багато бачив і то страшних смертей наших німецьких синів, гинулих таки в війні, щоби мав бажати сина, якого знову треба би було, готовувати на нову війну....

Потекли дні, хоч і відносно спокійні, але повні напруженої праці. Улягалися порохи по війні, розсotувалися воєнні дими; людність заліковувала тілесні й матеріальні рани. Час, утомлений грізною хвилею ненажерної війни, теперасунув стишеніше й зовсім неквалено, ніби сам собі кажучи:– "Куди мені й чого поспішати? Я вже досить підтоптаний і, заслуговую на спочинок"

Довкільній світ, мов би той фенікс із попелу встав, повністю обновлений, обмолоджений, бадьюрий і вируюче захопливий. Життєві клопоти щоденні, хоча й спокійного, врівноваженого часу, всетаки швидко й непомітно гнали людей, як на конях у перегонах.

Доктор Веддинген, хоч і по саме горло був завантажений працею в міській лікарні, він усетаки знаходив час, а також і змогу приділяти багато уваги й, щасливо вцілілим, своїм діткам. Вирощуючи їх собі на радість, він сина, Йогана, щоб із його не зробив хтось воєнного мнясива, дав

до науки з будівельної інженерії, а доњку, що вже кінчала середню освіту – приділив до інституту вищуканих мистецтв. Хай, мовляв, стане фахівцем прикраси оновленої тепер батьківщини.

I, ось, із колись маленького, сливе навіки, висушеного війною створіння, світловолосої, крихкої істоти, тепера вибилася Ангелина в струнку, з ясними, синіми очима й яснозолотими косами, гарну й веселу дівчину, якій уже кінчався дев'ятацятий рік життя.

Довкола дівчини, природньо, вертілося багато упадальників, яких природа, по останній війні, так рясно пороснула була, як із рогу достатку, й тепера вони доростали віку зрілого юнацтва. І тому всі пророкували Ангелині не лише щасливе життє, але й гарну пару з поміж уже багатеньких упадальців.

Але Ангелина, хоч як була весела й життерадісна й за це її дуже всі любили, однак вона, в свій дев'ятацятий рік, була цілковито байдужа до того, що сливе всім дівчатам її віку так безмежно кортить – швидче одружитись.

Будучи веселункою, ніколи не знавши, що таке – сум, тим більше не знавши жодних труднощів життя; дбайливо і уважно ставлячись до науки в інституті; маючи гарні успіхи в науці, що перед єю могло відчинити широко двері у майбутнє, по закінченню інституту, вона сама собі незаважно, час-до-часу, почала поринати в нудьгу, сум чи можливо, стуму.

Нераз бувало, проснувшись, сяде в постелі й, замісьць поспішати вмиватись, чепуритись, – седить собі під укривалом і, німуючи, – мріє. Батьки завваживши таку поведінку доњчину, зрозуміло, занепокійніли.

–Що тобі, доцю? – питає бувало матір.–Чи погано моє спала, чи що тобі бракує? Чого так сумуєш?

—Ні, мамцю, спала я гаразд. Але я снила такий сон дивний... такий сон красний!.. Такий чарівний, що постійно кличе мене до себе, тягне, як магнетом, але куди я й сама того не знаю...

—Та Бог із тобою, доцю! Куди й який сон може тебе кликати,— здивовано питала фрау Берта.—Щож то за сон. що аж так тебе сумнить?

—Ні, мамцю, він мене не сумнить. Навпаки. Він мені видається чимось тим, що я вже колись ніби бачила. Я снила собі великий, густий ліс, з величезними столітніми деревами; довкола неймовірна краса, а я — в шкіряниках, яких я зроду не бачила; в звичайній селянській одежі — пасу собі вівці в лісі. А довкола такі чарівні паході квітів; десь недалеко гучний свист соловя, а крайлісу — зозуля кує... І ось, кожного разу, коли б я не загадала зозулі, щоб вона по рахувала мені роки, як довго я маю жити, вона завше уриває на числі — дев'ятнадцять..— сумно відповідала дівчина на батьківські запити й замовкала.

— Агов! Анелю, таж цей твій сон — це ж моя оповідь.. Ти дуже уважно слухала ту мою оповідь. А ту картину, що так гарно ти в своїй оповіді змалювала, це все те, що я бувши на війні сам бачив... Але ж, чому ти так взяла собі до серця ту картину?— здивовано питав дочки доктор.

—Не знаю, татку, Але це ж — сон, і то кількаразовий, а не твоя оповідь.— відповіла донька батькові.

—Викинь із голови, доцю, той сон! Не бери близько до серця. Мало чого може за довгу ніч наверзтися людині, коли вона спить і не може противитися тим снам,— радила, з якимось посумом, фрау Берта доньці.

По кількаразово й тотожньому снові та подібних щодо подробиць розмовах, знову текли дні за днями, а за їми тижні спотикалися навздогінці. І дівчина, поринаючи в жит-

тевий вир, знову ставала весела й радісна, як завжди.

Надходив кінець навчального року. Багато молоді, з традиції, виїздили зі своїми батьками: то в різні подорожі в далекі місцевості, то на літниська та в купелеві місцевості. І коли доктор Веддинген, якось сказав своїм, що він так перевантажений, що не має часу кудись виїздити з міста, а фрау Берта й собі, почуваючи себе нездорою, та-кож сказала, що не хоче будькуди виїздити, Ангелина рішуче на це заявила:

—Як собі, мої рідні, хоче! Але я — іду, хоч би й сама

—Куди тебе Бог понесе!... Та ще саму? —сливе обое разом, батько й матір, запитали дочку.

—Конче хочу бачити ту чарівну країну, про яку тато розповідав і, яка мене так настирливо кличе в снах,— відповіда дівчина.

—Цеж у чужій країні,— мовила матір.

—Тай, цеж — надто далеко,— додав батько. —І тобі самій їхати, не надто зручно. Щоб не виникло щось лихе.

Однаке, як не умовляли, як не заперечували батьки, як не збивали доночку з її вирішунку, дочка рішуче стояла на своєму й батьки таки схилилися на її виїзд, самої.

—Ну, та нехай уже буде так,— мовив доктор Веддинген до дружини. —Ангелина — дівчина доросла, мову ж французьку знає досконало: не заблудить! Хай привчається діяти—самостійно. А місцевість, яку вона в снах бачить, її безпечно дуже врадує й, вона поверне до нас — жива, здорована і цілком задоволена.

—Хоч би ж хоч у двох із Йогано! — вистогнала матір розчулено, немов уже дочка виїжджає.

—Але ж бо, Йоганові треба їхати на практику й, супроводити Ангелину він не зможе,— відповів доктор.

І коли настав день Ангелининого виїзду, на виїздню

зіхалось понад півтора десятки молоді з квітами й соло-дощами, переважно студенти, однокурсники. Присутність за вше радісної молоді, внесла веселий настрій: довкола завзято лунав регіт і вирувала веселість. Тож і батьки, приїха вши разом із Ангелиною, щоб провести її в незнану дорогоу, й вони, в оточенні молодого люду, не лише ожили й по-живавішали, але й, обнімаючи й цілуючи, на прощаннє, свою дочку—одиначку, були веселі й радісні, що мають таку чарівну доньку, за якою аж он бо скільки упадає гарних і не бідних хлопців.

Бамкнув двічі виїзняний дзвін; загув паротягів ре-вець, і подзвонюючи колесами по рейках, рушив їздецький потяг у далінь. Залунали оплески молодечих рук, замаяли, як чайки крильми, хустинки в піднесених руках. А з возово-вого вікна, швидкого потягу, що набирає розгону, зі зроше ними очила слізми, гляділа Ангелина, на натовп її супро-відців: у душі була глибока збентега й сум та радість. Чи знала вона напевне, що то був її останній день у рідній—її ж батьківщині?

Коли хвіст потягу за поворотом був зник, а весела юрба провідців розпорошилася — хто куди потрапив, панство Веддингенів, не почуваючи ні суму чи гризи, ані радости, приїхали собі до господи. Вони були певні, що тепера, в днях спокою й нормального життя, не може нічого несподіваного виникти, що могло б засмутити їх чи занепокоїти з приводу такого незвичайного доччиного виїзду.

Але ж не минуло й пару днів по доччиному відїзді, як у душу матери, нараз, затихцював якийсь неспокій. Вона не знала будьякої причини цьому неспокоєві; тим більше що й сну ніякого не снила. Але на душі їй стало так до мlosti боляче, що аж сльози наверталися на очі: ніби вона раз і назавше втратила свою доньку.

Никаючи, в от такому настрої, по житлу, не знаходя чи щасливого місця, фрау Берта, то присідала десь, то знову вставала й ходила з кутка в куток, із кімнати в кімнату; уперто думала то про Ангелину, то про Йогана, бо син також мав цими днями виїхати десь на будівництво.

—І тоді, зостанемо сами, як сироти! — з гіркістю мовила фрау Берта, піdnіши, чомусь настільника, може, щоб витрусти порохи. В цю мить, на підлогу впав листець із написом "Батькам". Аж руки матері задріжали, коли почала виймати коротенького листа, де Ангелина писала:

"Простіть, дорогі мої, тату й мамо!
Я невимовно змучилася в постійних
снах у своїй любові до Франції, а зо
крема, до Нормандії! У цім утіленні
я їх не бачила ніколи, але вони мені
також рідні й дорогі, як і ви, мої лю-
бі й уся наша Німеччина. Я думаю зо
стatisя там і... хотіла б померти в —
Нормандськім лісі під пошум його величавих і могутніх дерев..."

Ваша Ангелина".

Фрау Берта мало не знепритомніла, прочитавши листа. Сльози їй бійним горохом котили по щоках; серце їй мало не вискачувало з грудини, а голова ледь-ледь не тріскала з нестерпного болю.

Коли викликаний доктор Веддинген, такою тривожною вісткою, ступив на порозі житла, щоб утішити дружину, як нараз, залунав при вхідних дверях дзвоник, аж чомусь по шкурі сипнув їм обоїм морозом. За мить вступила до покoїв служниця й подала докторові далекописку.

Тремтячими руками, розгорнув доктор Веддинген, кусень паперу далекописного уряду, де чорним по білому йо-

му скакало перед очима, аж кидало в нестерпний жар.

"ДОРОГОМІЙ! ПРОЩАЙТЕ! СОН МЕНЕ
КЛИЧЕ. Я ХОЧУ ПОМЕРТИ В МОЇЙ
ЛЮБІЙ НОРМАНДІЇ..."

ВАША НАВІКИ – АНГЕЛИНА".

Зайве описувати те потрясенне, якого зазнали батьки так безмірно любленої доньки, якої, може, вже й на світі живої нема. Лише батьківське й материнське, широко любляче серце, може повністю зrozуміти й відчути страшне й нестерпно важке становище тих, що зазнали такого удару.

Доктор Веддинген, перебувши всю страшну війну, перебачив усіяких страхіть і ніколи не заплакалий, заллявся, як і фрау Бетра Гіркими сльозами: він ніби й не плакав, а сльози йому нестримно сами текли, бійні як горох.

Не гаючи жодної хвилини, захопивши сина й ще двоїх молодих донъчиних друзів, осідлавши своє авто, того ж дня, хоч і проти ночі, рушив доктор Веддинген у напрямку Франції, розшукувати живу чи мертву Ангелину.

Розділивши, вже в Нормандії, на два окремі гуртки вони, обіїджаючи велику приморську провінцію Франції, роздаючи розкидки з оголосом і Ангелиніною світлиною, не міняли жодного заїзду, літниська чи табору. Але ніде й нічого не випадало почути щось потішаюче, що могло б навести на сліди пропалої дівчини.

Щоб заохотити людність у розшуках, доктор Веддинген уже пообіцяв заплатити дві тисячі нових франків тому хто лише зможе подати повідому про живу чи мертву дівчину. І всетаки, як не билися шукачі, як не допитували геть усіх зустрічних, жодного сліду по дівчині не могли найти.

Пригноблений, розгублений і безмірно втомлений такою невдачею в шуканні, доктор Веддинген уже не знаходив і собі місця спокійного. Його нестерпно гризло власне

сумліннє:"Як я дозволив доњці на виїзд, ще й без жодного супроводу!?" Він уже цілком губився в тому де й як він має шукати дочку, коли все німує, мов би всі змовилися, щоб зумисне мовчати, може сховавши його дочку.

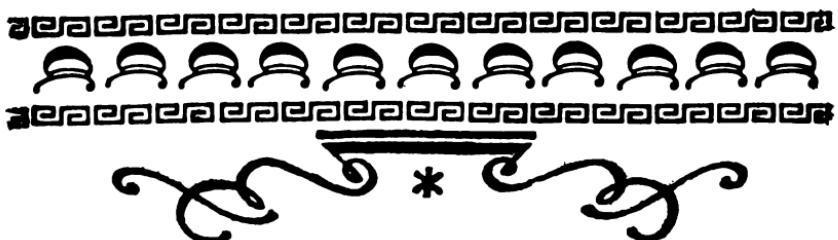
І коли кінцево розчарований, а ще більше змучений і душевно розтерзаний, проїздив доктор Веддинген через місто Корневіль, щоб іхати десь далі, на візді до густого із височезними деревами, лісу, він раптом побачив якусь бабусю, що поспішала до міста. Вона з вигляду була ніби не то зляканя, не то сильно заклопотана. На докторового запита про дівчину, бабця аж рота роздзявила й очі витріщивши, вигукнула:

—Так, ласкавий пане!... Справді, щойно бачила молоденьку дівчину, з золотими, розкішними косами... Вона лежить, он там у тім лісі, під деревом.. Зовсім подібне, ніби вона щойно заснула.. Я поспішала оце сповістити владі про цю нещасну...

Але доктор уже не чув останніх слів бабусиних. Він з усієї сили рвонув свого автovоза й, як буревієм помчав, скеровуючи авто в тому напрямку, що показувала бабуся. І справді, за пару хвилин часу. вони власними очима побачили Ангелину, що лежала під розкішним буком, мов би вона прилягла спочити.

Біля дівчини лежала невеличка коробочка з під насонних таблеток, яких дівчина була вжila аж надто багато щоб заснувши, вже більше не встати...

сон мене кінче

6

(НЕЗВИЧАЙНЕ САМОГУБСТВО)

КОЛІ над містом Гановером, як і всією Німеччиною, щоночі й щоденно, літали великими зграями ворожі літаки, посилаючи його то запальними то фугасними бомбами, по просторах нашої бабусі Землі, сновигав 1943 рік.

Населення міста, вже довгий час, не знало найменшого спокою ні вдень, ні вночі. Скріпивши серця й затиснувши до болю зуби, люде, те тільки й робили що, на знак чєргової тривоги, — голосного, сливе, оглушливого реву ревців, або, спотикаючись, поспішали бігти до будинкових бункерів, або, стомлене душевно, спіtnile од циганського по-ту та знеможене вкрай, знову вертало до своїх, давно вже занехаєних жителів.

Фрау Веддинген, дружині доктора Ганса Веддингена, який рятував ранених од смерти в далекій Нормандії, більше за всіх було важко витримувати ці щоденні й щонічні налети. Кожного бо разу, вона мусила хапати дворічного, що ледве вмів ходити, синка Йогана й, поспішаючи бігти,—

мусила зважати, щоб і самій не впасти: вона вісъмий уже місяць доношувала другу дитину, доля якої од таких перетурбаций щоденних, видалася дуже сумною.

І поки місто не було ще повністю розтovчене англійськими та американськими бомбами, то хоч як далеко, бо аж у Франції був доктор Веддинген, він усе ж таки знаходив і змогу й час, хоч раз на тиждень, запитати телефоном дружину, фрау Берту про її стан здоров'я та про сина. Коли ж одного разу, нічним налетом, так було прочесано бомбами місто, що з його зостали сливе одно камінне та згарище, остаточно урвався звязок і фрау Веддинген мусила потрійно потерпати: боялась за дитину ще не народжену, дріжала за малого ще синка й непокоїлась за чоловіка, якого-більше вже не чує в нічному часі, хоч із далека.

І ось, коли сунув понад Землею час зі стогоном та скриготом заліза й криці; коли Земля всмоктувала червону рідину, звану – кровю, а білу й солону, як ропа, знану, як – гіркі слізки, а довкола падали міста й собори в грізних руїнах; гинули люди в боях і без боїв – у налетах, несподівано й передчасно, зявилось на цей страшний світ, ніжне, як трояндова пелюстка й перелякане, нове створіння – фрау Берта народила, манюпусіньку, зі світлим, ледь помітним волоссечком на голові, донечку.

А війна стогнала далі; а війна, вируючи, як хижий і нестримний буревій – несла смерть і кров та слізки. Скільки горепашна матір – фрау Берта – зазнавала болю, тепера вже за три істоти, маючи страх за їхнє життя! Хіба-що сам Бог знає, як важко було витримувати нервам напругу, щоб таки не тріснути з відчаю й боротьби за життя!...

Але за винятком непереможного часу, нічого немає в світі безконечного. Тож, хоч як хижо ревла війна, неми лосердно мотлошачи людність, хоч як жостоко не давала

становищі, що вже жодного виходу не бачив. І тому-то, що він цілком усвідомлював це становище, в свою молитву та гаряче благання вкладав увесь запал душі.

—Господи, Боже мій! — волав у думці пер Гей. —Чиж винен я, що саме Ти, Господи, створив і мене таким, як то й усіх людей?! Чиж винен я, що я маю любляче серце і, те серце, впротилежність дикому людському законові, —так гаряче й палко полюбило мою духовну дочку, Регі?! Адже ти Господи, Боже, наш, створивши людину, Сам звелів розмно жуватися й наповнювати землю цю, на якій ми, Твої діти, з Твоєї, Боже, ласки живемо й плодимося та славословимо Тебе в своїй праці й молитві.

Поклавши чергового поклона й випроставшися на не велику мить пер Гей замовк. У душі йому виравав неспокій якийсь і тому в серці не глибшала шана до Всешинього, але наростала якась тупа злість, яка ще не виливаючися в прокляттє, мучила його й примушувала знову волати до Бога.

—Отче, мій небесний! Визнаю, що я винен, що полюбив це молоде створінне! — бив себе в груди пер Гей. —Винен, що порушив тупий земний закон. Але ж цей закон —не Тобою, Боже, створений, лише такими ж грішними людьми... Чому ж я не можу бути таким же щасливим, як і всі інші; так саме мати родину й утішатися своїми рідними дітками? Я не порушив Твого закону, Отче мій небесний! Я не порушив і Твоєї заповіди — любити ближнього, як самого себе і полюбивши дівчу, яке відповіло мені взаємністю, потрапив, мимо моєї волі, в сумне становище, становище безвихідне.

Поклавши ще одного поклона; витерши гіркий і солоний піт із лоба й обличчя, пер Гей ще натхненніше почав благати:

—Прости мені, Боже, і рятуй!... Вона викликала мене

на побаченнє... Вона на восьмому місяці вагітності; треба рятуватись, але я, Боже, не бачу жодного виходу. Благою Тебе, Боже, рятуй! Навчи мене, що я мушу робити, щоб уникти ганьби й безмірного сорому! Адже ж сам, Боже, бачиш і знаєш, що порушивши земні закони, я підлягаю осудові, хоч я й не винен перед Тобою, Боже наш. Змилуйся, Отче, й пішли пораду синові Твоєму, падшому, як падші були Твої ангели!...

Волаючи й молитвуючи, пер Гей чекав, що ось, невидним знаком, а чи навіяннем якоїсь рятівної думки, він конче одержить, хоч би якусь найменшу пораду порятунку. І тому-то, благаючи порятунку, сподіваючи на допомогу, але не відчуваючи в душі полегші, яку він завжди мав по щирій молитві, пер Гей нараз замовк. Стояв і далі навколо ці, але в голові йому – жодної думки, а в серці якась хвиля зла, що чимраз більшало, чимраз підносилося, все вище й вище, досягаючи вже самого мозку.

– Мовчиш, Боже!... Не хочеш післати мені рятункову думку; не хочеш урятувати ні мене, ні свою церкву від людської ганьби!? Ось цілу годину часу благаю Тебе, Боже, але Ти, як ідол камінний: ні не чуєш, ні не рятуєш!... Так знай же, Боже, я сам розвяжу цю справу, як я сам із Твого допусту завязав її! Я мушу сам знайти порятунок, щоб не допуститися до людських насміхів і безмірної ганьби..

Пер Гей устав із долівки. Злючо поглядаючи на статую Христову, він хотів її штовхнути, втративши всяку віру в можливий і такий потрібний йому порятунок. Поглянувши ж на годинника, що показував наближенне часу зустрічі з Регіною, пер Гей, звинним рухом сягнув рукою в ліжко, під подушку, й вийняв блискучого бравнінга та поклав собі в кишеню. І вже зготувавши до виходу, нараз, зір йому впав на мисливського ножа. Якось неусвідомле-

К.Р. СТРАШНИЙ ВЧИНОК ЦЕЛЕБАТНИКА

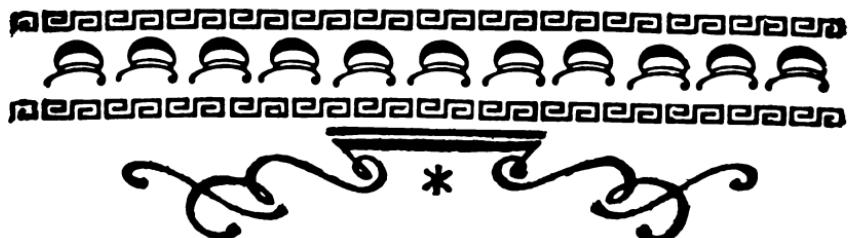
18.1.1958р.

Пресова агенція Рутера подала новинку з дня 25 січня ц. р. про те, що 37 річний римо-католицький священик Гей Десмоерс, Франція, допустився страшного марду на своїй полюбовниці 19 літній дівчині і членкині його церкви — Ретіні Фейз, за що суд засудив його на досмертну вязницю.

Він признався до свого страшного злочину, кажучи що дівчина сподівалась леда-день привести на світ дитину, і він щоби уникнути сорому до якого він спричинився, вивів свою нещасну жертву в поле, де при дорозі біля св. фігури Шрайн, її застрілив. Потім отворив живіт, вийняв звідтам дитину та проколов ножем немовляті серце.

Такі наслідки целебату, що час від-часу вибувають на денне світло...

Цей витинок, що Ви, Шановний Читачу, бачите взятий із усім колись відомого "Канадського Ранку". Там же був поданий не на те, думаємо, щоб компромітувати католицьку Церкву, а лише щоб показати: до чого може людина дійти, навіть буцім високорелігійна.

„І-Кінчі в боду!“

(ТРАГИЧНА ПОДІЯ)

I.

ПЕРЕД невеличкою статую розпятого Христа, зі складеними до молитви руками, схиливши на їх підборіддє, стоїть пер Гей навколоїці у побожній і глибокій задумі. Дві невеличкі свічки, що стояли з обох боків статуї, давним-давно вже погасли й він, не помічаючи, палко молитвує. Гарячий піт, бійним горохом стікає йому з лоба й краплями спадає на підлогу його самітницького житла. Той таки піт не минає йому й очей, як і твердо стиснених уст. І саме тому – солона рідина, немов ножем ріже йому в очах, а в устах гіркість досягає такої сили, як йому й на душі гірко.

Тривале стояннє навколоїці; глибокі й натхненні поклони, що пер Гей раз-у-раз клав, сливе мало не з розпуки бочи лобом об деревяну підлогу, почали втомлювати і притуплювати відчуття самого себе. Щирість молитви пер Гея була непідробна. Він бо й справді опинився в такому

но й саморухово, вхопив ножа та також запхав за пояса і вийшовши зі свого житла, замкнув двери.

Надворі вже починало сутеніти, коли пер Гей підходив до рогу вулиць рю Клер і Санта Роза, де вже на його чекала, досі так люблена йому дівчина Регі, яку він звів з пуття, умовивши її, що він безмежно її кохає.

—Ти вже чекаєш на мене? — мовив пер Гей, обнимуючи її цілуочи дівчину, велике черево якої, не давало йому щільніше пригорнути її до себе.

—Так, отче, чекаю й не знаю сама: чому я вас отута чекаю...— їй серце не витримало й вона заллялася гіркими й солоними слізьми, які так саме, як і гіркий та солоний піт, нещодавно, мучив пер Гея, не давали їй спокійно й належно розмовляти. —Що маемо робити, отче?— зразу запитала дівчина. — Я бо вкрай змучена, не лише но сумлін цем своїм, але й рідні, просто, не дають мені жити... Притімом: хоч із мосту та в воду.

У сутінках місячного вечора, стояло дві темнуватії постаті обнявши їй закаменіло німували. Виглядало, що то не живі люди, а якісь, начорно пофарбовані, кимось залишенні статуй.

—Щож мовчите, отче? — порушила дівчина тривалу та важку їй мовчанку. —Що діяти скажіте, ради Бога? Од мене рідні вимагають, щоб я назвала батька нашої дитини, яка ось-ось має прийти на цей осоружний світ.

—Ти, Регі, вже сказала їм про це? — вирвався з похолої душі пер Геєві мимовільний запит.

—Ні, отче. Не майте страху,— заспокоїла його Регі розуміючи його становище. — Я не могла сказати цього, не поспітивши перше вашої думки в цій справі: адже ж справа ця стосується нас обоїх. Але далі витримувати настирили ві допити моїх рідних - мені надсилю... Благаю, отче,—ви-

рішуйте, як ви вважаєте за краще... Але ми мусимо діяти негайно... Ми мусимо виїхати десь геть звідци, щоб ніхто й не знате де ми поділись або... або я народжу дитя й буду змушена сказати, що воно – ваше...

– Тільки не це, ради самого Бога! – аж здригнувшись на всім тілі, нашвидь мовив пер Гей. – Ти сама можеш ясно уявити, яка ганьба впаде на мою голову... Таж, мене впрост – заклють; мені проходу між людьми не буде... А що ще наша церковна влада на це скаже... Таж то – жах!! – захлинаючись у гарячкуванні, мовив пер Гей, умовляючи дівчину, щоб не виявляла його неетичного вчинку.

– То, щож маємо робити? – наполягала дівчина, притиснена крутими обставинами. – Вирішуйте, отче! Я мушу, і то конче, таки цьогодня знати остаточну вашу думку й виши настанову, – з гіркістю в душі мовила дівчина й замовкла. Мовчав і пер Гей, як води в рота набравши, не знаючи, щож сказати тій, у лоні якої лежить його дитина, плід їхньої обопільної й гарячої любові.

– Ви мовчите, отче Гей? – сливе крізь плач,тихо вигукнула дівчина запита. – Ви тоді клялися в палкій любові; ви тоді був герой, а тепера – мовчите, як статуя! Як мені розцінювати таку вашу поведінку? – з гірким докором кидала Регі Йому в очі обвинуваченне. – Таж виїхали б ми – куди попало, аби лише звідци, ми були б щасливі в купонці.

– Я не можу без дозволу церковної влади залишити, хоч невельми цінну, парафію й виїхати геть, – сухо відповів пер Гей. – А клопотати про це: і забере багато часу та ще й чи то дозволять. Мушу також подати поважні причини щодо такого негайногого й швидкого виїзду

– То, щож робити? Ради Бога, отче! – з розпухою на серці й у душі й голосі питалала дівчина стоячив оббіймах свого звабника, що став тепер безмежно коханим...

—Щож маємо робити?... Чи, може, справді мушу таки сказати рідним, що майбутньої дитини, батько — ви, отче?!

—Тільки не це!... Тільки не це, прошу! — утретє гукнув, стискаючи в своїх обіймах дівчину, пер Гей, яку тепера він волів би не бачити перед собою й не знати її. — Що хочеш, лише не це, що ти кажеш!.. А проте.... Регі!...ти дуже любила молитувати під святою фігурою — Шрайн... Пригадуєш тепер?

—О, так, отче Гей!... Але до чого це? — відповіла дівчина, чомусь у здивованому захваті, згадавши, як вони ранньої весни, молитуючи одного вечора, вдихали вечірні ча-рівні паході квітів, і... — дівчина не закінчила свою думку.

—Їдьмо, Регі, помолитвуймо! — мовив пер Гей. — Може Бог напутить нас і підкаже розвязку нашому становищу. Я просто не в стані його розвязати.

Стукіт коліс, одісланого до міста візника, давно-давним затих, ніби його ніколи тут і не було.

Свята фігура Шрайн, що стояла в місячному свіtlі, крайдороги, виглядала засумовано й похмуро, а біля єї, — дві постаті, стоячи навколоїнці, молитували. Наколи б вони не били час-до-часу поклони, їх можна було б уважати за звичайні, окремі дадатки до святої фігури. Але ж вони раз по-раз уклонялись, тож порушувалися в місячному сяйві й стороннє око виразно побачило б живих людей.

Як довго постаті молитували, вони не завважували бо була глибока заклопотаність. Але нараз, із недалекого міста, повітряною хвилею, донесло несподівано, як на дзвіниці пролунав дзвін десять ударів. І, ще не встигли тії дальні відлунки погости, як пер Гей, звинним та рішучим порухом, став на рівні ноги, чого в молитві, дівчина й не завважила.

Не порушуючи молитву дівчині, пер Гей уважно оглянув темрявне довкілле. Але, як не напружував зір і слуха, довкола не лише не побачив, але й не почув нічого, за винятком молитвуючої дівчини. Він зразу шарнув рукою до кишені свого підрясника. Холодний метал аж ніби опік йому руку. Але пер Гей, не затримуючися над почуттями од холодної криці, спокійно витіг бравнінга і, коли дівчина, в останній раз ударивши поклона, почала випростуватися, як у туж мить – найкоротшу в світі! – залунав один-единий по стріл, блискавично зваливши дівчину, як снопа на землю.

–І – кінці в воду!.. – якось озвіріло-мстиво мовив зі злом пер Гей, ховаючи вогнепала в кишеню підрясника, як нівчому не винен. – Тепера ти мені не станеш упоперек до роги, – скрипнувши зубами додав пер Гей Десмоєрс. – А ти мене могла втопити в болото людських осудів і знеслав – лень... Я просив моого бога, якому я служив пятнацять років, щоб він указав мені вихід... Але він – мовчить, як камінь... Я мусив тебе, Регі, знищити, щоб не обклепано мене через тебе... І я це зробив! – злісно закінчив пер Гей.

–Але це ще не все... Мушу викінчити: воно ж там – живе вже, хай і воно гине разом! – він цілком холоднокровно вийняв мисливського ножа. Навіть не закачуючи рукавів, з одного маху, розпоров живота своїй, ще не так давно любленій Регі, що тепера лежала мертвa, з простреленою головою. Не зважаючи на цибеніючу кров, пер Гей, як справжній мяснник, витіг з утроби материної вже живе дитя й, тримаючи його за ручку, навіть не здригнувшись, хоча б з огиди, безжально, проколов дитині серце.

Витерши свої злочинні руки, які щонеділі підносив у небо, об одяга мертвої Регі, пер Гей, навіть не поцілувавши на прощаннє свою улюблenu, рушив до міста, забувши біля трупів ножа.

II.

ПРАВЕДЛИВИЙ Бог не тільки но бачить запо-
діяний кимось злочин, але й належно карає зло
чинця. Пер Гей гадав близкавично кинути "кінці
в воду", але не тільки не кинув свої жертви таки в воду,
хоч це ледве б йому щось допомогло. Він навіть забув сво-
го мисливського ножа й цим наблизив кінець своєму зван-
ню попа римо-католицької церкви та покуту за свій звіря-
чий учинок, суперечний божеському законові – "Не убий".

Пішки повернувшись, од святої фігури Шрайн, – до
своєї господи, пер Гей, навіть, не роздігшися, впав у ліж-
ко й заснув. Але сон йому був дуже неспокійний. Він сли-
ве всю ніч ворочався, стогнав перекидаючися з боку на ін-
ший бік, у якомусь важкому маренні. І тому, ледь було по-
благословило на світанок, пер Гей, мов опарений крутим і
гарячим кипячем, підскочив із ліжка.

Увімкнувши електросвітло й глянувши на свої руки,
геть закровавлені, а потім на свій одяг, а далі й на геть
вибуднене ліжко кровю, він жахнувся:

–Боже!... Милостивий Боже!... Що я наробив!?... – на
ввесь голос заволав пер Гей. – Що я собі наробив!? – удру-
ге гукнув, згадавши минулонічку свою роботу. – Хотів га-
ньби уникти, але ще гіршу сам собі зготував, – кричав він
тримаючи голову в руках, що хотіла йому тріснути.

Коли сходило яскраве сонце, останнє пасмо сірого в
сонячних променях диму, вилетівши з димаря, розтало мов
би ніколи його й не було. То був дим із паленого пер Ге-
ем, власного одягу та забрудненої кровю постелі. Але не
зникли два трупи під святою фігурою Шрайн. Вони, ніби
зумисне залишенні, спокійнісінько продовжували лежати, що

би їх побачило світле око сонця – справедливе око Боже, – щоби покликати, кого належить, до відповіальнosti.

І, ледве піднеслося сонце над блакитно-сійним обрієм та кинуло сніп променів на святу фігуру Шрайн і лежалі біля єї два трупи, як повз їх, поспішаючи в службових справах, переїздили два агенти поліції. Бувалі люде, вони, з властивим усім людям, страхом, підійшовши близче до покинутих жертв, побачивши цю жахливу картину, мимоволі здригнувши, сuto саморухово, – зняли свої шапки й перехристилися.

– Оце так подія!... – мовив один.

– Навіть, чи й бувало щось у світі! – додав другий.

– Навіть ножаку забуто, чи, може, навмисне покинуто, – мовив перший, підіймаючи ножа з землі, взявши за закровавлене лезо, щоб не брати в руку колодочку ножа.

– Негайно треба сповістити комисарові!

– Агов!... Ти глянь-но! На ножі виразний напис "G. DESMOERSE"... Це ж прізвище нашого священика, всіма шановного пер Гея!... Щоб це могло значити?

– Негайно до комисара! – вирішили обидва разом.

Доки сонце посувалося по блакитному полотну високого неба, трупи й злощасний ніж були вже перед комисаром. Він, тримаючи ножа, обгорнувши лезо папером і, в десятий раз читаючи прізвище пер Геєве, ніяк не міг вийти з дива: "Як цей ніж потрапив туди? Хіба, щобстати, може, речевим доказом?... Але проти кого?.. Проти попа?.. Що ж тут спільногоміж попом і цими двами жахливими жертвами, якогось розбишаки?" І, не знаходячи розвязки, комисар натис на гудзика електродзвонника, на звук якого негайно зявився черговий по комисарії.

– Негайно запросіть до мене пер Гея Десмоерса! – наказав комисар черговому. – Але зробіть так чимненько

та мило, щоб не викликати передчасно будьякої підоозри та переполоху.

Не минуло й півгодини, як боязко, увесь пополотній, зайшов пер Гей до комисарового кабінету.

—Даруйте, отче! — мовив комисар. Не хотів би нічим вас турбувати, але... Але, тут несподівано виникло страшне питання, якого без вас годі розвязати.

—Що ж саме? — з дрижанням у голосі запитав пер Гей. Чи аж мене воно обходить, що мене викликаєте?

—Не думаю, щоб вас заторкало. Але є таки якась заековика, — мовив комисар і почав докладно розповідати про ту сумну подію. А на півтордження, вийняв зі столівки та й показав ножа, держачи його знову за лезо. — Ось і ножичок той, із вашим іменем.

Побачивши ножа, пер Гей так задріжав, що мало-маю не знепритомнів. Він, навіть, простіг був дрижачу руку хоча він відібраний ножа, але комисар одсмикнув свою руку.

—Брати невільно, отче!... Мусимо дослідити в фотодослідівні й, виявити сліди пальців того злочинця, що вчинив такого жахливого злочина... А що з вами, пер Гей?... Чому ви так дрижите, як на морозі? — запитав комисар пер Гея, який і справді дрижав так, що зуб на зуба не потрапляв ніяк.

—Не... не знаю... пане комисаре... Я цього ножаку... десь був загубив... може з півроку тому. І.... і дивуюсь: з якої причини ви мене питаете... Що може бути спільногом убивством... якоїсь дівчини... чи жінки і мною — пастирем. — дрижачи питав пер Гей.

—Ще не знаю, що тут може бути спільногом, — мовив і сховав ножа комисар. — Але... але ваш стан, ваше таке бліде обличче та ваше дрижання... помоєму — виразній докази, якщо не вашої участі, то щось звязане з цим, із цею

страшною справою й... я мушу арештувати вас.

—За що?! — вигукнув, підскочивши з седжі, ще більш поблідлий пер Гей Десмоерс. — При чому тут я?!

—Ще не знаю, повторю. — мовив комісар. — Але незабаром буде все зясоване. А поки-що вас усе таки замкнемо, до дня зясування. — додав комісар, натискаючи на дзвонникового електротрігудзика.

Не встигло й сонце сковатися за вечірній обрій, як, геть по всьому місту, гуло вже як у дзвін: "Піп Десмоерс Гей убив свою завагітнілу любку Регі Фейз". Наступного дня ж, столичні часописи, на перших боківках, принесли не лише світлину двох трупів із під святої фігури Шрайн, а й на всю боківку докладні описи страшної події. І вся,сливе, католицька Франція криком кричала "Розпнати ката!" І, не було куточка в усій культурній державі, де б не почули цеї страшної події; не було жодної години чи хвилини, щоб де зійшлося двоє людей, не питали б одне-одного: "Чи ви чули про жахливе вбивство?"

Подобало, що не лише людські душі й серця палали-невгласно гнівом і помстою, але вся атмосфера досягаючи, найвищого гарту, ось-ось спалахне. Усі й усюди, до найдрібнішої подробиці, знали вже походеньки пер Гея й усі вимагали належної йому відплати. І тому, коли доходження цеї справи було викінчено, за якийсь тиждень часу, на призначений день суду не лише вся зала судова, але геть увесь майдан довкола судового будинку, був захряс так, що пройти ніяк було. Поприїздили бо на суд із далеким сіл, містечок і міст, що побачити того, що наважився на такий неймовірно страшний учинок.

ІІІ.

ВЕЛИКА судова зала ще ніколи не була так пеперовнена людьми. Голосна розмова, сміх, перегукування з одного кінця зали в другий,творили неймовірний шум. Багато людей сваркували між собою невірячи в те, щоби піп та ще римо-католицької церкви ще й такої доброчестивої та міг би допуститися аж до такого злочину, що ганьбить його й усіх.

Лунаючи тисячею звуків, зала нагадувала клекіт не то грізного водоспаду, не то шум вулкану, що мав ось-ось вибухти й розілляти гарячу, всезнищуючу лаву.

Нараз,— задзеленчав пронизливим дзвенівкотом у чиїхось руках дзвоник і в туж мить, густим баритоновим голосом, мов з ерихонської сурми, залунало: "Встати! Суд іде" Немов би тобі ножем обтяло ввесь той шум і галас і всі, як на помах чарівної палиці,— стали на-струнко.

Поки судові засідці розсідали по своїх місцях, тим часом суддя, своїм дзвінким голосом, гукнув "Привести в залу підсудного". Тисячі пильних очей, блискавично впало на вхідні двері. Усі з напругою зорили, щоби побачити то го, хто вчинив таке святотатство: не лише насмілів мати любку, будучи попом, але й убив її завагітнілу.

Не минуло й хвилини часу, як під охороною тузина, чи й більше поліціянів, озброєних пістолями та огорелими шаблями, введено вже закованого в кайдани, ще недавнього священика пер Г'єя Десмоерса. З вигляду він був сильно змучений, блідий і, сливе, ледве-ледве посувався поміж поліціянами, побрязкуючи кайданами.

Коли введений підсудний сів на приділене йому місце, а поліціяни стали довкола його колом, щоб уберегти од

можливого нападу натовпу, суддя, дзвінким своїм голосом, знову гукнув:

—Шановний суде й шановні слухачі! Перед нами цьогодня стоїть дуже важке завданне: ми мусимо розглянути й вирішити справу страшного, впрост неймовірного, вбивства вагітної дівчини Регіни Фейз і знищення її, ще не народженої дитини.

Закашлявшись на мить, суддя урвав свою промову. І вся зала, як заворожена мовчала, чекаючи: що далі промовить суддя.

—Судове доходження, користаючи з тих матеріалів і речевих доказів, що пощастило мати, хоч їх підсудний, був ший священик, пер Гей Десмоерс і заперечував, виразно показало, що винуватець цієї страшної події — таки Гей Десмоерс. І тому, перше, як розглядати цю справу, ми хочемо привселюдно запитати його: чи він визнає себе винуватим. Якщо він визнає — привселюдно — свою вину, тоді нам нема потреби гаяти час на докладний розгляд справи.

Суддя замовк. Зала так саме мовчала, ніби то тута було не тисячі осіб, а порожня зала собі пусткою була.

—Підсудний! — голосно гукнув суддя. Ваше ім'я та прізвище? Прошу сказати голосно!

—Гей Десмоерс,— глухо пролунала відповідь.

—Ваше бувше досі зване й посада та скільки ви років були на їй? — питав суддя.

—Священик церкви св. Катерини. Працював на цій посаді п'ятнацять років без перерви.

—На попередньому доходженні, ви не хотіли визнати себе за винного в убивстві дівчини Регіни Фейз і знищенні її дитини, способом розгину своєї жертви й проколення дитя ножем.. Але ваш ніж, із написом вашого ж таки імені — суддя, держачи ножа за лезо, високо піднісши над голо-

вою, показав усій залі,— Ваш ніж сказав нам, не лише написом вашого імені, але й чимсь іншим: на колодочці ножа знайдено відбиток ваших власних пальців, чого ви вже аж ніяк не заперечите.

Отже, підсудний отче: іменем закону республіки, яко представник юридичної влади нашого краю, я широко закликаю вас. Скажіте нам щиро й одверто: чи визнаете ви себе за винного, чи ні?— і суддя замовк ув очікуванні.

Хоч як велика була зала; хоч як, своєю виповненістю людьми, не подобала вона цього дня на судочинства попередніх днів, — ні один звук не залунав у цій перерві. Із затамованим подихом мовчали всі, як води в рот набираючи. Подобало на те, що пролетів би комар по залі, то й його можна б було почути.

Але, як мовчала, мов би уперто, вся зала, чекаючи, щож скаже той, хто кликав своїх вірних до Бога, так,сливе, не порушним каменем, мовчав і Гей Десмоерс, ніби не до його був звернений голос судді.

—Щож, підсудний, мовчите? Чи вам важко визнати та прилюдно сказати про свою вину, чи мовчанкою хоче е цю справу замнити й обвести суд навколо пальця? — питав по па суддя. Але Гей Десмоер мовчав далі.

—Якщо ви, підсудний, заперечували передніше винуватість свою, доводячи, що вашим, вами загубленим ножем хтось був інший скористав. То знайте, що за вашої відсутності в житлі, ми знайшли не лише попіл із попаленою вами особисто, вашого закровавленого одягу, але й...

Суддя на мить замовк. І, пильно глядачи просто в очі Гея Десмоерса, голосніше, як поперед розмовляв:

—А чи визнаете, підсудний Гей Десмоерс,— продовжу вав суддя далі, піdnісши над головою закровавленого хреста,— що от цей, нагрудний хрест належить вам?... Цього

хреста знайдено... в вашім, отче, житлі, під ліжком. І він, як бачите – закровавлений, але не нами, лише вами. Ви би могли і це заперечувати, доводячи що хрест – не ваш. Але на хресті виразно написано те саме ваше йменне, що є й, на вашому ножі.

Більше, отче підсудний, – сливе глумливо мовив суддя, – наколи б ви спробували заперечувати вашу участь та-ки в цій трагедії й далі, то не вигорить. Мушу попередити вас: ми зробили аналізу крові... – тут суддя зумисне про-казав розтягло: – ва-шо-ї ді-ти-ни й вашої власної тай виявили, що вони – тотожні. Цього вже не заперечите.

На коротку мить суддя знову замовк, а далі:

– Чи тепера визнаєте, підсудний, себе за винного?

По залі – хоч маком сій – ні найменшого звука. Ко-ли ж суддя знову запитав Гея Десмоерса, чи визнає чи та-ки не визнає себе винуватим, він, повільно вставши й вити-раючи сльози, мовив одно єдине слово:

– Так!...

– Розпясти його на майдані!... Хай здихає на хресті в науку іншим!.. – залунав нараз голос із посеред слухачів хоч уся зала мовчала й далі.

– Тоді скажіте нам, підсудний, що призвело вас ще й до такого ганебного, потрійного злочину? – питав суддя.

– Перш за все, я – така ж людина, як і всі інші. По-друге ж – суворі земні закони, застосовувані до одної, з великого натовпу, людини – дуже несправедливі, кривдливі й гнітючі. Немало важить і третє, що, будучи людиною, я ставши на шляха, створеного земними законами, з необе-режности схібнув: вселюблячим серцем – полюбив дівча... А вона ж, ось-ось мала не лише ощасливiti мене, як ба-тька, але й кинути на мене грім і блискавку – народні і гнів, і ганьбу, і сором. Запаморочений безвихідністю – я й

лише подумати: людина скочила, навіть, на сусідню планету— Місяць!

—І то не раз, а кількаразово скакала!—

—Та ще й удало: всі цілі вернули на землю!

—Отож. А таким чином людина може стрибнути й на інші планети, як дати води пити!

—І це — певно, що таки прийде час і — конче стрибоне й на інші планети. Бо людству вже надто тісно стає на цій землі жити.

Знову замовкли, поринувши в спогляданнє прийдешнього часу, який і виявить важко.

—Ох же й майбутнє! — нараз гукнув котрийсь. — Аж мені по шкурі ось ніби мурашки полізли.

—Ta й чого б то?

—Ta як же! Скільки то там таєниць, не лише захоплюючих, надзвичайно цікавих і, може, цінних, але, очевидно й трагичних.

—І, уявіть лишенъ собі: летиш у безмежному просторі й — лише посвистуєш!

—І всього людина зможе не лише досягти, але й докладно вивчити: що й як воно там є.

—Так, друзі! Згоден із вами. І досягнення ми, люде землі, маємо великі. І на планету вже, поки що одну, алеж таки сіли, та, може, й далі полетимо. Більше: може, навіть, вивчатимемо всі *таємниці* нашого всесвіту. І це може бути. Я не маю найменшого сумніву. Але... але, чи ж усі таємниці землі ми знаємо?

—Які ж це таємниці землі?

—Ой-йой-йой!... Ще й скільки їх!

—Але ж бо, які? Хоча б ти сказав.— мовили інші.

—Таємниці?... Їх стільки, що годі навіть на всіх пасяках наших перерахувати.

—А проте, які саме? Чому ж не кажеш?

—А чи ви знаєте хоч будь-що, скажімо, про невідомі

внутрішні сили людини, як ось: яснобаченне, ясночуттє, всяке пристріти, намови, ворожіннє й т.д. й т.д.?

—Агов, чоловіче! Та ти хочеш вертати до речей стопроцентної давнини!... Ха-ха-ха!

—Тут мріємо вже за завоюваннє космосу, а він—он куди загинає! І сміх, і гріх.

—То колись наші праbabці й у пристріт вірили та й вишпітували його й замовлення робили та ворожили. Давно минув той час і, навіть, люди стали не ті вже.

—Згоден, друзі. Але чи поліпшало з того, що ми так звані давні "марновірства", не лише рішуче закинули, але й цілковито все забули? А разом із тим і — нічого так тики й не навчилися.

—Та ще й як далеко закинули!... Я ось нещодавно й із задоволеністю читав таємнознавчий роман "Чаклунова до нька" і, як правдиво там сказано про те, що ми, як ті горе пашні сліпі щенята, що вчора народжені, тицяємося мордами в жахливі явища, а розуміти їх не розуміємо — що воно й до чого.

—Цілком слушно! Заувага дуже доречна.

—Справді, нас навчають усіх наук, усікої мудрості, всього чого хочеш і не хочеш, але так і зоставляють таки неуками, сливе темними щодо природніх сил ..

—Ще раз кажу — слушно! Бож ми цілковито не знаємо: ні того, що нас оточує, ні того, що ми в собі маємо і того, що ми могли б мати й робити, наколи б та знали це все, що треба б було знати.

—Але ж — про що тут мова? Не розуміємо.

—Я вже мав нагоду сказати: про внутрішню, невідому силу людини. Силу, якої ми зокола не бачимо, але вона не лише наявна, хоча й невидна, а й не заперечно існує.

—А, в чому вона полягає?

—У тім, що людина, виглядаючи цілком нормальню ззовні, може робити такі речі, що ви, бачучи це подумаете:

учинив непрощений злочин. Я міг би доводити свою таки невинність, навіть за наявного вже злочину, чи прийнялиби ви ці докази, чи ні... Але мені бракує сил... Я морально й фізично – знищений. І захисту ніякого не потребую... – закінчив Гей Десмоерс і сів.

Коли суд, по коротких лише десяти хвилинах, закінчив свою нараду й оголосив присуда – досмертної вязниці за потрійний Десмоерсів злочин, вся зала зітхнула, як одна людина, не мовивши жодного слова

Такі перед судочинством розлючені й уважні слухачі судочинства, розійшлися, хто куди, обмірковуючи вироки суду та небувалий вчинок пер Гея Десмоерса.

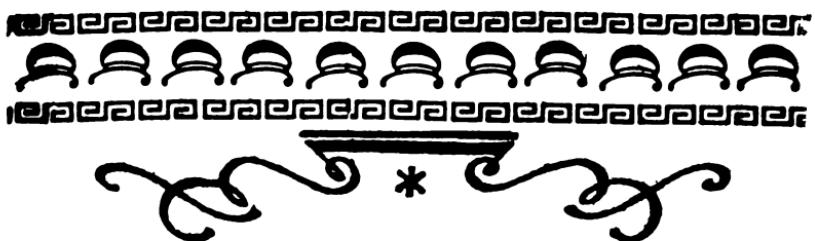
Сторож же судової залі, зачиняючи двері, коли вже всі порозходились, важко зітхнувши, тільки й мовив:

– Дивні діла Твої, Господи! І незрозумілі, що Ти, Боже, допускаєш такого виродка надівати фелона.

"Як і в усьому – вогненне самознезаражування буде найкраще запобіжництво. Саме АГНІ – ПСИХИЧНА СНАГА – є цілющий засіб – проти пістряка, сухіт і багатьох інших і різних захворюваннів.

("Світ Вогнений" – 438)

Жвагірі рафікі.

8

(Невідомі внутрішні сили людини)

ЕДІВ гурток чоловіків і, як опуками перекидалися словами.

— За якісь лише двацять пять років уже буде і на шому вікові кінець!

— Але, що принесе ще двацять перший нам вік? От де заковика!

— Якби ж то можна було так легко вгадати, що саме.

— Якщо наше життє йувесь рух техники та цивілізації ушвидчить, як це маємо в нашім віці, такий шалений поступ, то то буде щось неймовірне.

— Може таке, що ввесь усесвіт здобудемо?

— Або ж — дома не будемо...

Замовкли. Кожен думав собі про своє. Переглядали, хто як умів, своїм унутрішнім зором у памняті, наскільки було це можливо, всі ті досяги, що вже мала людність.

— Так. Правдиво сказано: якщо так шибне новий прийдешній вік, як наш. А наш — неймовірно таки шибнув! Так

якесь чудо, якщо не обдур, хоч воно зовсім що інше. Але цього явища, цього чуда, ніхто не лише не знає, але й не вивчає, щоб знати..

— Цікаво було б знати, як багато їх та які вони хоч би й ті явища, а чи чуда?

— Які й як багато? Їх не лише багато, але безлічі....

— Ну, то розповідж нам щось із цієї галузі!

— Багато можна нароповідати, але... Візьмімо хоча б таке. В невеличкому містечку Болгарії, в місцевій лікарні, дві жінки — болгарка й циганка — породили собі по дитині. Не показавши їм, обслуга якось тих дітей переплутала незаважно.

— Ото цікаво подія! Якже, так і не розплутали?

— Дійшло й до розплуту. Але обі матері, хоч вони й мали дітей іншої, не своєї барви, так звикли бути до дітей що не хотіли розмінятись. Втрутилася влада місцева, а вони — матері, не вірять. І аж перевір крові виявив та дока зав грубу помилку....

— Так це ж — звичайне явище й нічого тут дивного, і захоплюючого нема.

— Як би ж то по вашому! Але ж справа далеко глибша, як ви, друзі, гадаєте. В тій таки Болгарії є така собі сліпа од народин жінка, Ванча Дмитрова. Але вона хоч і сама, перша завважила підміну тих дітей та своїм яснобаченем довела до віправи тої справи.

Тай не тільки це. За останньої світової війни, десь, у році 1941-м до той Ванчі прийшла була сусідка й почала, нічого про яснобаченнє не знаючи, розповідати Ванчі, що її чоловік десь загинув на фронті. Але Ванча не лише заспокоїла сусідку, що чоловік — живий, але й сказала, коли саме він приїде. І достоту, того саме дня, сусідчин чоловік, од якого довго не було листів, і приїхав; живий і здоровий.

До цеїж таки Ванчі, коли вона вже стала широкозна прийшов один молодик і, потурбувавши її дрібними кілько-

ма, справами, почав просити: "Тъотя Ванча! В нашім селі є десь закопане золото, ще турецьке. І де ми не шукали, ніяк не знайдемо. Скажи, тъотю Ванчо!" А та йому: "Твоя матір хвора на склерозу. А ти золото шукаєш". – "Ні, тъю, Ванчо, ти скажи нам, де золото?" Я, каже, бачу де те золото, але не скажу. Ви його шукаєте там, де росте дуб? Так! каже молодик. Але золото і іншому місці. Я як на до лоні його бачу, каже Ванча, але не скажу. Бо ви, я вираз но бачу, за те золото посваркуєте й погибнете там усі".

– Ну, це ще невідомо, чи бачила й справді та Ванча і конче золото. Цей факт, як приклад чогось чудесного, ціл ком не переконливий.

– Гаразд! Якщо це не переконує, тоді ось: одна американка, подорожуючи по Європі, в Атенах почула про Ванчу й із американською цікавістю, завітала до її. А що не було особливих причин морочити Ванчі голову, вона почала з того, що випитувала: які їй будуть одяги до лиця, хоч сама Ванча, будучи невидіюю і не могла бачити її обличчя. Та однак, Ванча зупинила її на півслові й порадила "Поїдь, каже, швидче до своєї хати. Бо поки ти бавишся тут дурницями, в твоїй хаті засіла молода жінка, яку опісля важко буде вигнати."

– Ну й, що ж? Чи вгадала їй та сліпа болгарка?

– Американка, якстій, негайно – голоблі назад. Приїхала, а там і справді застала молоду нову господиню.

– Он воно як! Ха-ха-ха-ха! – реготали ми всі.

– Це вже приклад досить таки переконливий, якщо це не якась незрозуміла випадковість.

– Так ось іще кращий доказ. Дві болгарські столичні співачки, сuto з цікавости, приїхавши до Ванчиного містечка, зупинилися в зайзді. Дуже "пожиточно" налюбувавшись уночі з двома молодиками, другого дня стали вони в чергу перед Ванчиним житлом. Але Ванча, хоч й невидіюча, а ледь-но вийшла до людей, oddalik ще, тих двох хвойд, наз-

вавши непринамними словами, сказала: "Я нічого вам так і не скажу. Йдіть із мого житла геть!"

—Ха-ха-ха-ха-ха!!! —рекотали всі, зо сміху аж качалися. — Ото так почастувала, вгадавши!

—То ж питую я вас: Чи вивчили ми це явище? Не аж на стільки, щоби перетворити ту силу в злочинства. Алеж хоча б на те, щоб оголосити війну, загальну війну тим, хто ці явища повивчав і тепер вживає проти людности, у вигляді: пристрітів, намов, нашептів, даннів і, навіть, прямого хоча й невидного, втручання в життє незлюблених, знавцями тієї сили, людей.

—А, хіба буває й таке?

—Ще й скільки! Адже ту ж саме природню силу, можливо використовувати й на добро, як та Ванча Димитрова і в такій же мірі — на зло, як і той, що описаний у романі — "Чаклунова донька" В.Крижанівської-Рочестер. Але вся трагедія наша в тому, що людність не знає цеї сили. Її попали в руки пройдохи лівим шляхом і тепер безкарно та не помітно можуть знущатись над ким хочуть, хоча це й може тривати не вічно.

Усі поринули в задум і мовчали. Усіх непокоїло дуже те, що й справді, маючи таку силу, людина здібна робити не добро, але зло. Чи можна було б уберегтися не знаючи, з якого боку наступ та як треба воювати.

—Правдиво друзі! Ми стоїмо перед такими таємницями, що годі їх зрозуміти. Я нещодавно читав, як один індіянин, приїхавши в справах до Європи, мусив несподівано на операцію лягти. Коли лікарі почали готоватися, щоб його ж усипити, він оказал "Не треба". Як, —питають його лікарі, з дивом не виходячи, —та ж це буде важко витримати. Ми мусимо вас конче усипити. "Не турбуйтесь, — каже індіянин, —робіте своє, а я — читатиму часописа".

—Ну й, як, чи витримав?

—Щей як! Як ніби не його тіло різали, а якусь торби

ну. Навіть не скривився з болю, як було написано. А коли лікарі поспитали про відчуттє, він тільки й мовив: "Я нічого не чув, що ви там робили. Моя увага була захоплена іншими справами".

—Ото вже таки справжнє чудо!

—Таку силу мати, це вже не абищо.

—Мають ще й не таку силу дехто,— мовив ветеринарний лікар.— Якщо хочете послухати, я вам розповім зі свого власного досвіду.

—Просимо, просимо!— загукали всі.

—Так от, друзі! В Танганайці, коли вона була ще нашою англійською колонією, я працював на становищі ветеринарного лікаря в однім звір'ячім заповіднику. Сами можете зрозуміти, що лікувати дику звірину, до якої, в нормальнім стані й не підходить, бо роздеруть, справа нелегка.

—О! Добре уявляємо!— гукнули всі слухачі.

—І ніколи вас не вкусив жоден зі звірів?

—Таки, ні. Але не тому, що вони добрі. Ми їх, щоби безпечно лікувати, звіддаля, спеціальною наркотичною стрілою усипляли спрешу. А лише тоді підходили й лікували. А що в природі вони бувають більше ранені, в боротьбі, і дуже мало хворі, то я й мусив більше лікувати їм рані.

Одного разу мене покликано до заповідника, де стоячі були знайшли лева, потрапленого ногою в лапку, наставлену злочинцями. І лапка та так захопила левові ногу, що він, пручаючися, ще й сам собі пошкодив ногу. Пошкоджена нога кровоточила й тварина вельми страдала. І поки я, в супроводі — завідувача заповідника, чекали на фахівця-мисливця, що завжди усипляв у таких випадках звірів, один із присутніх сторожів, поспитав завзвіринця:

—А, чи не зїздити б мені по Нджороге? Він тута не далеко. Та він би справніше й упорався з цим царем лісівих житців.

—А, хто це такий, той Нджороге?—питаю. Мені пояс-

нили, що це є такий місцевий житець, який уміє поводити
ся з найлютішими звірями, як із котами чи крілками. І
завзаповідника, - знаючи його, того Нджороге, дозволив по-
кликати, позаяк мисливця довго не було.

Через деякий час, коли мисливець не появлявся, поя-
вився наш післанець, а за їм, на колоїзді, седів хирявий і
майже в жебряцькому одягові, чоловічок. На руці йому ви-
сіла з лози плетенка. І ось, зіскочивши з колоїзду, цей от
чоловічок, знаючи вже од сторожа що виникло, він не звер-
нувши жодної уваги ні на кого знає, пішов просто до лап-
ки, де ричав і стогнав зранений лев, як до звичайного яг-
няти чи поросяти.

Мене, сказати вам правду, був охопив невимовний та-
ки страх. Тож підійди цей чоловічок до лева, з його поле-
тять і те дранте, що на йому тай кістки позираємо, хіба,
коли мисливець усипить лева. Я хотів крикнути тому біда-
кові, щоб не наблизився до лева. Але я не встиг і слова
мовити, як той чоловічок уже був біля лева. З переляку я
на мить аж очі був заплющив, щоб не бачити, як буде той
горепаха розшматований.

Але ж, коли я не почув жодного крику чи левового,
чи людського, я розплющив очі й, на мое здивуванне цей,
безмежно дивний і незрозумілий чоловічок, уже стояв при
леві звертаючись до його зі словами.

—О, рафіка! Сильно ти, бідака пострадав, через лю-
дей-звірів... Ну нічого, рафіка! Я тобі допоможу.

З цими словами, чоловічок сів на землю, упрост біля
самого лева. Я знову мусив заплющити очі зо страху, що
тут його таки розшматує цей цар лісів. Але коли я знову
розплющив був очі, чоловічок, седячи щільно при леві, від-
чиняв уже свою плетінку й витягав полотняні шмаття, щоб
робити перевязку.

—Так і не розірвав його лев?

—Уявіть собі: коли я знову поглянув у бік звіра та

чоловічка, останній – спокійно розмовляв зо звірем. Він, без жодного поспіху чи нервування, робив перевязку і, той страшний звір, хоч би тобі, хоч заричав. Лежав, упрост, ні би мертвий, не ворухнувшись, лише глядячи пильно на своє рятівника.

–Диво – дивне! – гукнули ми всі разом.

–Ну й чим же закінчилось те все?

Чоловічок, обвязавши поранену ногу левові різними ганчірками, щось ще сказав звірові на своїй свагільській мові, устав та підійшов до нас.

–Ну ось! – мовив чоловічок, – тепер, коли прийде до вас "мбуана", тобто мисливець зо стрілою, ви лева таки, по справжньому усипіть. І лише тоді виймете йому ногу з лапки та завезіть його туди, де його не зачеплять гієни. Я зробив усе, що треба. Він спатиме спокійно й рана йому заживе. Тим більше, що нога була не зламана, а лише звихнута. Я поставив її на своє місце та замовив і кров разом.

Лев справді, лежав цілком спокійно, лише уважно й із якоюсь дивною ласкавістю уважно стерпив за чоловічком, мов би чи то хотів подякувати, але не вмів сказати чи, мо, хотів назавше запамнятати вигляд людини, що от урятувала його з болю. Чоловічок ще раз глянув на лева, мовив: "Квагірі рафіки!", тобто – бувай здоров дружок, і, відійшов не чекаючи ні винагороди, ані подяки.

–Я вірю, друзі, що розпові джене нам – чиста й щира правда, – це мені дуже знане. Ви всі вже достатньо од мене знаєте, що мені по війні випало було побувати в комуністичному, московському "раю". Так от там я й був – свідком подібного.. Ми працювали західніше уставленої, неменш проклятої, Воркути на будівництві. Одного з днів, привели чекисти двох чоловіків, старшого й молодшого.

Як опісля виявилося, то ці два горепахи потрапили до нас за те, що вони були надзвичайно релігійні і цим

розкладово впливали на їхніх співвязнів. Але потрапивши і до нас, вони й не думали змінитись. Їх безжалісно били, як хотіли знущались, але вони завзято стояли на своєму. Працювати в неділю чи в свято, вони рішуче відмовляли. Наш комендант, щоб і їх покарати й нам показати, як він уміє навчити таки упертівців, він одного дня, коли всі ми були вже на будові, прийшов і привів не двох собак-звірюк, як то бувало щоденно, але аж шестеро. Ті собаки, глядачи на нас обдертих, знищених, аж клацали зубами, рвучі ся з ланцюгів. Певно й не цковані кинулись би на нас.

—Ей, ви! — гукнув комендант тих двох новоприбулих.. Ходіть сюди! — А коли вони підійшли наказав:— Ідіть просто в тундру! Не оглядаючись!

То був наказ до явної, серед білого дня і на очах, у того ж таки начальства, виразної й неприхованої втечі. А за спробу тікати ми вже всі знали, що такого сміливця може чекати. Але в тундрі, в стані нашого безправства, хоч би й який наказ — мусиш виконати. І ті горепахи, поскидавши шапки, перехристившися, рушили в дорогу, з хвалою Богові на вустах і співом релігійних пісень.

Еге. Коли вони одійшли на кілька сот кроків, з ланцюгів спустили всіх шістьох собак. Собаки стримувані, а може потихці й нацьковувані, розлючені й шаліючі, мовби буревій метнули навздогінці, з жахливим гавкотом і виттем. Ми майже всі вязні, зо страху за наслідки, позаплющали свої очі, щоб лише не бачити того жаху, що мав перед нами настати. Тільки подумати: на двох безборонних і нічим не захищних — шість страшних звірюк!

Почувши собачий рик, несамовитий гавкіт, переслідувані стали. Старший схрестив молодшому руки на грудях, а потім і сам те саме зробив; вони обидва піднесли обличчя до неба й пісня молитва залунала ще дужче, хоча до нас, на чималій віддалі, долітала вже дещо тихшою.

І ось диво: гурма собак-звірюк, що мчали по снігу

зі скаженим гавкотом, раптом, зупинивши перед молитвуючими, перестали гавкати. Вони спершу почали вивискувати, далі — бігати довкола молитвуючих, помахуючи хвостами, а ще далі, як прибиті й упокорені, на черевах під повзли до людей і почали лизати їм узутте та коліна.

Посеред вязнів залунав голосний плач, усі, як один, перехристились. Навіть охорона не витримала й наслідувала нас у присутності свого жорстокого начальства. А сам комендант, зблідши, як сніг, крутко повернув і, пішов геть так швидко, мов би за ним ті собаки мали гнати. Сторожі відкликали собак, а горепахи, що були приречені на загибель, вернули до нас спокійні й зрівноважені.

От таке, друзі, випало бачити мені особисто.

Усі мовчали приголомшенні почутим оповіданнем.

—А тепер скажіть, друзі, хто цікавився наявністю і таємниць у світі й, не вірив що такі в світі такі є. Ось тут треба б нашій людності попрацювати, саме в цих напрямках. Ви бачите, як людина може впливати: в цім останнім випадкові — молитвою. А чи ж тільки молитвою? Щож до попереднього, то як ви з оповіди чули, не молитва усмирила царя лісів — страшного лева, а *внутрішня сила* людини, звичайнісінької людини!

Хоча то була далеко не звичайнісінька собі людина наколи вона могла так вільно поводитися зо страшним звірем. Справа в тому, що той, хто володіє розрошеновою психичною снагою, з яким завгодно лютим звірем може здатися, де завгодно, але звір, найлютіший, зголоднілій, не лише не зачепить його, але ляже йому до ніг і лаштимеся, як приручене цуценя.

—Справді, дивні діла Твої, Господи! — мовив хтось.

—Мати таку силу, можна б було сміливо воювати, із ким завгодно, з певністю в перемозі.

—Ні, мої любі друзі! — мовив устаючи, щоб уже пропустувати до господи, наш улюблений Т. — Коли наша людсь-

ка гуща буде спроможна й опанує психичну снагу, тоді й воен жодних уже не буде. Не буде навіть ні крадіїв, ані будьяких інших злочинців і жодна вязниця не буде потрібна на всьому великому обшири нашої мами Землиці. Такто. Тому я й ще кажу: не на небо летімо, а скеровуймо свій зір, і вивчаймо нашу землю; наши тутешні таємниці. А покищо – бувайте мені здорові!

Незабаром розійшлися и усі останні, глибоко задумані тим: як же здобути от ту всесильну, хоч майже никому незнану – **ПСИХИЧНУ СНАГУ?**

"Психична снага закладена в усій природі й особливо виражена в людині.

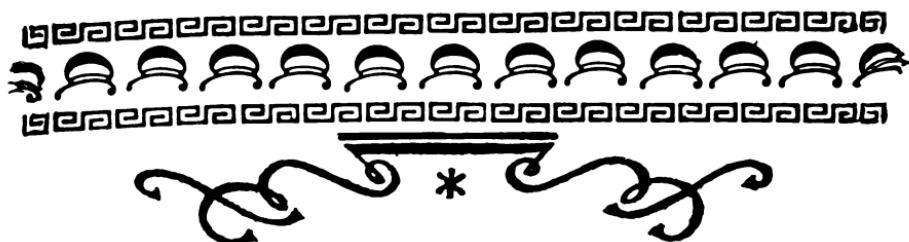
"Люде ці лком розучилися розуміти й застосовувати психичну снагу.

"Як би людина не намагалась забути про психичну снагу, вона нагадає себе і справа освіти-навчити людство поведінки з цим неоціненим скарбом.

"Якщо настав час розмовляти про фізичні відклади психичної снаги, значить дійсність вступила в очевидність; значить люде *позвинні* невідклично прагти оволодіти психичною снагою.

"Вогонь просторони та психична снага тісно звязані між собою та являють основу розвитку світу."

(з "Агні Йога" п.477)

Зарах помиратиши” 9

(Священікове оповідання)

КРАЇНСЬКА громадськість хоча й у чужині, але таки дуже гідно й велично відзначила дваста й п'ятдесяту річницю з дня смерти нашого славетного філософа Григорія Савовича Сковороду.

—Щеб пак! Заслужив чоловік.

—Авже ж. Тому то й широко описано по часописах про його житте, про повчаннє народові, про його непересічну мудрість і зневагу так до багацтва, як і до слави.... Але, чи все то було охоплене, чи все зясоване? — поспітив один із гостювачів панства Горобинців, — пан Тесля.

—А що бракує, на вашу думку? — спитав пан Охрімчук

—Подобало на те, що висвітленнем, не лише в часописах, а й минулої неділі в доповіді побратима Терена, було вичерпано з повною дбайливістю — геть усе, що можливо, — висловив пан Стеценко.

—Висвітлювати то — висвітлювали, але ж помоєму да леко не все, — знову мовив пан Тесля.

—А чого ж не вистачало до повноти? — поспітив сам господар Горобинець. — Адже було достатньо описано, не лише як жив, але й як працював, як навчав; а головне, як ца-

риці носа втер, не схотівши служити московським царям.

—Правдиво, панове! — знову пан Тесля. —Широко й до кладно було писано й про життє, й про працю, й навчаннє. Ба!... навіть про його смерть було блідненько згадано, але ж... Хіба то опис?... Хіба ж то поясненне?

—Помоєму,— мовив Стеценко,— досить таки достатньо; пішов у господарський садок,— викопав яму; прийшов до хати — переодігся в чисту білизну; ліг спочивати та й-помер. Це ж, либонь, і все? Щож тут ще може бути?

—Ото-то й о!... По вашому, либонь, і все. А ось по-моєму, далеко таки не все,— мовив Тесля. —Чому, наприклад, не звернув ніхто уваги на... я б сказав — ненормальне явище... Явище...

—Яке саме? Шо за явище?— перебив хтось запитом.

—Та хоч би й таке: гостює людина в когось там зі своїх знайомих чи друзів; живе, як і всі нормальні люди: єсть, пе, спить, виконує що там ще потрібно. А потім, раптом, ні слова не сказавши господареві житла, бере заступ у руки й, іде собі в чужий садок і,—прошу вас, звернути ва шу пильну увагу!— копає землю не на грядки, щоб садити, хоч би й городину; не ямки, щоб посадити деревця чи кущики троянд, а — свою власну ямку...

—Ну й, щож тут дивного? —питає Стеценко.

—Певне почув, що вже надійшов час,— мовив хтось.

—Слушно, панове... Почув, що надійшов його час. І тут не потрібно, що — відчув. Але дозвольте запитати вас: Як відчув? І чому це, я або будьхто з вас, не можемо так саме "відчути" отої хвилини, коли нам належатиме розпрощатися з цим світом? — питав Тесля. —Насамкрай, як бо це можна так виразно відчути... Та ще й будучи цілком здоровим? Як це можна, будучи певним, що саме цієї ночі ти помреш — переодягнися в свіжу, чисту білизну й — лігши в ліжко, спати, знаючи, що вже — кінець, спокійно собі, як ні чого й ні кому не винен,— oddati Богові душу?... Ось де, по

моєму, вся заковика! Але щось її ніхто не завважив.

—Правду сказати, — мовив Пилип Горобинець, — це — дуже й дуже дивна річ; така дивна його смерть.

—І ледве чи будьхто й спроможний буде її пояснити, — мовив Терен.

—Це щось подобає на те, що Сковорода та був ніби то ворожбитом, що сам собі на-ворожив смерть, —та ще й свідомо! — мовив Стеценко.— От де незрозуміла річ!

—Ворожбит чи не ворожбит,— мовив Прищенко, — але помоєму, тут щось ніби то звязане чи не з яснобаченнем, а то й — ясночуттєм. Ви, мабуть, усі чули, що є такі люди, які мають якесь унутрішнє "третьє око", як то сказати науково, якого ми всі, очевидно не маємо. Такі люди, з правила, не лише можуть угадувати щось, але виразно знали й чути; що ви думаете собі, що хочете робити тощо.

—Це ви, пане Прищенко, хочете сказати, що наш славетний філософ Грицько Сковорода та був — ідуський йог? — запитав Стеценко.

—А чому б і ні? — поспішив запитом Тесля, замісьць Прищенка. —Адже ж ви знаєте, що Сковорода був — цілком безсрібник; уникав людської шани й слави; живився — чим випадало наживитись. Але уникав мняса, навіть, риби. А в додаток, — ні тютюну не палив, ані горілки не пив... Був справжній постувач.

—Саме те й роблять індуські йоги,— мовив Прищенко, — які тільки завдяки цьому, не лише можуть знати, коли їм надходить смерть, але й — запакований індійський і постувач, і йог, зовсім голий у спеціальному вимуруваному склепі, в седячому стані, на подобу Будди, й без води, і без їжі та повітря, завмирає й *сорок два* дні, зупинивши серце й живчика, спокійно собі витримує. А потім того, оживав; його одкопують, витягають зі склепу й він, не лише нормально живе собі, але й каже, що коли він матиме двацять дев'ять років віку, то й зовсім покине жити

в такий саме спосіб. От завзята особа!

—Читав я, мої любі, — мовив присутній священик,—що один із таких йогів, навіть шість місяців пролежав у воді на самому дні великої й святої ріки Гангу. Опісля витягли його, він ожив знову. Ці речі, якщо й можливі, то хіба справді тільки справжнім йогам та ще й індуським.

—А чому ж ми не можемо припустити, що й Сковорода наш був саме такий йог?— питав Тесля.

—Тим більше, що й Сковорода, так саме, як то й індуські йоги, споживав лише рослинну поживу.

—Можливо,— мовив священик. —Минуло бо чверть тисячоліття й тепера ми не можемо вирішувати, хто він, —йог чи не йог, був.

—Уже одне те, що Сковорода уникав слави, не долю блював і срібла, як тута було згадано, живився лише рослинною поживою, вже це саме собою доводить, що та йога йому була не чужа,— настоював Тесля.

—Це тим більше, що, як оповідають, — Сковорода зовсім не вживав ніякого хмільного, яке ніби одбирає людині здібності з йоги,— ддав Прищенко.

—Згода, мої друзі,— знову мовив священик.— Як ви й сами гаразд знаєте, я так саме не вживаю жодного хмільного, і то все своє життє. Але ж йогом я таки не став. І хоча вже зближаюся до свого земного кінця життя, та так тики, на мій жаль, і не можу знати: коли й за яких обставин, мушу розпрощатися зі своєю милою паствою та цим, хоч і милим, але й осоружним світом...

—Хо-хо, отче!... Чим ви заклопотані! Це може завтра, якщо ще не цьогодня, відчуєте те, що вас так болить,— мовив Прищенко, щоб заспокоїти старенького священика.

—Не знаю, не знаю... Знаю лише одне, що тута щось зовсім не так, як дехто з вас думають.

—А чому саме, отче? —спитав Тесля.

—Та, як вам сказати... Не згоден я з вашими вис

новками, що ніби лише не пющий хмільного, може там чогось досягти...

— Власне: пющий — нічого не може досягти,— мовив, на священикову заввагу Прищенко,— бо ж він усе топить у своїй чарці сивухи.

— То повашому: не знатиме, коли й помре? — поспитав якось хитрувато священик.

— Поза всяким сумнівом,— відповів на те Тесля.— Адже, ні наш Сковорода, ані індуські йоги, як ви, отче, чули, ходного хмільного таки не вживали.

— То повашому,— знову питав священик,— питуї хмільного не може дійти до того, щоб знати день своєї смерті? Чи не так я вас зрозумів?

— Достоту так, отче,— відповів Тесля.

— Тоді дозвольте, панове, мати сумніва щодо цих ваших висновків. Я маю зовсім інші докази, як ви пробуєте оце довести,— мовив священик.

— Просимо, просимо, отче! — гукнули всі сливе разом.

— Буде цікаво почути! — докинув ще хтось.

— Тим більше од священика, ще й не пющого!

Священик мовчав, мабуть щось собі обмірковував. Та мовчали й ми, чекаючи, що ось він таки збере свій досвід багаторічний, укладе його в послідовність і, таки, може й оповість. І священик таки нас не завів.

— Було це в рідному краю та й, досить таки давненько, бо задалеко перед першою світовою війною, десь між 1903 та 1909 роками. В нашій славній Галичині, а не в "Західній Україні", як тепер завели дику моду казати, в Станиславівському повіті є собі, чи може вже лише було, таке собі село — Тязів. Село, як людність, було дуже релігійне. А цьому доказом було те, що не було бо того найменшого свята чи звичайної неділі, щоб моя церква, не була повна повінця, молящим людом.

Старші й молодь, особливо навчанці, впрост обляга-

ли божий храм. І що найцікавіше, так це те, що батьки се ла цього, маючи діточок, з усіх сил, з останнього стягали ся, щоб своїх дітей, особливо навчанців, забезпечити всім, потрібним одягом і взуттям на зиму, щоб дітки могли ходити справно не лише до вчальні, але й конче, бувати кожного свята й неділі в своїй церкві – слухати богослужбу.

Еге ж. Розпочавши ото служити в цій от парафії, як ви й сами можете зрозуміти, я мусив, бачучи такий, сливе стихійний, нахил до богослужб майже всього населення, де-шо моєї уваги приділити й тому питанню: "Невже ж –геть усі от такі щиробогомільні? І коли таки твердо був переконався, що й справді вся людність була богомільна; були бо випадки, зрозуміло, що комусь до скрути забракало часу бути неухильно завше в церкві... Тоді мені виникло: А хто ж із усіх – найщиріший у провідуванні богослужб?

І ось за короткий час, я виразно побачив одного господаря, звали його Онуфрій Гриньчук, – який не лише ніколи не пропустив жодної відправи, але майже-що перший за-вше приходив до церкви. Він завжди зразково поводився в часі служб і, видно не погано знав хід відправи. Це ме-не було дуже врадувало. Адже це було в селі, що сливе – геть тонуло в непросвітній темряві, гноблене чужиною. Ми, в тому бо часі, ще були під Австрією.

Старенький священик на мить замовк. Напевне внутрішнім зором полинув у рідний край, щоб оглянути ту, по над мало не тричвертьстолітню пору, що так далеко одлєтіла од сучасності. Ми також мовчали з пошани до понад вісімдесятлітнього дідуся. Насамкрай священик таки мовив, дещо прокашлявшись:

–Еге ж. Запримітивши таку релігійність Онуфрієву, одного разу, розмовляючи з його рідним братом, Нилином і, хвалячи Онуфрія, я був висловив Нилинові своє бажання зазнайомитися з Онуфрієм ближче. Хотів бо не тільки-но розузнати, як то він розуміє релігію й узагалі Божу спра-

ву, але й як йому щастить не пропускати жодної богослужби. І ось на моє бажаннє Пилип, лише здивнувши плечима, з якогось-то ніби здивування, що я приділяю свою увагу його братові, відповів: "Отче! Хоча Онуфрій мій брат, але я вам не радив би робити цього".

Мене це дуже здивувало; Як бо це так!? Рідний брат, замісць зрадіти такому випадкові, ще —одраджує мене близче зазна йомитися з його братом Онуфрієм? Тож, природньо, й питаю Пилипа: "А чому ж це так висловлюється пане Пилипе?" Еге. А він і відповідає: "Бо мій браток — останній пияка" і подумавши трохи додав: "Як ви, отче, завважили, він і до Божого храму ходить справно, не пропускаючи ніколи відправи, і сповідається, але... але щодня мусить бути конче пяний, бо без горілки, йому й день—не день"— закінчив Пилип нашу розмову про Онуфрія.

Еге. Я нічого не сказав Пилипові на його звітуванні про рідного брата, хоч і мусив би таки вичитати йому повчаннє, що, не кажучи вже про рідного брата, але й про чужого, навіть, так не добре відгукуватися й принижувати цим людину в очах якого б то не було співрозмовця. Але сам собі ухвалив: "Треба перевірити! Чи не наклец, часом, із якоїсь помсти? Таж бути не може, щоб так от релігійно настроена людина та аж так ото пиячila, як ото браткаже?

Приділивши тепера дещо більше уваги вивченю Онуфрія, його поведінки, стосунків із оточеннем, мені таки випало, хоч і з болем у серці, твердо переконатись, що його брат Пилип, таки правду був сказав. І, якщо посуджував свого брата, то ніяк не з будьякої помсти, а лише зі співчуття й безмежного болю за братову долю, бо нічим не міг йому допомогти, щоб той залишивши таке життє, взявся за розум.

Побачивши таке сумне становище того горепахи Онуфрія, я вирішив застосувати, пастирських заходів і прав, щоби вплинути на пияка. Отож, покликав його раз до себе в небогослужбовий час; дуже хвалив його релігійність і те, що він ніколи ніби не пропускає жодної богослужби. І на моє здивуваннє, мій Ону-

фрій, ніби зовсім не пяний, – лише щиро дякує мені за мою похвалу, кажучи, що, мовляв, без служби божої – жити не може.

– Ну, гаразд, пане Онуфріє, – кажу йому, – але якже тови от така богообійна людина, така глибоко релігійна; ось так любите богослужби, що без їх і жити не можете, а ось – щодня ви пяний, сливе, як дим. Ось навіть і тепера тхне од вас сивухою як од намоченої ганчірки? "Така вже, каже, видно моя доля" – відповідає. "Без Бога, кажуть, не ступити далі порога, а горілка мене на світі тримає... Шо я маю робити?" – питав мене.

Я йому настирливо радив покинути пить; давав настанови як саме й що треба робити, щоб одвікти пиячти. І він – пообіцяв таки віправитися. Але нічого, очевидно, не зробив, бо пив і далі, як і далі дуже дбайливо провідував усі богослужби.

Старенький наш священик видно втомився, так довго й бе зупинно розмовляючи. Він знову замовк, але не надовго, бо видно йому й самому кортіло швидче дійти до найосновнішого. І тому, за якусь мить, знову озвався.

– Сливе несподівано було започатковано святу Мисію під проводом оо. Василіянів. Це було в селі Павелчі. Навпростець – би летіти, це було лише п'ять кілометрів од Тязева. Іхати ж чи йти пішки, було значно далі й дорога була занадто важка: горби та ярі й урвищка. І всетаки люде нашої церкви, громадно й видно з охотою частинили в тім молінні. І, на моє велике здивуваннє, ходив на ті мисійні повчання Й Онуфрій Гриньчук. Що вже його туди тягло важко було сказати, та й не було часу пе ресвідчуватись.

Якось небавом по тій святій Мисії в Павелчі, коли я седів у своїй парафіяльній писарні, несподівано надійшов до мене Онуфрій Гриньчук. Зрозуміло, я його похвалив за ревність і побожність. Висловив і свою надію, що ця свята Мисія, напевне і йому особисто принесла немало Божої ласки, а може й поведе і його та наука на добрий шлях.

– Отче, – каже він, – ви немов би знали мою думку. Саме в цій от справі я й прийшов до вас. Ту таки Мисію я – дуже й

дуже сподобав. І я щиро розкаявся, отче, слухаючи повчань. Але біда: прийшовши до господи, по причастю, другого дня – я й знову був пяний... Що маю робити?"

То таки сумне ваше становище, – кажу йому. – Невже ж ви, Онуфріє, не можете себе ніяк стримати? Так ж так: по-перше – ви порушуєте обітницю. А це – великий гріх, більший за пияцтво ваше. По-друге – ви колись од тої таки горілки можете згоріти й то так, що й люде не бачитимуть коли саме, тож і немати мутъ змоги допомогти вам.

Похитав він, похитав головою та й каже: "Я прийшов до переконання, отче, що як я був усеньке життє пянича, то таким і помру, мабуть – нема бо ради! Але перед тим, як одам я душу свою Богові, я хотів би дещо позбутися гріхів перед громадою таки з вашою, отче допомогою."

Що ж, – кажу я йому, – це дуже добра справа й я охоче вам допоможу що зможу. Але в чому ж полягає ваше, Онуфріє, бажаннє? Чи буде воно мені під силу? – питаю його. А він: "Ось при ніс я вам, отче, дваста корон грошей. Будьте так ласкаві, покладіте їх до банку та попросіте наших людей, нехай і вони також дещо допоможуть, і влаштуйте, прошу вас, і в нас таку саму, як то була в Павелчі, святу Мисію!"

З Онуфрієвого доброго почину, люде гроші сипнули дуже щедро. Хоч той бідацький гріш і був дуже потрібний кожному в своїм господарстві. Але, видно, люде добре розуміли вагу святої Мисії. Тож за півроку часу, я вже доповідав своєму епископові про потребу святої Мисії. Я був вельми врадуваний, що добрий Господь не дастъ і Онуфрієві душенці марно загинути та пішло й йому силу позбутися того страшного налогу.

Я гадав, що його щира молитва, щоденне причастє, а дотзго ще й друга обітниця, нашого горепашного Онуфрія, якщо й – не цілком одразу, то принаймні, хоча поступінно, але оздоровляючи його, виведуть на шлях цілковитого видужання... Але ж, де там! Як пив, так і далі продовжував пити, навіть, по відбутій – з його ж бажання, святій Мисії вже в нас! Нішо йому не допо-

могало. Так закореніла йому та лиха звичка, що цілком годі, хоча б щось найменше, було зробити.

А час же, сами знаєте, не стоїть: дні летять за днями, а за днями – тижні й місяці. І не зогляділись ми, як настав уже й 1909 рік. Був саме початок липня. Одного разу, десь посередині тижня, раптом прибігає до мене Пилип Гриньчук, годину мою десятій ранку й, важко дишучи з нагального бігу, каже мені: "Швиденько, отче, збирайтесь... Онуфрій помирає... Його б треба запричастити".

Мене, знаєте, друзі, як ув окріп кинуто: ще ж учора я його бачив цілком здоровим, розмовляв. Хоч дещо був пянуватий, але ж не помирав. Я без жодного слова даю ключі Пилипові од церкви:–Біжи, кажу йому, одмикай церкву!– а сам швидче натягаю на себе рясу й слідком за Пилипом біжу до церкви по Найсвятіші Тайни, щоб причастити таки Онуфрія.

Притильном прибігаємо ми з Пилипом до Онуфрієвої хати, а він – уявіть собі, що вибрикнув!– седить собі в кінці столу й мало не посвистує. Причепурився в усе нове: одяг, чоботи, чиста сорочка, навіть гарно поголений. Підпер собі рукою голову і хоча дещо блідний, але живий же, живий! Та ледь побачив мене зо Святыми Тайнами в дверях, нараз ізсунувся з лави та й упав на коліна, тягнучись устами поцілувати Святі Тайні.

Старенький панотець знову, натомившися тривалою оповіддю,– замовк. Витер спіtnіле чоло й видно переживаючи наново давноминулe видиво, важко зітхнув і почав закінчувати.

–Не в похвалу собі кажучи, друзі мої, я завше був витриманий, спокійний. Але ж, що я побачив Онуфрія седячого при повній свідомості, причепурено^{ГО}, як на весіллє, мене це вивело з рівноваги. "Що це ви, Онуфріє, жарти затіяли собі робити над Ісусом Христом?..." Заявляєте, що ніби помираєте, а ви ж – здоровий як бик, ще й причерурилися, може до дівчат іти?"..."Так отче, любий, не лайте лише мене: я здоровий.. але... але зараз помиратиму".."Як же це так?–питаю його. З чого ви взяли собі в голову такі дивниці, чи не з горілки, переборшивши випити.

Еге. А він мені: "Ні, отче, не з пяної голови. А з того, що цьогодня я був пішов косити траву. Прийшов на сіножать, ледь-но почав першу ручку косити, — гульк! — а за мною — смерть"..." А, яка ж вона з себе на вигляд?" — питаю. "Щось котилося за мною чорне, ніби баран. І що я ступлю крока й воно слідом"...

Мене все це, правду кажучи, збило з пантелику: здорова й не пяна людина, а ось узяв собі в голову, що він — уже помирає. На мое здивування й сопуха горілчаного не чутніло Онуфрієві, з його рота. Бачучи таке становище, я вже не мав охоти багато розпитувати про ту зяву чи його смерть. Не втрачаючи часу, — бо Бог його знає, що може з їм виникти за мить! Еге, я швидче почав сповідати його. Запричастивши помираючого Найсвятішими Тайнами і, побажавши Онуфрієві швидкого видужання, попрощався з їм і вийшов. Уважав бо, що якщо він і справді помиратиме, то ~~не~~хай помирає в тиші й під опікою самого Святого Духа.

Вийшов я собі од Онуфрія й іду до господи. В голові мені — цілковита порожнечка, мов би геть усе з єї виметено. Так і несподівано й приголомшливо вплинула на мене подія. Іду без думок і, ось, не доходячи до свого житла, чую: за мною хтось біжить. Оглянувся я назад, аж мене назdogаняє Пилип. "Отче!... Дозвольте ключі од дзвіниці. Іду дзвонити.. Онуфрій — уже небіжчик" .. Я аж отетерів з такої новини.

—Дивні діла Твої, Господи!.. Тільки й вимовив, христячиться й даючи ключі Пилипові.—Була людина щойно й — нема вже"— закінчив священик свою дивну таки оповідь.

—Шо ви, панове, на це мені скажете? Чи міг бути йогом — наш Онуфрій? Як він міг знати, що ось зараз має померти? У його видиво, мої друзі, я не міг повірити. Але ж і факт — зостав фактом, якого годі заперечити...

Усі ми, збиті з пантелику, мовчали. Подія й справді буда досить заковириста.

молитуваннے по церквах – не допомогало. І Катику описанівся на межі безвихідної й неуникненої трагедії. То ж на його місці інший би проклинає уже не лише все на світі, але й самого Бога, що не звертає жодної уваги на його болі й муки.

Але Самійло Катику, хоч і чорної раси людина, був не з тих, що проклинають світ, а тим більше того, Хто дав людині життя, створивши її на свою подобу. Не може ж бо бути, гадав він, щоби всемогутній Бог, створивши й пустивши людину на світ, заставив її на призволяще й не допоміг би. Напевне мої досьогодні молитви й благання – ще не були такі ширі, щоб заслужити на порятунок з біди цеї безвихідної.

І Катику, не тільки не втрачав надії на Божу допомогу, але й був певен, що лише Сам Творець – Бог усього сущого на світі, – може допомогти. І саме тому, він ще палкіше почав молитувати; ще ширіше й запопадливіш розпитував тепера, де й кого лише випадало зустріти.

І ось, якось суто випадково, почув Катику, що є така молитва, – особлива молитва, – яка конче доходить в сме, мовляв, вухо Богові й тому приносить полегшу або ж і цілковитий порятунок.

Тепера Катику, рано – встаючи й пізно – лягаючи, з глибини своєї наболілої душі молитував: "Привіт Тобі наш Життедавче! Прийди до нас із Твоєю святою допомогою й зілляй силу Твого всевиліковуючого життя на мою донечку; обнови живою Твоєю силою кожну клітинку її тіла та заспокій її кожний нерв; облегчи її змучене серце й почуття! Нехай підіймeseся животворча хвиля Твого, Боже, та кого нам потрібного життя й зогре кожен член зболілого її тіла та вистрадану душу. Постав, Боже, ангела Твого охоронця заради потіхи й захисту, поки не вернеся до єї здорове, нехай він захищає й охороняє її од усіх недуг на світі! Амінь.

І не минуло й тижня часу, на на сьомий день, слушніше, в ночі того сьомого дня, коли Катику, змучений ї виснажений своїм горем, був міцно заснув, десь опівночі, якась невідома сила будить його. І ледь він розплющивши очі глипнув, як у туж мить побачив перед собою святого Ангела, що сяяв сонячними променями й од його сяяння і вся кімната була освітлена, ніби денним світлом.

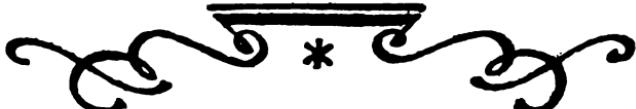
—Божий сине, Самійло!— мовив Ангел, як ніби дзвонником продзвенів його голос.— Твоя щира й палка молитва Богом почути. Радуйся ж! Бог милосердний зглянувся на твоє важке горе. Досі ти безнаслідково вдавався до лікарів, але лікарі без Бога й його допомоги, хвороби на яку твоя донька хвора, не вилікують. Твій порятунок не в людських лікарнях, зані в руках лікарів...

—О, Боже ж мій!... Деж мені шукати порятунку?!—за волав Катику, впавши на коліна перед Ангелом.— Я всеньке своє майно й житте, навіть, oddам, аби врятувати моїй дитині житте!— благав Катику.

—Устань, Самійле, й не розплачай. Твій порятунок ти знайдеш у лісі. Іди негайно в ліс і там знайдеш рятунес зілле!— наказав Самійлові Ангел.

—Але ж, Господи, Боже мій!... Як же я можу знайти те рятівне зілле,— волав Катику, ще стоячи на колінах.— У лісі ж так багато різних рослин, яких я зовсім не знаю!..

—Не турбуйся, Самійле, й будь уважний!—наказав йому Ангел. І в цю ж мить, уся кімната, що досі була сяяла денним світлом; раптом потонула в цілковиту темряву. Але ж у темряві нараз ізявилась невеличка крапка світла, що сяючи й мерехтячи, поволенъки більшала й більшала. І коли досягла розміру долоні, Самійло побачив на ясній плямі людину, що йшла по лісу. І не минуло й секунди, коли та постать, із невеличкої, ледь помітної плями, росла та й росла. Постать ішла тепера по густому лісу й усе раз-по раз зривала й оглянувши, кидала геть.

АНГЕЛЬСКИЙ НАКАЗ

10

(ТАЄМНИЧО-РЕЛІГІЙНЕ ЯВИЩЕ)

I.

MАЙЖЕ всі житці міста Мачакос, прекрасно знали Самійла Катику, як дуже ввічливого й добро-го та веселого, що й власника великого заїзду в місті; воднораз і неабиякого комерсанта. Але ось півроку часу, як містер Катику – доневпізнання змінився.

Останній часходить він сумний; голова йому похню плена, мов би він шукає згублену голку. Зустрічаючи знаїомих він або важко зітхає й мовчить, або ж мало-що не з слізьми на очах, скаргує про долю доньки, своєї одиначки та все розпитує й розпитує.

Та й не диво: вже не сотні, а тисячі витратив він лікуючи свою єдину дитину; вкладав усе серце й душу; мавтався по лікарнях і – ніякої тобі допомоги!

Дні, тижні й місяці й довгі нестерпні роки минають а така люблена донечка, притьмом на очах йому гине. Що недалі, то все кволішає й кволішає; худне й худне на тілі. Ніби й хвороби виразної нема. Уже що їй не давали, чим

уже її не годували; подобало, що й себе б оддав Самійло Катику на смерть, аби лише жила його одиначка. Він уже не міг ні спокійно спати, ні їсти, ані пiti, все думав: що ж ужити, як рятувати дитя зостале йому по смерті також гаряче любленої дружини?

Сім років страдає горепашна дитина на якусь незрозумілу серцеву хворобу. Показував батько дитину майже всім лікарям, професорам; довго вона валялась і поки єївських *) лікарнях декількох; перепробували лікувати дівча найрізноманітнішими ліками й способами. І, насамкрай, мало що не вбили лікарі містера Катику, сказавши, і то остаточно, що хвороба його донечки – невиліковуєма й на видужаннє нема найменшої надії.

Чи ж може, люблячий батько своєї дитини, занедбати її; кинути на призволяще; не зважати на те, що дитя – тобі впрост на очах сохне й ось–ось загине? Так то треба бути деревиною, щоб не сохти й собі разом із дитиною! І тому-то Самійло Катику й сумував, скаргував зустрічачи друзів чи знайомим, а його гумор і веселість, як та корова язиком давно злизала.

Будучи глибоковірючим християнином, Катику вже обходив усі церкви, широко молитував Богові й усім угодникам Його; наймав молебні за здорове донечки, а вона й далі сохла, як билина на середстепу безводного. Тож здібуючи знайомих і незнайомих, він уже не лише розповідав про своє найболючіше лихо, але кожного зустрічного розпитував: чи не знає хтось про будьякі ліки, що могли може б допомогти, в його безвихідному становищі?

А вже, коли почув Катику, останній вирок високофахових лікарів його донечці, що хвороба невиліковуєма й – нема жодного порятунку, він цілковито втратив розум і ладен був спродати всенікте своє майно, щоб лише рятувати хворе дитя. Відчай і безвихідь не давали йому спокою, а

*) Африка.

І яке ж було невимовне здивуваннє, коли Катику, що так уважно стежив, у тій постаті, що тепер вже досягла нормального росту людини, як ото показують у кіні, та побачив сам себе. Він аж був скрикнув із несподіванки. Але Ангел, що тепер був у повній довкільній темряві, мовив:

—Затям, Самійле, це місце в лісі! А що ти не знавши, й не бачивши тої рослини, можеш нарвати іншої, тож... будь уважний! Гляди! — наказав Ангел Катикові. І в цю ж мить Катиків двійник, що ходив по лісу, нагинається, зриває якусь рослину й розглядає, повертаючи з боку на бік. Ще одна мить і Самійлів двійник ізник із тієї сяючої картини, а зостала одна лише рослина в значно побільшеному й вияскравленому вигляді. — Ця рослина, — мовив Ангел, називається "Babachu psia romenta" — її вживали баби знахарки в далекій і тобі незнаній Україні. Хоча й там у цей сумний час уже позабута, через безбожну владу, що не навидить Бога й топче народню віру в Його святе Ім'я, — пояснював Ангел. — Із цього зілля, ти повинен зготувати й потрібні твоїй донечці ліки. І з Божою допомогою вона й видужає...

—Боже ж мій! — заволав Катику. — Як же я, грішний, не вміючи, маю готувати ті ліки?!

—Коли матимеш у руках зілле, твій розум я осяю в той спосіб, що ти все зробиш так, як тобі звелю. Але все це даю лише тобі, як широко вірючому в святого Бога та не використаєш собі на збагачення... Несмієш передавати никому, але лікувати можеш усіх, хто того потребуватиме й, конче, безплатно, — мовив Ангел і в туж мить Семійла — огорнула неймовірна темрява глупої ночі.

—Боже мій, милосердний! — заволав Катику й далі ще стоячи на колінах. — Широ й безмежно дякую Тобі, Господи, за Твою святу до мене грішного божественну ласку... за посланого Тобою, Боже, Твого святого Ангела на мое проханнє! Нехай же святиться ім'є Твое, Боже наш, так

у безчислених віках, як і в безмежних просторах!

2.

ИОЙНО зарожевів лише схід сонця, блакиттю розпростертий над обрієм, як Катику, кинувши сливе все печене й варене, все невідкладне, вже підходив до недалечкого лісу. Досі ліс йому був майже що не знаний. За торговельними справами йому ніколи бо було і бувати й цікавитись лісом. Але Самійло йшов по лісу так ніби він знат у лісі всі куточки, як і всі дерева й кущі.

І ледь він наблизів до того місця, що бачив у нічній картині, як зразу ж побачив і ту рослину, що мала би вилікувати йому доньку од страшної недуги. Шанобливо та побожно зривав Самійло зілле й безмежно радів: він бо-ні крихти не мав сумніву, що нічний гість, то – був справжній післанець самого Бога.

Коли ж Катику приніс зілле до господи й почав готуватися робити ліки з зілля, нараз він почув, що й ходячи й усе роблячи цілком свідомо, але йому в голові була виразно відчутина якась інша воля й керує його діями так і в такий спосіб, як саме їй потрібно. Так Самійло й готував ліки, почуваючи присутність певно ангелової волі. І він ні не бентежнів з того, ані не виявляв спротиву.

Ішов час і, хоч поволеньки ніби посугуваючись, але ж уже попершому тижні, як Катику почав напувати дою ліками, вже зразу й то виразно, було видно, що дівча почало видужувати. Їла тепера й пила вона все з великою запопадливістю й охотою; спала цілком спокійно. Сяяннє її очей було таке радісно-блаженне, що батькові аж серце й душа почали радуватись.

І не минуло ще й три місяці часу з того дня, як у перше почала дівчина вживати ліки, але всі рідні й знайомі, вже виразно бачили, що дівча не лише поправилося, не лише поповніло на тілі, але вже повністю почувало се

бе цілком здоровою. Тепера вона охоче бігала до вчальни та могла вже дещо працювати в саду та на городі, почиваючи себе сильною й здоровою.

Самійло Катику, що так був останні місяці висох на тріску, за тих важких переживань, так саме поздоровшав. Він щиро й побожно дякував Богові. Наймав і далі молебні, але вже не тільки за здорове донечки, але й із подяки Богові та Його післанцеві Ангелові, який навчив Його рятунку майже гинучої дитини.

Усе це, майже чудо, бачили не лише близча й дальша рідня, але й усі сусіди. Почуло про це й усе місто, що Катику Самійло, зненацька, став нараз лікарем, ніде й ніколи не вчившися лікарувати. І ось врятував свою доньку сім років хворілу, яку й лікарі були відмовились лікувати а він, якимось, йому одному лише знаним, зіллем, поставив її на ноги. І тепера дівча знову стало здорове й життерадісне, немов би ніколи й не хворувало.

Як жолудє восени з дуба, сипнули тоді люде до Катику зі своїми різними недомаганнями: тому – серце доля гає, тому – нирки болять; з'явилися зі шлунковими хворобами, з опухом ніг або животів; приходили й із іншими, ча сто й незрозумілими хворобами. І Катику, що давніше був знат лише біганину в торговельних справах, тепера мусів усе те облишити й лікувати своїх довірливих людей, яких щодалі, то все більше прибувало.

Така Катикова широкознаність не уникла пильного й спостережливого ока ні поліції, як доглядача ладу в місті: натовпи людей біля Катикової хати їй були не довгодоби, ані тим більше лікарів, що були зрекліся лікувати, його ж таки доньку. А він, той Катику, як ніби нана смішку їм, не лише вилікував свою загибаючу доньку, але ще й інших почав лікувати; дотого ж – безкоштовно. А це ж означає – забирати їм хліб, що вони, лікарі, мали б заробити на тих хворих.

Ось ці дві силі й зійшлися на тому, що містер Катику, отої невчений торгаш, не лише знається з самим Сатаною, й під його керівництвом працює, але й, головне, порушує лад, житте й чистоту міста. А тому, щоб це та не ширшало й не призвело до якоїсь пошести,— замкнути самого Катику до вязниці й суворо заборонити йому практикувати лікування катинським способом.

Так вирішили й так зробили: хворих людей, щоблагали й чекали допомоги в Катику, безжалісно розігнали, а самого "вічдоктора" Катику, посадовили до вязниці за крицеві гратки, як злочинця. Сумно було Катикові нізащо таки седіти в хурдизі, але в сні одного разу, йому зявився знову той самий Ангел охоронець і, збудивши Катику зо сну, виразно сказав йому: —Сине Божий, Самійле!... Не розпачай і не турбуйся. Ти ось проседів уже місяць часу нізащо. Але тобі й волос із голови, без Божої волі, не впав і не впаде. Цьогодня ти будеш звільнений. І можеш діяти й далі, як належить!"

І ледь вимовив Ангел ці слова, зразу ж і зник, ніби його й не було тут ніколи. Катику, впавши в потемках на коліна, почав гаряче дякувати Богові й Його Ангелові.

І, справді, того ж дня його звільнено.

3.

BІМІСТЕРСТВІ здоров'я була неймовірна біганина. Ті службовці, що завше седіли, як єгипетські мумії при своїх столах або нікали з відділу до відділу, як сонні мухи, не маючи що робити, цьогодня ж те лише й робили, що шмигали то сюди, то туди; то шепотіли, то голосно розмовляли; то збиралися гуртками, а то по дво-троє розмовляли: всі чекали неймовірної події—мав прибути той, що бувши ледве письменний, ніде не навчав-

шись лікарувати – став славетним лікарем на всю Кенію й вилікував свою доньку, яку лікарі вже відмовили лікувати не знаючи й не розуміючи її хвороби.

Уже надходив кінець робочому дніві. Комісія, яка мала розглянути прохання містера Катику, вже кілька раз розходилася і знову збиралась, а Катику все ще не появлявся. Уже сам міністер міністерства здоров'я почав нервувати з того, що запланований суд над порушником лікарської етики, не може бути здійснений, бо ж сам відповідчик, а в той час і прохач про дозвіл на вільне практикування лікувати людей і досі не прибув.

І коли міністерські годинники вибили голосно четверту годину, а службовці вже готувалися відійти на спочинок, раптом до великої залі ввалився справжній загін людей, запорошених дорожнім порохом і знеможених літньою невгамонною спекою та дальньою дорогою. Це прибув, але не сам, а зі своїми свідками, Самійло Катику. Вмить ожило все міністерство; завиривало житте, забив працьовитий живчик у затамованому организмі установи.

Без найменшого заклику, позбігали до залі, не лише всі члени комісії, але й майже всі службовці, що вже готувалися бути йти до своїх господ. І сам особисто міністер, очоливши тепера комісію, зразу ж упрост буревієм – напав на досить змученого дорогою пана Катику.

–Містере Катику! Ми вкрай обурені з вашої неакуратності! Вас викликано на десяту ранку, а ви прибули щойно тепер... Що це за натовп із вами?

–Але ж, ексцеленці! Який же далекий світ!... Пробачте мені винному! А це ті люди, що воліють просити вас, щоб мене не карали...

–Ми ще нікого не караємо, лише хочемо встановити суть справи, а тоді вже буде видно. З вашого подання, ми бачимо, що ви незаконно взяли на себе обовязок, на який не маєте жодного права, бо не закінчили ніякого учбово-

го закладу; не маючи медичного диплому.

—Ексцеленціе!... ось мої права! — гукнув Катику, показуючи на своїх свідків.

—Ми потверджуємо його право! — гукнули в туж таки мить Катикові свідки.

—Тихо, панове! Вас ніхто не питася. Коли прийде потреба й час, запитаемо й вас. А вам, містер Катику, помо єму, пахне вязниця. З надісланих із міста Мачакос повідомлень місцевої влади, ви робите там безлад і бавитесь в лікаря, лікуючи якимось сатанинським способом...

—Неправда, неправда! — знову залунали голоси майже всіх наявних свідків.

... Обдурюєте людей і обурюєте їх проти місцевої влади й лікарів, — продовжував міністер.

—Неправда, ваша ексцеленціе! — мовив тепера й сам Катику. — Ні проти кого я не виступаю й нікого не обдурював ніколи. Лікарям же не забираю ніяких заробітків. Бо не беру з хворих нічого. І не моя вина, що наші лікарі — не могли вилікувати навіть мою дитину. А ось я сам, лише з ангельського наказу, вилікував не лише її, але й ось.... бачите! — показав Катику на два десятки свідків. — Усі вони вилікувані лише дякуючи моєму способу лікування. Я ніколи не був навчанцем жодного медичного закладу, але сам Ангел наказав мені лікувати...

—Який ангел? — здивовано запитав міністер, урвавши тривалу промову Катикові.

—Той, Божий Ангел, який збудив мене одного разу, коли я був у безвихідному становищі зі своєю дитиною, й наказав іти в ліс і зібрати зілле, яке й дасть допомогу в лікуванні моїй доньці, хоч лікувати її відмовились усі лікарі й професори. Не знаючи, що то за така серцева хвороба, яку вони вперше в житті бачать. І якщо я, наважився просити в вас дозволу лікувати людей без пересадки в грудину чужого серця, що провадить професор і доктор —

Християн Барнард, то тільки тому, що мені не лише дозволив, але навіть велів Ангел це робити. Я – жодний лікар і, не менше – жодний шарлатан. Як, тим більше, ніяких сатанинських заходів і способів не вживаю. Я й не зневажаю нікого з лікарів та не заперечую нічим їхню науку. Алеж тому, що операція з пересадкою серця: й дуже важка і не завше вдала буває; а дотого ж... це ж – порушення Божого закону. Бог дає людині таке відповідне серце, на яке вона заслужила. І заміняти його іншим, чужим – це зневага Божому ладові в світі.

Насамкрай, і самим лікарям варто б було подумати: чи ж конче потрібно різати людину й шукати її потрібнє чуже серце, коли її можна вилікувати іншими способами й природніми ліками. Навіщо мучити й так вимучену хворобою людину, наколи є змога дати їй жити без операції? Я нещодавно почув, що доктор Барнард, навіть двое сердець, в одну грудину, упакував. А чи це згідно з природніми та божими законами?! Чи він про це подумав?

Після Катикової промови ще три з половиною години допитувала вся урядова комісія двацятьох свідків про їхні хвороби, з якими вони вдавалися до Катику. А в той таки час випитували й у який спосіб Катику провадить і те своє лікування, що так воно доброчинно впливає. Одна че жоден із прибулих свідків Катикових не був виведений допитами зі своєї віри в те, що він, Катику, лікує хвороби лише божеською силою й жодного сатанинського способу не застосовує.

Аж коли вже сідало сонце за обрій й ось-ось мало пірнути за край землі, щоб стягти на єї темряву ночі, й то без участі вже самого міністра, ухвалила була урядова комісія постанову:

"Дозволити містерові Катику Самійлові лікувати на серцеві хвороби людей, не беручи за це жодної – найменшої плати за лікування. Тим часом зобовяза

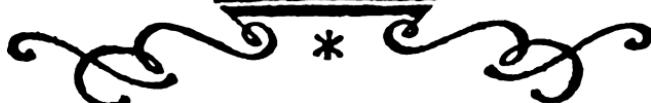
ти медичні установи, так наукові, як і самі лікарні, дослідити спосіб застосуваний містером Катику й доповісти. Наслідки мусять бути потверджені свідками".

Ми не знаємо: чи був на світі будьколи найщасливіший будьхто, як того дня містер Катику. Але він вийшов, того дня з міністерства з такою душевною радістю, що в його душі й серці грали симфонічні оркестри, але ж він – оточений своїми вірними свідками, що й увагою і воду пішли б за його, ішов і лише подумки дякував своєму милосердному Богові за Його ласку до грішного Самійла.

"Люде охоче розмовляють про приливи й одливи, про світлові й звукові хвилі, про магнетичні струми, але ж психична снага зостає їми забута".

("A. I." п. 363)

МИХАЙЛОВЕ ЧУДО..

11

(З ГЛИБИНИ ДАВНІХ ВІКІВ)

ОТРИНОЖЕНІ наші коні, пофиркуючи, щипали собі соковиту траву й обмахувалися, од набридливової нічної мушви, рясними хвостами.

Аргентинські ночі, завжди темні, як бездонне провалле. Тож і ця ніч була не лише темно непроглядна, але й тиха та суворо мовчазна. Небо хоч і поблискувало поцвяхованим золотом зірок, але світла не давало, доки не зійде місяць; а він мав зійти аж десь над ранок.

Мало не помацки, ми назбирали палива, якого в широкім степу найбільше бракує, й розклали багатте. Молодеж ягня ще засвіту заготоване, нахромили на вертел та й почали смажити пізню вечеру.

Втомлені достатньо за довгий день, усі ми полягали, на буйну траву, горілиць. Дехто, з цікавости, взглядався в темну глибину неба, мріючи про земне таке незрозуміле життє людини під цим таємним небом; дехто впрост нашвидку ногу вже захрапів, не чекаючи на асадо.*)

Лежачи на череві й посмоктуючи мою улюблену люльку, я любувався звинністю Педра Номича, як той мастер

*) асадо — смажене на вогні мнясо.

но вертів на вертелі баранчика, підставляючи то один, то другий бік баранчиків, з якого густий товщ капав рясним і палахкотливим дощем на вогонь.

Педро Номич, глянувши на мене, як я стежу за його рухами й, задоволено досміхнувши, раптом порушив загальну мовчанку ночі:

—Глядиш, Мігель, як вогонь пожирає товщ, передніш як ми маємо ззісти мясо?... наше асадо?— мовив він, і не чекаючи на мою відповідь, з якою я затримався смокчуши свого чубука, продовжував:—О! цей вогонь! Скільки то він пережер цього товщу з асадо!... Але є вогонь ще й такий неймовірний, що й не пожираючи асадового товщу й палить і — не спалює,— загадково закінчив Педро.

—Про який це ти вогонь, Педро, згадуеш?— запитав я його, почуваючи в його мові, що він ніби-то хоче щось цікаве оповісти. —Якщо, може, знаєш щось цікаве оповісти,— то оповідай, Педро!. Ніч саме така тиха й погідна, що са ме тільки й розповідати стародавні бувалиці, а чито сучасні якісь пригоди.

—А, мо, хочеш послухати?— запитав він якось звинно.

—Із великим задоволенням,— кажу йому.

—Глядячи оце на вогонь,— почав Педро,— як ото він пожирає й овечий товщ і, особливо, дрова полляті товщем, мені мимоволі прийшов на думку той вогонь, що і— палить, і — не спалює.

—Цікаво! Це — якась загадка, чи що? Щож це за та-кий вогонь? — питав його. — Та й, як це може бути, щоб: і — палив, і — не спалював? — додаю я запита.

—Є такий, друже Мігель! — мовив він весело.— От ба чиш!— показав Педро на вогонь.— Він — ззідає все, що йому не поклади з горитвуючого матеріялу. Але *мої вогонь* — Педро аж підкresлив натиском двоє слів,— невидно випікає сліди на горитвуючім предметі, але сам той матеріялець і не спалює. От то диво!

— Та позповідай уже, — мовив Рафаель Рамірес, — чого колобродиш? Ми слухаємо.

— Ну, гаразд, починаю вже. Якщо аж так кортить почути, — мовив Педро. — Усі ви знаєте, що з походження, я — мадяр. І ось бувши ще в батьківщині, я чув дуже цікаву історію про книгу "Кодекс Када". Видруковано її було чи не в 1620 році, в місті Позонь на Угорщині. Це була собі, як оповідали, збірка нічим між собою неповязаних біблійних історійок, різних подій та оповіданнів.

І от саме цю книгу, не знаю лише, чи вона була одна єдина: в тім бо часі їх мало друковано. Отже, її якийсь то Леопольд Колоніц та був подарував монастиреві так називаному отців Піярів. Це було десь 1667 року. А що книга, очевидно, не була аж надто захоплююча, то про її існуваннє в монастирській книгозбірні, зрозуміло, швидко забули, що вона десь там існує. І лише дивне явище чи то, слушніше, наслідки того явища були звернули увагу на ту от книгу, аж у 1902 році.

— Ого!.. — мовив Рамірес, — час немалий!

— І то, видно, недарма. Вигляд бо, тої книги, був ажно такий дивний, що мусив притягти увагу неодного з цікавих людей. Як вам, певно, відомо, всі книги, а особливо священні, оправляно тоді в грубу шкуру, щоб на довше її, в такому стані, зберегти. Ось і та книга, так саме такую ж м'ялу шкуряну оправу, ще й грубої товщини. І саме ця ото обкладинка та й була в дивний і незрозумілій спосіб — випалена. Подобало, казали, хто бачив, що на книзі, чи не стучно, було випалено долоню правої людської руки.

— Дивно! — мовив Рауль Перес.

— І це не було б ще дивно, наколи б ото такий випал був лише на обкладинці. Так — ні! Не лише-що обкладинка випалена, але й перші сто аркушіків книги задрукованії, були так саме присмалені, яко й обкладинка. Але що найцікавіше то це те, що — лише сто аркушіків! Уже стопер-

ший – не мав найменшого знаку попалення вогнем.

Зрозуміло, поєва такої небувалої речі, природньо викликала зацікавленість. І її од отців Піярів, у 1938 р. перевезли до будапештського музею. Там її оглядали тисячі люду – духовного й звичайного стану, так віруючих, як і науковців, які ні в що не вірять, а щось подібне, то поспішають назвати обманом...

– Ну й, як же те все виникло з тою книгою, – невте-рлів поспитати Рауль Перес, що досі лежав мовчки та дужеуважно лише слухав.

– А виникло те все дуже дивно й, сливе, неймовірно, – відповів Педро Номич. – Десь аж укінці трицятих років, доктор Фридрайх знайшов був у королівському музеї Будапешту протокола з подій, що й вияснило пригоду з цюю книгою. У тім от протоколі дуже докладно описано подію – в тому ж таки XVII віці, про що я мушу вам оповісти лише з пам'яті. І тому, якщо десь, може, щось і промину, а чи ж не все згадаю, то вже прошу вибачити.

– Та гаразд! Оповідай уже, хоч головне, – мовив на таку заввагу Рауль Перес.

– Отож, пізно вночі, – почав Педро Номич, – 1-го квітня 1696 року отець Франциск Ганацій, седячи в своїй келії, нагнувши голову, читав собі книгу. Несподівано, нараз залунав голосний стукіт у двері.. Була пізня година ночі й о. Ганацій був немало здивований, що в такий от пізний час, хтось так нахабно йому стукає. І він, щоби побачити того влізливця, узяв світло в руку та й відчинив двері ну, гадаючи що так зразу й натрапить на гостя.

Але ж, на його превелике здивування, за дверима, а ні живої ляльки він не здибав. Та ще більше його здивувало те, що по всенікому довжелезному ходівцеві, всі две келій були повідчиняні й із кожних дверей виглядала – голова ченця, бо кожен із їх – так самечув постук у його двері . Обмінявшись між собою думками про незрозумі-

ле явище, ченці розійшлися й полягали спати собі.

—Більше й не було пригод?— спитав Рамірес.

—Коли б чи не так!—мовив Педро.—Наступної жночі тече саме незрозуміле явище знову повторилося. Але ж цим разом залинуали постуки в двери з такою несамовитістю й завзятістю, що, подобало, двери ось-ось розлетялись на дрібні шматки. Украй переляканим, цею подією, ченцям, ігумен звелів зйти всім униз до каплиці й у спільній молитві, з якоюсь годину часу пробули вони там.

І не було б дива, якби ченці, вернувшись до своїх келій по молитві, та не виявили розгардіяшу в їхніх келіях. Але ж виникло так, що коли вони ввійшли до келій, то було там так усе поперекидане, немов би щойно пролетіла якась страшна буря. Не погерувала, якась страшна сила, навіть атрамент повиливати; повиливаний був і гас із кожної лампи.

—Ха-ха-ха-ха-ха! — реготали всі разом. —От там, видно, карасів натрусили ченці!— мовив Рамірес.

—Та це хоч би й кому, то натрусиш і раків!— додав, з веселим сміхом, і Рауль Перес.

—Еге ж. Наївшися страху з такого несамовитого й, невідомо чиєї сили, буйства, ченці сяко-тако перебули залишок тієї ночі. Вдень усе впорядкували, гадаючи, певно, що все вже минуло. Та ледь-но настала третя ніч, як усі ченці виразно почули, що чиєсь, невидні кроки почали знову лунати по ходівцеві, і то дуже виразно.

Зібравши знову в каплиці, ченці почали молитувати, а на довершені, сам ігумен, прошовши по ходівцеві, а також по всіх келіях, окроплював свяченою водою, читуючи "Нехай воскресне Бог наш і розбіжаться усі вороги і недруги Його"

—Ха-ха-ха-ха-ха!... — зареготав нараз Рамірес.— Тож чи вони дурні були?! Бог же воскрес давним давно, а епископ аж тепер просить когось, щоб Бог воскрес!

— То, мабуть, із переляку йому перепуталось усе в голові, єпископові!... Ха-ха-ха-ха! — рехотав і Рафаель.

— Ну й, що, допомогло свяченне келій? — запитав Ізидоро Гонзалес. — Чи не — як сліпому свічадо?

— На превелике здивуваннє й єпископа й усіх ченців монастира, все те нічого не допомгло; стукіт ходячих по ходівцеві кроків і відчиняннє дверів, повторюване, сливеноочі, ні нащо не зважаючи. — додав Педро.

Еге ж. Чутка, що в монастирі завелися якісь шкідли ві духи, швидко розлетіла по всенькому місту. Заклопотаний, але звитяжний голова міста, Адам Борсані, захотівши ту справу перевірити особисто, тож одного разу зумів сне зостав ночувати в монастирі, сподіваючи, що його оті "духи" таки не посміють турбувати.

Це було п'ятого квітня. І що там було виникло вночі, ніхто, а в тому числі й сам голова міста, не могли нічого сказати. Голову міста рано вранці ченці знайшли на дорозі біля монастира, де він лежав непрітомний, а дотого ж — босоніж; одяг йому був під рукою. Видно він наполоханий був так, що вискочив не зодігшися, а тікаючи, на віть знепрітомнів.

— Ха-ха-ха-ха-ха!.. От той-то вже добре натрусив собі карасів! — мовив рехочучи Хосе Гарсія й усі також рехотали зі сміливого голови міста.

Педро Номич замовк, оглядаючи баранчика: чи готове вже асадо чи ще. Рауль Перес, із цікавости, підвівся і опершився на ліктя, глядячи на Номича, що той не розповідає, а возиться з баранчиком, гукнув:

— Ну й, чого ж ти замовк, Педро, саме на такому цікавому місці?... Продовжуй! Чим там кінчилось?

— Почекай, друже Рауль! Ось зараз, ще раз переверну баранчика, — мовив Номич. А коли впорався з асадом і знову почав оповідати: — Еге, мовив Педро. — Очевидно, що о. Ганацій був чи не найсміливіший з усіх ченців. Він попро

сив ув ігумена дозволу зостатися в келії, коли всі молитуватимуть у каплиці та й сів собі, почитує. Це було не далеко півночі 6-го квітня, якщо пам'ять мені не зраджує. Еге, сидить він читає, раптом, чує – важкі кроки, простісі нько підходять до його стола.

А що о. Ганацій був мабуть таки добрий сміливець, то він, не бачучи нікого біля столу, без жодного душевного чи тілесного трепету й каже духові: "Прошу сідати біля моого столу й оповідайте, яка така справа привела вас сюди?" І ось, крісло, що стояло при столі, нараз, заскрипіло під невидною вагою. А невидна рука розгорнула собі книгу й почала перегортати аркушки. І чомусь, із невідомої причини, зупинилася на сотім аркушику,

–Ха-ха-ха-ха! – зареготав Хосе Гарсія.– Мабуть і числити вміла!

–Еге ж, – продовжував Педро.–Крісло, після цього, в якому седів дух, знов узаскрипіло; залунали важкі кроки, а двери відчинено й – зачинено знову, хоч нікого й не було видно, щоб проходив крізь двери. І настала цілковита, як перед тим, нічим непорушна тиша.

–Там на полохливого, то й померти з переляку мож на б було, – мовив Рауль Перес.

–Та, видно, й сам о. Ганацій карасі трусив у штаненята!...Ха-ха-ха! – реготали вже всі.

–Зрозуміло, о. Ганацій, – та це хоч би й хто! – був сильно свхильований такою дивною подією. Але він твердо зізнав, що то був не якийсь лихий дух. Лихий дух ніколи не діткнув би руками святої книги. І саме тому о. Ганацій був вирішив, що цьому страждущому духові, конче і неодмінно треба допомогти.

Що наступні троє ночів ніякого з'явища не виникло, то ченці були трохи заспокійніли душевно й тілесно. І о. Ганацій, як і передніше, знову собі седів і читав у своїй келії. Раптом залунали ті ж самі кроки, що й давніше. Та

ж... О! диво-дивне!.. На цей раз дух увійшов.. крізь зачинені двери!...

—Ха-ха-ха-ха-ха!... От там уже о. Ганацій таки нага націяв у підштанки! — весело реготали всі.

—Ну-ну! щож далі було,— питав Рамірес.

—Та ось те, що ввійшовши, дух зразу, і то голосно наказав;"Слухайте, отче Франциску! Я єпископ Када. Хочу щоб ви поїхали до міста Надвисамбату й там відправили, на моїй могилі, службу Божу та просили б про звільнені моеї душі з чистилища, де я мушу палахкотіти в пекельному вогні, ось уже сотню днів"...

—Видно й єпископи не уникають кари там, якщо аж мусив приходити та просити допомоги!— мовив Перес.

—Зароблене й у цигана одержиш!— мовив Педро Номич.— А в пеклі всі наші лихі вчинки, хто б їх не робив,— уміють добре підраховувати.

—Зрозуміло,— продовжував Номич.— недавно померлого єпископа Када, чернець не міг не знати, щоб упізнали з голосу. Але всетаки, о. Ганацій вирішив перевірити й тому каже:"Хоч я вас, владико, й знаю й вам вірю, але й того не забиваю, що сатана часто прибирає голос і знайомих, і рідних, щоб обдурити когось. Отож, я хочу, щоб ви потвердили чимось, що ви й справді та особа, за яку видаєте себе". Але в ту ж мить залунав грізний голос:"Чи ж диявол має владу над святыми книгами!? Гляди..."

А що книга, про яку я передніше згадував, яко "Кодекс Када", тобто той збірник біблійних історій та подій, лежала на столі перед о. Ганацієм, то книга та, нараз, із нічевя, закуріла якимось димом; засмерділо спаленим папером. І значка, випаленої правої руки на твердій обкладці, з'явилася, як доказ єпископової присутності чи, власне його духа, в Ганацієвій келії. І дух зразу ж ізник...

—Чи швидко вже буде готове асадо твоє, Педро?—за питав Пилип Мартинес, проснувшись й урвав розповідь.

—Готове, готове асадо, друзі!— гукнув Педро весела.
Вставайте лишень усі!

Уже смакуючи гарно підсмаженим асадом та запиваючи вином, я подякував Педрові за дуже цікаву розповіджену історію. І в цю мить мені виникла в голові згадка про подію в нашій українській православній історії, з нашого національного життя вдавнині.

—Якщо хочете, друзі, то я вам розповім неменше цікаву подію з життя моого народу,— мовив я.

—Просимо!— гукнули всі мої супутники, обсмоктуючи кісточки баранця й облизуючи свої пальці, на яких стікали баранчикові товщі.

—Педро, яко католик, розповів дуже цікаву подію, що колись була виникла посеред католиків. Але ж і православна церква, до якої маю я честь належати, також має свої чудодійні, неменше цікаві події.

—Ну-ну! Розповідай!— гукнули всі разом.— Цікаво буде порівняти: чия подія краща буде?

—Отож, може ви й не знаєте, що моя рідна батьківщина, Україна, яка в давнині мала назву РУСЬ, офіційно і кінцево прийняла Христову віру, охристившися в 988 році в нашій славній ріці Дніпрі. Та якщо це охрещене відбулося за володарства князя Володимира Великого, князя України-Руси, то історичні матеріали доводять дещо інше... Україна хрещена не раз, а декілько разів.

Цьому доказ той, що в 860 році, як писали стародавні грецькі літописці, наш київський князь Аскольд, разом з головою міста Києва — Всеславом, на двох сотнях козацьких човнах, був підплів під грецький Царгород — їхню в тому часі столицю і так був налякав греків, що імператор Михайло Ш-ій утік зі своєї столиці.

А що тодішній патріар Фотій був досвідчений і талановитий перед тим воєвода, то він не бачучи жодного виходу зо становища, звелів усьому духовництву обнести повздовж міських мурів одіж Богородиці..

—Де ж вони взяли ту Богородичну одіж?—запитав на-

раз Хосе Гарсія з посмішкою в запиті.

—Не знаю, друзі, цього вже я вам не скажу. Так були записали давні греки. Не знаю також, що то за причина була, але коли почали бути греки обносити по мурахту одіж, раптом виникла несамовита буря й мало-мало що не всі човни потопила та буря, нашого князя Аскольда. А що сам князь із частиною козаків уцілів, то він, бувши в тому часі ще так званим поганином, тобто — нехристиянином. Тоді бо мої предки ще вірували в своїх національних богів Даждбога, Перуна, Сварога, Велеса тощо, то князь Асколд, вирятувавшися з потопи, а головне, переконаний патріархом Фотієм, що то було божественне чудо, зразу ж прийняв християнство, охристившися в Царгороді.

Зрозуміло, охристившися сам, він був вирішив охристити й людність своєї держави України-Руси. А тому, виїжджаючи з Царгорода, узяв із собою й єпископа Михайла, а з їм і ще кілька духовних осіб. Але прибувши до своеї столиці — Києва, та ще з военною невдачею, охрещенне не могло піти так легко, як князь сподівав. Наші кияни, почувши, що князь потопив своє козаче військо, нізаще не хотіли йти на намови самого князя й єпископа, щоб і вони всі прийняли чужу, грецьку віру. Не хотіли й слухати про це.

Довго умовляв киян князь і єпископ, але наші кияни твердо стояли на своєму, кажучи: "Ми спокон віку вірили в нашого Даждбога, як і всі наші предки, й він нас не крив див ніколи й нічим. І, якщо твій єпископе, бог потопив наше військо й ти хочеш нас охристити в свою віру, доводячи, що твій бог сильніший, то в це ми повіримо лише тоді коли покажеш нам отут якесь чудо на підтвердження твоїх запевнень і переконувань..."

—Молодці! Тверді твої предки були! — мовив Рамірес.

—Ну й, що? — не втерпів і Рауль Перес. — Чи ж довів і чим саме, той єпископ вашим киянам?

—Ще й як!... — мовив я. — На скільки правдиво описано греками ту подію, то той єпископ, щоб довести, мовляв, що його слова не половина, наказав розклсти багатте,

а тоді й каже нашим киянам: "Люде добрі! Якщо моя віра нечестива; якщо я кажу вам неправду; якщо от ця свята й божественна книга – Євангелія, що бачите ви в моїх таки руках – не свята, вона мусить згоріти в цім багатті..."

"–Ну-нú!... Кидай-кидай, побачимо!" – гукали мої предки, почиваючи, очевидно, в душах задоволене добре покрити з епископа, коли книга його згорить.

–Ну й, що, він, той епископ, кинув Євангелію в багатте? – запитав Педро Номич.

–Уяви собі!... – відповів я йому.–Цей сміливець та, чи не мав, часом, нетутешньої сили...

–Тобто, якої?... Чому саме так гадаєш?... – засипали мене друзі запитами, як жодуддем.

–А це тому, – мовив я, – що той епископ таки кинув Євангелію в палахкотіле багатте...

–Ну й, що? Згоріла, напевне? – питав Хосе Гарсія.

–Аж – ні трохи!.. Коли всі дрова перегоріли дощена ту, книга, з пергаминовими аркушиками, зостала цілковито неушкоджена. А пергамен же, роблять чи, слушніше, колись робили з тонкої телячої шкурки. І, як історія розповідає, книга в вогні зостала остільки цілісінка, що й сліду од вогню на їй не було.

–Ото й справді таки чудо! – мовив Рауль Перес.

–Так! І те чудо, – мовив я, – так і записано в нашій історії православної церкви, як Михайлова чудо, стверене, не будьким, невидним, але живим і видним, епископом чудотворцем, Михайлом, родом з Болгарії.

–Ну й, що: ваші кияни охристилися після такого виразного доказу й переконування? – питав Педро Номич.

–Так, охристились. Але далеко не всі, бо не було потреби охрещуватися в 988 році. Наші кияни й уся людність Київської Держави була неймовірно тверда в своєму віруванню в тодішнього свого бога – Даждьбога. Тому й охристилися лише приближені князеві й то не всі.

–Твоя розповідь, друже Мігель, надзвичайно цікава, – мовив Рафаель Рамірес. – І на цю тему треба б було –

багато що погуторити. Візьмімо, хоч би й те, що ти й сам був згадав про от ту ѹ "нетутешню силу"...

—І, справді, що то за "нетутешня сила", — мовив і Хосе Гарсія, урвавши мову Рафаелеві. — Може то якесь чаклунство? — закінчив Рамірес.

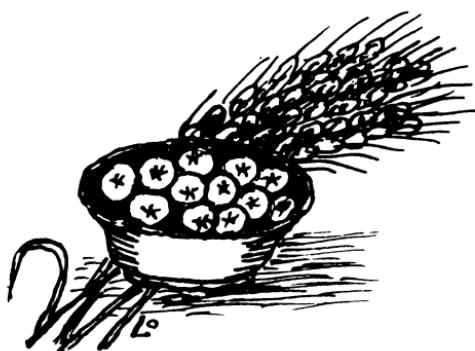
—Чаклунство чи не чаклунство, але тут без тої "нетутешної сили" таки, напевне, не пройшло, — мовив на це Й Педро Номич.

—Правдиво, мої друзі, як дехто з вас завважує, —не без тієї сили "нетутешньої" було там. Але на цю тему та мало б ночі, щоб розповідати, —ледве мовив я...

—А нам, друзі, пора б уже під мандрагору! —гукнув на це Рамірес. —Адже незабаром почне світати, а ми ще й не спали... Чи не так кабажерос?!

—Згода! —гукнули всі. —Спочити перед довгою дорогою буде — незайве, — додав і Педро Номич. І всі почали вкладатися, хто де зміг примоститись. А коні наші й далі похрумтували соковиту траву.

За півгодини часу усі вже міцно спали. А я лише — перевертався з одного боку на другий та спостерегав, як зірки: то одна, то друга, падаючи по небесному зводі, креслили по йому золоту доріжку й безслідно згасали.

уводнораз, наймудріші науковці, стають у безвихід, цілковито не розуміючи їх, сил чи снаги.

—Дуже цікаву справу, пане Цвяшенко, порушили, —озвався пан Кириленко.—А чи не могли б ви дещо докладніше пояснити?

—Що, наприклад, вас, пане Кириленко цікавить?

—Та наколи мова про найнеможливіші речі, то от я, якось читав, що є такі люди, які можуть ходити, і то — бо соніж! — по розжареному вугіллю. Чи це можлива річ? І, якщо можлива, то чим пояснити, що людина не згорає?

—Отож, бачите, панове. Щойно лише, я вам ізгадував, що людина — кожний із нас усіх на землі, — як і всі тварини, рослини, — мають психичну снагу. Ось вона, саме ця снага й охороняє людину од того, щоб у вогні не згоріти, а в воді не втонути.

—А, які є докази цього, — запитала котрась із жінок, — скажімо, таких чуд, як ходіння по вогневі?

—Можу вам пригадати про це явище, хоч би й із англійських часописів. Свого часу там широко й докладно, і зі знанням обмірковувано цю справу. Справу саме опанування людиною природніх стихій. В одному з тих часописів і було описано, як англійський науковець Гаррі Прайс робив досліда над індусом-мусульманином, — родом із Кашмиру, — Кудою Буксом.

На цім дуже важливім досліді, яко високовчені свідки, частинили лікарі, фізики, психиатри; в тому числі й два професори університету. Самий дослід робили так: було викопано два рови в 20 см глибини, 1,5 метри завширшки та 4 метри завдовжки. Ці от рови виповнили дубовими дровами, вагою в 7 тонн, одною тонною деревного галуззя та деревного вугілля. І все це було полято 60 літрами рідкого парафіну.

У весь цей горючий матеріял підпалили о 8-ій годині ранку й на час початку досліду, тобто на 3-ю годину дня,

все це гориво являло собою суцільну, палахкотіючу площи нку, нестерпно палючу за наближення. А на скільки сильна гаряч була, то було видно з того, що папір, кинутий на той розжарений вугіль, ув одну ж мить спалахував. Сила гарячі досягала 350 ступнів Цельсія, а це ж, либонь, аж – 800 ступнів Фаренгейтових!

– Ну й, невже ж, по от тій гарячі мав би індус пробувати йти? – залунав запит.

– Очевидно. І то не тільки – мав би, але проходив!... Щоправда, з невідомих причин, індус, по одній палахкотіючій площинці пройти відмовився. Але по другій уже пройшов туди й назад. – А що це не вигадка, то ось ця світлина виразно свідчить про це, – і пан Цвяшенко подав присутнім на огляд світлину.

Усі з великим зацікавленнем кинулися оглядати дану світліну, з якої всі бачили, що довкола палахкотіючої з вугілля площинки, стояла громада людей, а по вогневі проходив смаглявий індус.

– От там то наробив собі горепашний індус жарені! – Ха-ха-ха-ха-ха!... – зареготав був хтось із гурту.

– А, може ж він проходив не босоніж? – запитала одна паня, напів запитом, напів ствердженням.

– Чи, може, чимось ноги мастив? – додала друга.

– Ні, панове, – відповів пан Цвяшенко. – Перед тим, як індус мав пройти по вогневі – саме босоніж – професоф Пане, директор хирургичної лікарні св. Марії, сам особисто оглядав підошви його ніг. І на їх не оказалось, ані найменших ознаків попечення, почервоніння чи то якогось, хоча б затвердіння шкури. І це в той час, як той індус – ішов не поспішаючи й на повільну ходу припадало по – дві секунді на одного крока.

– Це не дуже багато, бо лише вісім кроків. Тож шіснацять секунд ув один кінець, – мовив пан Чемериця.

– Але ж він пройшов у два кінці. А це вже станови-

Nº 1

Nº 2

тиме — понад півхвилини,— додав пан Кириленко.

— Я гадаю, що за такої гарячі, то й за десять секунд можна згоріти,— мовила одна з пань.

— Ну, отже, бачите!— каже Цвяшенко.— А Куда Букс не лише не згорів, а зостав навіть неушкоджений. І, хоча він свій спротив дії вогневі пояснив вірою, але під цим от словом треба розуміти, не віру в щось, але віру в самого себе. А це приходить тоді, коли людина опанує психичну снагу в значно ширшому обсягу, як ми її маємо. Без розвитку й опанування психичної снаги, навіть із найбільшою і найкращою вірою в самого Творця, нічого не вийде.

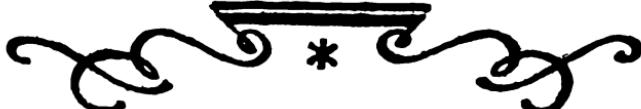
— На тому ж досліді,—продовжував пан Цвяшенко лиш через мить,— були присутні два англіки, які були виявили свою мужність і побажали спробувати на самих собі дослідити вплив вогню. Але ж після перших двох кроків, вони обидва, сильно попечені, кинулись назад. Один із їх, був — директор лікарні св. Вартоломія, сер Дигбі Мойнаг. І його ви можете бачити ось на цій другій світлині, як він ступнув першого крока.

Усі знову з найбільшим зацікавленнем метнули оглядати другу світліну, де виразно було видно білу людину, що починала свої мандри по вугіллю, а довкола громада спостерегачів.

— Наколи вже порушено це питання,—мовив присутній один американець, професор Равсон,— то дозвольте, шановна громадо, докинути й мені пару слів із цеї галузі!

— Ввічливо просимо, пане професоре!— мовила сливене всеніка громада, бажаючи послухати, що чужинець, хоч і гість, скаже.

— Це було в 1921 році,—почав професор Равсон.— Не пригадую достоту: чи то в лютім, а чи в березні місяці. В тому часі я був ще молодим дипломатичним службовцем; житлив у країні Мікор. Якось несподівано, одержую листа з королівського двору, із запрошеннями прибути певного, з

Утасманий Світъ

12

(СИЛА ВОЛІ Й ЗНАННЯ)

УЧАСНА людність досягла такого розвитку науки й техніки, взагалі цивілізації, що якщо іти й далі, такими стомилевими кроками, то в наступнім столітті опануємо вже й сусідні планети,—мовив пан Кириленко, попиваючи чай.

—О, так!.. А західні матеріялісти вже доподробиць і, найдокладніше розробляють побудову людського тіла. Розпрацьовуючи ж цю важливу справу, прийшли до висновку,—мовляв, людина, це ніщо інше, як звичайна земна речовина тобто — матерія. А оте розумове й психичне житте її — це звичайний наслідок руху часток тієї ж матерії, яка й піретворюється в особливе, тонке, небачиме поєднаннє,— висловив ще довшу думку пан Григорович.

—Але, що найсумніше в тому всьому так це те, що ці ж науковці, завзяті матеріялісти, та не визнають у цім от рухові вищого, думаючого Начала. А заперечуючи вищий і керівний Розум та його випроміні творчої снаги, матеріялістична наука сучасності не завважує в людині сили, яка веде до волі й знання та може навіть дати людству можливість досягати неймовірних речей,—додав пан Цвяшенко.

Жіноча громада гостювачів, що досі розмовляла про

ближчі сuto жіночі справи, либо нь не наслухала до чоловічих розмов про "високу матерію". Але певної їм закитувалися в слухові слова пана Цвяшенка й тому зразу ж за лунав був запит:

—А які, скажім, неможливі речі, може людина досягти за усвідомленої своєї сили, яка мовляв, може дати волю й знання? —поспітала одна з пань.

—Щоб відповісти на такого запита, ласкова паньо, я мушу заторкнути дещо ширше цю справу й зайти здаля.

—Будемо вдячні!.. Слухаємо! — гукнули тепера мало що не вся жіноча громада.

—Отож, прошу уважно слухати, а тоді й сами ви побачите, які, ніби неможливі речі, може людина робити, — мовив пан Цвяшенко. —Справа в тому, що зі вчення так званої "*Ані Йоги*" — є таке східне, слушніше, індійське на світі вчення, — основа всього сущого в світі, всього свіtotвору, це — *вогонь*. Нема бо ні в одному, найвідаленійшому куточку Космосу місця, де б не було вогню й, нема жодної форми життя, од найвищої до найнижчої, яка в своїй основі не мала б вогню. Космичне дихання, — це простороневий вогонь. Думка людська, це — вогонь. А думка дає форму; думка дає напрямок, життє, творчість. Як бачите, все це основане на вогні...

—І, як же це світ не згорів і досі? — кинуто запита, чуючи про вогонь.

—Бо той вогонь, що є й у нас самих, унутрі, та ним досягаємо своїх життєвих мет, — не палить. Це бо — наша *психична снага*. Адже всі ви, певно, знаєте, бо, гадаю, читали, що наш батько, Бог — це *Дух*. І саме він обдарував і нас усіх тією вогненною, психичною силою. А ця от психична снага — все перемагає. Вона не знає ні перепон, ні перешкод, ні меж, ні будьчого іншого, що могло б стати на заваді. І свідомим користаннем з єї, можна творити так звані — чуда, перед якими, найматеріалістичніші й

наступних днів, о 6-ій годині вечора на видовище, що має бути спробою ходіння по вогневі.

Я не був здивований тим, що сам король,—там його називали Махараджою,— підписав того листа. Я був із тим володарем у добрих стосунках і в дружніх взаєминах. Але мене здивувало оте "ходінне по вогневі". Хто це міг бі, а чи може викинути такого коника, думав я собі. Але довго не міркуючи над цим, таки вирішив конче завітати й побачити того мудреця, що зважиться на таке зухвальство.

Отож, визначеного дня, рівно о 6-ій годині вечора, я вже був там, у королівському палаці; а він був у розкішному парку. І вже віддаля, бачу натовп людей, може з три сотні. Еге. Іду до гурту й бачу рова посеред глядачів, виповненого палахкотілим вугіллем. Як опісля я довідався — той рів мав довжину також чомусь чорити метри; широчини — два метри, а глибінь сягала одної стопи...

—Перепрошую, пане професоре!—мовив пан Цвяшенко.—Коли ви прибули до парку, багатте ще горіло полуменем чи вже було перегоріле?

—Багатте вже було перегоріле повністю. Але ж коли я зумисне обійшов того рова довкола, щоби упевнитися в справжності того вогню, то мене було охопило подихом нестерпної гарячі. Що, зрозуміло, вже не могло викликати будьякого сумніву,— пояснив професор Равсон.

—Дякую, пане професоре!—члено вклонився Цвяшенко

—І, коли я закінчив свій обхід рову, саме в цю мить підійшов був смаглявий магометанин, який і мав бути основним лицедієм тієї вистави. Він став не далі як одного метра над ровом, хоч я ніяк не міг підійти ближче — пяти метрів через гаряч.

Спершу я був гадав, що той магометанин самотужки ходитиме по вогневі. Але вийшло так: коли король дозволив починати, магометанин покликав одного індуса, служку королівського двору й, попросив узяти на себе викону-

вати ролю вогнеходу. Той позгодував стати виконавцем. А коли підійшов до рову, зразу завагався, оповітрений силь ною гаряччю. Тоді магометанин просто штовхнув індуса в рова, на розжарене вугілле.

Бачучи це "насильство" над людиною, мені в душу-закрався переполох:"Не дай Боже згорить людина!.. Та ж тоді насильника покарають за сваволю!".— подумав я.

Ступивши на гаряч вугілля, індус видно хотів крутнути назад: йому обличче показувало спалах жаху. Але це були лише перші секунди. Бо за мить те обличче засяяло радісно-здивованою посмішкою. І він повільно, мов би прогулюючися, пішов собі вздовж рову, задоволено поглядачи то праворуч, то ліворуч. А довкола шали дружні та голосні, як грім оплески.

Коли індус вийшов із рову, то навіть сам король із низився до того, щоб особисто перевірити ноги свого слу жаки. Але там не було жодного попечення, не то щоби на ступнях, але й вище, хоч індус був у коротких, сягаючих—до колін лише, штанцях. Багато з дворових служок умить обстутили свого лицаря дня; цікавилися його переживаннями. І, видно, були всі задоволені відповідями.

І, певно, саме тому, коли магометанин запросив ба жаючих пройтись по"вогневій доріжці" охотників сипнуло—як жолудів ув осени з дуба. Спершу був пройшов один, а далі — двоє разом. Опісля вже пятеро побажали йти. І на самкрай — цілий десяток осіб пішло по вогневі, як у прогульку по якомусь проспектові.

І, що найцікавіше, навіть, — захоплююче! так це тес, що за десятком осіб, ставши в три ряди, промаршували й усі музиканти королівської оркестри, серед яких були, навіть, декілька християнів.

—Ха-ха-ха-ха!...— залунав веселий регіт довкола. —От то то прогулянка!... А король не спробував, часом, і собі промаршувати по вугіллю?—питали присутні речочучи.

— В цім випадкові король, певне, не схотів знизити, аж так низько себе, тобто до ролі виконавця магометанінових випробуваннів,— мовив професор Равсон посміхаючи.

— Цікаво, цікаво! — мовив пан Івашенко.— Ну, а чим же все те, ота весела випроба закінчилася?

— Закінчилася була тим, що саме в миті, коли вийшли музиканти з рову, було підвезено кілька тачок сухого, як порох, пальмового листя й кинуто на вогонь. Мусульма нин переконав кількох осіб пройти крізь полумінь. Спершу люди таки побоювались, уже таки виразно палаючого полу меню. Тоді ризикнули знову ж таки ті самі музики.

І найцікавіше те, що музиканти пішли всі зі своїми всіма приладами, навіть, нотами. І я виразно бачив, як од подиху полуменю: воно ж — вогонь, а коли вогонь вирує, то полумінь — дрижить, хилитаєся. Достоту так хилиталися й листки їхніх нот. Але, чудо з чудес: ні один аркуш із отих нот так і не спалахнув!...

— Дивні діла Твої, Господи! — мовила одна з пань.

— То таки й справді якесь чудо! — додав хтось.

— Не менше як дві сотні людей пройшли на тому от сеансі по вогневі, а з їх — біля сотні осіб, пройшли крізь нормально палаючий полумінь. І ось: нікому й нічого так і ні не спалахнуло, ані навіть не затліло хоч би.

У тому ж сеансі частинили й два англіки: начальник королівської поліції та один інженер. З королівського дозволу, вони також ризикнули показати свою мужність. І вони, — як прогулялись, — пройшли всю довжину ровів у полумені, і то — без жодної, хоча б трохи помітної, шкоди.

— Надзвичайно цікава ваша оповідь, пане професоре! — мовив пан Кириленко.— І ми всі дуже вдячні вам, що поділилися з нами вашим досвідом.

— Через кілька років, я був довідався, що про цю по дію була написана навіть книга з назвою "Люде саламандри" *) авторства Олівера Леруа. Зумисне вказую, хто б хо

*) Les hommes Salamandres. Paris, Descle, de Brouwer et Cie éditors, 1933.

тів мати в цім тверді докази моого оповідання. Там той автор подав навіть листа очевидця, католицького єпископа Депатюра, що тоді був у Місорі рядовим священиком і та- кож частинив у тім сеансі.

І той єпископ писав; "Вогонь був справжній: він бо знищив пальмове листе, якого кидали цілі паки, щоб викликати полумінь. Але це полуміня з магометової волі, втрачало силу, як стосівно осіб, проходячих крізь його, так са- ме й щодо предметів їм належних: музичні прилади, ноти й одяг тощо. Чому приписати це явище, я не знаю. Але гада-ти насмілюю, що природньою причиною пояснити його нема зможи. Я вірю в дію духової істоти, яка не є Бог", - закін- чив був єпископ.

І найцікавіше те, що хоча єпископ і каже, що то не Бог діяв, сам магометанин, не будучи факіром, рішуче тве- рдив, що він - покірний слуга Вищого й Вічного. Оце буде й усе, чим я хотів поділитися з вами, приемна громадо! - вклонився професор Равсон.

Довкола затріщали густі й тривалі, дружні оплески. Усі були не лише вдоволені, але й глибоко зворушенні з та- кої змістової глибокої змістом оповіді, ще й почутої од людини, що сама частинила в тому цікавому досліді.

- Якщо то не Бог діяв, як той єпископ писав, то що ж тоді діяло там, що ніхто в вогні не згорів, за такої не- ймовірної гарячі? - запитав пан Чемериця, не вдаючися ні- докого особисто.

- Я вже вам казав, панове, - мовив пан Цвяшенко. - І матимете найбільшу віру в Творця, але не матимете пси- хичної снаги, ваша віра буде марна.

- Таж Христос був сказав; "Віруйте й вашою вірою й гору зрушите", щось у цьому духові, - мовив пан Піддуб- ний, що ввесь час мовчав.

- Спробуйте вірити! - мовив Цвяшенко. - Чи пересуне- те своєю вірою хоча б стола, а не гору!... Ще раз кажу:

вся справа в нашій психичній, але недорозрошеній, а слух ніше, заглушеній нашою зматеріалізованістю, тільки но – психичній сназі! Уміймо розростити її – і, матимемо потрібну нам перемогу! – закінчив пан Цвяшенко.

–Слушно, панове! – мовив професор Равсон. – Я після того сеансу, багато читав різної літератури з цеї галузі й усюди було сказано, що психичною снагою пройнятогеть усе на світі. Але та психична снага, що в нашому ж такі тілі наявна, вона в завмерлому стані. І тому-то, лиш колись-колись, за багато тисячоліть, коли людство вдосконаліє природнім шляхом, у ході життя, психична снага знову буде виявлена повністю.

А проте й тепера, хто хоче її мати в розрощаному і дієвому стані, мусить працювати над собою. Магометанин, адже ж він – не бог, але маючи розрощену, урухомлену та порядковану психичну снагу, умів володіти вогненною стихією в такій мірі, як свого часу Христос – водяною стихією. Коли була знялася буря на озері, Він устав і наказав стихії вгамуватись. І буря слухняно вщухла.

–Дивні діла Твої, Господи! – вимовив на цей раз Чемеріця. – Якась психична снага чи сила. А наші діди й батьки ніколи й не згадували й ми нічого про єї не знаємо.

–А вона, ота психична снага – надзвичайно важлива, – мовив пан Цвяшенко. – Так "АГНІ ЙОГА", що я вже згадував, каже: "Кожного століття психична снага наказово в людстві пробуджується. Але, звичайно, цей благий наказ – не буває сприйнятий двоногими", цебто саме нами, людьми. І, саме з цеї причини й виникають різні пошесті, заколоти й революції; спалахують війни, різні звірства й убивства, не нависть, зло й лихо.

–Я бачу: утасманий світ так, що щасливо в йому жити, нам потрібно озброюватися психичною снагою, – мовив пан Кириленко встаючи з за столу. – Бо без психичної снаги, мабуть далеко не зайдемо!

—Хто зуміє це зробити — не пошкодує!— додов уже професор Равсон, також устаючи зза столу. —Щиро дякуючи усім вам за приемну гостину й не менше приемне та мите товариство, дозвольте з такою ж приемністю потиснути всім вам ваші руки на прощанне.

Повставали й усі останні гості та почали прощатися й розходити, кому куди треба було. Але кожен із гостей тепер ніс у голові заклопотаність: "Як же розростити ту добродійну психичну снагу, яка може робити от та кі просто неймовірні чуда?".

Вже виходячи з гостинного будинку, пан Чемериця — таки невтерпів і питає пана Цвяшенка:

—Ось ви, як я завважив, з великою пошаною згадували вчення "Аgnі Йоги". А, що воно має на увазі, це вчення?

—Цеб то, ви хочете, я чую, хочете спитати: які завдання Вчення Аgnі Йоги? Чи не так?

—Так! — коротко відповів Чемериця, чекаючи відповіді

—Щоб не розумувати багато, дозволю собі відповісти словами самого Навчача М.. "Якщо поспитає вас зовсім приста людина — "Які завдання Вчення?". Скажіте — "Щоб тоб і було краще жити". Нема потреби завантажувати йому голову складними міркуваннями. Нехай усю його істоту просякне свідомість, що все Вчення заклопотане поліпшити й то як найкраще йому життє. Розуміннє суті Вчення та відповільності прийдуть згодом сами. Найперше — провістіте радість і поліпшу життя, щоб людина знала, що її власною долею заклопотані Вищі Сили"... От таке, мій друже і земляче Чемерице! А над цим ви вже сам подбайте поміркувати... Ачей же щось таки виміркуєте!.. А поки-що — добраніч вам! — і потисши Чемериці руку, зник за рогом.

”Свячені води“

13

(СИЛА ЗНАННЯ Й ВІРИ)

— ГОООВ!... Кого ми бачимо! — гукнули кілька осіб невеличкої громади гостей, забачивши ще здаля новоприбулих.

— Скільки зим не бачилися літом! — додав пан Кириленко, встаючи вітати нових гостей.

— Де це ви пропадали? Та ще так довго? — гукали з гурту жінки до новоприбулих.

— Здорові будьте! — мовив пан Цвяшенко, підходячи до знову, як колись, седілих у саду гостей. — З розкішним літечком! Із рясним урожаєм садовини; зі щастем та здоров'ям! — вигукував весело Цвяшенко.

— Власне, вже не з літом, а слушніше з початком чи не холодної осені! — мовив пан Чемериця. — Адже, початок ве ресня. А це ж уже — початок осіннього відтинку часу.

— Вибачайте, ласкавий пане господарю, — мовив Цвяшенко до Кириленка, — що завітав до вас не сам... Знайомтесь. Це мій старий друг, пан Пилипенко, Степан Іванович. А коротко кажучи — ПСІ!... та й годі! — жартівливо докінчив

Цвяшенко вступ і всі весело зареготали.

—Раді вітати, милого гостя! Прошу до гурту,—мовив Кириленко.—Гадаю, що й ви, Степане Івановичу, будете також цікавий доповідач, як і наш милив і всезнаючий Василь Якович.

—А, простіше кажучи — "цвях"! — посміхаючи сказав пан Пилипенко, потискаючи руки гостям і всі загонисто й завзято зареготали з чергового дотепу.

—Що я — "цвях", то це нічого!... В господарстві це найпотрібніша річ. А от твоє, Степане Івановичу, оте "псі" це вже — ознака зневаги, якщо не огиди,— регочучи гутоприв Цвяшенко.

—Сідайте, милі гости, та почувайте себе, як...

—Як у своїй тарілці!...—Ха-ха-ха-ха!— зареготав і сам Цвяшенко, урвавши господареву мову, й усі останні.

І потекла розмова, як тиха, хоч і широка й глибока але спокійна вода в ріці. Розповідали, де хто вигулювався в часі професійного відпочинку; де яке життя; новинки, ціни на прожиток. Зачепили якось побіжно й політику, Але що з присутніх, сливе ніхто, не належав до політиків, то ця тема, швидко сама по собі згасла.

На якийсь уривок часу, схилилась була розмова до теми культури, літератури та, навіть, театрального сезону що мав бути розпочатий знову, давно вже збитою "Наталкою Полтавкою".

—І, як їм не настобісіє!.. Ужеж достатньо застаріла, якщо не огидла, ця річ; це стародавнє лицедійство,— мовила господиня гостини, паня Кириленко.

—А чи ж ліпше справа з "Запорожцем за Дунаєм"? — додала друга паня.—А його товчуть та й товчуть щороку...

—В "Запорожці", хоча батьківшинолюбно кінчають тут виставу, — мовив Цвяшенко. —А вже щодо "Наталки", то така кислувата ота малоросійщина! Аж тхне!...

—За те в цьому сезоні маємо й новину,— несподівано

но мовив пан Григорович, таємнично посміхаючи.

— Яку? — сливе мало не всі гукнули запита.

— Після "Наталки", піде чудова сміховина, під названим "Пархимові Ласощі", аж на три дії! Але ж дії! З піснями, танцями, а головне — з веселою й войовничу панею Настусею Лимарівною,— додав Григорович.

— Щось нове?... Чие ж воно твориво? — питав Пилипенко й собі зацікавивши.

— Якогось Михайла Лавренка. Але дуже добре написа на річ, — відповів Григорович.

— Буцім-то перерібка, з гумористичного оповідання, з Квітки-Основяненка, — додав Піддубний. Але, треба таки правду сказати, — дуже вдала перерібка. Справді там сміху — більше одного міху!...

— Ха-ха-ха-ха-ха! — реготали всі з дотепу.

— А чи ж не — хоч ховайся до міху? — реготнув хтось.

— Цікаво буде побачити. — мовила паня господиня. — Чи не випаде й справді ховатися до міху?

Так перекидаючися словами, як опуками; підмащаючи невадними дотепами, знову потекла мова безжурного гуртка, що недільного дня зібралися вкінці літа на побачення. І, мабуть би, ще довго гуторили б у такий легкий і неглібокий спосіб, але Чемериця, що вже кілька разів хотів таки урвати цю байдикувату розмову, насамкрай, влучивши в догідну мить, вдався до Цвяшенка.

— Ласкавий пане Цвяшенко! — мовив він. — Даруйте, що порушую загальну розмову, — додав проханнє до всіх. — Ми нулого разу, цеб-то весною, коли ми саме тут, майже, всі що й цьогодня, гостювали... Хіба за винятком професора-Равсона, якого цьогодня нема, — ви були з великою пошаною, згадували про східне вченіс "Агні Йогу" та... психичну снагу. А коли ми з вами виходили од панства Кириле нків... пригадуєте?... Ви ще й завдали мені клопіт...

— Хіба?... Чим?... Та й який саме?! — питав Цвяшенко з

веселим посміхом на вустах. – Чи не опанувала, часом, вас психична снага так, що й спати не дає?..

–Ха-ха-ха-ха! – весело реготали всі довкола.

–Уявіть собі – майже, що так!.. Пригадуєте, останні ваші ~~пане~~ Цвяшенко, слова: "Ачей же, щось таки виміркує те"… – мовив Чемериця.

–Ну, й, що ж, виміркували? –спитав Цвяшенко.

–Хоч убийте!... Справді таки, навіть спати зчаста не сплю. Міркую й міркую, але – ні тобі – но! ані –тпру!

–Ха-ха-ха-ха! – залилася громада сміхом.

–Тепера я вже бачу, що завдав вам таки немало того клопоту, – мовив зо сміхом Цвяшенко.–Тож, чим я можу вам допомогти?

–Рятуйте!... А, слушніше, поясніте докладно. Ви тоді сказали: "Щоб тобі було краще жити", а я тепера втратив і спокій, і житуха моя стала – не житуха, а бідуха, – малошо не плачуши, скаргував Чемериця. А довкола заливалися завзятим реготом, як у цирку, з витребеньок якогось кловна.

–Якщо памніть мені не зраджує, – почав Цвяшенко, – то наша мова тоді була звязана з вогнем, либонь. Чи не роблю якоїсь помилки?

–Так, так! Розмовляли ми про ходінне по вогневі, і то – без жодного попечення. І тоді ви були сказали, що то все завдяки психичній сназі, – вів далі Чемериця.

–І тепера, це ж саме – можу сказати, – мовив Цвяшенко. – Волісте чути?

–Ні, Василю Яковичу! Не треба повторювати. Ми бо тута всі ті, що були й тоді та чули. Я маю інше запитання, якщо дозволите морочити голову, – мовив Чемериця.

–Якщо зможу задоволити вас, – буду радий послужити, чим зможу, – відповів Цвяшенко. – Я вас слухаю.

–Справа такого характеру... Перепрошую лише ласкаву громаду, що хочу загарбати всю вашу увагу й час, – просив Чемериця про вибачення. – Виміркувати щось, як я

вже передніше сказав,— продовжував Чемериця,— нічого не виміркував. Але натрапив, і то на дуже цікаве явище, яке й хочу не лише оповісти, але й просити ваших пояснень, бо сам таки не втну. Хочете, панове, послухати?— запитав він усіх разом.

—Чому ж би ні!... Оповідайте!... Почуємо, що там за аж таке цікаве явище,— залунали голоси.

—Так от,— мовив Чемериця,— протягом цього літа, люде всі спочивали, а я "міркував". Я ввесь час гриз граніта науки, як було до війни казали в Україні. Сливе цілі й дні, й ночі інколи, просиджував за книжками або в громадській книгозбірні, або в себе в хаті. І перечитуючи, що лише до рук потрапило, шукав матеріалів про психичну снагу.

—Ну й, знайшли щось? — залунав півглумливий і півповажний запит.

—Почекайте!.. Слухайте далі,— мовив Чемериця.—Переглядаючи деякі місячники давніші, я був натрапив на одного під назвою "Церковь і Наука", число 7(39), либо чи не за 1936 рік. І ось, саме там я й знайшов, недовге, але дуже гарне, упрост зворушливе, оповідання. одного християнина, який писав:"Я християнин, лютеранин; німецький громадянин, маю 62 роки віку. Одначе, я не лише народжений ув Україні, але й прожитлив без виїздно там до 1929 року. І я широ й сердечно запевняю, що все нижче, що буде сказане це буде чистісінька правда".

І далі він починає викладати:"1882 року, 23 червня, о 2 годині дня, в місті Каневі, Київської губернії, за величе зної посухи й сильної на той день спеки, ще й при міцному вітрі, з невідомих причин, посеред торговельного майдану, густо забудованого дерев'яними крамницями й житло вими будівлями, зненацька виникла горитва.

"За декілька хвилин часу та горитва стала — справжнім пеклом. По всіх вулицях, що відножили з торгощиці—впрост, як свічки горіли: крамниці, житла й інші забудував-

ння поспіль. І горіли так, що не було жодної змоги гасити. Горитва була така жахлива, що дим і горіючий метеріял з будівель зірваний вітром, упрост несло непрохідними хмарами упоперек Дніпра. І тому пароплави, що пливли з Києва до Січеславу, мусили бути зупинитися, не допливаючи в Канів, щоб не спалахнути й собі од Каневської горитви.

"Нашим будинкам, — писав автор, — не загрожував во-гонь, бо вони стояли на високій горі, ще й посеред великих садів. Коли спалахнула горитва, наш батько подався й собі туди, чи міг щось допомогти, чи ні. Матір же з нами дітьми, стояла на веранді й із болем у серці, спостерегала ту страшну горитву, яка була підняла все місто на ноги

"І ось, раптом бачимо, біжить до нас знайомий жид, на прізвище Котляр Рувим, років йому було з п'ятдесяти. Та й біжить у такому вигляді, що жаль було на його глядіти: босоніж, у самій білизні, обличче брудне, заляте потом, а очі налляті кровю.

"Ледь підбіг він до нас, зрозгону падає навколоїнці й заломлюючи руки, впрост ридає: "Паньо! дорога паньо, ради сятого Бога — рятуйте!... Зараз горішиме мій будинок... мій батьківський доробок... Ради Бога дайте святої води й святу ікону та кропильце!..."

— Як тривога, тоді й до Бога! — мовив хтось зі слухачів, поки Чемериця витирав носа хустинкою.

— Правдиво! — мовив і пан Кириленко.

— Еге ж! Як припече, то й слюза потече, — мовив Чемериця приповідкою й продовжував: "Моя матір метнула до ї дальні, вхопила шклянку наллявши свячені води, вхопила зо стіни ікону чудотворної Богоматері Козельщанської (із монастиря Полтавської губарнії); моя матір православна й маючи цю цінну ікону, берегла її. Захопивши ж ікону й завялого чебрецю жмуток, дала це все Котляреві ще й перехристила його; а він із розчulenости, аж руку мамі поцілу вав і вмить метнув, як вихор зірвавши, до свого будин-

ку бігти. А ми, дітлахи й собі слідком за Котляром...

— Ну й, що, врятував Котляр свого будинка? — з нетерплячкою запитав хтось.

— Уявіть собі — так! — мовив Чемериця. — Далі той таки український німак писав: "Я сам бачив, як почав загорати-ся великий будинок, що стояв поруч Котлярового. На Котляровім будинку дах почав чорніти, а фарба почала пузири-ти, мов би її щось надувало; скло в вікнах із диким дзен-каннем тріскало й осипалось. Котляр, як справжній линво-ходець, виліз на свого даха, поставив ікону Богоматері з крайку димаря й почав кропити свячену водою хрестопо-подібно, свій будинок і двір проти палаючого вже сусідньо-го будинку й щось кричав — видно молитував".... — Ху-ух!... Я зо зворушеності, аж утомився навіть тепера. А перечи-тував того описа, не менше як півсотні разів! — мовив Че-мериця. — Аж слози мені були виступили на очах, так бу-ла пройняла мене та страшна, а воднораз і велична подія.

Усі слухачі на цей раз мовчали, зворушені до глиби-ни душі, справді страшною, але й хвилюючою подією. Зро-зуміти лише: жид, що не визнає Христа за Бога, проха-ючи ікону Богоматері, ще й води свячені просить, щоб ря-тувати своє бідацьке гніздо, зоставлене батьками!

— Еге. "Не минуло й пари хвилин, — писав німець, — як вітер, раптом, ні з цього, ні з того — вщух. Але в цю таки мить, невідомо звідки, зявились упрост хмари білого диму й цілком охопили Котлярів будинок, затуливши його од на-шого зору. Ми страшенно переполохані, почали несамовито кричати: "Котляр... Котляр горить!" Цеї саме миті прибіг-ла моя матір і, також захвилювалась: почала охкати, ах-кати й ломити руки, з розпуки, що ні кому його врятувати.

"Минуло ще з пару хвилин, — писав лютеранин, — і, як зірветься, нараз, сильнющий вітер! Умліока розігнав білий і густий дим, нібій його й не було. І... о, диво! От цей ві-тер почав перекидати вогонь через Котлярів будинок — на

сусідній будинок. Враз він спалахує; гасити нема кому; за їм спалахує дальший будинок. А за тим ще - інші, так згороє дванацять будинків, що стояли за Котляровим, аж - до кінця кварталу. І коли вогонь угамувався, Котлярів будинок - єдиний, серед згарища, - стояв, як зуб у беззубому, перекривленому роті. Тоді було згоріло 288 будинків. Після тої страшної горитви, наш Котляр довго ходив, як ніби божевільний"... От таке то, панове, вичитав був я.

Чемериця закінчив, і замовкши, витирає піт із чола, а разом і непрошену гірку, що самохіть виступила. Мовчали й усі присутні, заглибивши в цілком незрозумілу подію, що виникла в руках "невірного жида".

-Чарівне й, правдиво, зворушливе оповідання, - мовила господиня. - Але, дозвольте мені на пару хвилин відійти... Зготувати перекуску, - додала вона й відійшла.

-Молодець ви, пане Чемериця, що не лише знайшли, і то таку цікаву подію, але й доповіли про єї, - мовив Цвяшенко. - Бачу, що ви - немарно провели час: щиро й удало, як і - з наслідками попрацювали.

-Так, Василю Яковичу!... Дякую за похвалу. А тепер останнє слово за вами. Мусите сказати щиру правду: -Що ж це таке? Як це все зрозуміти? Не вірити в це явивше, я - не можу. Але, як же й вірити: у жидових руках - кропило й свячена вода, з наявністю ікони чудотворної Богоматері, рятують-рятають йому будинок од жахливої горитви!...Що ви скажете на це?

-Справді, це таки подія, що межує з чудом, якщо й не саме справжнє, таки чудо, - мовив Кириленко.

-І "чудо" й не "чудо", - відповів Цвяшенко. - З погляду звичайного поселянина, це - безперечно - чудо. Уже досить наявності і свяченої води, і, тим більше, чудотворної ікони Богоматері, щоб стати чудом. Насправді ж і ту та - знову ж та сама всерятівнича *психична снага*.

-Правдива заувага, панове, - мовив пан Пилипенко,

який увесь час уважно лише слухав оповіді. –Наколи б тією чудотворною іконою та свяченою водою, орудував "невіруючий", то його би будинок спокійнісінько згорів би, таки разом із їм, до основ. Тута справа полягає не в тім, що кроплено свяченою водою чи була поставлена на димара – Богоматір. Хіба мало буває, що церкви, навіть, і то не лише свячені й пересвячені, але й із наявністю чудотворних ікон, то з необережності, а то й просто од природніх причин – громовиці, а таки згорають. І згорають десятки таких ікон і, навіть, святі Дари, яких нішо не могло й ніяк урятувати.

–Щож на вашу думку, пане Пилипенко, діяло в такім випадку? – поспитав Григорович.

–На це питання пан Цвяшенко вже дав відповідь. Це – *психична снага!* Але тут і чудотворна ікона й свячена вода, правили лише за точку опертя збудженій, трагичною не безпекою, психічній сназі, якою, можна з певністю сказати був достатньо обдарований жид Котляр. Затямте, що людська, навіть, фізична сила, в миті небезпеки, зростає сливе – неймовірно. Духова ж сила, а психична сила й є найтонша, найосновніша духовна сила, робить справжні чуда, в прямому розумінні цього слова.

–Та інакше й бути не могло, – мовив Цвяшенко. – Адже, не май Котляр у собі достатньо розрощеної психичної снаги, що могла б допомогти тут свячена вода? Адже, святили її, ту свячену воду, скажімо, на Йорданськім водохресті. І, якщо вона й була там у тім часі намагнетизована, як намагнетизована й усіяка вода, та, навіть, повітре довкола нас, то той навіть збільшений магнетизм, за ті шестеро місяців, давно вже врівноважився з довкіллем. До того ж, краплі свяченої води, не падали на вогонь горитви, а лише в повітрі. І також слушно пан Пилипенко каже, що згороють і не лише церкви, але й у їхніх стінах і чудотворній ікони. Отже, чому? Бо не було поблизу тієї особи, заряд –

якої, психичною снагою, міг би зробити опір стихії.

— Вам, шановні панове, легко сказати: психична снага! Але нам це дуже важко зрозуміти,—мовив Чемериця.

— Правдиво! — додав і Піддубний. — Бо й, що таке от та сама ваша психична снага? І, як вона може діяти, що її — зовсім не видно, а в тім — вона творить от такі справжні-сінькі чуда?

— Зрозумійте, панове, що психична снага, це той самий святий дух, який проймає геть усе в світі. Йому ж бо підкорене все! Але святий дух володіє не лише людиною, але й усіма тими силами, яких ми не бачимо, а проте — воно наші помічники й... вороги,— мовив Пилипенко.

— Щож то за сили, що водночас можуть бути нам і помічниками й ворогами?

— Сили стихій,— відповів Цвяшенко.

— І ті сили,— продовжував Пилипенко,— різноманітній. Ви, напевне, не раз чували, як оповідають у казках про гномів, саламандер, ельфів, домовиків, лісовиків, водяників і безлічі інших; не допускайте думки, що це — звичайні вигадки. Це стовідсоткова правда. І всі ті казкові діячі, належать до різних стихій; водяних, земних, вогневих і т.д.. І коли ви володієте психичною снагою в достатній мірі, ви можете наказати їм бути: або помічними, або, навпаки, — в рожозлочинними. Що в житті й буває дуже часто.

Сучасна зматеріялізована наука,— продовжував Пилипенко далі,— й матеріялісти науковці, нічого цього не визнають. Вони уперто твердять, що ввесь світ складений лише з одних усемогутніх матеріальних атомів. Але уперто відкидають те, що субстанція всесвіту просякнута до глибини тих таки атомів святым духом, духом нашого Господа Христа, в якого, на великий жаль, мало не всі науковці таки ще не вірють.

Але вже незабаром настане той час, коли й науковці: усі ті сучасні хеміки й фізики та інші фахівці од наук

—Щож там ціаве було?— знову втрутився пан Киналюк, поперед усіх.

—Там він писав: "Церква, що не лише виявить зацікаленнє спиритуалізмом, але й докладе зусиль, щоби сполучитися з іншим світом, світом нам невидним і незнаним, а проте виразно існуючим, конче опанує увесь світ. Усі інші ж церкви, за пару століttів, зникнуть із лиця землі, й то так, що навіть і спомину про їх не буде.

—Ну, це ще на двоє бабка ворожила!—каже Киналюк.

—Та не заважайте, ради Бога, чоловікові висловитися!— зупинив Киналюка пан Королюк.

—Ми,— писав Конан Дойл, — продовжував пан Тимошенко, — не маємо ніякого бажання, щоб наші церкви, які всі вірять ув одного Бога, та — геть собі зникли. Навпаки, бо нам бажаніше, щоб вони всі були сильніші, міцніші й, зрозуміло, краще обслуговували своїх вірних. А сильнішими, і про це сам Конан Дойл каже, можуть бути лише ті церкви, які матимуть при собі власного передавача, тобто, чужим словом кажучи — медіума, який би допомагав прокладати моста між нашим і тамтим, нам небаченим, потой бічним світом.

Тимошенко, запалюючи свою улюблену лульку, дещо замовк. Усі інші також мовчали. І хоча це тривало дуже короткі хвилини, всетаки хтось із присутніх, очевидно не абияк зацікавлений, невтерпів:

—Ну, а щож далі?... Чи це й усе?

—Думаю, що більше чи й потрібно,— мовив пан Тимошенко.—Пережуйте хоча б це, на здорове.

—Чортівщина, все це й пережовувати нема що! — вигукнув пан Киналюк. —Не вистачає ще тільки того, щоб у церквах завести чаклунство. І в такий спосіб цілком знищити й ту віру, яка ще хоч ледь-ледь, а всетаки ще хоча тліє серед нашого маловірного загалу.

—Почекайте-но, пане Киналюк! Не гарячкуйте бо аж

так завзято. Чому бо ви гадаєте, що – мати передавача – це чаклунство? – запитав пан Чорногор.

– Тому, що ніякого потойбічного світу нема! – поїрі товано вигукнув Киналюк. – То все дурні вигадки з боку тих, хто прагне знищити віру в Бога. Якби було щось, то, яка потреба Богові дурити світ, тобто – нас, людей і хова ти якийсь там "потойбічний" світ? Усе те – чортівщина, ка жу вам удруге! – злуочи вже закінчив Киналюк.

– Ага!... От де наші чоловіки седять!... Поховалися в садову ще й густу зарослю та й погулюють собі, – мовила дружина одного з присутніх панів.

– Це подібне на те, як у тій пісні співають: "І твій батько і мій батько та й обидка харпаки: полягали в гарбузинні й п'ють горілку, як бики", – проказала ще одна паня дружина іншого присутнього, виспівуючи придебешку.

– Даруйте нам, милі пані жіночки! Але, поперше, ми – не в гарбузинні полягали, а седимо в саду, посеред дерев, між кущами дуже пахущих троянд, а...

– А подруге, – перебив другий першого, – ми й не думали пити горілки, бо саме бавимося в мудрі розмови.

– Щож то в вас за розмови та ще й мудрі? – мало не разом вигукнула жіноча половина, сідаючи й собі до чоловічого гурту.

– Та тут пан Тимошенко таке вигадує, що й на голо ву не лізе. Треба, мовляв, по церквах чаклунів заводити... От до чого гне чоловік! – не витерпів пан Киналюк виступити перший з відповіддю на жіночого запита.

– Переборшуєте, пане Киналюк! – мовив пан Христюк у захист пана Тимошенка. – Адже на вступі пан Тимошенко, виразно був сказав, що про те писав Конан Дойл, а не він сам те вигадав.

Дотого ж ви, пане Киналюк, перекручуете, так мовити, суть самої справи. А головне пришиваете панові Тимошенкові, якоє чаклунство, про яке він і не згадував, – до-

ки, таки викладатимуть свої предмети не так, як це је роблять тепера. Вони навчатимуть, що матерія побудована в той спобіб, як це був упланував сам Христос. І Христа – знаходитимуть геть у всьому, не виключаючи ні хемії, ані фізики, на яких тримається світ. У майбутньому буде створена духовна хемія й духовна фізика й вони доведуть людству, що таке психична снага, як вона діє.

Ми тепера йдемо ще підо впливом люциферицьких сил, які допомагають людству творити цивілізацію й її коштовності, які тепера ми маємо. Але вони, ті сили, цим збивають людство з духовости. Однаке прийде час, і він уже започаткований, що сила психичної снаги, духовна сила самого Христа, остаточно переможе люциферицькі сили. Тоді то людям перед очима буде явлено святий дух – ота, так нам потрібна психична снага – сам Христос.

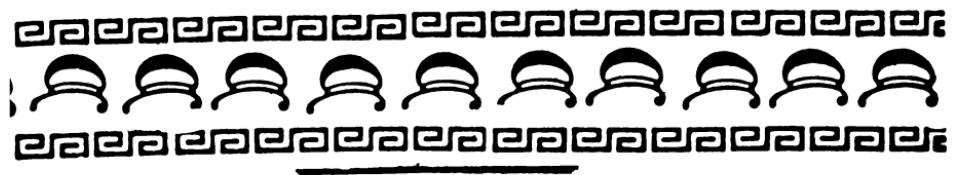
–Дивні діла Твої, Господи! – мовив прочулено сам господар пан Кириленко.

– Шановні мої гості! – мовила господиня, підходячи до гуртка, поринулого слухом у таку цікаву розповідь. – Пе рекуска вже чекає на нас. Тож прошу уласкавити мою хату вашою присутністю.

– Якщо так, то й так! – мовив Цвяшенко. – Ходімо підкріпимо наш кволій і недосконалий дух!

– Щоб наша психична снага краще діяла, – додав пан Пилипенко й усі регочучи, рушили до хати гостинних господарів.

ЧОРПІВЩИНА?

14

(ПРО ПОТОЙБІЧНИХ ПОЯВ)

ЕЩОДАВНО мені випало натрапити на дуже цікаву річ, — мовив пан Тимошенко, один із гурту седілих у саду чоловіків.

— А на що ж саме ви натрапили? — запитав хтось.

— Світової слави англійський письменник,—продовжував пан Тимошенко розповідати далі,— саме Конан Дойл, якого напевне й ви читали...

— Щеб не читати такого письменника!—докинув хтось

— Так от, оцей от Дойл, свого часу був у, так би мовити, мандрах по нашій Америці.

— А хто тут не мандрував!... Хіба це аж так цікаво знати?— мовив запитом пан Киналюк.

— Почекайте пане Киналюк! Не заважайте людині ви словити те, що вважає за цікаве,— завважив пан Христюк.

— Продовжуйте пане Тимошенко!

— Так от! От той самий Конан Дойл, повернувшись з Америки до своєї Англії, надрукував був цікаву статтю в "Рейнолдс Ньюс".

дав ще й пан Королюк у захист Тимошенка.

—Дякую, мої милі друзі, що стали мені в захист! —мовив пан Тимошенко.—Тут, бачу виникло недорозуміння. Чаклунство, це — чаклунство, а спиритуалізм, це — зовсім інша справа, які, доречі, нічого спільногоміж собою не мають і мати — таки ніяк не можуть.

—Та ж, про що тут мова в вас була? —питають жінки.

—Мовлено тут про те, чого й сами, видно, достатньо не знають, — мовив пан Цвяшенко, який досі лише слухав і спостерегав. —І я мушу виразно сказати, що й сам той Конан Дойл, якщо так він висловив, як пан Тимошенко сказав переплутав грішне з праведним. Хоча не його це вина...

—Чим саме? — запитав хтось із гурту.

—Тим, що спиритуалізм суворо відкидає... Ні, майже забороняє бавитися в гру з потойбічним світом. Та ще й із допомогою передавача. До того ж ті, хто бавиться із потойбіччем, не спиритуалісти, а лише — спирити. На великий жаль, англійці тут не роблять різниці між цими двома тямками й заплутують справу. Саме спирити мають до справи з духами. Спиритуалісти цілком уникають цеї забавки, бо вона подвійно грізна, — мовив пан Тимошенко.

—А яка глибша різниця в цих розуміннях? —мовлено з поміж гурту.

—А це та, що "спиритуалізм", це — протиставне, світоглядове розуміння речей. Чистий спиритуалізм, це — наука, а чи вчення—Божественна Мудрість—яке навчає, що все існуюче оживлене Всесвітнім Духом чи Душою та, що в усім світі нема жодного атому поза цим усюдисущим принципом. Щож до того, що йде під розумінням спиритизму, а саме — віра в повсякденні стосунки живих із мертвими, з допомогою передавачів, то це іншо інше, як звичайна матеріалізація й приниженнє людської й божеської душі. Хто вірить у такий зв'язок і такі повідоми духів, — безчестять мертвих і роблять непоправну богозневагу. В давнині все

це була "некромантія". Але сучасні спирити ще й гнівують за цю просту й ясну істину...

—Ще раз, утретє, кажу — чортівщина все це! — кинув ніби обвинувачене. — Якісь потойбічні світи, якісь там духи... Тьфу!

—А невже ж і справді є якісь духи? — запитав хтось.

—Ого-го! Ще й скільки! — мовив пан Цвяшенко. — Хіба ви не читали книгу, якогось українця, М.М.Белегая, навіть бувшого редактора?

—Як та книга найменована? — запитано з гурту.

—Щось чи не "Розмова з духами", якщо памнятъ мені не зраджує, — відповів пан Цвяшенко.

—Щось не чули ми такої, — мовили кількою осіб.

—Шкода! — мовив пан Цвяшенко. — Це тим більше школда, що сам Белегай, чи не він перший із українців, не лише описав те, що сам бачив і чув, частинячи в сеансах якожіс англійки, пані Донни, але й сам був став спиритом та розмовляв зі своїми рідними: батьком, сестрою й сином, бо вони вже були на тім світі.

—Як давно це було? — запитав хтось із цікавости.

—Не давніше, як півста років тому. Десь на початку двацятих років. І що найцікавіше: він бачив свого сина ніби живого. Ба! навіть великий письменник Іван Франко і то провідував його, у власній Белегаєвій хаті та розмовляв через передавача.

—Це дуже цікаво! — мовила одна з пань.

—Чи подає він щось переконливіше? — запитала друга з пань, не вдоволивши сказаним.

—Якщо вам, друзі, ще не переконливо, що сам автор Белегай, бачив сина, батька й сестру, то той таки Белегай подав і виняткове явище саме серед українців, що найменше за всі народи світу цікавляться цими справами.

—А що саме? залунав запит.

—Він у досить докладному викладі розповів про по-

яву духів у Бродах. Отже, в нашому українському місті. А виникло було те в 1920 році, в господі панотця Демчинського. Померлий його синок Василько за кілька місяців по смерті, почав появлятися в житлі й потверджував це своїм писаннем на папері, шарудіннем скриньки під ліжком і багато інших виявів. І, що головне, це є явище потвердила навіть комісія, складена з панотців, зрозуміло, наших католиків, чого не може вже заперечити й сам папа римський, хоч би й хотів те зробити.

—Справді дуже цікаве явище! — мовив хтось.

—А ми так нічого й не знали, — додав інший голос.

—І що найцікавіше так це те, що у випадку в Бродах, Василько Демчинський, відповідаючи на запити панотця доктора Дорожинського, писав у своїй скринці, без жодної допомоги якого будь передавача.

—Я вірю, панове громадо, в те, що оповідає нам пан Цвяшенко, — мовила старенька бабуся — гостя господаревої родини, паня Голубенко. — Якщо маєте бажання, я можу розповісти не менше цікаву подію чи, навіть, події.

—Просимо! — гукнули всі нараз.

—Із задоволенням послухаємо, — докинув хтось.

—Так отже, милі друзі, незабаром по революції та громадянській війні, я була поселилася в однім старім будинкові нашого стародавнього міста на півдні України... У тім будинкові, де я була поселилася, передніше, в часі революції, тримали арештованих, на яких у вязниці бракувало місяця. Як доказ цього, на вікнах деяких ще були зостали ґратки. Спершу жити було спокійно. Але надійшла весна і в будинкові почали виникати дивні явища. Проснувшись бувало вночі, чую якісь незрозумілі звуки.

Що то за звуки були, трудно було визначити: вони — ні на що не були подібні. Найподібніше було можна порівняти з тріскотом польових коників, хто це з вас чував. Але в тому відтинку часу — весною, ніяких коників і близ-

зъко не могло ще бути. На цвіркунове деренчанне також не подобали ті звуки. Вони були такі настирливі, безперестанні, а це – сильно дратувало мене.

Незабаром, коли весна вступила в свої повні права, приїхала до мене моя родачка. І саме в цім часі "тріскіт коників", заступили дивні потріскування в усіх кутках кімнати. Подобало, ніби тріщать меблі, хоча меблів у нас – майже не було. Особливо сильно тріщало, в різні години дня, в великій скрині, що стояла в одному зі східних кутків нашої кімнати.

Але ми тоді були ще надто молоді, безтурботні, веселі:– дивні явища сприймали жартома, майже весело. Тому то, жартуючи, ми оглянули нашу скриню, за сю – куток увесь і, не знайшовши там нічого підозрілого, мусили примиритися з тим явищем, прозвавши його "ворохобня на сході". Однаке, недовго ми доброденствували.

Одна з наступних, але страшна, ніч примусила і нас таки змінити наше ставленнє до незрозумілого явища. То го вечора, ми з родачкою, гостювали в моїх приятелів. І заседілися там допівночі. Розмовляли ж гостюючи про різні таємні явища, про Каббалу та інші таємнознавчі справи. Вертаючи до нашої господи по темному місту, та ще під враженiem усіх вечірніх розмов, ми підрахували й визначили, що того саме дня, по Каббалі, було 13-е число – отже саме "сатанинська ніч"...

– Ну от! Чуете, люде добрі, що шановна паня згадує? – нараз утрутівся пан Киналюк.– Чи ж не я казав – усе це чортівщина!

– Не заважайте бо, пане Киналюк, розповідати! – гукнули слизве всі.

– Чортівщина чи не чортівщина, – мовила розповідачка, – побачите далі, а тепера прошу дослухати, а тоді вже вирішуйте. Еге. Так от, прийшли ми з родачкою до господи; засвітили світло та й почали готовувати постелі, щоб

лягати спати. По всій кімнаті чутніли кволі потріски. За скринею ж особливо настирливо тріщало. "Східня ворохобня почала діяти," регочучи мовила родачка. "Цього вечора вона щось особливо чинна"— додала я посміхаючи.

Полягали ми й погасили світло. Та не пройшло хocab пяти-шести хвилин, як по кімнаті, нараз, зашелестіло щось, ніби сильний вітер мете по кімнаті якийсь папір. І було таке враження, ніби той папір хтось розкидає цілими жмутами, хоч у кімнаті не було жодного паперу, бо ж наші книги й зошити ми поховали в столі.

— "Що це таке?" — спитала, встаючи з ліжка, моя родачка. "Я маю непереможного страху. Засвітімо світло" — додала вона. І ми, запаливши світло, найуважніше оглянули кімнату. Але все було на своїм місці й нічого зайвого, що могло б аж так шелестіти.

І на наше не лише здивування, але й обурення, ледь ми знову полягали, — шелест паперу й знов — завиравав. А на підлозі щось вовтузилося, огидно шелестіло; пролітало понад нас зо свистом; а разом порушувало посуд, змушувало дзвеніти тарілки й чашки. І на довершення нашого й так безмежного жаху, в чавунній пічці, непаленій уже декілько днів, з браку вугілля, раптом, спалахнуло яскраве й червоне світло, ніби там щось загорілось.

— Оце вже, як хочте, панове, — нараз гукнув невитри мний пан Киналюк. — Але ж це — найкращий доказ чортівщини! Ще коли якийсь там Василько Демчинський щось пише на папері, це ще — сяко-тако... Але ж — вогонь!... Вогонь, панове!... Ні, це таки — чортівщина чистісінької води!.. Як собі хочте.

Усі мовчали. Мовчала й бабуся оповідачка.

— А чи не пробували ви, ласкова паньо, — мовив Чорногір до бабусі, — читати "Отче наш" чи "Вірую"?... Це кажуть, допомагає в подібних випадках.

— Не завжди, — мовив пан Цвяшенко, — І не конче...

—А, чом би вам не почитати було якусь святу книгу, хоча б Євангелію? — запитала одна з жірок.

—Ми саме так були й зробили, — мовила бабуся. — Коли спалахнуло в пічці світло, я не втерпіла й вигукнувши: "Це й справді таки дияволські вибрики! Недарма це сата нинська ніч!! Запалімо світло й почнімо читати Євангелію" — й ми, лежавши в окремих ліжках, полягли тепер вже на моїм ліжку й я, поставивши Євангелію перед собою, голосно почала читати перший розділ од Марка.

—Ну й, помогло щось? — запитав хтось із гурту.

—На жаль, не зразу. Спершу святі слова застрювали мені в горлі, переверталися й зміняли значення. А коли почала читати родачка, з єю — те саме! Це нас не лише жахало, але й потверджувало, всі наші здогади, що ми маєм справу з явищами потойбічного світу...

—Ха-ха-ха-ха-ха! — зареготав на все горло, нараз, пан Киналюк. — То й ви, ласкова паньо, туди ж?!

—Дарма ви регочете, пане Киналюк, — мовила бабуся оповідачка. — Побули б ви на нашім місці, певне, були б зовсім іншої думки. А проте, я в своїм житті бачила таки неодного недовірка, як і ви. Далі я й про це згадаю.

—Просимо, паньо, оповідати! — залунали голоси.

—Не заважайте, пане Киналюк!

—Що ж далі було, ласкова паньо? — питали бабцю.

—Пізньої ночі, далеко за північ, коли ми достатньо наїлися страху навіть читаючи Євангелію, нараз: — Я-ак — бахне!... Якийсь страшний удар по даху, нам над головами, немов би гарматень вибух. Ми мало не померли з переляку. Довго ще дрижали й лише надсвітанок, заснули — справжнім мертвяцьким сном.

—Уявляю собі ту страшну подію!... Я зо страху, ма буть би таки померла, — мовила одна з пань.

—Та страшна ніч, — продовжувала бабуся оповідати, — притиском таки примусила нас зоставити наше житло й

перейти до знайомих. Там ми прожитли щось тижнів зо два, маючи страху вертати до свого "страшного лігвіська" так ми були назвали нашу страшну кімнату. За цей час моя родачка була навідалась туди: хотіла взяти щось потрібне з речей. Але ледь вона встигла одімкнути двері, ще не вступила, нараз, — я-ак залунає страшнющий рев знутра кімнати! То вона ледве зуміла знову замкнути двері й — давай Боже ноги! — метнула стрімголов тікати геть.

— То й справді щось неймовірне, — завважив хтось.

— Але житлити в знайомих довше, нам не можна було й ми мусили вертати знову до свого "жахливого житла". Однак, повертаючись, ми заздалегідь ужили деяких заходів — запросили до себе, з одного таємнознавчого гуртка, одну паню, — сильного, як ви тут казали, передавача; а ми тоді називали її медіумом. Ця паня, крім передавацької роботи мала ще й розрошене яснобачення. І ми вирішили перевірити всі ті явища з її допомогою.

Отже, було надумано улаштувати спиритичний сеанс безпосередньо в нашій кімнаті. Ми хотіли викликати ті духи, що нас турбували та дізнати: чим би ми могли їм допомогти. Ув очікуванні інших членів гуртка, побажалих з нами разом частинити в сеансі, ми седіли й розмовляли. І раптом наша паня передавачка, сильно здригнувши, мовила: "Яка-а гидота!"..

— "Що таке?" — затривожено поспітали ми її. "Не хочу я вас лякати, — мовила вона, — але я бачила щойно дуже страшну з'яву". "Не майте страху за нас.. Розповід'дже все нам!" — загукали ми з родачкою. "Ну, гаразд, якщо не маєте страху, — мовила передавачка. — Щойно, як ми розмовляли, я бачила, як по вашій кімнаті пробіг, босоніж, якийсь чоловік із повним тазом крові"...

Зрозуміло, мусили й ми здригнути з огиди й остраху. Коли ж зійшлися останні гуртківці, ми висунули стола насеред кімнати й посідали навколо його, зєднавши наші

руки в ланцюг. Передавачка пірнула в сон незабаром, а в кімнаті зразу залинуали неуявний тріскіт і скрипіт. Подобається, що декілька осіб сваркували між собою... за стола, вириваючи один-одному й то так, що горепашний стіл стогнув чи тріщав, буцім розламуваний. Невидні пальці тарабаніли по столу, як у барабан.

—Ха-ха-ха-ха-ха!... — знову зареготав пан Киналюк. — Ну, чи ж це не чортівщина, прости Господи?!

Усі з обурення мовчали, лише поглянувши на Киналюка. Але на цей раз бабуся не стерпіла:

—Нема чого реготати, пане Киналюк, коли ви взагалі не знаєте про що мова. Так можна кпити й із вищої математики, якщо вона вам не допоможе готувати обід...

—Майте сором, пане Киналюк! Дайте ж людині закінчити хоч. А тоді, як треба буде — регочіте, хоч пуп нехай вам трісне,— мовила одна з пань. Чоловіки ж, лише плечима здигнули, на таке зухвальство.

—Нас це все дуже зацікавило,— продовжувала бабуся — Ми не мали вже страху, седячи в гурті. А тому старший гуртка запитав: "Хто ви, нещасні?" І на його запита сипнули відповіди: —Павло, Клим, Іван, Андрій, Опанас... і всі наші українські ймення. Усі вони седіли в цій кімнаті та всі вони були постріляні комуністами саме тут. І вони благали: "Молитву йте за нас!" — голосно виступувала столова ніжка. Ми пообіцяли молитувати за їх нещасних та на цьому й припинили свій сеанс,—закінчила оповідачка.

Усі присутні мовчали під враженням щойно чутого, до того ж, од людини поважного віку, яка мала власний, і то не сама, виразний досвід. Кожний заглибившся в суть розповіді, думав таки про потойбічний світ, який на жаль нікому невидний і незнаний.

—Ну, що, пане Киналюк,—запитав пан Цвяшенко,— чи тепера ви вірите, що то була таки не якось, вами уявленна, чортівщина, а справжні нещасні душі, помордованих, і

то, напевне, безвинно, наших людей комуністами.

Але Киналюк на цей раз мовчав, ніби то води в рота набравши.

—Перепрошу, панове!— нараз мовила оповідачка,— Я й забула докінчiti, особливу цікаву подію. І то саме про те, як один студент,— знайомий моєї родачки, був так само дуже зарозумілий і тому — ні в що не вірив.

—Просим, просимо закінчити!—залинали голоси.

—Еге ж... Моя родаочка якось була розповіла тому, їй давніше знаному, студентові про події в нашему житлі. Та він не вірив, що то духи померлих. Тоді вона запросяила й його пересвідчитись наочно. І ось, коли студент прийшов, якось вечором, ми седіли й розмовляли про різні забавній дрібниці й у розмові, ніби забули про існуваннє нашої так дуже "улюбленої" скрині. І, раптом, студент питає мене — "Це ви одчинили скриню?"

—Не могла ж я сказати — "я", бо ж він сам бачив що я не вставала з седжі. Тож і кажу йому: "Hi." "Але ж вона була щойно зачинена!"— мовив студент і, ніби з переляком: "Щож це таке?!"... "Це ті духи, в які ви не вірите... Це вони одчинили скриню"— спокійно відповіла йому родачка. Та встала й зачинила скриню знову.

Наш гість був настільки воїовничий, що вирішив воювати з духами; "Дайте мені, будъласка, якусь коцюбу чи якусь іншу зброю оборони"—продовжував студент ніби жартувати й цим приховати свій переляк. "Якщо підійде ваш дух до мене, то я так трісну його по "башкам", що він — довго памнятатиме свої провіднини,"— мовив студент.—А в додаток, ще й водою його обіллю!...Ха-ха-ха-ха!..!" —зареготовав студент, якось підозріло.

Не маючи коцюби, родаочка моя, озброїла студента — звичайними щіпцями закучерявлювати волоссе. А я дала, ще й сковороду з ручкою, регочучи зі студентової, такої завзятіої воїовничості.

— То й справді був дуже воївничий студент! — мовив пан Цвяшенко, посміхаючи.

— Мабуть, якби седів сам, то й підштанки б, певне, — забруднив би! — докинув хтось і всі присутні зареготали.

— Ну й, чим же закінчилось те все? — спитав хтось..

— Студент поклав свою "зброю" біля себе, але продовжував: "Хоча жодних духів не існує й я в це не вірю, але нехай зброя полежить... Хай навинеся сюди, якийсь ваш — Павло, Іван, Андрій чи Степан, то й скоштує!" — і ми всі троє весело посміхнувши, продовжували розмовляти. І ось раптом, студент, підскочивши з седжі, показуючи пальцем на скриню, диким голосом закричав: "Що це таке?!"

"Де? Й що саме?" — спокійно відповіла моя родачка і ми поглянули на скриню, накривка якої знову була піднята, хоч недавно її зачинила родачка. А студент, уже виявом цілковитого переполоху, крикнув: "Та щож це таке? Я ж сам бачив, що ви зачиняли цю окаянну скриню й більше до єї не підходили... Я цілком нічого не розумію!"

"Повторюю, — мовила моя родачка, — це духи таке витворяють. Ніщо інше!" І студент, ухопивши за свого картузу, рішуче заявив: "Я до вас ніколи більше не прийду!. У вас діє якась чортівщина!"... — не розпрашавши з нами, він, як затичка зо шклиці, вилетів од нас.

— Ха-ха-ха-ха-ха! — на всю силу реготали присутні — чоловіки й жінки. Лише пан Киналюк седів понуро й уперто собі мовчав.

— Ото так провчили недовірка! — мовив пан Чорногор.

— Так би треба й нашого пана Киналюка провчити!...

— Панове, мої ласкаві гості! — мовила, зявившися між гуртом, господиня родини. — На нас чекає вже кава... То ж ласкаво запрошує всіх до столу!...

який із вигляду викінчену мав змужнілість, струнку поставу, але на стару людину не подобав. До того ж і його борода, що досягала низу грудини, свідкувала про багато-багато часу життя проминулого: сама борода була ще чорна, як воронове крило.

—Еге! I все те — пішло марно. Людська упертість і головне, не загнуздана сваволя — все перевернули догори. Скільки ми попрацювали; скільки допомогали нашим братчикам із Києво-печерської Лаври! Поставили все на тверді ноги; братчики мали досить звинний розум; бож по всій теперішній московії розпросторили віру й науку нашого ж Владики Христа. А от — бачиш! У двацятім віці — все пішло прахом,— з болем у серці й душі мовив Навчач, ще бадьоро ступаючи по стежині, хоч вигляд Його був інший — рясна й цілком біла борода, що сягала нижче пояса, виразно свідкувала про пережиті ріки часу.

—Що ж, Отче Навчачу, прийшли нові люди, люде так би мовити — з низів. А дотого ж і з низів, які ще в минулім віці були захитали віру в світлі небесні Сили. Не будучи підковані в вірі й сами дали нащадків — безвірників не шануючих нічого святого,— мовив молодчий, тепера ж старший брат Расул.

—Багато тепера часу міне, поки направимо те, що принесла людська сваволя. Ой, якже багато треба тепера зусиль,— мовив зітхнувши Навчач.

—А скільки крові безвинної пролято! Море б затопити можна,— додав брат Расул.

—О, Боже!... Ми мали надію, що зеднавши московське царство зі стародавнім Києвом, дамо початок усесвітньому брацтву, як того хотіли опісля й Кирило-Методієвські братчики в тому славному Києві, а Москва — зробила по своєму: перекромсала, все знівечила!

—Отче! А як на вашу думку: чи ми мусимо урвати

їхню сваволю і дати історії й життю – інший хід?

– Ні, сину. Карма Київської держави мусить таки бути зажита. Москва ж, катуючи стародавню Київську державу – Русь-Україну теперішню, сама своєю сваволею, наживе собі ще гіршу карму, як то мала Русь-Україна. Але ж ми їх мусимо залишити на деякий час самих на себе.

– І, як надовго, Отче? – поспітив Расул.

– Видно буде далі. Але поки там лютує безбожництво, як наслідки їхньої гріховної невихованості, нам треба, невідкладно, глянути в інший бік, – вів далі білобородий і, ветхий деньми, Навчач. – Європа, з давно захитаю, католицизмом, вірою не виправляється, хоча й не цілком занурилася в московське безвірництво. Але ось, одна зі стародавніх християнських церков у Румунії, дуже захитана в вірі. Ти сам бачиш, сину, що там твориться. Ми мусимо вжити нашої допомоги, – закінчив Навчач.

– Дозвольте, Отче, вдатися мені туди! Може ще таки не все так погано, щоб не можна направити, – мовив молодий, брат Расул.

– Охоче, сину, був би дозволив, але я вирішив уdatи-ся туди особисто. Хочу зблизька, не лише побачити що й як там, але й дати потрібну допомогу на місці, – мовив на це білобородий Навчач. – Це тим більше, потрібно мені бути там, що в тій країні та втілився один із моїх давнезників. І тепера він попасає там вівці.

– Радий за вас, Отче, – мовив брат Расул, підвоячи, свого старенького Навчача, вже до ґанку, вертаючи з саду, – дуже радий, що ви побачите свого давнього навчанця, – до кінчич брат Расул, ступаючи вже на ґанок Ашраму.

– Треба, сину, поспішати, доки ще не пізно, – мовив Навчач. – Думаю цю ніч простежити зоряне небо та розташування сузіррів, а на ранок бути там. Добраніч, сину!

– Добраніч, Отче Навчачу!

ОТАРА СЕРЕД ГІР.

СЕДЯЧИ на камняному виступі гори, Петро Лупул грав на своїй улюблений калиновій сопілці не мудру мелодію коломийки. А в широкому й довгому видолинку попасалася отара тонкорунних овець. І саме тоді, як звинним висвистом сопілки Петро Лупул закінчив коломийку, йому перед зором виникла з'ява: не знативідки взявся – став якийсь дід із білою бородою, довгою, мало не до самих пят, що огортала його всенського. Але, яке ж було диво, коли той дід, хоч і не дотикавшися ступнями землі, раптом, промовив до Петра:

–Граєш, сину? – поспитав білобородий дідусь.

–Граю, отче, щоб не сумувати сам-на-сам, – відповів Лупул. – Інших пастухів поблизу нема, то к – сумно.

–Це дуже добре, сину! Мелодія, а особливо радісная й надовкіл радість розповсюджує. Треба якомога більше й більше ширити радісних звуків, щоб житє не скисало та й не гіркло. Але потрібно розповсюджувати божеську радісність, а не сатанинську; не до танців грati, а в музиці – славити нашого Всевишнього й Його святі дії.

Головне ж – треба радістю лікувати народ. Облуда, а з єю й тьма наповнюють тепера світ і затоплюють усю людність. Та й сами люди виповнюють світ найлихішими і словами й діями. І, хіба ж не потечуть ріки зла й злочинства, коли люди перестають вірити в Бога, а почали гонитувати за ласощами й добробутом? Ласощі ж ті й добро-бут, побудовані на злочинствах та обдурі. А злочинства ж дають ростки, навіть, і через століття. Наклепи, обмови і взаємне ворогування та приниженнє, або ж насміхи й книни, як шкідливі комахи обсідають людність і ведуть до грі

ховности, замісьць вести до Бога, нашого Творця.

Люде звикли вимагати добра в різних виглядах, але як же безсороно й ганебно сами втікають, щоб не робити добро, виявляти сердечність, чесність, увічливість та й співробітництво між собою. А добро ж у руках людини, ніби та світниця в вечірнім часі: стає темно, але є світло напоготові. І це світлко, запалене доброю думкою, радісною спонукою — ширить добро й радість і посеред довкілля, по всьому світові.

Але люде воюють, люде сваркують, люде гнівують і просто, забиваючи божеські закони, роблять страшній неподобства. Адже люде знають, що дрібка пшона чи ячменевої крупи, вже — достатньо, щоб підтримати житте. Але ж їхне гріховне й тваринне чутте намагає понизити їхній розум до звірячого стану. А це ж і штовхає один на одного робити найогидніші дії. Вони забули Бога й, творячи зло, породжують ще більше зла. Скільки люде вбивають сами себе; скільки знищують тварин і птахів! А це ж — живі божеські істоти! І як же Бог може терпіти такі от людські неподобства?

Люде, забиваючи святого Бога й Його ангелів, своїми діями підпадають сатані, який дуже любить гріховність, бо й сам він — суцільний гріх.

Цю довгу промову прорік білобородий дідусь, як одне слово, без жодного передиху. А Петро Лупул, закаменіло седячи, лише слухав і боявся порушитися з місця чи хоча б запитати: хто ж цей сивий дідусь і звідки він тут, неждано, зявився?

—Сину мій! Я бачу ти вкрай іздивований,—продовжував дідусь.—Тепера ти мене не знаєш. Але колись, давненько — добре знов. Та не це важливе. Я прошу тебе просьобливо важливе: Іди, сину, до народу й благай його отягитись. Скажи виразно людям, що наколи вони не отяглються; наколи не перестануть грішити й зневажати Бога,

„Розмовляв з Богою“ 15

(НЕ ЙМОВІРНИЙ, АЛЕ ФАКТ)

В НАГІРНІМ САДІ.

KСРОТКИЙ межигірський день починав то-
нути в помітних сутінках. Хоч сніговий пок-
ров Евересту ще й блищав, як ярим золотом ні
би обіллятий, але міжгірські долини, чимраз більше
затоплювали чернововняна поволока, дещо розбавлювана
гірськими одсвітами.

Пахощі травневих квітів нестримно буяли, а розпече-
не й ще не охололе камінне, домішуючи до пахощів квітів
і своє тепло, робили довкілле пянким і млосним. Вітерци-
ані по волосу! І хоч був іще ранневечірній час, він подобав
швидче на яскравий і звабливий світонок, наколи б же –не
чимраз більше темнішало.

В нагірнім саді, переповнені теплом і пахощами, де
ще радісно щебетали птахи, сливе ввесь день невидно було
нікого. Тутешні Житці, керуючи світовим поступом, допома-
гаючи людству рухатися вперед і вперед, не мали на те

часу, щоб седіти між розкішними деревами й квітучими кущами, гаючи безповоротно зникаючі години часу. Вони виходили лише тоді, коли втома притьмом валаляла їх із ніг.: Лише тоді йшли вони між кущі троянд, щоб дихнути свіжими пахощами й повітрем та підтримати свої сили.

Була ще тільки сьома година дня, але вечірні сутінки так були затопили межигірські робітні Ашраму *), що – працювати без світла вже неможна було. Тож заставивши свої робітні в деннім ладі, Житці йшли глянути на євечірний сад і вдихнути пахощів та наснажитися всеблагою праною й нетутешнім зором оглянути світ, який так нестримно жене в зматеріялізоване себелюбство й темряву.

–Підтопталися ми з тобою, сину Расуле! – мовила ведена молодшою підруку, старша людина – Навчач – сходячи з приступок будинкового ганку. – Колись і я по цих отсходах жевжиком скакав. А тепера не хочуть уже слухати мене мої ж ноги.

–Але ж, Навчачу! Чи ж то диво, що людина не може бути безконечно молода?... Старіємо й ми разом зо світом. Ще й так слава Богові...

–А пригадуеш, сину, як кілька віків тому, ми от тути, під цим кущем пахущих трояндів, розмовляли про наших братів у столичному Києві? – запитав Навчач.

–О так, Отче!... Пригадую, і то так яскраво, як ніби це було щойно вчора. Я був заніс тоді золоту гривну братові Теодосієві. І він був так безмежно здивований з моєї появи, ѿ золотої монети, що й слова подяки не спромігся вимовити.

–Подяка, сину, не в слові варта, а в дії. А ще краще в шанобливому серці, – зауважив Навчач.

–Так, Отче, незаперечую!... О, багато з того часу й тих днів сплило води в моря й океани! – мовив молодчий,

*) З санскритської мови – священна будова.

вони за свої тяжкі гріхи зазнають суворої кари вогнем! – сказавши це, сивий дідусь нараз ізник, як його й не було ніколи перед Петром Лупулом.

Нешвидко опритомнів Петро од такої незвичайної й надто дивної з'яви. Опритомнівші ж не тільки не пішов і не думав іти до людей, щоб передати попередження чи то будьщо сказати їм. Він сам себе ще висміяв: "Куди ж ти горепашний недоріка, якого всі вважають за дурня, підеш комусь розповідати про це все! Та ж ще на гірші насміхи підіймуть. І тоді вже зовсім тобі проходу не дадуть!.. Каміннем ще забютъ!"

Так ішли дні за днями. А Петро, попасаючи вівці в межигірській долині й далі награвав на сопілці, як і пере дніше. Він навіть почав був забувати про ту дивну з'яву, що була немало його здивувала й, навіть, налякала. Та не минуло й тижня часу, як одного разу перед Петром, знову став той сивий дідусь, огорнутий довгою й білою бородою.

—Ти, сину, не виконав моого прохання й не вчинив – того, що мусив би зробити, щоб уберегти людей од загибелі. Затям: твоє, випадково, навіть, зроблене комусь добро, йде на побудову ширшого й більшого добра заради цілого світу. Добра думка, добре слово, добра дія, це – вже основа й матеріял на покращення життя людства. Маленька іскра добра одної людини, з'єднана ж із такою ж невеличкою іскрою добра іншої людини, дає велике світло, пеперостає в рятівний вогонь. А ти, сину, не зробив цього. Й ще раз повторюю: Іди до людей і попередь їх. Нехай боне йдуть на руку слугам сатани!...

—Отче! Я – недоріка й осміянний усіма між людьми як тільки можуть люде осміювати таку людину. Хто ж бо мене послухає, про що я їм скажу! Та ж я лише більшій й кпині й глум стягну на себе! – мовив Петро Лупул.

—Не май страху, сине. Я видаю тобі таємницю... Ти будеш не лише справно розмовляти надалі, але й од цьо-

го дня, ти матимеш ясночутте, яснобаченне й лікувати-
меш людей од різних хворіб. Але нікому не повинен про
це сказати ні слова. Я всюди тебе підтримаю й допомо-
жу, де треба буде..— і сказавши це, дідусь знову зник Пет-
рові з очей, як і не був перед Петром. А Петро, ошелеше-
ний цею другою з'явою дідусею, седів, як отуманілий і
не знав, що воно за диво? І чого це до його вчепилася й
учепилася ця дивна з'ява? Чи не сам сатана, часом, підне
віджує, щоб ще більше осмішити?

Тепер Петро Лупул, щоб уникти появи цього сиво-
бородого старця, перегнав свою отару в інше місце, ната-
ку ж межигірську долину. І тута він кілька днів почував
себе ніби в більшій безпеці. І приганяючи в долину попа-
сати вівці, знову розважався, граючи на сопілці. Так ми-
нув ще один тиждень часу.

І яке ж було безмежне Петрове здивування, коли в
кінці тижня, знову перед його став той самий білобородий
дідусь, і то саме тоді, коли він, Петро, грішним подумом
пригадав собі: "Таки позбувся я старого білобородця!..
— вив він посміхнувшись й додав: "Більше вже, мабуть, не при-
де, підневіджувати".

—Ні, сину! Ти зробив помилку,— мовив дідусь знову
ставши проти Петра, аж цей сахнувся.—Ти гадав, що я вже
не прийду нагадувати тобі про твій обовязок. А я таки —
прийшов... Ось ідуть інші пастухи, що попасають тут і во-
ни свою худобу. Вони мене не побачать, але стануть свід-
ками й тобі допоможуть. Ти ж, сину, йди до панотця про-
си його молитувати...

—Отче! — вигукнув Петро саме тоді, коли наблизили
ся пастухи.—Я ще раз пытаю: як же я можу такий недорі-
ка, йти казати будьщо людям? Вони не повірять моїм сло-
вам і каміннем побудуть ще!

—Петре! З ким ти розмовляєш?— гукнули пастухи,
— Та ти глянь-но на нашого Петра!— гукнув один із

прибулих пастухів.—Досі ж Петро був недоріка. А це, як виразно й ясно з кимось розмовляє.

—Я розмовляв, може, з Богом,— мовив Петро.—Ось щойно був перед мною, з довгою білою бородою якийсь ді дусь, подібний на Бога й наказав мені йти до священика, просити щоб молитував за правду в світі.

—Дивно!— мовили пастухи.—Ми виразно чули коли ти розмовляв, але нікого не бачили....

—“Іди, сину, до людей і клич усіх до молитви й покаяння, щоб не пізно було.”— пролунало в повітрі, аж прибулі пастухи, почувши цей наказ Петрові, впали навколоїці й почали молитувати.

РОЗМОВА ЗІ СВЯЧЕНИКОМ.

OТЧЕ, Антоніе! — мовив Петро Лупул, ставши перед священиком. — Ви, либонь, знаєте мене га разд — я ж був недоріка; я був посмішище людське ввесь час моого життя. Але нещодавно, пасучи вівці, я вже тричі бачив дідуся з довгою й білою бородою, якому видніють лише зуби й ясні сині очі, а то ввесь заріс бородою; зовсім подібний на самого Бога. Він стоячи перед мною, хоч не доторкав ногами землі, тричі наказував іти до вас і попередити: якщо люде не молитуватимуть і не каятимуться в своїх гріхах, то зазнають кари страшним вогнем...

—Вірю, тобі Петре, що з тобою, щось було певне таки виникло. Знав бо я тебе й справді, як недоріку. Але те пера чую виразно, ти розмовляєш справно. А це ж —майже чудо Боже! Раджу тобі, Петре, йти до місцевої влади та й розповісти їм про це все. Нехай увесь народ почне про цю новину святу, а я потім одслужу молебень,— порадив Петрові священик.

Того самого дня Петро не зміг піти до містечкового правління. Вночі ж йому приснився сон, що він мусить конче викопати криницю й над криницею зробити водосвяте. І поки Петро копав криницю, все містечко тільки про те й розмовляло, що Петро Лупул, розмовляв із самим Богом, і то так, що інші пастухи, не бачучи Бога, сами чули Його голос.

Вістка про те, що сам Бог ущасливив Петра Лупула розмовою й вилікуваннем його з недоріцтва, а вдодаток ще й сон Петрів за криницю й посвяту її води, облетіли довкільні села, як ластівка. Всі, хто був на будьщо хворий—рушили пішки й возами до містечка Маглавіту, як мусульмани до Мекки. Наплив народу перешкоджав Петрові копати криницю. Але молодь і дорослі чоловіки, запалені вірою в велике чудо, вхопивши заступи, допомогли Петрові і за тиждень закінчили криницю.

Ледь у суботу викінчили криницю, як у неділю в ранішній службі, панотець Антоній, оголосив, що по обідній богослужбі, всією церквою — з хрестами й корогвами, мають іти святити Петрову криницю. Вістка про посвячення криниці вже цілий тиждень облітала довкільні села. І тому, коли підходили з процесією до Петрової криниці, там уже було стільки народу, що й протовпитись годі було.

Богослужба над криницею тривала недовго. І, ледьно почали посвячення криничної води, зумисне поналиваної в величезні корита, щоб люд міг вільніше брати її, як навколо вже посвяченої води зчинився такий шарварок, що гді було його зрозуміти чи вгамувати.

—Боже милосердний! — кричав один.—Я десять років був глухий!... Тепера я все чую!.. Дякую Тобі, Боже, за безмежну Твою ласку!...

—Милосердний Боже!... Я все життє не бачила своїми очима... Боже!... Я бачу все довкола! — кричала жінка.

—Дякую Тобі, милосердний Господи!... Ти через сво-

го післанці й пророка вернув мені зір, що я був утратив ще в дитинстві! – кричав ще один серед загального гамору. А довкола й справді, шаліла така веремія щастя й радості, що годі було щось розслухати посеред загального крику радости.

Знедолені люде, обступивши корита з водою, набираючи воду в посуд, тут таки вмивалися з корит і одразу ж одержували бажану допомогу й виздоровівши, виявляли нестиману радість, що доходила захвату й шалености.

Серед такого радісношалілого крику, нестримно вибурвалого довкола, підійшов кульгаючи до Петра якийсь дідок старенький і впавши на коліна, заволав:

–Пророче Божий! Змилуйся наді мною грішним!..Усе життє хворю на ноги й ніякі лікарі не можуть вилікувати... Помолися за мене грішного перед Богом!– волав дідок стоячи навколоїнці посеред народу.

–Негідно, брате в Бозі, ставати навколоїнці перед таким самим грішним, як і ти. Молися, чоловіче, й кайся в своїх гріхах!–мовив Петро, поклавши обі руки на голову й піdnіssи зір свій до небес.– Господи милосердний! Благаю Тебе за цього брата моого горем прибитого! Пошли, Боже, йому здоров'є! – додав Петро, як у туж мить старий дідок заволав:

–Господи, Боже мій! Я вже почиваюся здоровим.... Зі щирого серця дякую Тобі мій Господи! І прирікаю Тобі– все життє мое молитись Тобі, Боже мій, за Твою до мене безмежну ласку! Бо я тепера можу вільно ходити моїми–видужалими ногами.

Ще не встиг дідок закінчити вдячну молитву свою, а до Петра вмить, як сипнули натовпом усі, хто почував себе ще не вилікованим, щоб одержати допомогу од самого післанця Божого.

–Стійте, люде добрі!... – гукнув Петро Лупул, піdnіssи догори обі руки.– Не збивайтесь довкола мене та й не

давіте один – одного! Не робіте безладу. Молітесь нашому милосердному Богові й просіте в Його ласки. Кайтесь в своїх гріхах і Бог милосердний почне ваші молитви та й зішле на вас ласку Свою... Я також молитвую зі всіма вами...

Усі, як один, упали довкола люде навколо інці; схиливши голови в покорі, почали молитувати.

Налетів легенький вітерець, дихнув, ніби шепнув кожному над вухо й, посеред ясного передвечірря, раптом, – бризнуло теплим, але коротким дощиком, мов би краплячи з кропила свяченою водою.

В ПАВУТИНІ НЕВІРНИЦТВА

* * *

Знайшов Бога

16

(З ЖИТТЯ МОЛОДОГО ІНДУСА)

I.

ВОДА святої ріки Ганг блищала на сонці, ніби простелений великий аркуш золота. Ні хвиль, ні навіть дрібних, хоча б ледь помітних зморщок – не мала блискуча поверхня: текла ріка тихо й спокійно, як життє святого Саду. *)

Молодий юнак Сундар Синг', незважаючи на полуздневу спекоту, седячи багато вже годин часу на березі, раз-по-раз перечитував то дрібні повчання з товстої книги Корану, поринаючи всім своїм допитливим розумом у священні думки мусульманських повчань, то, відкладаючи Корана вбік, знову з усією ширістю й натхненнем, поринав у святу Євангелію, забувши за те, що він із самого ранку нічого ще й досі не ів.

– Я перечитував Риг' Веди; я уважно вивчав Махабгарату; я перечитав майже всі інші священні книги в санскриті... Усюди оповідають про великого Бога, – мовив у го-

*) Святий пустельник.

лос сам собі Сундар, поринаючи глибоко в Коранові повнім глибокого й побожного повчання. — Я читаю ось Корана та Євангелії... і тут так саме — всюди про Бога, але... але я не бачу, я не чую Його... Боже, всемилостивий! Створи бо своє велике чудо й дай мені побачити Тебе своїми грішними очима!.. — благав юнак седячи в побожній поставі під палючими променями гарячого індійського сонця, не відчуваючи ні згадки, ані бажання їсти.

У глибоких роздумах про релігійні справи і шукання Бога, забиваючи за самого себе, юнакові нараз виник спогад про Його рідну матусю. То було лише кілька років тому. Тоді вони з матусею ходили в пустелю до святого Саду, до якого стікалося багато побожних людей, щоб одержати якусь пораду чи заспокоєннє душі й наболілого серця. Після тривалого повчання й глибокодумної молитви та оповіді про святі дії й бутте світу, святий Саду, на прощаннє сказав був: "Бога святого серцем, юначе, пізнавай!... У своїм серці тільки знайдеш і Бога й Його святу істину!"

Вертаючи з пустелі од святого Саду, матуся в побожних роздумах про повчаннє святого, сказала тоді: "Любий мій сину, Сундаре, не будь хоч ти такий, як твої старші брати — занадто світські й цілковито порожні та марновірні. Шурай передусім святого спокою душі й серця та справжньої, глибокої віри й шані до нашого святого Бога... О, як би я хотіла, щоби ти став колись святым Саду!" — закінчила була матуся сліве молитовним шепотом свою глибоку мрію-бажання.

І те матусине бажаннє-молитва глибоко тоді було запало юнакові в душу й серце, як добірне зерно кинуте в добре й глибоко зорану та гарно заскороджену рілю.

Після глибокозмістовних повчань святого Саду й материних слів, святого її бажання, юний Сундар, як той кріт у темній норі, день за днем, а то й ночами зчаста безугально шукає Бога в найрізноманітніших святих книгах, хоча

добре памнятав поради святого Саду, шукати Бога в серці. Але серце Йому уперто мовчало, а всі ті священні книги лише багато оповідали про Бога, однак ніде не було хо чи найменшої але прямої поради: як Його Того так бажаного Бога знайти й побачити, а побачивши – назавше стати Його послідовником, щоб виконати заповіта матусиного.

Два роки вже минуло, як померла Сундареві Його дорога матуся, яка так палко була бажала бачити свого найменшого сина святым Саду. Хоч ці два роки й невеликий і мало помітний одтинок часу, але юнак Сундар увесь таки цей час, у своїм невтомнім шуканні Бога, будучи завсіди: і цілком спокійний і врівноважений, останнього часу, доходив інколи до такого стану, що читаючи святу Євангелію й не знаходячи багатьох відповідів на пекучі його питання – всею своєю істотою починав ненавидіти усіх християн та й самого Христа, який був сказав: "Будь же в Мені й Я – буду в вас", але не порадив, як же досягти того, щоби могти бути в Йому.

Труднощі в шуканні Бога багато завдавали Сундареві клопоту й муки, які він пра г перемогти, щоб те не коштувало його. І в цій душевній боротьбі він мимоволі пригадав, як у вчальні, на лекціях з біблії, злуючи з незадовільного місіонерового вияснення, він нищівно висміював: і самого місіонера й його Христа. Дійшовши ж до найвищого стану роздратованості, він одного разу, ухопивши з місіонерових рук біблію, при всіх навчанцях та місіонеро ві, не лише подер її на дрібні шматки, але й тут таки, з люти, кинув її в вогонь.

Опісля, навіть прохоловши, він не пошкодував свого і недобого вчинку й того, що та свята книга ні в чому не була винна. Але той його вчинок ані не заспокоїв його, а ні дав якогось виходу чи нової стежки в шуканні Бога. І тому він ночами потім знову читав Корана й Євангелію й інші священні індуські книги, порівнюючи їх між собою, й

за це нераз бувало сварив його батько, що бездумно так: і псує собі очі та й марнує світло безпуття.

У ширій молитві, глибоких роздумах і постійнім шуканні Бога, читаючи святий Коран і святу Євангелію, проседів Сундар увесь день на березі Ганг. Але читанне та порівнювання святих книг і їхніх правд та глибокодумних, як висловлень, так і настанов, не наблизили юнака до стану задоволеності у його розшуках. Порівнюючи Христові і Магометанові повчання, він бачив багато спільногого, але й далі не знаходив самого Бога, як не знаходив і собі заспокоєння. І душу й серце йому тлумив гіркий сум.

І юнак знову поринав у спогади й настанови свято-го Саду, який велів шукати Бога й Його істину в своєму серці

— Де ж і, як його шукати в тому наболілому серці, яке само неспроможне втишити свій біль та знайти спокій у Бозі? — волав змучений думками юнак.

Коли сонце почала сідати над крайобрію Сундар, вертаючи до своєї господи почував себе безмежно знеможено — но своїми невдачами в шуканні Бога і біль серця тис йому свідомість, заподіював розпуку й невимовне страданнє душі й серця.

І саме в ту мить, коли сонце остаточно пірнуло було за крайобрію й темрява почала оповивати землю, юнак Сундар, увіходячи в свою садибу, схвильсований до глибини душі, сливе несамовито вигукнув;

— Темрява оповиває землю. Настане ніч, а за ніччю, ще прийде ранок і ясне сонце знову освітить грішну землю... Але я знову не знайду Бога... Я вкрай уже змучився й не знаючу рятунку!.. Досить!... Досить!.. Я благав Бога показатися моїм грішним очам і тим скріпити мою і нетверду й непевну віру в Його, але все — без наслідків!.. Я більше не хочу жити на цім світі!!! — майже вигукнувши виволав свою розпуку Сундар, ступивши на рідного по-

рога, який став йому чомусь ніби чужий.

Не зважаючи, що юнака кликали рідні до вечері, але Сундар не пішов вечерати. Він не чув потреби їжі ні пити; йому невимовно нила душа й боліло серце. І він, не ка жуччи нікому про своє вирішене відійти з цього світу, наляв повну ванну води, гарно викупався, переодігся в чисту білизну з тим, що ледь рідні поляжуть спати, він вийде на залізничну колію, що недалеко проходить, й ляжे на рейки, хай його розітне швидкий опівнічний потяг, щоби покласти кінець усім своїм мукам.

Але й викупавши, Сундар знову взяв до рук святу Євангелію й, знову читав і читав, аж поки не втомився. А тоді, ставши навколоїці, юнак почав гаряче молитву вату, вважаючи, що перед смертю він повинен ще раз просити Бога прощення;

—Отче небесний!... Прости мені, що порушую святий Твій спокій... Я ще молодий і недосвідчений.. Я ще не жив і життя не знаю... Благаю Тебе, Боже наш, навчи мене чи жити так, щоб я міг Тебе побачити, або... або, якщо ж я не заслужив цього щастя — прийми мою душу грішну в святі Твої обійми... Я не можу, Боже, жити без Тебе. Я всюди вже шукав Тебе, але мої намаги марні: я Тебе ніде не знахodжу, хоч так багато джерел у світі з різними порадами, як і де тебе шукати, але я й досі не міг Тебе знайти... Жити ж без Тебе, Боже мій, я вже не маю ні сил, а ні змоги...

Не встиг Сундар закінчити свою таку палку молитву, як, раптом, усю його кімнату, що тонула досі в цілковитій темряві, нараз осяяло таке дивносяйне світло, ніби в кімнаті спалахнула неймовірної сили блискавка. Але те світло сяяло не гаснучи, ані, навіть, не блимаючи — рівно й спокійно розливалося воно довкіл юнака, освітлюючи кімнату сріблястою ясною бárвою.

Здівований і вражений Сундар такою несподіваною,

такою дивною подією, ще ширіше почав молитувати, кличучи Бога, щоб Він з'явився Йому в цьому чарівному світлі. І в цю мить Сундар завважив, що в кімнаті зявилається легенька, сріблясто-золота хмаринка. Стоячи навколо інці зі складеними молитовно руками він чекав чуда, а уста йому саморухово шептали молитву.

І не встиг юнак скінчiti свою молитву, як нараз у срібно-золотавій хмаринці, зявився Сам Христос із терновим вінком на голові. Обличче було Йому пригнічене болем, а очі молитовно піднесені в небо, сяяли неземною ласкавістю й усупрощеннем. Це чарівне й глибокозворушиле та захоплююче видиво тривало кілька секунд. Але воно до глибини душі пройняло юнака й охопило побожним і трепетом і ніби страхом.

Саме видовище, як зявилося несподівано, так і зникло згасаючи в цілковитій темряві кімнати, як гасне останній промінь погаслого вже сонця, зниклого за обрієм.

Юнака знову охопила густа темрява кімнати й такої ж темної ночі за вікном. Але в душі Йому засяяло таке палке світло, така гаряча радість і таке молитовне натхнення, якого ніколи він досі ще не відчував у собі. І в ще гарячішій молитві Сундар, зі слізьми на очах, дякував тे пера своєму Богові – Христові, що Він показав Себе та скріпив цим Йому віру в живого Бога. Хлопець палко просив тепера свого Бога пробачити Йому грішному, що досі він так ненавидів і місіонера й самого Христа та християн і так безглуздо спалив святу книгу.

В палкій молитві, з солодкого зворушення, і в млостному знесиллі з такого глибокозворушилого видива, юнак так і заснув. І коли прокинувся рано зо сну та побачив у лежачому стані себе на підлозі, він швидко схопився та й знову ставши на коліна, глибоко зітхнувши промовив;

–Дякую Тобі, Боже мій, за Твоє незміновелике чудо, яким Ти мене грішного уласкавив! Тепер я Тебе, Бо-

же, знайшов і віддаю себе всього на служіннє Тобі великий мій Боже!.. З цього дня все життє мое належить Тобі до скону моого. Веди ж мене, Боже, туди, де вважаєш мою присутність за потрібну.

2.

ЗТОГО часу, як шіснацятирічний юнак Сундар, побачивши Самого Христа й прирікши йому служити де лише на це потреба буде, його життє зазнало рішучої й цілковитої зміни. Юнак, розпрощавшися зі своїм уже стареньким батьком і старшими братами, сливє назавжди покинув свою рідну оселю, де він безбідно провів дитячі свої роки. Тепера він мандрував із міста в місто, з села в село й усюди славив свого Бога й Спасителя -Христа та проповідував Його вчення.

Юний Сундар не знав тепер собі пристановища та відпочинку. А проповідуючи Христа, він бажаючи служити, не лише Христові, але й людям, яких вінуважав за братів у Христі, Сундар безлічі разів потрапляв у таку небезпеку, що лише віра в рятівні сили небесні, виводила його живим і здоровим, немов би нічого з їм і не виникало. Особливо не любили люди Сундара за те, що він, індус, проповідує Христа, а в своїй проповіді, докоряє їм, що вони - не хочуть молитувати, ніби з браку часу.

Зі свого власного досвіду Сундар доводив, що лише в палкій і щирій молитві, справді можна й треба шукати і нашого Бога. "Але ви лініві й не хочете молитувати!" - кидав Сундар обвинувачення просто в очі слухачам. І йому в таких випадках погрожували, що наколи він, такий молодий і не зазнаний ще життя, так зневажатиме своїх слухачів, то йому не вийти живим із того оточення, де спробує він ще кидати образи в лінощах.

Але Сундар не лише не зважав на всі ці остороги, але ще з глибшим і палкішим натхненнем кидав правду людям у самі очі, доводячи, що все лихо в житті, виникає лише з непошани до Бога й не бажання працювати на Його Божій ниві та з занедбання релігії.

І тому, що Сундар проповідував Христа, як Бога, його слухачі зненацька вхопили одного разу й почали вимагати: "Або відмовся од свого Христа на завжди, або – зараз таки кинемо тебе в провалле, де й кісток не збереш!"

Сундар рішуче одкинув їхню вимогу. Тоді його вивели на гору й поставили на край провалля. Безодня в низу круткої гори була справді жахлива; дна зовсім не видно було й Сундара охопив правдивий страх за наслідки падіння з такої височини. Але по недовгому міркуванню, він цілком вито поклався на Христа: "Нехай буде воля Твоя, Христе і Боже мій!" – шептав він молитву. І коли індуси побачили, що молодий проповідник Христової науки не хоче зректи-ся свого Бога, вони безжалісно штовхнули його в прірву.

Штовхнутий у спину й опинившися без опору під ногами; летячи з розкиданими руками, Сундар зразу був утривід свідомість і летів у страшне провалле вже, як звичайна, неодушевлена деревина. Як він далі падав; як досіг дна, він уже нічого не чув. Чи він ударився, чи боляче йому було тоді чи ні, нічого він не відчував у миті свого інеймовірного й страшного падіння. Коли ж він опритомнів Сундар побачив себе в крові й був цілковито безсилій щоби зрушитися з місця, де він лежав побитою колодою.

Спостерігши, що він лежить на камінному дні того страшного провалля й довкола – ані тобі будъякої істоти живої, Сундар подумав уголос: "Ось я один – єдиний і нікого нема, хто міг би допомогти мені". Ледь простогнав ці слова Сундар, як туж мить залунав якийсь голос неземного звучання; "Ні, ти не один" – продзвеніло юнакові йому в вухах. І ще не встиг Сундар усвідомити цей отго-

лос, аж бачить, ізза камінної стіни виходить людина, бере його попід руки й підтягає до стіни, щоб Сундар міг опертися об стіну спиною.

Коли незнайома людина посадовила Сундара під стіну, аж тепера Йому замануло пити: "Пити хочу!" – простогнав він. Незнайомець пішов до невеличкого струмка недалеко протіkalого й приніс у пригорщі води. Але тої води, було занадто мало й незнайомець мусив аж тричі носити і носити, щоб можна б було в посудині за один раз принести

І ось, починаючи з холодну воду з незнайомцевих рук, Сундар завважив, що Йому, незнайомцеві, на руках виразно видніють проколини на самих долонях. Аж тут він зрозумів, що Сам Христос напуває його водою зі своїх пробитих цвяхами рук.

Серце Сундареві спалахнуло такою глибокою й такою падкою вдячністю, що він нестяմився й вигукнув розчулено: "О, мій дорогий Спасителю!" Та в ту ж мить незнайомця, раптом, перед очами Сундаревими забракло, як його й не було ніколи.

Але зниклий "незнайомець" забрав зі собою не лише всі болі Сундареві, але й рани. Сундар відчув себе так, ніби його тіло ніколи не було побите й кров із його – ніколи не витікала.

За якусь годину часу Сундар устав і знову міг іти. І він знову пішов у те саме село свідкувати про живого, всюди сущого Бога – Христа й показати тим, хто був кинув його в глибоке провалле, хоча вбити, що Бог не дозволив їм це вчинити.

Здивуванню й обуренню тих злочинців не було меж, коли вони побачили Сундара, що він не лише живий, але й знову стоїть посеред натовпу й далі проповідує свого Христа. Тепер вони схопили його, роздягли з усього одягу й привязали ланцюгами до дерева. Щоби позбавити його зможи проповідувати, вони забрали йому святу Євангелію та

єдиний приношений плащик. А замкнувши ланцюги на замки, зоставили Сундара самого на призволяще.

Надходила холодна ніч. Привязаний Сундар не лише не мав чим обгорнутися, але й того припятив, він не міг навіть ворухнутись, щоб зогріти задубіле тіло. І так мерзнучи всеніку ніч, він не міг навіть заснути. Тоді він почав щиро сердно молитувати, кличуци на допомогу свого і Бога й Спасителя – Христа.

І ось, нараз, Сундар відчув у всьому тілі таку полегкість, так йому стало тепло й ніде в тілі йому не чутніло найменшого болю. Сундар виразно відчув Христову присутність і йому душу й серце охопила безмежна радість. І тут він виразно зрозумів, що означають слова "небо на землі". А що холод йому більше не дошкуляв, Сундар не сподівано, але міцно заснув, не турбований тим, що йому в тіло й далі відалися ланцюги

Коли Сундар насвітанку проснувся од якогось шуму, в цю мить із дерева впав стиглий плід. Подобало, що дерево ніби хотіть зумисне трусило, щоби той плід зірвався.

Просинаючись, Сундар чомусь мимоволі був здрігнувшись, хоч йому й не було холодно тепера. І саме в цю ж отмить, він виразно спостеріг, що ті ланцюги, які його всю, довгу ніч притискали до стовбура деревини, нараз, із незрозумілих причин, – спали йому з ніг і рук.

Тепер Сундар став цілком вільний. Він уявив того, з дерева впалого, плода й звохчив своє пересохле горло. Аж тепера, з глибокою любовю й од щирого серця й душі, подякував Сундар своєму Господові й Владиці Христові.

Коли заярів схід, а незабаром зійшло й саме сонечко, купаючися в небесній блакиті, Сундар уже знову простував у те саме село, яке його було припяло, як припинають злочинця до стовпа ганьби, до плодового дерева.

Розпиначі, побачивши Сундара знову в селі, накинувши на його з погрозами, допитували: "Хто тобі одімкнув

додав пан Пилипець, до Титаренкової завваги.— Є такі жіночки, що — позбав мене Боже, од такої — баби Яги!

— Або просто — відьми! — Широ кажучи, додав хтось

— Коняка — тварина: нагодуй її, доглянь, як треба і вона тобі працюватиме. А жіночка, як завередує, як заморочить чоловікові голову, то хоч живим у могилу лягай то й там ніякого рятунку не знайдеш,— мовив пан Степа-ненко. — Пригадуєте, хто читав, колись Квітка-Основяненко описував якусь Настусю? Що вона ото витворяла зі своїм Пархимом! Та ж то — щось неймовірне!

— Але й Пархим був не кращий — мовив пан Горбенко ніби в захист Настусі.

— Загалом кажучи — всяково буває. Зумисне спостерегати чуже життє мені не випадало, але добре знаю, що є — і коні носючі, але й жінки кусючі! — мовив Пилипець.

— Ха-ха-ха-ха-ха! — весело зареготали всі з такого і веселого і влучного ще й римованого дотепу.

Якусь мить часу помовчали: усі седіли й зосеред — жено думали. Видно кожний із присутніх уважно оглядав і своє минуле й своє забуте життє, мов би проходив тепер по золотоколосому лану, хоч не завжди той лан та був — золотоколосий, бо інколи й пирею, й будяччя та інших чортополохів бувало повно.

— Коли ви, панебрате Горбенко, порушили справу вірності чоловікам,— мовив білоголовий пан Цвяшенко,— то на мою думку треба б було питаннє поставити так, щоб нікого не ображати, хоч би й наших покійних, царство їм небе сне, але й утой самчас заторкнути: що взагалі — найвірніше людині. Як на мою особисту думку, то над собаку — нема нічого в світі вірнішого.

— А то — й розумнішого,— додав пан Гордієнко, що досі мало розмовляв.— Був у мене собака Атос — великий білий Сан-Бернар. Він завжди тримався з великою повагою й гідністю, як і належить породистому й немалого ж

дотого, росту собаці. Із собаками, які подурному гавкали на вулиці, сварували та гризлися між собою, мій Атос не хотів мати жодних стосунків. І взагалі він провадив таку залюблену в одинокість житуху й більше любив бути в то варистві маєї покійної.

Одного разу виникло дивне явище. Я був вивів мо-го Атоса на прохідку, не надіваючи на його ланцюга. Ко-ли ми з Атосом були вже на повороті до господи, невідо-мо звідки, раптом, вибігло якесь забруднене й, видно, за-лякане цуценя. У ту ж мить, вуличні собаки, обступили то-го малюка з таким гарчаннем і гавкотом; немов би то бу-ло не цуценя, а злющий кіт. Перелякане й дрижаче цуценя так жалісно почало скимліти й дрижати, що глядіти жаль.

І ось мій Атос зупинився перед цею картиною, ува-жно оглянув усю ту кумпанію й, підійшовши ближче, гру-дьми розштовхав усю зграю. А потім ухопив перелякано-го малого своїми дужими зубами за шиворот і поніс його до себе в двір. Інші собаки – ані телень! Ніхто з їх, ані не гавкнув. Увійшовши в двір, Атос поклав цуценя те біля своєї будки, на солому й почав його облизувати, як ніби – матір свою дитину. Цуценя почувши мов би матірню ласку зогрівшися – заснуло між Атосовими лапами.

Із того дня Атос завжди дбав за малого цуцика: ді-лився з їм їдою, гуляв із їм разом, грався й нікому не да-вав його скривдити. Цуценя повеселішало, покращало, заб-лищала на йому шерсть; воно раділо. Обхоплюючи шию Ато-сові, цілувало його в морду. Було дуже мило бачити, якто цуценя, граючися, ловило Атолові довгі вуха, а він, добро-душно відхиляв цуцика великою лапою й собі, жартуючи, – покусував цуцикові то вухо, то його хвостика. Ім напару, було весело й приємно. Видно Атос зі своєї доброти таки всиновив собі малого цуцика.

– Якщо зайдло про собак, – мовив пан Семивяз, – то хочу й я ще дешо вам докинути. Як ви гаразд уже знає-

замки?" А що Сундар не хотів нічого їм сказати, відповідаючи – "Ніхто", всі пішли перевіряти ланцюги. Але ж там вони побачили, що замки й справді невідімкнені; як були, ще від учора, так вони й є.

І ось, щоб не лише внеможливити Сундареві проповідувати Христа, але й цілком його знищити, Христові противники надумали третій спосіб скарати Христового послідовника. Вони здерли з буйвола шкуру й у єї зашили Сундара, зоставивши лише невеличку дірочку, щоб він міг дихати, не задихнувшись зразу більше зазнати муки.

На гарячім сонці шкура почала швидко зсохатися й за день-два поменшала до тої міри, що Сундареві вже наблизав кінець життя. Він не міг скласти руки молитовно ані стати навколоїнці. Але він ще вільно дихав, хоч усе тіло чимраз дужче й дужче стискала засохаюча на йому буйволяча шкура.

І Сундар, лежачи в тій тиснучій шкурі, почав молитувати своєму Владиці й Богові – Христові.

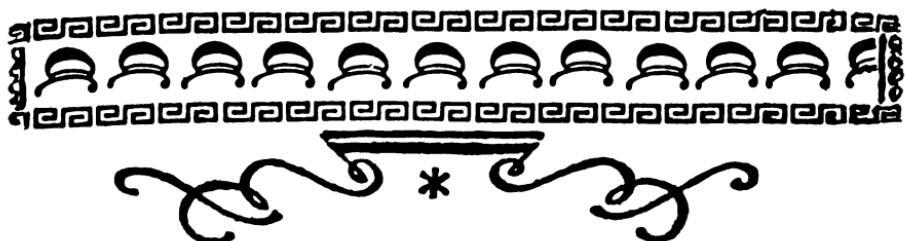
–Господи!.. Боже мій! Ти врятував мене вже двічі!. Порятуй мене Владико мій, Христе, й утрете, щоб на моїм прикладі, пересвідчилися в Твоїй святій силі ті, що так, з усієї хворої своеї душі, ненавидять Тебе, Боже мій!"

Густий натовп реготав із його прохання про порятуванок. Але не встиг ще регіт затихти, як, нараз, украй пересохла шкура трісла з таким гуком, немов би випалив хто з гаківниці. Шкура вмить скорчилася, а Сундар, ставши навколоїнці ще голосніше молитував: "Дякую Тобі, Владико – неба й землі, мій Спасителю, Христе!"

Коли Сундар поглянув довкола, увесь натовп тепер стояв на колінах у глибоко побожній поставі.

–Дивні дила Твої, Христе Боже наш! – мовив Сундар, хрестячися й кладучи глибокі земні поклони.

Чотири ногі друзі

17

(НАШІ МЕНШІ БРАТИ)

*Д*РУЗІ МОЇ! – мовив сивоголовий, але ще таки досить бадьорий чоловяга, до своїх співрозмовців, що седіли пообіднього часу в парку й вигрвали свої старечі кості. – Ось ми з вами попереступали – дехто вже сьомий, а дехто й восьмий поріг нашого життя. Досвід, як то кажуть, – багатющий маємо; зазнали добрай лиха на своїм житті. І ось, саме тепера, коли ми всі вже зостали одинаками, скажіть мені, поклавши руку на серце: що чоловікові, тобто нашему братові, не конче нам, особисто, але взагалі – нашему братові, найвірніше в житті: дружина чи коняка?

– Ви, пане Горбенко, поставили таке питання, що на коли б та почула ваша покійна половина, що ви порівнюєте її з якоюсь конякою, то хоч би й не обсмикала вам ужого лу вашу лисину, але хрону дала б вам такого міцного, що ви не знали б куди й діватись, – мовив посміхаючи сусіда, пан Титаренко.

– Усякі бувають коні, але всякі бувають і дружини –

те, друзі, я всеньке тутешне житте працював у гавані. І, ось, саме там я побачив: на скільки може бути собака за вірного друга людині. Коли ото була спалахнула друга світова війна й наші американські вояки мусили виїздити за море, щоб частинити в боях із німцями, одного разу, на берег прибув полк, якому треба було завантажуватися в пароплава.

При тому полкові, я завважив, бігала поміж вояками сука. І хоч вона була зо всіма вояками за панібрата, але здебільше трималася одного чорнявого хлопця. Хто з походження він був, я не знаю, але був дуже подібний — на наших словян. І ось, саме перед тим, як полк мав уже завантажуватись, підходить до мене той воїк, мало що не зі слізьми благає взяти ту суку собі, бо в пароплав його командири брати суку не дозволяють. Але залишити її саму-йому боляче: хто її нагодує, хто захистить од кривди.

Еге. Я пообіцяв узяти суку з собою до моєї господи. І коли той полк навантажившися відплів у море, сука, стоячи на березі, так страшно боляче завила, мов би людська матір по померлій дитині. Я приласкав суку; погладив її по шерсті; умовляв її, щоб не банувала по господареві; обіцяв її стати ще кращим господарем, як той попередній. Сука, почуваючи свою осиротільність, не противилася, не кусала мене, але раз-у-раз, до нестерпності боляче плакала, по відіхалому господареві її.

Кінчивши працю того дня, як одплів пароплав із вояками, я забрав із собою суку, яку звали Камілою. Привівши до господи, нагодував її найкращим мнясивом, постеливши її у дворі, нашвидь зробивши буду, гарну, мняку постіль і пішов собі спати. Я радів, що придбав собі доброго сторожа цілком забезцінь. І, яке ж було мое безмежне здивування, коли вранці, я до буди, а там — ніякої тобі Каміли й на спомин, мов би ніколи й не було її тут.

Я був дуже заклопотаний такою подією: доручена тва-

рина – невідомо куди й як ізникла. Хоч я за єї й не давав ніякої розписки господареві, але було таки шкода. Та, яке ж безмежне було мое здивуваннє, коли я того ж таки дня, приїхавши на працю в гавань, побачив, що моя Каміла седіла на самому березі й пильно-пильно гляділа в синю безмежну даль. Вона, час-до-часу, оце підійме морду в гору й завиє так, що по шкурі, аж морозом сипле. А пере ставши плакати, знову глядить у синю безмежну даль, немов виглядаючи: чи не їде її господар з поворотом?

І ось, що я не робив, як я не старався, щоби Камілу привчити до моого житла; щоб її дати зрозуміти, що те пера я її постійний господар і треба забути свого першого господаря, мені це ніяк не щастило. На працю я приїздив за п'ять миль. І все таки Каміла, кожного разу, як лише я нагодую її вечором, – зразу зникала, біжучи назад ті п'ять миль у друге, бо я їздив самокатом. І кожного ото разу на ранок, я її завше знаходив на березі, в тій самій по зі чекання. Через рік часу тут вона й ощенилась. Я й брати до себе вже перестав. Та й Каміла, з появою маленьких, уже була перестала плакати по бувшому її так любленому господареві. Але вона таки не забувала його й по годувавши своїх діточок, знову сідала на березі й чекаючи господаря, неврядигоди плакала, але вже лише голосно скимлячи.

Бачучи її знаючи її собаче горе ми всі її щедро годували, не давали її ні кому кривдити, а вона, бідна тварина, вже ставши матіррю, все чекала свого господаря, який очевидко в бою десь загинув.

Прочулена розповідь пана Семивяза дуже була зворушила всіх слухачів. Тож усі седіли й мовчали. А дехто, потихці, щоб і сусід не завважив, витирали непрошенну слізку розчulenости та співчуття такій вірній тварині своему господареві. Усі бо виразно бачили, що собача вірність – неперевершена. Найвірніша, найлюбленіша дружина і

може й кидає свого вірного друга й ізнаходить собі іншого. Собака, ніколи цього не зробить і ні за які хоч би найкращі харчі.

— Так, милі друзі!... Маєте, пане Семивяз, повну слушність. Ваше таке змістовне й повчальне оповідання, не лише слушне, що собака — найвірніший друг людині, але й спонукало мене, пригадати давнозабуте. Тож, хочу вам розповісти, щоб ви, друзі, ще краще переконались в незаперечній і щирій вірності всякої собаки людині.

Я певен, що над собаку — нема в світі вірнішої тварини. Я знат, що, коли ще був малим, то моого батька, хоч не пяницию, але часто бувало, як поїде в повітове місто на торговицю, приїде пяний: друзі підпоять. І коняка ніколи й ні защо не схібила приїхати до двору й привезти свого ж господаря, не заблудивши, хоч віддалъ становило понад два цять кілометрів. Але зі мною й краще й неповторне було. І виникло саме з собакою.

На мить оповідач, пан Швяшенко, замовк, ніби удокладнюючи давноминуле в своїй памняті старечій. Мовчали і всі останні в очікуванні.

— За першої світової війни, я молодий вояк, бувши в піхотинцях, так саме мав чотириногого друга. Звали його "Чемер". Мій собака був самець; любив мене — донестяму. Він ніколи не противився ласці будького з вояків, але ж істи — ні з чиїх рук і ніколи не брав. Подобало: не дав би я йому істи, мабуть би й тиждень був би не ївши, не беру чи з чужих рук.

Виїжджаючи на фронт, я ще міг узяти його в залізничного воза. Але розвантажившися, коли почали йти походним ладом на передову линію, мій Чемер, почуваючи щось непевне, ні на крок не хотів одійти від мене, А в вояцьку му ладі йти, коли вам ще й собака плутається між ногами воякам, було неможливо. Я спершу терпів собаку, коли і мене й інших збивав Чемер. Але дійшло до того, що я та-

ки розгніваний, насамкрай, собакою, почав виганяти його. Собака одбігав недалеко, а за мить і знову тися до моїх ніг, як нічого й не було.

Одного разу дійшло до того, що через мого собаку один вояк спіткнувся й упав. А цим затримав увесь рух і счинив непотрібний шум. Мене командир вилаяв за це та пригрозив карою. І ось – зо зла, я так був ударив прикла дом свого Чемера, що він невимовно боляче заскавчав. Я його був так зненавидів і тому прогнав, щоби більше його вже не бачити... Бідна тварина! Мені й тепер боляче за його! Діставши штовхана рушниці в бока, вже не вбігав у лаву, як передніше; він волів бігти назирці, аби лише побіля мене. Та коли потемніло й ми вступили в передову линію, я цілком був згубив свого собаку з очей.

Тої самої ночі ми пішли в наступ. Бій був такий і гарячий, і страшний, що з нашого полку не зостало й половини людей. Бачучи, що наш прапор може потрапити ворогові в руки, я зідрав полотно з держака й, згорнувши в невеличкий кавалок, сховав собі за пазуху. І саме в той-то невеличкий відтинок часу, як на зло, мене влучили аж дві кулі разом: одна в ногу, а друга в руку. І обливаючись кровю, я впав до закопу. Що зі мною далі було тої ночі я вже не знаю, бо втратив був свідомість.

Еге ж. Коли прийшов ранок, а за ранком і день, при сяєві сонця, вже опритомнівші, я побачив, що в закопі лежу я не один, а ще й німецький вояк є зі мною. Моя слов'янська душа, всепрощаюча й не заворухнулася до ворога по ворожому. Але бачу, він хоч і ранений, але злочно поглядає на мене. Хоче скерувати, ще й раненою рукою, свою рушницю на мене, але рушниця йому не піддається: одною рукою не може її посувати, а друга, напевне також ранена—лежить під їм самим і видно не діє.

Правду кажучи, мені лячно стало, що нас тута лише два й він мене може пристрелити й ніхто не знатиме, де

я пропав, а прапора вони конче знайдуть, і тоді наш полк, вже не можна буде наново формувати...

— Ви в такому стані ще й за прапор дбали? Та хай він згине! — мовив пан Симоненко.

— Нічого не вдісте! Присяга братці! — відповів опові дач. — нам же це чотири п'ять років удовбували в наші мозки, що прапор полковий — найцінніша річ і в бою — життями мусимо накладати, але прапора рятувати, щоб не потрапив у ворожі руки. Так то.

Еге. Так я ото, коли німак почав скеровувати свою зброю мені в груди, хотів одсунутись, але не можу:—мені все болить; стікши кровю — бракує сили ворухнутись. Але і німтурі не легко було; однаке він поступово все таки посував свою рушницю скеровуючи її мені в грудину.

І яке ж було неймовірне диво: саме в ту мить, коли цівка його рушниці була вже майже на рівні моого серця, йому зстало лише натисти на антабку й — по мені. Та в цю благословенну мить, щось чорне, як грім з ясного неба, нараз, з неймовірним гаркотом — шелесь! — із гори закопу німцеві на голову. З гарчанням воно вчепилося німакові в горлянку. І тут я знову втратив притомність з нес подіванки й знесилля.

Коли, по якомусь часі, я нараз опритомнів, на мое, безмежне здивуваннє, я побачив, що надімною стоїть — мій безмежно дорогий Чемер і... юблизує мої рани та час-до-ча су заглядає мені в очі, немов би питав: чи швидко ти пане вже встанеш?... Знаєте, друзі, я з жалю й болю, аж заплакав, щиро вам признатись.

— Та й не диво: в такому становищі й усяк би кончено втерпів би пустити слозу хоча б зрадості, що прийшла несподівана допомога й порятунок, — мовив Гордієнко.

— Коли я трохи опритомнів, я виразно побачив, що ні мець уже був мертвий. Його мій Чемер доконав, стисши, міцними своїми зубами за горлянку. А мій чотири ногий і

такий тепер мені дорогий друг, 'невідлучно седів при мені й зализував мені рани.

Бажаючи врятувати наш полковий прапор, я вийнявши його зза пазухи, з великими труднощами привязав його до шїй Чемерові й сказавши: "Чемере! Будь другом! Ти врятував мене од німака, тепер рятуй прапора!" Й поцілувавши його на прощаннє, пустив. І собака – зник, як тінь. А коли надійшла темрява ночі, мій Чемер привів наших сапітарів і вони забрали й мене самого. Так мій, мною скриджений Чемер, подякував мені за вчинену йому кривду.... Чи це не найвірніша в світі всепрощаюча вірність? – запитав оповідач присутніх, але ніхто йому не відповів.

Наших дідусів і це оповіданнє так розчулило, що вислухавши оповідь того, хто зазнав щирої собачої любови й вірності, розчулено мовчали. І чи довго так би мовчали, а чи ні, але, нараз, озвався й ще один пан, що досі більше і мовчав, і слухав.

– Якщо ви, панове, розповідаєте про любов і вірність до людини, то дозвольте й мені сказати пару слів.

– Просимо! Просимо! – загукали всі, вже дещо вгамувавши свою розчulenість.

– Мені було тоді десь вісім чи девять років, коли це виникло. Ми тоді жили в однім селі на Чернігівщині. Це було задалеко перед першої світової війни. У тому відтинку часу в нас був собачка "Дружок", який так любив моого батька, що ніколи не одставав од його ані на мить. Було досить батькові щось подумати кудись їхати чи йти, наш Дружок – уже біля батька, неодступно.

Одного разу набрав батько зерна, просто золотої та добірної пшеници і поїхав до міста Борзни, щоби продати і вторгувати грошей на сплату податку. Еге. Отож, ледь вийхав батько з двору, Дружок – уже поперед коней. Приїхавши до міста, батько швиденько спродав зерно, а гроші, що би не загубити, поклав у рукавицю: так, мовляв, буде наді-

йніше. Мороз був порядний і батько, ще йдучи до міста добряче був промерз, а тут вертаючи, мороз ніби подужчав, і батько, йдучи через ліс, вирішив розклести в затишку багатте, трохи погрітись і коням дати спочити. Зупинив ото батько коники, дав їм оброку, а сам розклавши багатте, підгрів руки так добре, що вже почував себе як на печі.

І було б, зрозуміло, все гаразд, але ж випав негарараздний той гаразд. Батько нагрітими руками, що аж пашіли, обладнав усе, як належало, сів у сани та й — "Нуте, коники швиденько додому!" Йдучи батько й байдуже поглянути, чи ж Дружок уперед побіг, а чи, мо, ззаду десь, що біля санчомусь не видно. Не звернувши уваги на таку дрібницю й не думаючи нічого з цього приводу, батько за якийсь час почув що рука права йому почала холонути. Помацав сюди туди, рукавиці другої — нема. А що знов, що вона таки десь у санях притрущена сіном, то й не турбувався дуже: запхнувши руку за пазуху, поганяє собі коники та поганяючи ще й посвистує.

Приїхавши до свого двору, батько перше хотів розпрягти коні. Але ж його ніби щось штовхнуло: "Поглянь-но, деж та осоружна рукавиця!" Кинув батько розпрягти, метнув шукати рукавицю й хоч повикидав геть усе сіно з саней, хоч обшукав усі закапелки в санях — рукавиці — нема, — ніби її сам дідько вхопив зубами.

—Горенько ж ти мое, чубате!.. Щож я тепера маю робити? — зойкнув батько. "Пропало зерно! І податку нема чим сплатити!" І батько, не розпрягаючи коні, знову жене їх до міста, шукати злощасну рукавицю з грішми.

—То справді сумний випадок, як на нашого селянина, мовив хтось із присутніх.

—Щеб пак! — додав оповідач. — Не заплатити своєчасно податку — то матимеш нарост пені й податок із тебе стягнүти буде. Еге ж. Отож і шибнув мій батько шукати порятунку. І, яке ж було здивуваннє батькове, коли він примчав-

ши змиленими, на морозі, кіньми в ліс, де розкладав собі багатте, побачив, що наш Дружок, скорцюбивши в клубочок, дрижачи, як у пропасниці – лежить на снігу, налігши батькову рукавицю з грішми вторгованими за пшеницю.... Батько з радості вхопивши Дружка на руки й почав обціловувати його як матір рідну дитину, яку не бачила півроку часу.

А Дружок, дрижачи всім тілом, лише тикає своєю холдою мордочкою в батькове спітніле зо страху обличче і щось собі миркотав на своїй собачій мові. Може просив за ховати його за пазуху, щоб зогріти, а може дякував, що й так він щасливий, що господар таки згадав про його.

Отже, як бачите, панове друзі, собаки вміють бути не лише вірними в любові до людини, свого пана господаря, а серцем своїм собачим, відчути, де може бути лихо його го сподареві й докладають свого тваринячого розуму, вберегти господаря од того лиха.

–Правдиво кажуть, що над собаку – нема в світі ані розумнішої, ані щирішої, ані вірнішої істоти, – мовив Цвяшенко встаючи.

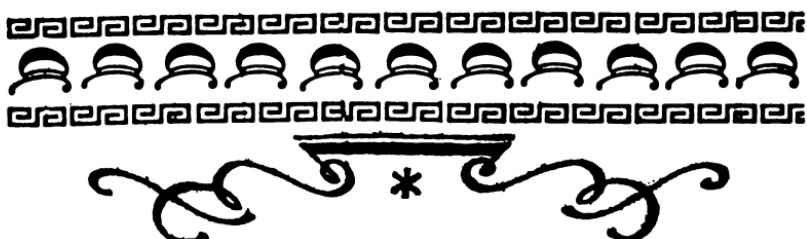
–Бо, навіть найвірніша дружина може стати зрадницею чоловікові, собака – ніколи! – додав хтось із гурту.

І всі на цім позгодували.

СОБАЧА ВІРНІСТЬ ЛЮДИНІ.

Теософичний журнал "ВІСНИК" ч. 4 за квітень 1930 р. повідомляє: "У місті Лукка (Італія) автомобілем було забито одинокого Сильвіо Альбарелло. Його власний пес нюфаундленської породи бачив загибіль свого господаря. Після похорону, собака *два дні* не хотів брати в рот ні *їжі* ні *води*; сумуючи по втраті господаря, собака ввесь час лежав у куточку житла тепер порожнього. Третього *дня* собака, житлячи на пятім поверсі, підійшов до вікна й викинувся на хідника, вбивши на смерть."

Він лікуюс..

18

(ТАСМОЗНАВЧА СИЛА)

3 А БІЛОЮ московською навалою, що шаліла дру-
гу половину 1919 року по Україні й безславно, як
брудна хвиля, одкотилася в Чорне море, тепер усі
єю страшною вагою й нестерпним знищанням над беззахис-
ним населенням, нависла закровавлена, забрьохана, обтрі-
пана, облатонена й ще грізніша в своїх злочинах й неохай-
на – хвиля озвірілої червонокомунівської Москви.

І ця хвиля, заюшена кровю невинних, день і ніч тягла
людей у ЧеКа, і без суду й розбору справи, шматувала свої
жертви в будинкових заглибах і застінках, розстрілюючи і
катуючи їх до власної знемоги; день і ніч заливала ця хви-
ля міста й села, тиняючи по хатах, забирала все, що кому
було лише довподоби. Хто ж не давав того, що розхристан-
цеві було довподоби, до смаку – лунав голосний постріл у
потилицю чи в лоба й – уся справа була скінчена. Червона

рознужданість – не мала меж: бо ж – твоє – мое, а мое – не твоє й руки не простягай, бо поспині загуляє червоний на гай, од якого й шкура лупотітиме й голова в прірву лётіти ме. Такий існував неписаний їхній закон.

Але, незважаючи на червоний шал і на те, що кожної людини життє висіло на волоскові, а життє Його – що секундно було під загрозою, Він, як правило: щонеділі, як лише панотець кінчав богослужбу – ставав на сходах храму Божого й, прочитавши на ввесь голос "Отече наш" – починав свою проповідь.

Люде знали Його давно вже. Він був колись неабиякий багач; Він був велетень розуму й високої думки. Давно колись Йому посміхала роля великої людини, може неабиякого державного мужа а чи великого проводиря. Алеж давно вже, ще перед великою світовою війною, що мов той перший світовий бурун була прокотилася по Європі, Він не розпродав, але таки притьом роздав великі свої маєтки усе майнолюдям без найменшої плати; кинув геть усе, що могло йому нагадувати, хто Він був досі й, довгий відтинок часу ніхто Його не лише не бачив, але й чути ніхто таки не чув, де Він був ізник і чого.

Коли ж була спалахнула велика світова війна й розіляла ріки крові та безлічі нестерпного горя, несподівано – виринув і Він, появившися в рідних місцевостях. Він був дуже вихудлий, заріс довгою посивілою вже бородою; подобало, що Він постарів на багато, але як і завжди передніше, ходив із піднесеною головою, ніби хотів тим сказати: "Я – володар усього світу!"

З дня появи в рідній місцевості, після спалаху війни, не пропускав Він жодної неділі чи свята будьякого, щоб не проповідувати на сходах храму Божого. Але в проповідях своїх – не лякав Він ніколи й нікого, ні пекельним вогнем

і рогатими дияволами, ані гарячою смолою. Слова любови й братерства та згоди завжди блищали перлинами Йому в гарячих закликах "Любіте брат брата!"

Довкільня людність, знаючи Його, як – давнього ба-гача і вельможу, слухаючи Його проповіді й знаючи, що – Він чи не божим духом живе, спершу з великим побоюван-нем, щоб Його не образити, а далі чимраз сміливіше, почали бути збирати пожертви, кидаючи одному зі слухачів до шапки чи бриля – хто що міг, од чого Він не зрікався. Але як незабаром дехто переконався, вживав Він ті пожертви, не на свою користь, а повертаєвсе на допомогу ще біднішим, як був Він сам.

Перекочувалися через місцевість різної барви воєн-ні хвилі. Приходили різні й різnobарвної масті влади, але Він непохитно проповідував братерство й любов між людьми. І не було тої неділі чи то взимку, а чи влітку; чи в ході і сльоту, а чи в нестерпну спеку, щоб Він не прийшов – на свою чату, обрану заради прославлення Бога.

Місцевий панотець, давним-давно вже звикши до Йо-го Й, знаючи, що Він ніколи не скаже того, що суперечи – ло б релігійній науці, не заперечував, щоб Він свої неділь-ні проповіді виголошував на передхрамовому майдані з церковних сходів. Тому сливе ніколи, не зупиняючися разом, з людьми, проходив собі повз натовп, що сливе хмарою, ото чував Його Й, ішов до господи спочивати. А він, пильно оглянувши людську громаду, покривши власну грудину вели-ким і повільним хрестом, та прочитавши "Отче наш" починав проповідувати.

Одної з от таких неділь, стояв Він і проповідував, що **молитва**, це – проханнє до Бога; що **молитва**, це – по-дяка Богові; що **молитва**, це – прославленнє нашого Бога; і Він виразно підкреслював, що в **МОЛИТВІ**, одначе

не сміє бути прохання про особисту користь: нічого про ба-
гацтво заради себе; ні про особисту славу, ні про почесті і
якість особисті вигоди – не може бути в молитві прощене. І
ті, хто вірує в Бога, повинні молитувати не про гроші, не
про власне здорове чи то добробут, навіть не про небо що
кожний із нас хотів би прихилити його собі й своїм рідним
не більше. Молитва мусить бути лише про – знаннє й світ-
ло, бо всі інші молитви, це – себелюбство та безмежно –
великий гріх.

– Молитвуйте за інших, – казав Він, – і ніколи за се-
бе самих. Бог бо вдень і вночі бачить і дуже добре знає,
геть про все, що кому й коли потрібно дати тій чи іншій –
навіть безбожній людині, якщо вона чогось заслуговує. То
му-то старайтесь поборювати погану свою звичку багато й
непотрібно балакати безпредметно та давати волю своєму
язикові й словам. Не сваркуйте непотрібно не лише в роди-
ні, але й між сусідами, за якісні незначні дрібниці, бо сва-
рка, це – не лише початок ненависті, але й великого іно-
ді нещастя та лиха взагалі.

– Наше сучасне страданнє, це – загальна наша спіль-
на доля тих, хто носить у серці щиру віру в Бога й Христа
Спасителя. Але не кінця цим страданням просіть у Спаси-
теля нашого, лише страждання більшого, воно ж і визнача-
тиме початок кінця страданням. Якщо Божественне Світло
– істина й іскра Божа, то тьма, зрозуміло, – породженне й
твориво темної сили – лівої заперечної сторони. А силу ж
цю, заперечну, ви бачите довкола нас. Темні сили оточили
всіх нас тугим кільцем і тягнуть нас з усієї їхньої моці,
на дно погибелі. Але й темним силам надійде кінець, який
і всьому на світі бувє...

– Стій, чоловіче!... – залунав на ввесь майдан чийсь
голос гаркавий. – Ти хто такий будеш?... Про які це такі-о

темні сили ти тута розводиш антимонію?... Га?

Захоплені люди проповіддю, тільки тепер звернули свою захоплену увагу й виразно побачили, що навколо їх тута зібраних, стояли тісним колом червоноармійці: хто зі зброєю в руках, а хто й без такої. І лише тепер спостерегли, що крізь густий натовп слухачів проповіді швидко й насуплено-злючо проштовхується високий, оглядний чоловяга в шкіряній куртці, з перехрещеною реміннем грудиною, а на ременях висіли поцяцьковані різними срібними іграшками— великі мавзери.

Небувала досі подія сколихнула натовп. Дехто з слухачів одразу ж — задки-задки й "давай Бог ноги", поки іще цілі. Але більшість, хоча й налякані тим, що їх несподівано оточено червоним військом, всетаки стояли й чекали: — "А що то воно буде з цього всього?"

Зашкірнянений і озброєний до зубів комисар тимчасом підійшов до Його й тому, що не одержав на свого запита — жодної відповіди, ще голосніше, наказовитіше гукнув Йому:

— То що ж ти мовчиш? Я й ще раз тебе питую: яким таким правом ти збираєш тута стільки народу, отцих ротороз дзяв? Хто тобі це дозволив?... І ще раз питую: про яку таку темну силу ти так голосно розглагольствуєш? Чи не вва жаєш ти, часом, нашу радянську владу, владу народню, а та кож і її військо за темну силу?

Але Він мовчав, мов би води в рота набравши, похиливши свою сиву голову.

— Мовчиш! — гаркнув зашкірнянений комисар. — Досі ти красно й мудро розводив свої теорії про небесную канцелярію, а тепер занімів нараз?... Товариши! — гукнув нараз до червоноармійців комисар. — Негайно взяти його під варту!... Хто тута з вас,— мовив комисар до поріднілого натовпу,— може знає, хто він такий цей тип?

— Та це наш бувший пан,— мовив хтось із гурту.

— А-а-а!... Бувший пан, кажете? Це добре. Якже він і досі вцілів?— питав здивований комисар.

— Він дуже добра людина,— залунали кілька голосів.

— Він ще перед війною роздав був усе своє багацтво й ні ламаного гроша не взяв ні з кого за те все добро.

— Він увесь час допомагав і допомагає бідним,— лунали довкола голоси з поміж людей у Його захист, що непорушино й суверо стояв, як вирубаний із каменю.

— Ага! Значить підкуповував і далі підкуповує вас засплених?— гукнув комисар.

— Він лікує!... Тута ходять чутки, що він може лікувати людей од усіх хвороб ... без жодних ліків,— гукали кілька голосів із поміж червоноармійців.

— Якоюсь чудною силою,— докинув хтось із вояків.

— Нехай покаже нам, як він лікує,—крикнули вояки.

— Нехай покаже!... Нехай покаже!.. Може він таки й — справді 'святий який!...

— Гаразд!— гукнув до своїх підлеглих комисар.— Якщо й справді він може лікувати, то ось ми зараз його й перевіримо. І, якщо ні, не вилікує, то цим і покаже перед усіма — лише своє шахрайство людям, щоб знали, що такі от шахраї, все своє життя виїжджають на темряві простого народу, заробляють великі гроші та потихці їх або пропивають, або ж програють у карти, а простому людові лише голови морочать розповідаючи про якогось там Бога, якого ні я, ані сам він, і не бачили й бачити нема змоги... бо його, того Бога—нема ні на землі, ні на небі. Чи правду я кажу?— гукнув комисар, сливе, на все горло до натовпу слухачів. Алё на його запита так ніхто й не наспілів відповісти, щоб чи то потакнути, а чи заперечити комисарові.

— Ану ж, принесіть того червоноармійця, що так силь-

но хворіє на бігунку! – крикнув комисар до вояків. – Принесіте; якщо він вилікує, то ми подаруємо Йому волю й пустимо на всі чотири вітри. Наколи ж не вилікує, тоді пустимо в "комітет Духоніна", як у часі революції казали наші морці... Ну, що чи згоден ти показати свою святість і силу твоого Бога, – кинув запита комисар до Його. Але й на цей раз відповіді не одержав. – Мовчиш і тепера? Мабуть гайка тобі нараз ослабла?... Ну й порегочемо із тебе, голубчику! Ха-ха ха-ха-ха! Ну й буде потіха, коли ти провалишся посеред такого натовпу людей, які тобі й твоєму Богові досі вірили!... Ха-ха-ха-ха-ха! – голосно реготав комисар, аж захлинаючись у своєму реготі несамовитому.

Люде, що стояли наколо церкви, добре знали, що він таки й справді лікує. І лікував не раз таких хворих, що вже всі лікарі перепробували всякі ліки, але не знаходили жодного рятунку на хворобу. І саме тому тепера всіх зацікавило: чим же кінчиться вся ця несподівано заварена каша? То му-то стояли й чекали, поки принесуть хворого червоноармійця. А тим часом розмовляли й зі страхом поглядали в Його бік, думаючи: 'Не дай Боже непощастить Йому, тоді пропаде людина нізащо! Замучять Його в ЧеКа!"

Нараз хтось голосно гукнув: "Несуть уже!... Несуть!"

У цю мить і справді крізь натовп, що знову погустішивши, несли на воєнних носилках цілком змарнілого, ледве живого, молодого чоловіка, покритого іржаво-брудним ряденцем, яке дотого було ще й мокре й, невимовно смерділо людськими відходами. Молодий вояк увесь час стогнав та тримав чи живота в руках, безперестану напружувався в потугах – спорожнитися, а йому з заду виходила жовто-червона рідина лише нагадуючи людський кал, а швидче була кишковими сочками, забарвленими сукроватицею.

Принесеного на носилках поставили посеред натовпу,

поблизу перед церковними сходами й народ ще щільніше обступив хворого.

— Ну! мовив комисар до Його. — Піdstупи й скажи: чи ти берешся допомогти цьому нещасному, а чи, може, гайка тобі так ослабла, що ти воліш провалитись крізь землю, лише б не осмішувати себе й твого Бога?

Не мовивши жодного слова на комисарового запита й Його виразні крини, Він зйшов із церковних сходів, де непорушно стояв увесь цей час. Підійшов до хворого і глянувши, як вояк сильно страдає, зняв руки догори й закаменів у такому стані, почав молитувати.

Молитва Його тривала не більше десяти хвилин, а Він піdnісши свій ясний зір до неба, аж сяяв якимось неземним сяєвом, якого ніхто з присутніх ніколи ще не бачили передніше. І коли Він закінчив молитувати, вийняв із під сорочки срібного хрестика й, тримаючи в правиці, перехристив отим хрестиком хворого, навіть не доторкнувші.

І ось — виникло справжнє чудо.

Хворий, що ввесь час невимовно стогнав з нестерпного болю в животі, нараз притімом затих. Безугавна Його бігунка, що так сильно мучила Його, раптом утихла й хворий — умить заснув, мовби тобі нараз помер.

— Обмийте Його й покладіть на чисту постіль. Він повністю вже здоровий... Йому потрібно дати лише парудений спочинок. І після того може справно виконувати свою службу, як і передніше виконував, — тихо проказав Він комисару.

Чекісти мовчали, бачучи таку несамовиту подію, створену лише одною молитвою сивобородого та Його хрестиком. Народ був невимовно вражений цею подією й із побожністю і всією ширістю хрестився, читаючи молитви, хто яку вмів.

Переможені чекісти Його молитвою, не могли прости ти Йому свою привселюдну поразку й ганьбу, яка виразно й

наявно не лише підривала їхній безбожницький авторитет, а ще й робила їх посмішищем ув очах селянства. Тому один з їх підійшов до Його Й хотів без дозволу взяти в руки хрести ка та, може, зірвати Йому з грудини. Але хрестик у цю та- ки мить – фіт! і полетів Йому од руки. Той витрішив очі з такого небувалого дива, що сам, либонь, хрестик міг смик- нутись, і, ще ближче підступив до Його, хотів знову вхопи- ти хрестика. Але хрестик і на цей раз – фіт! – і був такий. Перелетів хрестик ув інший бік і ліг непорушно. Тоді чеки- ста втрете, вже навальніше, хотів таки впіймати хрестика – але й на цей раз хрестик випорснув Йому з руки напасни- кої, мов жива істота.

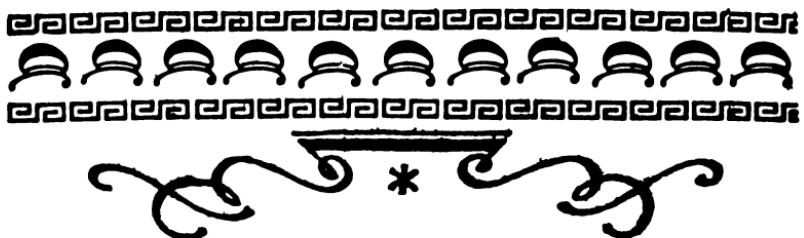
Народ, приголомшений такою подією, не вірячи своїм, аж занадто витріщеним очам, ще наполегливіше почав хрис- титися й, сливе, в голос молитувати, створюючи тим спіль- ну велику подяку Творцеві неба й землі.

Нараз майже всі побачили, як навколо голови Йому, мовби осяйна веселка, заясніло якесь неземне сяєво й у ту мить, без будьчийого втручання, на високій дзвіниці, нараз ударив так тихо-тихо дзвін, але так проймаюче, що мимово- лі пройняв усім серця. Увесь натовп, як підкошений невид- ною косою, впав на коліна й, затремтівши, зітхнув із сливе неземною полегкістю. А Він, осяяний променистою веселко- ю, лише мовив:

–О У М!... Слава Тобі на віки-віків!...

–Іди геть ізвідци! – гукнув Йому комісар. – Але більше не збирай тут людей. Бо будеш арештований... і тоді не викрутишся...

ХУЖА-МЕДА.

19

(З галузі чаклунства)

СЛУЖБОВІ справи, витігши мене з Асамі, безупину й довгий час, гонили, сливе, по всій країні, з кінця в кінець. А що я та віїздив ненадійно, а тим більше не знаючи, як надовго й, де буде мое пристановище, то й не давав я нікому адреси, якої таки й справдіне мав. Та, правду сказати, й писати до мене, власне й не було кому, за винятком одного єдиного моого друга, молодого індуса, писаря комісіонерства, пана Рохпара.

Нудьгуючи по Асамі, я таки був написав, за якийсь час, листа другові Рохпарові. Але на мое немале здивування, прочекавши чимало часу й вирушивши далі по країні, я так цілий майже рік часу й не дочекав його відповіді.

І, яке ж було мое безмежне здивування, коли за понадрік часу, вернувшись до Асамі та, йдучи якось вулицею й саме думаючи про моого друга Рохпара, здібав, нараз як-

усь людину, обличче якої обрамляла чорна, як воронове й дотого, розкудлане крило— кудлата борода, з копицею, зрозуміло, чечесаного волосся на голові.

Здивавши на вулиці от таке страховисько, я був хотів його вже обминути та й іти собі далі. Але ж цей от нахабний страхопуд: ні з того, ані з цього, нараз, ухопіє мене за руку поверх ліктя й так, кажу вам, міцно стис її що я мало-мало не скрикнув од нестерпного болю.

— Ви що бажаєте-е-е-е! — запитав я його, правдиво си чачи з болю, в цього от страхопуда.

Але ж страхопуд цей — хоч би тобі, хоч єдине слово вимовив. Чорна борода йому розтулилась і, межи довгими, ще й хвилястими, пасмами його вусів та бородою — виникла йому щілина з двома низкими білих, здорових зубів, як ознака широго й доброзичливого посміху, чищоб то.

— Шо ви хотите, баба*) — запитав я його вдруге, глядячи на його грайливо сяючі чорні, як темна ніч, очі, гадаючи, що це якийсь фанатик чи, щось на те подібне.

— Ха-ха-ха-ха! — не втерпіло страховисько заллялось голосним реготом, аж мені поза шкорою морозом сипнуло: — "Чи не божевільний, думаю собі, вхопив мене в свої лапи?". — Невже ж так таки й не можете відзначати? — споважніло те пера додав бородань і далі поглядаючи на мене своїми пронизуючими очима, що жевріли йому, як горіючі вугільці.

— Тю!... На вас би всі нільгірійські духи! .. Та, невже ж це ви, Рохпаре, мій друже?! — вигукнув я з радості, відзначивши швидче з голосу, як з обличчя свого широго та милого друга.

— Це він самий і є! — мовив друг посміхаючи, як той передніше. — Правда, труднівато таки відзначати? — пита він.

— Щеб пак!... Але, що це з вами, Рохпаре? Чого це ви

*) отче, — по індійському.

вирішили, в такім молодім віці, запустити бороду та ще от таку густу, як той праліс на вашому Нільгірі? – питав я друга, здивований його таким диким виглядом.

– Це все та Хука-Мела наробила мені, – мовив друг важко зітхнувши.

– Шо-ooo? – протягло запитав я, сливе, недочувши його відповіди чи, мо, дочувши щось інше.

– Кажу – Хука-Мела, друже, якщо хочете знати.

– Шо – що?? – перепитав я друга в друге. – Шо це за чортяка такий? – додав я запита.

– Ху-ка – Ме-ла!... Хука – Ме – лаааа! – тягне каже мій горепашний Рохпар, уrozтяжку шоб я второпав.

Я на мить замовк, думаючи собі: що це за Хука ще й із Мелою? і – його чорна борода! Щось не вяжеся?

– Не розумію вас, друже... При чому тута якась така собі Хука і Мела і... ваша борода?... Та й що це взагалі за така собі паня Хука-Мела? – перепитую його.

– А-а-а!... Це – жодна паня!... Ви ще не знаєте цієї, я б сказав, мерзенної речі? Ну та, це, правда, й не диво. Ви ж таки й справді тута недавня людина. Ну, а Хука-Меля, це така чарівна палиця, яка, як ухопити вас за руку, то може затягти, куди лише захоче... проти вашої волі та й, навіть, бажання.

– Та що ви, друже! Хочете кпити з мене? Чи, мо, ви-рішили по дружньому... казку розповісти мені на сон гряду щий? Та ж я давно вже виріс із дитячого віку!

– Так, так, друже Гаррисоне. Але, щоб вам це розпо вісти... Ви нікуди не поспішаєте? – поспітив мене друг.

– Майже, що таки – ні. Я вам до послуг готовий!

– Чудово! якщо так. То тоді сядьмо ось тута, під от цим діодором, і я вам розповім усю ту смішну й, разом не менш сумну історію з тою осоружною Хука-Мелою, яку ви

вирішили, чомусь, назвати – паньюю, будь вона сім разів – неладна. Ну й, зрозуміло, почуєте й історію з моєю такою розкішною бородою.

Ми посідали з другом Рохпаром у розкішній тіні гіллястого дерева й він почав розповідати.

–Рівно рік щей один місяць часу тому, цебто – не забаром як ото ви виїхали з нашого Асамі, одному тутешньому браминові було покрадено всі його коштовні речі: – золоті й срібні ложки, ножі, виделки, обручки, коштовне камінне та нарушки. Хто викрав, – як людина може знати?

З тої невимовної біди – три дні не єв і не пив горепошний брамин: усе шукав свого скарбу. Але, де ж він – ще й не знаючи! – міг це все знайти? Тиждень-півтора ходив він, як сам не свій. Змарнів, похуд, ледве ноги волочити може... І, раптом, упало йому на думку: вдатися по допомогу до... чаклуна Махидхара, який уславився своїм знанням магії.

–Ну й, що ж? – поспітав я Рохпара.

– Та от те, що подумавши, він вирішив і таки покликав того Махидхара. Той прийшов до браминового житлиця й розпочав із того, що вирізав на місці бамбукову палицю та й став на браминовому порозі й чекає, поки хтось із – сuto випадкових – проходжих надійде. І ось, на мое нещастє, саме в цей одтинок часу – надійшов, власною парсуною – я... Мене мій комисіонер був послав до одного сикка, щоби одержати давно вже належні нам гроші

Отож, ледь -но порівнявся я з дверима браманової ж таки хати, де стояв той чаклун Махидхар, як він, покликавши мене кивком пальця до себе, почав мене "обробляти". Я зрозуміло, підійшов не знаючи в чому справа. Але ж дуже чемно він зясував мені всю подію з брамановою пригодою й викрадом скарбу та й питає мене:

"Чи не хотіли б ви, молодий джельтмене, допомогти бідному браминові, розшукати всі ці покрадені речі?"

—Чому, кажу, ні! Я б із великим задоволенням допоміг йому, але ж, як же я можу допомогти, коли я не належу ні до поліції, ані до влади, ні тим більше, взагалі — не знайомий із цими справами й, не знаю, що в подібних випадках належало б робити мені.

"—Не сушіть собі голови, мій любий молодику! — відповідає мені чаклун. — Якщо ви даете свою ласкаву згоду, щоб таки допомогти в розшуках, то вам треба лише взяти, от цюю палицю, в ваші руки. А там уже все буде так, яко й мусить бути." — каже мені той чаклун Махидхар.

—Зрозуміло: я, зацікавлений такою дивною справою, і думати довго не думав: узяв бамбукову палицу в мою таки правицю, а Махидхар, зразу ж, пробурмотів над тою осоруженою палицею якесь заклинання, а потім прочитав ще з пару мантрів, і... пішло й пішло:

—Тай щож саме пішло? — питаю я Рохпара.

—Та ось те, друже мій!... Ледь чаклун закінчив останні слова мантри, як у ту ж мить... Як охопить мене, нараз, якась невідома сила! Як потя-агне мене: — бігом! бігом! та й ще — бігоммм! А палиця до моїх рук, ну — геть! — тобі приросла, як ніби вона — частина мене самого й упросто — тягне мене вперед і вперед!

—Дивно! — не стримався я завважити.

—Ше й як дивно!... Еге ж. Біжу я, захекався напропале вже, хоч і молодий, але таки біжу й біжу. А тим часом, і люде, побачивши, що зі мною щось негаразд, бо ж я, біжучи щось і кричав, та всі — за мною, за мною! Біжать і біжать, щось із півсотні осіб, а з їми й чаклун Махидхар та браман. Еге ж. Ось прибіг я до величезної цистерни з давно стоячою й запліснявілою водою й моя палиця, немов би —

сама підскочила та й – тиць! – кінцем у цистерну.

"–Тута, кажу їм, – шукайте!"

В одну мить випустили всю ту воду з цистерни й на її дні, справді, знайшли частину срібних речей браманових.. Зраділий браман, заохочений таким легким способом знаходження покражі, забажав, щоб Махидхар розшукав уже і те все останнє чого ще бракує.

Махидхар і знову до мене із запитом: Мовляв, чи хочу я продовжувати допомагати браминові? Чому, кажу, ні!. Не ж бо дуже цікава справа. І Махидхар знову прочитав ті ж, очевидно, свої заклинання та мантри над палицею. І на цей раз палиця потягла мене вже в іншому напрямку. Еге. Прибіг я, а за мною й людей уже з добру сотню, до одного дерева, недалеко таки од браминового житла та й гукаю:

"Копайте, тута!" – і моя палиця, мов би тобі жива, в мить – тицьнула під деревом.

І, що ж би видумали, друже: почали копати і знайшли все, що ще досі бракувало...

–Кумедія! – втретє не втерпів я й вигукнув в ту саму мить, як Рохпар був примовк чомусь.

–Еге ж. Шо кумедія, то таки кумедія, але й із трагичним кінцем, – мовив мій Рохпар, важко зітхнувши.

–А то ж, чому, ще й із "трагичним"? – поспітив я не розуміючи друга.

–Та ж слухайте, друже, далі. – мовив Рохпар. – Наконець б при моїм шуканні покрадених речей та не було би нашої осоружної поліції, то, можливо, все так би й минуло. Та ж наша, а слушніше – ваша поліція, це – всюдисущі люди! І, тому-то, як і належало їм, були вони й при моїх розшуках...

–Ну й, що ж тут такого поганого? – нетерпляче поспішив я Рохпара, не розуміючи його невдоволення поліцією.

–Та от те, що, ваша поліція, певне, небудучи вдово-

лена з такого легкого способу розшуку кражі, за якого-нічого їй не перепало, арештувала мене – якстій! Тута ж таки на місці обвинувачуючи мене в тім, що це я й є саме той, хто все це й покрав. А тепер, мовляв, ще й чесних людей воджу за носи та показую небувалі фокуси з... Хука-Мелою!... Маєте, друже!...

– Ну? – нестерпів я, знову "нукнути".

– Ну ось вам, друже, й – ну!.. Арештували мене за крадіж браманових речей, з одного, нічим недоведеного й непідтверженого запідозріння й, посадовили до вязниці. А за кілька днів, поставили мене перед грізне обличче судді пана Трайборна.

– Та це ж – найпорядніший суддя! – мовив я.

– Можливо. Але не стосівно до мене. Мені він вичитував довге батьківське повчання, докоряючи, що я, мовляв, такий молодий, здоровий, а вдався до такого ганебного ремесла. Він по батьківському таки радив мені широко визнати свою... провину, щоб чим, мовляв, улегшити судового ви рока. Але зрозумійте ж мене, мій друже! Як я міг, і то ще й широко, визнати свою провину, якої я – не вчинив? Це ж було б зовсім подібне на те, як би одної ночі наші Нільгірі – зникли з земного обличчя, а той таки суддя пан Трайборн і почав би допитувати вас, друже, де ви їх поділи?!

Рохпар на мить замовк, а я, мимоволі, поринув у задуму, бо не міг нічого зрозуміти, як це могло все так виникти. А Рохпар, певне, не хотічи порушити мій задум, да лі собі мовчав. Насамкрай я очнувся.

– Ну й, що ж було далі? – спитав я друга.

– А було те, що я – не визнав себе винуватим, бо жодного злочину я таки – не заподіяв. Я в присутності величезної кількості слухачів цього безглуздого судочинства, заявив судді, що зроду, з віку я не лише не здібав, але й не

знат і не чув про цього потерпілого брамана. Розповідаю чи це, я казав судді, як це все зі мною виникло. Я йому ж доводив, що дав був свою згоду на розшукалише тому що й сам у це не вірив. Насамкрай я сказав був судді, що наколи б я та був тим крадієм, хто покрав ці речі, я б, певне обійшов би цю вулицю того ранку, а може завше обходив би десятою вулицею. А ще більше – я ні за які б земні скарби не взяв би до рук тієї осоружної Хука-Мели. Більше за це, я судді казав, що взявши до рук ту злощасну палицю, я двічі втрачав мою свідомість і, що не я її ніс, але вона не притиском тягла, як того пса на мотузкові.

І ось, не зважаючи на це все, поліція стояла на своєму, що це я й ніхто інший – крадій тих речей. Крім поліції, жодна людина з великого натовпу слухачів, не кинула в мій бік жодного слова обвинувачення. Навпаки, мене ще й захищали, виправдували. Сам мій начальник захищав мене, доводячи мою чесність, а тому й невинність у цій таки справі. Навіть обкрадений браман був тієї ж таки думки, і пробував вигороджувати мене тим, що я тута – нічого не винен. Але ж поліції мало цього було...

Рохпар знову на мить замовк і, глянувши на високу блакит неба, закінчив:

–І ось, мене, молодого брамина, за крадіж срібла й золота в іншого брамина, засудили були... на один рік ще й три тижні вязниці...

–Та що ви!... Хіба ж це можливо? – упрост викрикнув я здивований і вражений такою несправедливістю.

–Можливо чи ні – не знаю. Але ось вам – неписаний, але такий виразний, доказ моого житлування в... хурдизі – моя чорна, кудлата борода, що виросла так буйно за от той саме час. З хурдиги я вийшов щайно позавчора, і ще навіть не встиг її обстригти... Та це й не так уже важливо.

—Це щось неймовірне! — шепотів я безміри здивованій. — Цілий тобі рік вязниці!... І то — ні зашо!

— Як бачите, друже Гаррисоне! І все це тому, що ви високорозумні брити не вірять ні в чарівні палиці, ні в яснобачення чи ясночуттє, чі в сомнабулізм... Ніяк вони не хочуть зрозуміти цю велику, таємну силу, сковану од неподуманих...

Рохпар із гіркістю сплюнув і замовк.

Коли ми прощалися з другом, на небі вже блимали — золоті зірки чарівної країни Індії...

"У формулі обіцяній людству снаги, якщо людство захоче прийняти її, буде дане СВІТЛО. Те світло можна буде підсилювати до безконечності і воно дасть освітлення, що не потребуватиме витрат на матеріали та можна буде застосовувати яку завгодно форму. Те завдання можна дати, але потрібне бажання людства, інакшеше — неможна давати струм найтончих снаг. Сили таких снаг пов'язані з ПСИХИЧНОЮ сказкою. Тому-то найменше зловживання буде погубне.

"Треба пам'ятати, що не лише заради освітлення, але й у відношенні лікувальнім світлуюча матерія незамінна... вона — міст між психичною снагою людства й космичною снагою, запас якої — невичерпний".

("А.І." п. 214)

лися зі своїх седжів. Розтруб, качаний невидним духом по підлозі, якусь мить шарудів, ловлений невидними "руками": Насамкрай дух таки впіймав розтруба й піdnis його до висоти людських плеч. Із неймовірного здивування, всі зані міло чекали: що ж буде далі? І, раптом, із розтруба залунав дужий і бадьорий голос:

—Слава світлим небесним Силам!... — усі присутнії, як на помах невидної чарівної палички, стали наструнко. А схиливши свої голови в мовчазній покорі й подяці, подумки мовили: —Слава нашому Господеві, на віки вічні!

Коли за мить усі, в найбільшому спокої, посідали на свої місця, зі ще далі повислого в повітрі розтрубу, знову залунав той самий голос:

—Я безмежно радий, що Господь Бог і на цей раз дозволив мені провідати вас, ваш духовий гурток. Не менше радий і з того, що бачу вашу таку численну участю. Це мене переконує, що наш український народ починає розуміти вагу духової роботи й духового розвитку людини.

На великий жаль, — продовжував дух, — переважна гуща народня, ще й далі гадають, що коли вони помруть, то зразу ж потраплять на небо й там — конче стануть святыми; усе вони знатимуть, усе розумітимуть та стануть помічниками самого Бога, бо всечуючими й усезнаючими. Та забивають — усі ті, що так думають, — що Божий закон усюди одинаковий: чи він на небі, а чи — на землі.

Треба тямити й не забувати, що ніхто на небі не може досягти чогось, якщо не дбатиме про це тут, на землі. Наколи людина не подбає злагатити себе, як розумовістю, так і святістю на землі, того на небі не здобуде. І в вас на цій землі, є дуже гарна приказка народня: "Під лежачий камінь вода не потече". Достоту так саме й із лінлюхами: якщо вони лише молитвують, але ні зашо більше ні трохи не дбають. Такі ангелами на небі не стануть.

—І недарма кажуть, — далі вів дух, — що дурній, непра

практичній людині, всюди буде біда. Бо, що людина менше розвинена розумово, що менше стійка характером, а чи що менше проїшла випробу життя в співжитті з людьми, то ж гірше такій людині буде жити й ув іншім, вищім світі. А на це людина мусить, у ході свого земного життя, якнайбільше дбати за свій розумовий і духовий розвиток. Духовий же розвиток залежатиме саме од розуму. Нерозумна ж людина, не розуміючи духового життя, живе яко тварина та й яко тварина відходе в небуттє...

Нараз урвався голос духовій розтруб, сливе, покотився по підлозі, як буцім кинений зловмисним кидом. І в ту ж мить, кілька необачних частинників, знову були смикнулися, щоби підняти розтруба. Ale не встигли ще й підбігти, як розтруб мов би на невидних крилах, поплив до столика, де й знову зупинився в повітрі, на рівні людських плечів, навіть не похитуючись.

Присутні частинники, з вибалушеними очима, спостерігали цю неймовірну подію. Ale не встигли вони ще й вийти з ошелешеності, як, нараз, із того ж розтрубу, залунала пісня, і то з таким забарвленнем суму й горя, що аж серця присутнім мимоволі здригнулися:

—Я — Дух степів! Я ваша зла недоля...
О, ви — сини українських степів!
Ви все дали воріженькам без боя
І занімів тепера в степу спів.

Чому ж спите?! Чом голови схилили?
Чом не стаєте в лави — йти у бій..
Адже начинені дідами в вас могили,
А ви — в неволі, на землі свої!
Я,— Сильва — Дух, моєї батьківщини.
Стогну з народом безлічні віки...
О, Русь свята!... О, Україна!.. Милі!...
Складаю вам оці пісні-вінки!...

Ледь затихли звуки пісні-молитви, як із розтруба за лунав важкий-важкий стогін-зітханне, немов би людина, що несла десь на гору важчущий вантаж, не можучи далі йти, невимовно важко зітхає, щоб вигнати стиснене в грудині-перегарне повітре, куди вже нема-де вступити чистому по вітрорі.

Після важкого зітху-стогона, розтруб, сливе що впав та – вже на столика. І на невелику мить усе затихло. Але ненадовго, бо за дві-три секунді, розтруб, перед очима зди вованих присутніх, знову піднісся в повітрі, до рівня людських плечів. І тепера, знову залунав той самий голос, що й перед співом був лунав:

–Стагне нещасний дух! – з гіркістю почутніло в розтрубі. – Це дух степів, наших українських. О!.. як він страдає, коли б ви, люди, знали! Та ж це – Дух нашої Руси-України, що був утілився в людину Сильвію, багато-багато віків тому. Вона була дружина нашого князя тоді. Але в боротьбі з чужинецькою навалою, вони обое загинули. І тому що княгиня Сильвія не дбала за духовий розвиток ні свій, ані народній, її Карма й прикувала до нашої землі на –тисячі років, щоб метаючися, з краю в край своєї давньої й знедоленої держави Дніпрової, збирала всю вагу народнього страдання на свою душу, аж поки не збере всього...

Дух цей страдає ще й тому, що коли Карма княгині на приневолила її бути сторожем своєї рідної землі, духа ж, її чоловіка, князя, давним давно звільнила карма краю. Він утілившися в свою людність, тепер страдає разом із вами, не знаючи, навіть, що Сильва – його вірна дружина і княгиня, шукає нагоди звільнити його з пут цього земного життя...

–Духу потойбічний! – залунав нараз дзвінко голос кепівника гуртка. – А чи не міг би ти сказати нам: Хто саме та де він є той, у чиє тіло втілився дух того нашого в давнині князя? Чоловіка княгині Сильвії?

—Він серед вас, мої слухачі,— відповів дух.—Але не маю я права сказати про це. Це заборонено нашими духовими законами. Прийде певний час і він сам вам скаже... На цім я закінчу. Проспівайте ще раз таку нам любу та бажану пісню-заклик,— додав дух.

Коли проспівано вдруге пісню "Близче, Боже, к Тобі" дух удруge мовив: "Слава світлим небесним Силам!" і закічив порадою: "Раджу вам кінчати збори, бо вже пізній час". I розтруб тихо й плавно ліг собі спокійно на столика.

Якусь мить присутні седіли нерухомо, занурені, мов би потонулі в глибокий подив. Але коли керівник увімкнув біле світло, всі раптом заворушилися. Потиху розмовляючи почали лагодитися розходити по своїх господах, з переповненими душами подиву й переживань.

2.

ЧАСТИНЯЧИ щотижнево в духовому гурткові—гімназист Кость Терниченко, почувши на зборах про якогось стародавнього князя Руси-України, так був зацікавлений тією новиною, що сливе цілком утралив спокій. Не маючи надії, що потойбічний дух будьколи назве йменне того, в кого втілений тепера князів дух, вісні й наяву марив Кость: Як же розкрити цю таємницю?

I, користаючи з того, що Костеві батьки виїхали до святого Києва на богомілле, щоб поклонитися святым і не тлінним мощам богоугодників святої Києво-Печерської Лаври, Кость зоставши єдиний у господі, аж на місяць часу, ото ж — кожного дня мав вільну руку провадити спиритичні сеанси сам-на-сам. Він праг: якими завгодно способами, але розузнати, потойбічним духом, таємницю сказану.

—Безсумніву,— думав собі Кость,—наколи б зуміти—підійти до Сильвії, вона напевне виявила б або, принаймні натякнула б хоч. А тоді було б легше розвязати цю загад

Красуня Сильва

20

(З ПОТОЙ БІЧНОГО)

1.

УРЕВІЄМ лютував хижий вітер. Невидно міт-

ло мело й кублило по вулицях хрусткий сніг....
Але люде, закутуючися хто в що міг, поспішали в
своїх справах: обовязки вимагали йти чи їхати, але конче
бути в призначенім місці.

Хоча був уже вечір, але час щойно схилявся за по-
ловину восьмої години. Однак, люде, хукаючи в подубілі з
холоду руки, вже виповнювали залу, сідаючи на зарані по-
розставляні седжі. Пошепки розмовляючи, ніби в церкві –
за вранішньої богослужби, поглядали то на двери, то на –
настінного годинника.

Коли ж наблизіла восьма година і серед наявних не
бракувало нікого з вечірніх частинників гуртка, керівник,
попросивши присутніх устати, почав читати "Отче наш". По-
молитувавши ж Господеві Богові та посідавши на свої мі-
сця, погасили біле світло, зоставивши одне червоне. Аж те
пера поблагословив керівник почати пісню-заклик.

В темряві залі, де ледь помітною зіркою сяла чер-

вона крапка світла, весело й бадьоро залунала пісня:

Господь і Боже мій, я в юдолі земній!
Але я волю – близче к Тобі, близче к Тобі!
Хоч бина хресті, бути розпятым мені,
Співатиму й тоді: Боже, близче к Тобі,

Близче, Боже, к Тобі!

Я марний мандрівник життя; довкала темна ніч.
Та дух і серце й мить не спочива...
І линуть хвилею з душі мені слова:
Боже мій, близче к Тобі; близче к Тобі!

Близче, Боже, к Тобі!.

Юдолі тяжкої гриза не промина.

Але вісні, як наяву душа моя співа,

Скорботу гасячи болі слова:

Я волю упасти в боротьбі...

Лиш, Боже, допусти :близче к Тобі!

Близче, Боже, к Тобі!

Ти, Боже мій, гукнув мене на бій;

Конатиму в бою, але в душі моїй,

Любов нестиму, Господи, Тобі:

Сконаю з радістю у боротьбі...

Лиш, Боже, допусти – близче к Тобі!

Близче, Боже, к Тобі!

Коли затих останній звук пісні, на столикові, посеред зібраних, заворушився, нараз, паперовий розтруо, наготований, щоб потойбічні духи могли з його допомогою розмовляти. Розтруба було піднято, але невдало: він упав і не на стола, а покотився по підлозі. Кілька рук, седілих поблизу частинників, метнули допомагати. Але в туж мить – керівник їх зупинив;

–Не треба!.. Не руште! дух і сам його підійме. А ваша допомога може стати лише за перешкоду.

Знову посідали ті, що послужливо були посхоплюва-

ку... Було б добре, якби її матеріалізувати. Але чи виста
не нам сили це зробити.

Наступного зібрання, попередній дух, що передтим ба-
гато розмовляв, не був. Але зате було кілька нових духів
що розмовляли зі своїми рідними, а хто не мав рідні, роз
повідали про потойбічне житте; про умови в яких вони опи-
нилися по своїй смерті. Якийсь дух, назвавши себе бувшим
попом, дуже шкодував, що він промарнував своє земне жи-
tte, намовляючи своїх вірних не любити інакшовірників. А
тепера, стогнучи й плачуши, цей дух казав: "О, як мені важ-
ко! Бо аж тепера я побачив, що правди – ніде діти. Колись
бувало я навчав людей дотримувати в житті правди. Але,
моя правда була досить та, як Чіпчина, з вашого, зем-
ного роману "Хіба ревуть воли, як ясла повні!". Там горепа-
шна, чистодушна й щиросердна Галя, аж мусила повіситься
побачивши, якої "правди" допяв Чіпка, а я мушу, за свою,
гірку правду, покутувати тут.

Аж тепера я переконався, що правди ніхто ні не вто-
пить, ані не спалить: вона завжди вийде назверх. Наколиб
я, як то й інші, та діяли інакше й не приховували б прав-
ди од людності, то люди б знали те, що допомогло б їм по-
суватися вперед у духовому напрямку. Коли Бог ощасти-
вить мене й пішло знову житлити в нашу Україну, я йнак-
ше поведу справу. Всі бо віри однакові й ув одного Бога
всі віруємо. А я заперечував... що... я заперечував...

Раптом розтруб, як і в попередніх зборах, із шелеп-
стом полетів на підлогу. З уривчастого кінця промови ду-
ха, виразно видно було, що він із кимось змагав за воло-
діннє розтрубом. Але цим разом уже ніхто не метнув пі-
діймати розтруба: він тихо й поволенъки знявся на невид-
ні крила й зупинився при столикові.

Невимовний подив усіх учасників був сливе неймовір-
но зворушений, коли з заспокійнілого розтруба залунала
вже чута передніше пісня "Я – дух степів". На цей раз пі-

сня лунала так бадьоро й дзвінко; подобало, що співає та ки цілком жива людина. І ледь затихли відлунки пісні, як у розтрубі залунав інший зміст мови:

— Ви слухаете от цих базікалів, що не вміли належно жити, будучи ще на землі; обдурювали людей; кривили, як лише уміли, своєю душою. Тéпера стогнуть і плачуть і скаргують, щоб викликати вам співчуття й ви за їх молитували! Киньте їх їхній долі! Не про це бо я маю вам дещо сказати... Слухайте уважно! — наказав дух.— Ви, людез нашої землі — всі брати між собою. Але ж скільки між вами біди! Чи ж гідні ви пошани, коли не бачите й чути не хочете, що хтось із вас бідує?...

— Я дух степів Руси-України. хочу цьогодня вас випробувати. — звинніше залунав голос. — Ви живете в достатах, але є бідні, що їсти не мають що. У вашім місті є родина з троїх осіб: хвора матір і дві доночки; харчів їм — цілком бракує. Хто з вас має добре серце, має чим поділитися і допомогти їм, той нехай, лягаючи спати, побажає од широго серця це зробити, а я — дам пораду, як саме..

— Я вже тепер заявляю своє шире бажанне допомогти їм! — голосно мовив Кость Терниченко, навіть скопившися з седжі.

— Вірю, юначе! — залунало з розтрубу. — Я знала, що саме ти був великий дух колись і тепер ти потвердив. І ти вісні затямиш адресу тої родини, якій маєш допомогати. На цьому, за пізньім часом, і закінчимо, — прогомонів дух, і в цю ж мить, світло, недоторкане людською рукою-раптом, засяяло в залі. Присутні, вражені з цеї неймовірної події, слухняно почали розходи по господах, переповнені ще більшим подивом, як за передніших зборів.

3.

Е Й НА світ не благословилося, як молодий Кость Терниченко вже був зодягнений. Він наклав повного коша: хліба, сала, картоплі; подбав і

соли та цукру, додавши ще й пшона та цибулі. І коли за-
блисло на обрії сонце морозного ранку, Кость уже набли-
зів додалекої Прибережної вулиці, що була – на самім бо-
кінці міста.

І яке ж було його здивування безмірне, що присни-
вши вночі адресу "Прибережна 7 – 7", він не перевіривши,
довіривши духові, справді знайшов, не лише прибережну ву-
лицю, хоч тут ніколи й не бував, але й будинок число 7. А
ступивши в будинок, Кость постукав і в сьоме житло... В
хаті ж він побачив таку страшну біdnість, що йому аж сер-
це стислося із болю. Родина й справді була на межі голо-
дової смерти. Хвора жінка й дві доночі зі слізами на за-
палих очах, благали вибачити, що не мають несподіваному
добродієві заплатити чим.

Не бажаючи приймати, хоча б словесної подяки, чим-
дуж вискочив Кость, з цієї бідацької нори, щоб не заплака-
ти з розчуленості. Свіже повітре зразу охолодило голову
й серце, після той задухи бідацького житла. І він чимшивид
че поспішав до своєї господи. Досі він щиро вірив у пото-
йбічне житте; в те що людина не помирає зі смертю тіла.
Але тепера він ще більше був утверджений: добрі бо духи
навіть давно померлих людей, неабияк дбають за живих. А
це значить – вони живуть, як і ми на землі.

– Тепер, – думав собі Кость, ступаючи через порога
свого житла, – за всяку ціну треба поглиблювати звязок із
Сильвою й вона, напевне, багато ще дечого відкриє.

Потекли дні за днями. І хоч була зима, але була й
перерва в навченні. Кость не маючи що інше робити, сли-
ве ввесь час приділяв спиритичним звязкам із потойбі-
ччем. Не маючи ще сили й змоги, надавати змогу потойбі-
чним гостям розмовляти в розтруба, він застосовував або
спиритичну абетку, або ж медіумичний оливець, яким дух
записував усі ті відповіді на Костеві запити.

Щодня, сливе подвічі, закликав Кость Сильвіного ду-

ха, рано й вечором, яка появляючись у житлі, писала олив цем на папері й розповідала Йому про все, що лише питав її Кость. Лише на одне питання "Хто той, у кого втілився дух князя України?" – Сильва щоразу ухилялася сказати. В таких випадках Сильва або промовчувала, або важко зітхуючи, казала Йому: "О, мій юначе! Як мені шкода тебе!.. Ти бо ще такий молодий... Тобі ще треба б жити..." – і на цім замовкала.

Молодий і немудрий ще Кость, так був полюбив Сильвію, що не вдоволяючись письмовими відповідями, він бла гав її, щоб вона матеріалізувалася і показалася Йому в її природнім вигляді. Сильва не заперечувала його бажанню, але й не казала коли це може бути. Так ішли дні за днями, а Сильва не матеріалізувалася й не матеріалізувалася, кожноразово лише важко зітхуючи, коли Кость просив, щоб вона насамкрай здійснила обіцянку й появилася в його хаті живою людиною.

Саме того дня, коли мали бути наступні збори духового гуртка, Кость, сідаючи раненько до столу, мовив подумки: "Або Сильвія дає вичерпну відповідь, або – досить їй водити мене за носа". Він, узявши медіумичного олив ця в руку, вже в голос повторив "Або – або!" І в ту мить, Йому по всьому тілу пробіг дрібний дріж, ніби він змерз. Цей дріж був щоразовою ознакою Сильвиної появи в житлі, коли він її закликав.

Костя нараз охопило почуття такої невимовної радості: тепера він не сам у хаті! І тепера мусить бути вирішено все. На папері, що був на столі, з'явилось кілько-ро слів привіту й у цю ж мить, Кость поринув у напівсонство. Перед Костевими очима стояла такої чарівної краси жива людина, що він мимоволі аж скрикнув: –
– О, моя чарівна Сильвія! Як я тебе давно чекаю!...
Як я тебе безмежно люблю!...

– Ти кликав мене, коханий і я прийшла, – мовила Си-

льва. — Я давно шукала нагоду, щоб із тобою знову з'єднатись. Але ти такий молодий.. Твоя карма ще не визріла. Але... я її обірву, хоча й зазнаю прокляття Небес!— і, на раз, блиснув золотий ніж Сильві в руках. — Убий!... наказово простягла вона ножа Костеві.

Кость із такої несподіванки розгубився. Він бо не розумів: кого ж убити: себе? а чи так люблену Сильвію?. Смертельний жах сковав його й серце почало бити так, що мало-мало не вискакувало з грудини йому. Нараз із Сильвійних грудей залунала пісня;

"О, зоряне небо! О, любий мій край!
Століття минають, як кинула я,
Тебе, любий краю розкішний, та знай..
Проснесь з nedолена небом земля.

Степи кучеряві: сайгак і тарпан;
Набіги ворожі і — безліч могил.
Але ти — мій князю — завжди був там пан,
Доки вистачало до бою нам сил.
Мене ти, мій князю, так палко кохав;
Загинув ти в бою і я, як і ти...
Ти долю байдужу в житті не здолав
І мусиш, мій князю, зі мною піти.
Бери цей ножаку і вдар себе в грудь.
І дух твій полине зі мною разом.
Небесні шляхи нам відкриються двом:
Ти — князь мій!.. О, любий!..
Сміливіший будь!...

Ще не згасли відлунки пісні, як Сильва в туж мить гукнула: "Ти не хочеш, не можеш?... Тоді я сама вбю тебе!" — вона так припала палким поцілунком до Костевих, дріжачих вуст, що він з насолоди лише встиг сказати: "О, красуне Сильво!" В цю ж мить він почув, як йому серце пробив гострий біль. Кость ще хотів одштовхнути Сильву,

але в страшній боротьбі, в туж мить утратив свідомість.

Короткий зимовий день – давно вже погас. Не сутінки, але чорна вовна ночі давно давним заповнила кімнату. Але Кость, як упав біля столу то й лежав далі так, буцім померлий. Йому стукали в двери, гукали на збори, але він нічого не чув. Лише, коли пробив стінний годинник восьму годину вечора, Кость, важко зітхнувши, опрітомнів. Дзвін годинника йому лунав був ніби крізь товсточий шар води. Розплюшивши очі, він довго не міг зрозуміти, де він. Аж після тривалих зусиль думки, насамкрай усвідомив повністю все те, що було виникло. Кость хотів устати, але такий був знесилений, що ноги йому, дрижачи, не тримали його.

Минула добра година часу, поки Кость спромігся, дер жачися за стіну, стати на ноги. Пригадавши ж, що саме в цей вечір має бути чергове зібрання духового гуртка, він, напруженіше всі сили молодого организму, тримаючися все ще стіни, зійшов із верхів поверхів до зали, що була внизу й, поблідлими устами, розповів усім присутнім про вини клу подію.

–Я довго й настирливо шукав відповіді, – мовив розповідаючи Кость, – на питаннє: в кого втілився бувший дух князя Руси. І аж цьогодня виразно сказала мені Сильвія – це вона була – княгиня, моєю дружиною в тому далекому і давно забутому відтинку часу. І я знайшов шукане!

А ТЕПЕРА Й ПІСЛЯМОВА

ЯКУ можна було б і не писати. Але передбачаю, що читачі будуть незадоволені. Служніше: не знаючи сути земного Буття, не розумітимуть і деяких утасмнених справ. І тому мої оповідання хоч і побудовані на правдивих подіях, уважатимуть, швидче, за вдалу вигадку, ніж за ширу правду.

Мені не ходить про те, щоби переконувати читача в "щось" йому незнане повірити, чого він не знає (не з його, читачевої, вини, а з тих умов життя й обставин, у яких ми змушені жити й одбувати своє чергове втілення на цій нашій планеті). Я хочу лише, хоч коротко, але всетаки пояснити те, що читач уже міг прочитати, але в що може й не повірив чи, мо, не зрозумів.

Отже, першусього хочу сказати, що всі мої оповідання, хоч вони й різні тематично, але побудовані на правдивих подіях. І то, за винятком "Нічний гість", "Михайлова чудо", "Хліб наш насущний", "Дивні діла Твої, Господи", а далі "Утасмнений світ" і "Хука-Мела", усі ж інші писані виключно на основі подій нашого віку, тобто, в межах від початку цього віку (1902р.) до майже наших днів. Але й ті оповідання, що побудовані на подіях попередніх віків (якдещо в "Михайлова чудо", чи "Хука-Мела") вони також опертії на правдивих подіях того часу.

Такі ж оповідання, як "Свячена вода", хоч подія була виникла в минулому віці, але свідок тої події, лише-но в цім віку свідкував про те (Журнал "Церковь і Наука" ч.7-39, Берлін, 1936 р.). В "Зараз помиратиму" подав я про подію, звітовану українським католицьким священиком в часописі "Америка" й тут найменшого сумніву, гадаю, не мо-

же бути. Щождо "Знайшов Бога", то ця подія була виголошена самим проповідником індусом-християнином.

Наколи б читачеві затихцював сумнів стосівно з ії нашої землячки Олени Петрівни Ган-Блаватської (народженої в Січеславі 1831 р.) та її яснобачення ("Дивній ділаТвої Господи"), то поперше: читач може знайти про це в книзі Рада Бай "Загадочные племена", де її сестра – знаючи це, згадує; подруге, цей спосіб "бачити" астральним зором можна потвердити безліччю прикладів, які подавати тут не маю місця. Але беру ось із тої "Америки" (за 1954 р.), де писано, що "Вискансин Нюс" (6.XI.1935р.) був порадив поліції закликати Артура Робертса викрити підкладача вибухових бомб.

І ось той от Робертс, обдарований яснобаченнем, виразно й ясно був сказав: де, що й коли вибухне. Не міг лише сказати, хто той підкладач. Та це лише свідкувало, що його "бачення", як він назавв "очима душі" не було достатньо розрошене. Бачив же він не "очима душі", лише астральним зором, що є в кожній людині, але неймовірно заглушене сучасною нашою черезземірною зматеріялізованістю.

До цієї низки оповідань належить і "дідок" із "Ой, доле людськая", де він появився Василеві Прокопенкові й Софії Кушнірик, щоби бачучи їхні долі в астралі, напророкувати все їхнє життє аж до... Бабиного Яру!

Одним із таких яснобаченців був і Едгар Кейс, американець, що помер десь 1945р. Він робив неймовірній "чуда" в лікуванні хворих, яких ніхто з лікарів уже не міг лікувати. Але він мусив, роблячи досліда хвороби, – конче занурюватися в напівсон (транс). Одначе сліпа болгарка – Ванча Дімітрова, не бачучи фізичними очима, – вона ще жива й досі! – не тільки лікує хворих, але заарані сказала, що, коли вона помре, тобто розутілиться, то її здібності і бачити й лікувати, перейде на одну французку. Це значить, що її душа, буде втілена в якусь жінку, що має на-

родитися в Франції. От до чого може дійти людина, пори наючи своїм яснобаченнем у так звану *Акашу* – записи всіх наших дій і плани наших майбутніх життів.

Як оповідь про лікування дикого звіра ("Квагірі рапфіка") так і про лікування мурином своєї доньки ("Ангельський наказ"), написані на підставі дійсних подій, що були свого часу описані в англійських часописах. Щож до оповідання ніби про самовилікування, але й лікуванне інших хворих пастухом отари ("Розмовляв із Богом"), то це явище було широко знане й описане в світових часописах.

Адже недарма на саме Воздвиженне 1935 року, на лікування до Петра Лупула було прибуло 150.000 людей. Саме тому про його писала й "Православная Русь", видавана тоді на нашому Закарпатті.

Припускаю, що оповідання "Чортівщина?" багатьох із читачів мабуть обурило своїми "духами", як і один із частинників – Киналюк – також був обурений їми. Але ж все це взяте з правдивого життя. І хто не повірив би, що це щира правда, а не вигадка, той може легко переконатися з уже згадуваного М.Белегая книги "Розмова з духами". Не можна ж не вірити панотцям ще й докторам, які підписували протокола перевірки появі Василька Демчинського – посмертно – в своїй хаті. Тож зайве буде бути студентом, – який од "неіснуючих" у його розумінню духів, хотів оборонитись... сковорідкою!

Немале, гадаю, здивування й недовіру, викликала й "Хука-Мела". Але майте на увазі, читачу, що О.П.Блаватська, житлячи в Індії, зумисне вивчала чаклунство мулу-курумбів, маленьких назріст людей, але яких же страшних – своєю чаклунською силою, якою вони, коли хочуть комусь помстити, то проникають у хату своєї жертви, крізь замкнені двері й вікна, й роблять те, що жертва через один-два тижні гине... з опуху живота. Про це можете прочитати в "Загадочные племена" книги Рада Бай.

ДОРОГІ МОЇ ЧИТАЧІ!

Як і попередньо, маю найсвятіший обовязок і глибоку-
приємність – висловити всім Вам найсердечнішу мою подя-
ку за Ваше міле сприяннє в моїй роботі в справі випуску мо-
їх літературних творів, які, я певен, Вам принесли приємну й
корисну розвагу, а мені – радість послужити Вам і моїм тала-
нтам і моєю працею на літературній ниві нашої Мами-України.

Особливої ж і водночас найщирішої подяки заслуговуєте-
ті, що маючи добре українське серце – не пошкодували душу і
свою лепту на випуск уже побачилих денне світло: "ДВА КО-
ЛОСКИ", "Утаємнений бік Богослужб", "Жити стало весело",
а також і цієї книги "ДІВНІ ДІЛА ТВОЇ, ГОСПОДИ!".
Яка, дозволю собі гадати, що вона принесе Вам не лише приєм-
ність читати її, але й деякі важливі знання так потрібні нам.

І надалі буду щиро й безмежно вдячний усім Тим, милим
Землякам і Землячкам, Хто й надалі зможе зі щирого свого сер-
ця підтримувати мене своїми лептами на видання моїх інших і,
вже готових до видання, праць. Тільки Читач і письменник, пра-
рюючи воднозгоді, спроможні творити культурні, яко літературні
коштовності на чужині.

Дуже буду вдячний і всім тим, Хто зласкавиться та й замо-
вить собі чи знайомим, друзям чи приятелям мої книги, як ось:

1. "Пархимові Ласощі" – лицедійство на 3 дії. . . . 3.00 дол.
2. "Перша Копа" – збірка патріотичних поезій 2.50 – "
3. "Брама Золота" – – – – – 2,50 – "
4. "Два Колоски" – збірка оповідань про голод – 10,00 – "
5. "Утаємнений бік Богослужб" . . . . . 2.00 – "
6. "Жити стало весело" – гумористичні оповідання – 6.00 – "
7. "Дивні діла Твої, Господи" збірка оповідань – 10.00 – ".

Ваші замовлення прошу надсилати на адресу:

Mr. M. Lawrenko,
56 Stagg St., 12A,
BROOKLYN, N.Y. 11206,
USA

ПІСЬМЕННИК ТІЛЬКИ РАЗОМ ІЗ ЧИТАЧЕМ
творять рідну культуру на чужі...

СПИСОК

ЖЕРТВОДАВЦІВ

Складаю найщирішу подяку всім високогідним високосвідомим Батьківщинолюбцям нижче переліченим за іхнію щиросердину допомогу й матеріальну підтримку в виданні моїх літературних творів; СЛАВА Й ПОДЯКА ВСІМ!
Мик. Ішкун - 10 дол. Лев Паста - 20 дол., Пет.Бідулка-10. отець Дзюбій -10 дол., інж.М.Селешко - 10 дол.,отець В.. Черванів -12 дол. Тимошенко К.-15 дол., Г.Андреадіс-10.0 Стах Глущенко - 10 дол., Тер. Манченко - 12 дол. П.Крикун-20 дол. Кар. Верша - 10 дол. Мар. Зінчук - 10 дол., В. Стець 10 дол., Гор. Стеценко -10 дол., Гудзій Д.-10 дол., Байбак Пет.-10 дол., Майденко Кир.- 10 дол., Зін.Вертун - 10 дол., Стрижак Мих.-10 дол., Москаленко П.- 10 дол, Риндик Станко - 10 дол., Василенко Пет.-10 дол.,Хуторний Мих.-10 дол

Усіх Високогідних Панів, що жертвували менше вартості книги, в цьому списку не подаємо, однакче всі вони одержують книгу і, хто буде спроможний доплатити - будемо в великій їх подліці!

Сердечно просимо всіх Земляків присилати Ваші думки стосовно цеї й попередніх наших книжок, а разом із тим і не забувати того гасла, що тут нагорі виписане! Наше видавництво - неприбуткове, а тому потребує в своїй службі - **НАШІЙ МІЛІЙ БАТЬКІВЩИНІ**, Вашої щедрої допомоги, щоб мати змогу видавати ті книги, які в батьківщині займанці видавати не дозволили б.

СЛАВА УКРАЇНІ!
Видавництво "РІДНИЙ КРАЙ"

ДО УВАГИ НАШИМ ЧИТАЧАМ.

Досі вийшли з друку й дещо зостало в невеликому запасі:

1) "Пархимові Ласощі" – сміховина(водевіль)на 3 дії.

2) "Перша Копа" – Збірка патріотичних поезій.

3) "Брама Золота" – – – – –

4) "Д В А К О Л О С К И" – Збірка страшних оповіданнів з голодового часу в Україні 1932–1933 рр.

5) "Утаємнений бік Богослужб" – надзвичайно зворушилий опис Ангельської участі в Богослужбах.

6) "Жити стало веселіше" – Збірка гумористичних оповіданнів із "радянського" життя в Україні.

7) "Дивні діла Твої, Господи" – Збірка таємнознавчих і інших захоплюючих оповіданнів з галузі внутрішніх знань.

Автор шукає **ЛЮДЕЙ ДОБРОЇ ВОЛІ**, щоб огрошевили й допомогли випустити в світ такі його інші твори:

1) "ЗОЛОТА РИБКА" – Збірка цікавих оповідань.

2) "В житах золотових" – Збірка оповідань присвячених нашій славетній УПА й її діям за минулої війни.

3) "Боже благословенне" – оповідання з життя .

4) "ЛЕМУРІЯ" – таємнознавчий роман про оживлене померлої людини й про чаклунство.

5) "ТРЕТЬЯ КОПА" – Збірка поезій.

6) "ЛИРИКА" – четверта збірка поезій.

7) "АРСЕНАЛ" – лицедійство на 4-ри дії, де частину світ.памняті Головний Отаман С.В.ПЕТЛЮРА.

8) "Мова наших часописів" (Позамежами Батькіщини) – Частина Перша – Московська слівня.

9) "Україна – не Малоросія, Московщина – не РУСЬ" – сотня історичних запитів і відповідів на їх.

M. Lawrenko
56. Stagg Street Apt. 12A
Brooklyn, N. Y. 11206
U. S. A.

ПОЯСНЕННЄ СЛІВ...

В тексті є кілька або мало знаних українських слів, або письменникових новословотворів, які вважаємо за потрібне пояснити, щоб читач не ремствував:

Затихцювати – скрастись (московізм).

Листар – листоноша, вже знане в літературі.

Листарня – пошта (московізм із німецької мови).

Явник – представник (з московського "представітель").

Світниця – лампадка (прямий московізм).

Боківка – знане, як сторінка (з московськ."страніца").

Далекомов – телефон, що складений із цих двоїх слів.

Надодяг – замісць московського "пальто" чи "плаща".

Ходівець – коридор (з еспанської "коррер" – ходити).

Бовтне – а не по москов. "кане".

Ревці – а не москов, "Гудкі".

Стума – печаль (з московської).

Далекописка – телеграма (з московської).

Бійні, як горох – по москов. "крупні", як тепер пишуть.

Столівка – з німецької "шухляда".

Засідці – з москов. "заседателі".

Колоїзд – велосипед, самокат, наколесник.

Писарня – з німецької "канцеляй" – канцелярія.

Закитувати – з москов. "заякорити".

Горитва – пожежа, пожар, – усе з московської мови.

Седжа – стулець, столець, стілець.

Шклиця – з німецької "фляшен" – пляшка.

Че-Ка – з московб "Чрезвичайна Комісія".

Заглиб – з московської "подвал".

Видавництво "РІДНИЙ КРАЙ"

ЗАМІСЦЬ ПІДПИСІ

Вступна – "Замісць передмови"	9	боківка
1.Ой, доле людськая.	22	"–
2.Дивнії діла Твої, Господи!	63	"–
3.Біля порцелянового комину	81	"–
4.Хліб наш насушний	100	"–
5.Нічний гість	113	"–
6.Сон мене кличе.	122	"–
7.І – кінці в воду	133	"–
8.Квагірі рафіка	149	"–
9.Зараз помиратиму	161	"–
10.Ангельський наказ	172	"–
11.Михайлова чудо	184	"–
12.Утаемнений світ	196	"–
13."Свячена вода"	208	"–
14."Чортівщина?"	219	"–
15.Розмовляв із Богом	232	"–
16.Знайшов Бога	244	"–
17.Чотириногі друзі	255	"–
18.В ін лікує	266	"–
19.Х у к а – М е л а	275	"–
20.Красуня Сильва	284	"–
21.Післямова	296	"–
22.Лист до Читачів	299	"–
23.Список Жертводавців	300	"–
24.До наших пп. Читачів	301	"–
25.Короткий словничок	302	"–
26.З м іст кн іги	303	"–

Об'єднання Замісці
„САМОПОДПИС“
Відділ в Нью Йорку
28 SECOND AVE., NEW YORK, N.Y.

**"Коли люде усвідомлять ПСИХИЧНУ СЛАГУ,
тоді настане НОВА ЕРА життя."**

("A. I." п.360)

"Багато людство приділяло уваги твердженням про Ангелів Охоронців. Коли думка проникає в наближенне духа з інших сфер, то як же не прийняти Лиця ТОГО, ХТО скеровує нашу долю? Коли людство усвідомить міць правдивого Охоронця, тоді воно зрозуміє значення правдивих ОХОРОНЦІВ.

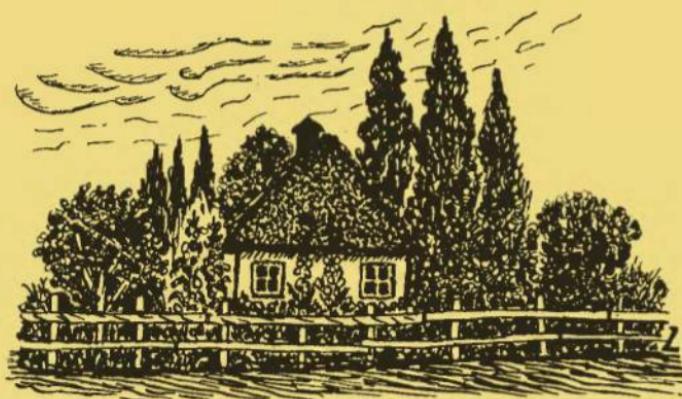
"Хто ж творить міцю духа? *НОСІЙ* вогню, чутливий служець еволюції, творець людей, що віddaє всі свої вогні на ріст людства. Цим *СВІТЛНООСЦЯМ* повинне людство уподібнюватись у своїх шуканнях добра".

("Безмежність" том II, 100-172)

Published „Ridnyj Kraj“
New 1975 York

М.ЛАВРЕНКО

НАШ МИЛІЙ РІДНИЙ КРАЙ